

DIALOGY

VI-2

OBSAH -

K výročí 21. srpna /Julia Vozněnskaja, Jar. Suk/	3
Československo 1968 – Jan Tesař	5
Skrytá činnost proti totalitě, část II. – Jaroslav Suk	33
Receptář Dr. A. Narcha	41
Zelená diskuse:	53
Rozhovor se Zelenými ve Freiburgu	54
Ekologická katastrofa v Československu očima sousedů	83
Podmaníme si přírodu? – Ing. Ontková	87
Diskuse o vlastenectví:	92
Poznámka k tezi o vlastenectví – Vlastimil Pěchota	92
Odpověď ne zcela subjektivní – Jan Tesař	95
Slovan jsem a Slovan budu – Jaroslav Suk	103
Polská diskusia :	104
Zpráva Zbigniewa Bujaka na tajné schůzi Solidarity	105
Co dále?	105
Co dělat? – Quidem	107
Čím začít – Maciej Lewin	108
Rozhovor se Z. Bujakem a W. Kulerským	109
Odpověď na článek Jacka Kuroně – Z. Bujak	113
Několik slov o politice oblasti Mazovska	115
Aktivisté Małopolské oblastní komise o současné situaci Svazu	118
Dva programy – Z. Romaszewski	121
Návrhy St. Bratkowského	127
Vedoucím Solidarity – Beata Łęczycka	130
Místo opozice – Tadeusz Karbowski	131
Polemika s J. Kuronem – Alexander Hall	133
Pošnica je vo vašich rukách – Jacek Kuroń	136
Výzva Dočasnej koordinácnej komisie z 9. 7. 1982	139
Vyhlásenie TKK zo dňa 29. 7. 1982	140
Podzemná spoločnosť	142

Nekomerční svobodný tisk ve službách československé revoluce. Určeno pro čtenáře v Československu. V zahraničí není na prodej. Zájemce v Československu až zaplatí doručovateľ dobrovolný příspěvek na nezávislou edičnou činnost ve výši nejméně 50 Kčs za jedno číslo. Pro potřebu kursu nezávislého vzdělávání a pro nezaměstnané zdarma.

Řídí Jan Tesař. Adresa redakce : Mlle. Véronique Antiphon
276 rue de Charenton
F – 75012 PARIS

O DRUHÉM ČÍSLE

A PROČ NESMÍ BÝT ZDARMA

Třebaže jsme rozsah zvětšili více než o třetinu proti číslu prvnímu, nepodařilo se nám zařadit vše, co jsme chtěli. Rozsah čísla je omezen technicky a finančně. Tak zejména jsme museli tentokrát zcela upustit od přílohy Socialistická akademie. Snad můžete pro její potřeby použít zveřejnované studie o Československu 1968. Koresponduje s celkovým plánem kurzu československých dějin. Maximum místa věnujeme materiálům diskusním, v přání co nejdříve předložit vyhnaněná a sporná stanoviska pro další diskusi. Diskuse o „zeleném“ problému se rozrostla nad míru; považovali jsme za nemožné nějak ji omezovat – a také by to bylo škoda: československý čtenář tu má autentický obraz německého zeleného hnutí se všemi jeho rozporu i vnitřními protiklady. Redakce k tomu má dvě poznámky: předně, že nic z toho, co tito mladí lidé říkají, nesmí být zneužito proti nim: jejich kritický postoj vůči vlastní zemi svědčí o jejich odpovědnosti, na kterou musí československý občan odpovídat stejně, to jest překonáváním antihumanismu ve vlastní zemi; vyjadřujeme své pohrdání každému, kdo by chtěl čehokoli z jejich slov zneužívat ve stylu Rudého práva. Vzhledem ke zprimitivizování našeho politického života je nutná i poznámka druhá: redaktor zveřejňující tento materiál nesdílí zelená stanoviska proti atomové energii, ba ani proti evropským atomovým raketám. Ba naopak, nezměnív svého dávného nesouhlasu s Chartou, shledává se v tom blízkým Bavoru Pachmanovi a eurokomunistovi Janouchovi – což snad nemusí bránit úctě k motivaci zelených.

Nepochybně tím nejdůležitějším v tomto čísle jsou materiály z polské diskuse. Odmítáme všechny aktualizace. Naším cílem je kultivace československého politického myšlení. Proto uveřejňujeme celý dramatický polský spor, i se stanovisky, kterým vývoj zjevně nedal za pravdu. Chceme předvést drama hledání, diskuse a postupného vyhraňování metod boje: právě to, co tak kriticky chybí u nás.

V retrospektivním pohledu na polskou diskusi dospěli jsme tentokrát k pojmu podzemní společnost, podzemní stát. Zde diskuse navazuje na něco, co je v polském vědomí běžné a u nás zcela neznámé. Prineseme o tom studii příště. A jsme u otázky zde uvedené v nadpisu: Proč se za časopis platí? – Časopis je nekomerční, není na západním trhu. Téměř všechny výtisky, které dokážeme vyrábít, jsou určeny domů. Každý je výsledkem náročné a úmorné práce. Věnujeme ji československé svobodě. Nikoli sběratelům kuriozit. Pravdaže všechny československé zahraniční noviny jednají obráceně: jednají špatně. Pokud se týče nás, nepotřebujeme československé devízy. Peníze potřebuje hnutí doma. Nechci být závislé na cizí moci, musí mít vlastní peníze. Hovořte se zbylými odbojáři z druhé světové války: nikdo z nich nepochopí, proč se za kolportáž tisku nevybírájí příspěvky na hnutí. Čtěte deklaraci o polské „podzemní společnosti“. Tento návykům je třeba učit Čechy a Slováky. Na str. 135 je reprodukována kvitance polské „podzemní společnosti“ na příspěvek 100 zlatých! Ať nikoho v Československu nenapadne vydávat kvitance nebo dokonce dělat seznamy! K tomu v Československu poměry nedozrály a nedozrají nikdy. Seznamy přispěvatelů stály za druhého odboje tisíce životů. Bohužel jsou situace, kdy je nutné dělat si záznamy: finance nesmí být tím důvodem nikdy! Žádná částka není tak vysoká, aby stála za ohrožení kamarádů, které tím vzniká. Je to věc důvěry – anebo nic.

Doufáme, že vám tímto číslem ještě více pohneme žluči. Vaše spřání rádi zveřejníme.

Redakce

KE DNI HANBY KSČ, KE DNI BRATRSTVÍ S DEMOKRATICKÝMI RUSY

RUSOVÉ, MY A TOTALITA

Poprosil jsem Julii Vozněnskou o příspěvek na srpnové téma. Vyholověla mi obrazem. Pro demokraticky smýšlejícího Rusů je Československo pojmem hlubokého obsahu, často spojeným se zásadním rozhodnutím, do základů změnivším nejeden lidský život.

Patřím k těm, kteří mezi Čechy tvoří jakýsi potenciální most potrozumění k Rusům. Prožil jsem mezi nimi jako teenager čtyři velmi intenzívny roky, a přesto mě srpnové události postavily do téma naprosté izolace či dokonce bojkotu všeho ruského. Jen postupně jsem se dokázal vymaňovat z citového traumatu a rozumově shledávat, že je s Rusy co probírat nebo i od nich brát. Pravda, Okudžavovy či Vysockého písni jsem si zpívat nepřestal nikdy, ale těžce se i technicky hledaly cesty k diskusi a spolupráci.

A tak jsem promarnil léta, jež mohla být využita k dobré věci. A nepromarnil jsem je jen já. My všichni, jimž byly nabízeny atraktivní a levné zájezdy do SSSR, jsme měli obrátit tuto propagandistickou a nedomyšlenou zbraň nepřítele ve svůj prospěch. Neměli jsme jen poslat Rusy místo na Václavák do Prčic, ale také se s nimi bavit a říkat jim věci, o nichž nesmějí mít ani ponětí. Vím, ne všichni turisté jsou vhodnými objekty k takovým diskusím... Ale jsou tu i spousty sovětských vojákků. Tisíce vyjevených ostříšánků, odvlečených od domova, izolovaných od světa, kteří už musí mít politruků plné zuby. Kam jsme dali oči, proč jsme už dříve netiskli letáky v ruštině, proč jsme si nevybudovali lepší spojení s ruskou opozicí? Vždyť cesta k našemu osvobození vede v mnohem přes Moskvu.

Milan Kundera často psal a mluvil o nebezpečí zániku naší středoevropské kulturní identity. Na tomto zániku se však nepodílí kultura ruská, to by jí velmi křividit. Sami Rusové jsou velmi utlačeni, žijí pod týmž totalitním režimem a nemohou souhlasit s tím, že tato totalita a tato totalitní kultura je původní, jejich.

Je to „kultura“ těch omezenců, kteří zničili pravoslavné chrámy a nadělali v nich skladiště a dílny, aby je pak úplně rozbili. Je to „kultura“ lágových dozorců, cenzorů, korytářů, byrokratů. Však i našich máme hodně – nevím, co s nimi mám jako Středoevropan společného. To už vše s ruskou kulturou, již nelze od středoevropské oddělit ostrou hranicí. Existoval a existuje ve vztahu mezi oběma velmi plodný vzájemný vliv.

Sami ruští disidenti ostře rozlišují mezi pojmy „ruský“ a „sovětský“. Pro mě znamená ještě pojem „sovětský“ cosi v dálvě době pozitivního, co se pak nenaplnilo původním obsahem, vidím v původních sovětech obdobu maďarských dělnických rad, polské Solidarity a vznikající samosprávy v roce šedesátém osmém. Ovšem v tomhle sporu nezáleží ještě tolik na slovíčkaření: pojem „sovětský“ se prostě ztotožnuje u ruských disidentů s naším chápáním pojmu „byrokratický“. A vše velmi dobře, že ono hulvátské jednání, jež se k nám stále více dostává a jež se usazuje v Praze a okolí, není jen a jen původu vý-

chodnho. A pokud i z Východu pochází, pak bychom měli přísně rozlišovat mezi tím, co je ruské a co přinesl režim tuposti, tak podobný tomu našemu.

Kolikrát si říkám, zda se jaksi nevykupujeme z viny poukazováním na vinu ruskou, zda si nepořizujeme tak pohodlně se nabízející alibi.

Uppsali 4. července 1983

Jaroslav S U K

„PTÁCI PŘESTALI ZPÍVAT...“

Vpád sovětských vojsk do Československa v srpnu šedesátého osmémho vrhl do našich srdc, do našich domovů, rodin. Lidé se rozdělili na dva tábory, na ty, co vpád odsuzovali a ty, co ho přijímali. Někdy taková dělící linie vedla uvnitř rodiny a mnohé rodiny se rozpadaly. Můj muž byl naštěstí stejného názoru jako já a také odsuzoval drzý útok sovětských vojsk, ale bratr a otec věřili pohádkám o tom, že taková byla nutnost, protože bylo třeba zabránit vpádu vojsk... Německé spolkové republiky. Jakékoli rozhovory vždy tehdy nutně končily u téhoto události, nekonečně jsme se spolu přeli. Jednou, když jsem pozvala příbuzné na své narozeniny 14. září, mi zase začal bratr dokazovat oprávněnost vpádu. Namítl jsem, že nikdy a nikdo nemůže rozhodovat o cizích věcech v cizí zemi, pokud není fašistou. Bratr, člen KSSS, se urazil a vrhnul mi do obličeje pohár rudého vína. Měla jsem na sobě bílé šaty. Víno jsem však nezačala utřpat, klidně jsem dál seděla za stolem a řekla jsem jen: „Tak vidíš, tohle je jenom červené víno. A kdybych byla Češka, tak by ta tvá „bratrská pomoc“ byla jiná a tohle by nebylo víno, ale krev.“ Bratr musel odejít, za ním odešel otec a rok jsme se neviděli. A v rodinách mých známých to někdy končilo rozvodem manželů.

Za téhoto strašných měsíců jsem stejně jako mnozí jiní mít přátelé nemohla myslit na nic jiného než na Československo, o ničem jiném jsem nepřemýšela a nic jiného nepsla. Celou tu dobu jsem seděla u příjmače. Žila jsem tehdy na vesnici, kde se daly velmi dobře chytat stanice. Zaznamenávala jsem vysílání a v neděli přijízděli přátelé z Leningradu a brali mě záznamy k dalšímu šíření. Všechno, co jsem slyšela a prožívala, se pak ukládalo do veršů. Když jsem je shromáždila, uviděla jsem, že mi z toho vyšla celá poéma. Nazvala jsem ji Vpád 68, přepsala jsem ji na stroj a odevzdala také do náruče samizdata. Jiní leningradští básníci připojili k mé poémě své básně o vpádu a tak vznikl celý sborník. Byl v našem samizdatu velmi rozšířen.

V Moskvě přednesla své básně o Československu básnířka Valeria Novodvorskaja. Později vyprávěla: „V den, kdy sovětské tanky překročily československou hranici, nadlouho přestali pro mě zpívat ptáci a kvést květy. O nich jsem nemohla psát. Tyto dny mě udělaly disidentkou.“

Neopakuji vyprávění o hrdinském činu Natalie Gorbaněvské a jejích přátel, to znají všechni.

Šel čas, všechny naše naděje na osvobození Československa pomřely, ale naše paměť neumírala. Ani berlínské povstání, ani události v Polsku v padesátém šestém roce, ba ani v Maďarsku nezanechaly takové stopy. Možná proto, že v téhoto zemích neměla povstání

onen konstruktivní prvek, jako tomu bylo v Československu, kde zadušený předcházel do-
cele dlouhý /na tu dobu fantasticky dlouhý!/ časový úsek budování nových vztahů, nové-
ho života, vypracování programu 2000 slov a jiné konstruktivní prvky. Illuboké zážitky
z té doby jsou srovnatelné pouze s reakcí na dnešní Polsko. Jak samizdat tak i ruský zahraniční
svobodný tisk každoročně vzpomínají výročí československých událostí. A to je vel-
mi důležité, abychom my všichni, Rusové, Češi, Slováci a další, uchovávali společnou
paměť o našich společných vítězstvích a porážkách, tím spíše, že porážky se někdy postu-
pem doby těžko rozeznají od vítězství.

Julia VOZNĚSENSKÁ

ČESKOSLOVENSKO 1968:

STRUKTURÁLNÍ REFORMA NEBO POLITICKÁ REVOLUCE ?

Československé události v roce 1968 jsou i dnes po patnácti letech předmětem živé
diskuse. Přičinou, proč jsou otázky kolem Československa v roce 1968 tak živé, není
jenom současná situace země. Jejich naléhavost je dána také, nebo především, teoretickým
problémem o možnostech překonání totalitních diktatur stalinistického typu, jaké dnes panují
v SSSR a zemích východní Evropy. Československý vývoj v roce 1968 bývá uváděn jako
argument dokazující možnost demokratické obrody nynějších neo-stalinistických diktatur
pozvolným a plynulým vývojem. Zejména západoevropské tzv. eurokomunistické strany
argumentují československým příkladem pro podporu své teze o možnosti demokratického
a socialistického rozvoje nynějších východních režimů z nitra a z iniciativy oficiálních komu-
nistických stran a dokonce jejich autoritativních vedení. Právě v této souvislosti a s tímto
průhledným politickým cílem je tzv. „Pražské jaro“ zkoumáno a interpretováno jako prý
zdroj poučení pro západoevropskou levici. Západoevropští eurokomunisté v tom jen opakují
teze zastávané československými tzv. reformními komunisty. Takzvaný kremologové univer-
zitního typu zase zkoumají možnost rozkladu nynějšího sovětského bloku na základě odstě-
divých tendencí jednotlivých satelitních vlád, respektive komunistických stran a na základě
ekonomické nebo i jiné podpory téhoto tendencí ze strany kapitalistických vlád a společnos-
tí. A odboráře a demokraty vůbec zajímá neméně závažná otázka, jaké jsou vůbec možnosti
obnovy dělnického hnutí a suverénních občanských aktivit ve společnosti, ještě demokrati-
cké instituce a demokratické vědomí bylo zničeno stalinismem. Také na tuto vůbec nejzávaž-
nější otázku dává československý vývoj z roku 1968 zdánlivě jednoduchou a jednoznačnou
kladnou odpověď. Význam téhoto otázek je evidentní každému a v tom je naléhavost česko-
slovenské zkušnosti roku 1968.

Můžeme říci, že všechny politické i historické práce o Československu v roce 1968 se víc nebo méně shodují v názoru, že hlavní silou historického vývoje byla KSČ a že masové hnutí buď vůbec neexistovalo, nebo bylo komunistickou stranou inspirováno a až do konca na ni zcela záviselo. Tomu nasvědčují všechny dosavadní výklady. Stovky knih věnovaných této tematice můžeme rozdělit zhruba do tří skupin:

První skupina, ta nejobvyklejší, se zaměřuje na takový výklad událostí, který staví do středu všeho dění mocenské boje uvnitř aparátu KSČ, uvnitř mocenské špičky. Práce tohoto typu předkládají čtenářům zhruba následující výklad událostí: „Pocitiví komunisté“ v aparátě strany sice původně nadšeně podporovali teror, vraždění a zničení svobodných odbojů a všech demokratických institucí po puči KSČ v únoru 1948, ale časem došli k hořkému poznání. Od té chvíle prosazovali „demokratizaci pod vedením KSČ“ a utkávali se přitom s vedením strany; toto vedení bylo přímo zkomplikované vykonstruovanými procesy v padesátých letech /procesy proti „pocitivým komunistům“!/ a proto stalo v cestě důsledné „nápravě nezákonnénosti“. To prohlubovalo krizi ve straně a odtud v celé společnosti; protože nedocházelo k důsledné rehabilitaci nevinně odsouzených, byla to také stálé hlubší krize morální. Ta byla vyřešena nástupem nového, Dubčekova vedení, jímž byl nastolen „socialismus s lidskou tváří“, samozřejmě jako možný vzor pro ostatní „socialistické“ země včetně SSSR. Tuto „historickou šanci socialismu“ nepochopilo kremelské vedení a proto intervenovalo tanky – ti nejzpozdější dodávají, že prý „v rozporu s přirozenými státními zájmy Sovětského svazu samého“. Nicméně, „československý experiment“ je nadějí pro celý svět a příkladem pro další strany.

Druhá varianta liší se od té první jenom okázalou nynější skepsí svých autorů, bývalých aparátčíků, vůči „komunistickým ideálům“. Nejznámějším dílem tohoto typu je jistě kniha „Mráz přichází z Krendu“, kterou napsal Zdeněk Mlynář, tajemník ÚV KSČ. Autrovo společenské postavení říká v tomto případě vskutku vše o jeho knize. Každý se může přesvědčit o typicky byrokratickém myšlení, v jehož centru jsou mocenské pozice a boj o ně – boj nikoli sociální, nýbrž osobní – přičemž osudy celých národů jsou odvozovány od toho, kdy a kdo bojuje. Tito lidé píší přesně tak, jak politicky jednali. Většinu svého života a snad už na základě svého vnitřního založení viděli v celé společnosti jenom objekt svých „sněmců“ a „ušněsení“. Také po celé tzv. Pražské jaro se považovali za kormidelníky dějin. A západní levice, tak jako přijala podvod, s nímž jsou východní režimy označovány za „socialistické“, docela logicky přijímá i další podvod, že totiž i myšlení tohoto druhu je považováno za „socialistické“.

Třetí skupina historických prací opakuje, většinou i ve stejných termínech, všechny filosofie obou předchozích, ale obohacuje je jedním svým termíinem originálním, jemuž dává místo centrální: Československo 1968 – toť „revoluce intelektuálů“. V tomto výkladu nebyly hlavní silou „obrodného procesu“ komunistické sekretariáty, nýbrž intelektuálové – oni dali, podle této práce, podnět k mocenským změnám v KSČ, respektive vynutili si je. Podobné výklady máme tu ve dvou variantách: Hrdiny první varianty jsou intelektuálové-členové KSČ, tedy zcela jasné řečeno, ti, kteří po roce 1948 zdecimovali československou kulturu poněkud v duchu pozdější „kulturní revoluce“ Maovy, kteří se stali významnou a snad nejvíce profitující součástí vládnoucí kasty stalinistického režimu, kteří byli ještě více vyneseni sekretariátovým převratem v lednu 1968 – a kteří dnes působí na univerzi-

tách nejspíše amerických. Druhá varianta téhož typu staví do středu událostí a jako jejich motor intelektuály, kteří nebyli členy KSČ a případně byli komunistickou stranou v padesátých letech a na počátku let šedesátých pronásledováni. Tato varianta samozřejmě vše – a podle pravdy! – zdůrazňuje nátlak, který bylo třeba vyvijet na „obrodné“ vedení KSČ, aby vůbec byl možný postup „Pražského jara“. S předchozí variantou má společné to, že jednak ignoruje masové lidové hnutí v roce 1968, a také se s ním shoduje ve všeobecné prognóze do budoucna: obč zdůrazňuje funkci intelektuálů jakožto spasitelů jak Kremlu tak Pentagonu.

Takové jsou tři hlavní typy literatury, věnované „Pražskému jaru“. Nehovoříme-li ovšem o výkladu sovětském /a oficiálním československém/, který staví do centra všech událostí tajné služby cizích mocností. Takový názor je jistě velmi typický pro mocenskou špičku nynějších totalitních režimů: ukazuje, v čem právě ona spatřuje opravdovou hlavní silu historického vývoje. Bohužel se nám neříká nic právě o té tajné službě, která hrála tak důležitou roli zejména v československých událostech 1968: o KGB.

A tak tu máme základní otázku: Jestliže se koneckonců všechny proudy existující literatury o roce 1968 shodují v ignorování masového hnutí v Československu v roce 1968, znamená to opravdu, že žádné neexistovalo?

Abychom odpověděli na tyto otázky, musíme si ujasnit některá základní faktia týkající se Československa, a musíme mít odvahu brát tato fakta na vědomí, až zapadají do obvyklých západních schemat anebo ne. Učiníme tak zde ve dvou exkurzech, z nichž první se bude týkat zvláštnosti československého /tj. jak českého tak i slovenského/ sociálního vývoje a revoluce, a druhý zvláštní otázky slovenské.

I.

Československo nesmí být, ani dnes, a tím spíše ve své nedávné minulosti, mechanicky srovnáváno s jinými zeměmi kremelské mocenské sféry, jak se to běžně děje v pracích západních „kremologů“. Československo je světový fenomén: jediná země, v níž myšlenka socialismu /bohužel tragicky spojovaná se stalinismem/ získala bez občanské války podporu většiny obyvatelstva. Stalo se tak již před komunistickým uchvatem mocí v roce 1948 a politický zápas v předúnorovém Československu byl skutečně jen bojem o moc – bojem o naprostou nekontrolovatelnou moc komunistické strany. A i tento zápas o svou absolutní moc vyhrála KSČ svými vnitřními silami, bez sovětské intervence: V zemi dokonce nebyly ani sovětské posádky – tak jako například v poválečné Francii nebo Itálii byly posádky americké. Vývoj k mocenskému monopolu KSČ probíhal nejen bez občanské války, ale také bez politických procesů, kriminálů, bez pouličních srážek – tak naprostá byla sila levice v Československu. To nemá obdobu v žádné jiné zemi.

Vysvětlení této zvláštnosti je ve staleté historii Čechů a Slováků. Češi uskutečnili – a to jako první národ v Evropě vůbec – svou velkou protifeudální revoluci již v 15. století. Tato revoluce natrvalo poznamenala českou společnost. Již socialističtí autoři 19. století, například Engels, prozírávě upozorňovali na význam dřívější české tradice pro budoucí vývoj v zemi. Později pak Češi v boji s habsburským císařstvím ztratili svou samostatnost, a přitom byla zničena i celá vedoucí vrstva národa. Od té chvíle jsou Češi a s nimi i Slováci národy plebejců, drobných lidí: v české ani slovenské politice neměla své jinde obvyklé

místo ani šlechta, které téměř vůbec nebylo, ale ani velká buržoasie. Socialistické hnutí mělo mezi Čechy a Slováky silně pozice od samého počátku. Zvláště důležité je však to, že politický význam socialistů nebyl u nás – tak jako například v sousedním Německu nebo v jiných zemích habsburské říše – dán jenom početní silou a organizovaností dělnické třídy a její strany, nýbrž zejména jejím hlubokým a nesmírně kladným vlivem na všechny ostatní politické a kulturní proudy společnosti. Právě v tom je podstata fenoménu Československo, která zpravidla zahraničnímu pozorovateli uniká, poněvadž se vymyká jakémukoli statistickému vyjádření a není proto na zážitkový pohled patrná.

Když v roce 1918 vzniklo nezávislé Československo jako výsledek německé porážky a národní a demokratické revoluce Čechů a Slováků, byla to republika sice buržoasní, avšak hluboce ovlivněná silou socialistických stran, odborů, družstev a jiných mohutných organizací dělnické třídy. V Československu byla již tehdy zrušena šlechta a šlechtické domény; pozemková reforma tehdy provedená by pro nynější takzvaně socialistickou Francii byla činem zcela revolučním. Stav občanských svobod v Československu byl na úrovni jakou neznala žádná sousední země, na úrovni například Francie; a od klasických západních demokratických zemí se Československo odlišovalo, lepším stavem sociálních výmožností dělnické třídy. V zahraniční politice stalo Československo od počátku v konfrontaci s hitlerovským Německem a neváhalo dokonce státními penězi podporovat rakouské dělníky v jejich občanské válce v roce 1934. V Československu byla od počátku jedna z nejsilnějších komunistických stran – a to dokonce nejenom v poměrné relaci, nýbrž i v absolutních počtech: KSČ byla jednou z nejsilnějších stran Komunistické internacionály.

Mimořádně důležitou skutečností byl zvláštní vztah k SSSR. Zdaleka ne jen komunisté, nýbrž celá tradiční národní levice v něm spatřovala uskutečnění tradičních socialistických a vůbec radikálně demokratických ideálů. Československo zachovalo prosovětskou neutralitu již za polsko-sovětské války 1920. Od roku 1935 bylo v trojstranném vojenském paktu s Francií a SSSR, přičemž však ve své tajné vojenské politice šlo mnohem dále než Francie Lidové fronty. Ze svého hlediska měl tedy pravdu Hitler, když běsnil, že Československo je letadlovou lodí bolševismu, jak říkal. Toto postavení SSSR v československém veřejném mínění ještě dále vzrostlo druhou světovou válkou. Mezi Čechy a Slováky nevyvolal drastické rozpory ani Stalinův pakt s Hitlerem ani Stalinova válka proti Polsku: Rudá armáda se ocíla o několik set kilometrů dál na západ, to byl pro Čechy a ještě více Slováky jediný pozoruhodný a to skvělý výsledek paktu. Hrdinové národního odboje pracovali s vědomím prezidenta v Londýně pro sovětskou NKVD v době, kdy SSSR byl ve faktickém spojenectví s Hitlerem a Československo ve válečném stavu s ním. A ideou, která vedla odbojáře v tomto boji a na nacistická popraviště, byl socialistický program celého protinacistického odboje – další to fenomén, tentokrát v evropské antifašistické rezistenci. /Program vytvořen v letech 1940–41./ Statečný boj Rudé armády měl jak v Čechách tak na Slovensku obrovský ohlas – a její tažení do nitra Evropy bylo Čechy a Slováky přijato zejména jinak než například v Polsku nebo Maďarsku; proto také Rudá armáda již na podzim 1945 Československo opustila – v Československu ji /tehdy!/ nebylo třeba pro udržení sovětského vlivu. Sovětský mocenský vliv

✓ Československu byl zabezpečován silou myšlenek socialismu a demokracie, které byly v očích většiny československé společnosti ztotožněny s SSSR.

Již v prvních měsících po osvobození v roce 1945 byla provedena tak dalekosáhlá znárodnění, že se jimi Československo zařadilo mezi země se státně řízeným hospodářstvím /veškerý průmysl klíčový a skoro všechnen těžký/. Tento program /v různých variantách/ byl ve volbách roku 1946 schválen ohromnou většinou hlasů, přičemž těsná nadpoloviční většina voličů se vyslovila pro radikální další znárodnění. Pozoruhodné a pro československou politickou tradici charakteristické je, že sociální demokracie byla v nejednom ohledu v programu i praktické práci radikálnější než taktizující strana stalinistická. Českoslovenští komunisté-stalinisté nově interpretovali starou tradiční demokratickou a pokrokovskou národní ideologii, sebe představili za její vyuštění, dali jí nejucelenější podobu – a tím od-soudili všechny ostatní do úlohy svých málo významných sekundantů. /Poznamenejme, že toto se nikdy nepodařilo komunistům například francouzským nebo italským a že to má obdobu – a patrně příklad – u Jiřího Dimitrova; v tom je pak také jedna z příčin analogi vývoje československého s bulharským, které jsou zjevné a nad jejichž vysvětlením tupí kremologové bezradně lápou./

Zápas KSČ o monopol politické moci ve státě vyvrcholil v únoru 1948. Hovoří se o komunistickém puči v Československu. Toto hodnocení je oprávněné, pokud má zdůraznit zcela cynické porušení demokratických zásad, jehož se dopustily všechny orgány KSČ odshora až dolů. Avšak opomíjí, často záměrně, ten nesporný fakt, že KSČ měla na své straně přinejmenším polovinu obyvatelstva. Tu větši polovinu. V rozhodující chvíli se ani jedna z celonárodních společenských organizací nepostavila proti KSČ, a nejvýznamnější z nich se postavily na její stranu. To platí zejména o mohutných odborech /„puč“ KSČ byl podporován prakticky stoprocentní generální stávkou; hlasovala pro ni v tehdy ještě svobodných poměrech stonásobná většina delegátů závodů/, organizaci rolníků a také o sociální demokracii; s využitím svých vnitřních agentů a antidemokratické manipulace získala však KSČ podporu i všech ostatních organizací občanské společnosti, ba dokonce i většiny ostatních existujících politických stran. Hlavní příčinou vlivězství stalinistů v Československu bylo to, že se jim podařilo společnost oklamat. Svůj základní cíl – vlastní mocenský monopol – prosazovali jako boj za socialismus, sebe představovali jako garanty socialistických ideálů, a toto mlnčení dovedli značně části obou národů vnutit.

Tak jako všude jinde, také v Československu stalinisté samozřejmě po svém vlivězství zničili veškeré svébytné organizace dělnické třídy a všechny instituce rozvinuté občanské společnosti vůbec. Nešetřili přitom vraždami a terorem. Ale rozhodující bylo, že organizace dělnické třídy, například nezávislé odbory, mocná družstva, ba i nekomunistické dělnické strany byly zničeny „zevnitř“, stalinistickou komunistickou stranou, která v nich ve všech, včetně nekomunistických politických stran nejprve politicky zvítězila a poté je ovládla. Toto je skutečnost, která má důležitý význam pro průběh roku 1968 v Československu a která odpovídá na mnohé otázky. /Musíme si stále uvědomovat, že v roce 1968 byla ještě politicky velice vlivná ta generace, která byla zformována 20–30 let předtím./

Abychom ilustrovali význam tohoto faktu, uvedeme tu několik příkladů. Nejdůležitější z nich týká se odborů:

Po svém vítězství v roce 1948 nastolila KSČ naprostou svou nadvládu v odborech. Učinila z nich organizaci k zajišťování potřeb výroby. Po nacisticko-stalinistickém vzoru jim svěřila starost o zábavu a rekreaci. A v duchu svých vlastních tradic, tradic ideologické strany s opravdovou podporou lidu, na ně /zejměna od roku 1960/ přenesla část funkcí administrativního a soudního aparátu; mluvilo se všeobecně o postupném posilování těchto funkcí. To vše se dělo převážně se souhlasem odborářů. V letech před rokem 1968 nejsou patrné žádné příznaky obnovy samostatného politického významu odborů. Reformistický kurs a nové vedení v oficiálních odborech se prosazuje teprve po nastolení Dubčekova vedení, se zpožděním a váhavě. A teprve koncem jara 1968 vznikly první svobodné odbory v Československu. Ne náhodou je založili železničáři, v Československu tradiční sociálně demokratictí bojovníci. Byly to tzv. Federace lokomotivních čet. A osud této iniciativy je charakteristický pro ovzduší té doby: zůstala zcela izolovaná a setkala se s nesouhlasem většiny odborářů, a to nesouhlasem nikoli partají naorganizovaným a vynuceným, nýbrž s nesouhlasem spontánním. Partaj tehdy nebyla v stavu zabránit v ustavení odborů ani osamělým a izolovaným řidičům lokomotiv, natož pak masovému dělnickému hnutí. Ale nebylo jí třeba v něčem takovém zabráňovat: důvodem, proč se z iniciativy řidičů lokomotiv nestalo masové hnutí, byl, ať členář věřil nebo nevěřil, stalinistický argument o nutnosti jednotných, řízených odborů. V zemi, kde kdysi byly jedny z nejsilnějších odborů a nejúspěšnějších odborových bojů v Evropě.

Podobně bychom mohli mluvit o všech ostatních společenských organizacích. Určitou výjimkou tu byla – a to zase nikoli náhodou – jednotná organizace mládeže. Také tu vybudovala a politicky zcela ovlivňovala KSČ již před únorem roku 1948 a také ona potom tvořila část stalinistického systému převodů a pák. Ale v ní se v roce 1965 ozvaly první hlasy nespokojené s totalitní jednotou. Nicméně ani mezi mládou generací si nezískaly většinu. Totalitní organizace mládeže se rozpadla /jako jediná organizace „systému převodů a pák“/ teprve v létě 1968.

Hloubku ovlivnění československé společnosti stalinistickým modelem paradoxně dokazuje příklad sociální demokracie. Tato strana ve velku podporovala KSČ za „puče“ v únoru 1948. Krátce poté byla, již s použitím policejního násilí, sloučena s KSČ. Požadavky obnovy strany nikdy nevymizely a po celých dvacet let organizaoval režim nová a nová tažení proti „socialdemokratismu“. Procesy proti sociální demokratům neustaly ani v nejliberálnějších letech československého režimu, ani v šedesátých letech, ani v roce 1967, ba ani již za Dubčeka v březnu 1968. V létě 1968 se sociální demokracie prosadila jako první nová politická strana žádající své legální uznání, a okamžitě získala velké sympatie. Dubčekovi rozhořčeně odmítali legální uznání sociální demokracie – ale neměli žádnou reálnou moc zabránit ani schůzím a mítinkům této nepovolené strany, ani jednoznačné podpoře, kterou jí vyslovily legálně vycházející časopisy. Aktivita sociální demokracie, zejména právě v srpnu 1968, se často označuje, a to z různých stran, za poslední důvod pro tankové řešení „československého problému“. I když v tomto případě je nejzřetelnější, že nezávislá politická aktivita společnosti existovala, přece i o ni platí, že přišla příliš pozdě. Ale zejména: je paradoxní, že tato nelegálně se obnovující sociální demokracie výslovně prohlašovala, že n e c h c e být opoziční stranou, nýbrž že se chce ve společné Národní frontě s KSČ /tedy v systému „převodů a pák“/ podílet na odpovědnosti a že odsuzuje princip

politické opozice. To je tedy zvlášť názorný příklad stavu politického vědomí československé společnosti na prahu roku 1968. Vystihuje ho jednoduchý závěr, který výbudi všeobecné pohoršení na všech stranách, ale který ižko může být vyvrácen: **S t a l i n i s m u s v Č e s k o s l o v e n s k u v r o c e 1 9 6 8**. Ještě nebyl dostatečně diskreditován. Přičinou jsou tu historické zvláštnosti Československa, které KSČ umožnily cestu k moci, a způsob, jímž KSČ této moci dobyla.

Dále musíme konstatovat, že československý vývoj ani po roce 1953 není zcela paralelní se sousedními zeměmi. Platí to v ohledu sociálním i politickém. Ke konci padesátých let se KSČ podařilo zvládnout a ve svém prospěch využít kolektivizace zemědělství. Zemědělství v Československu trpělo svými davnými těžkými sociálně ekonomickými problémy /extrémní partikularizací/. A přitom mělo silnou a již téměř stoletou tradici družstevní, kterou KSČ dokázala využít při zavádění kolchozů na československou vesnici. Počínaje rokem 1953 a zejména pak od roku 1956 dokázala KSČ podstatně korigovat svůj postup proti vesnici, zbavit se krajních metod nátlaku na rolníky. Kolektivizace zemědělství se pak – v těchto našich československých podmírkách té doby – ukázala jako jisté řešení vlekých sociálních problémů. Prakticky úplná kolektivizace zemědělství je důležitá sociální odlišnost Československa od všech zemí sousedních. Vesnice se tak definitivně stala oporou režimu v Československu, a to ve smyslu jak ekonomickém, tak i politickém, a zůstala jí pak až do let zcela nedávných. Poznamenejme, že v roce 1968, kdy neexistovalo žádné policejně nebo mocenské donucení, se nerozpadla ani jediná zemědělská kooperativa.

Druhá odlišnost Československa /v tomto případě pouze bývalá/ spočívá ve zpomenutém vydělování se a vnějším odlišování vládnoucí kasty stalinistického systému. Také v Československu samozřejmě tato kasta hned po dosažení monopolu moci vznikla. Ale tradice strany působily proti tomu. Výsledkem byla zvláštní sociální politika režimu: V Československu nikdy nebylo toho rozdílu mezi chudobou a bohatstvím, jako v ostatních zemích, kde vládnou komunistické strany. Za dvacet let 1948–1968 organizovala KSČ několik kampaní proti „sociáldemokratismu“ také v sociálním ohledu, tj. proti tzv. niveliaci, totíž nedostatečnému rozdílu mezi nejvyššími a nejnižšími platy. Přesto bylo v roce 1968 odhadováno, že toto rozdílu je u nás zhruba desetkrát menší než v SSSR. Také v Československu jsme hovořili o „diktatuře sekretariátu“, a právem. Ale pracovník takového sekretariátu KSČ měl často, nejednalo-li se zrovna o nejvyšší místa ve špičce v ústředí, menší plat než kvalifikovaný dělník. Proces vnějšího odlišení vládnoucí kasty byl v předhusákovském Československu zpožděn o 5–10 let ve srovnání s jinými zeměmi.

Také v ohledu politickém se československý vývoj po roce 1948 odlišoval od sousedních zemí. Společenské oživení, k němuž došlo po Stalinově smrti ve všech zemích východního bloku, se v Československu projevovalo odlišnými formami. Již tehdy byly u nás projevy radikálního odmítání slabší než zejména v Maďarsku a Polsku. Nespokojenost s daným stavem potlačení občanských svobod se u nás projevovala spíše v podobě „hnutí za nápravu“, které se opíralo o komunistické ideály a spoléhalo se na vnitřní obrodné schopnosti KSČ. Stalinova smrt byla u nás vzápské provázena smrtí Gottwaldovou. To usnadnilo vytváření nové vládnoucí garnitury, více přístupné reformám. A tento fakt pomáhal obnovovat důvěru v KSČ a vytvářel naději v možnost obrody režimu z jeho vlastní vnitřní sily. Oprávněnost této naděje potvrdil, jak se tehdy zdálo, XX. sjezd KSSS. Politická orientace KSČ od roku

1953 splynula záhy a ihce s chruščovovským reformním kursem v SSSR. Právě díky tomu stala se z Prahy hlavní Chruščovova opora v satelitní oblasti. Praha sledovala pevně Chruščovou politiku ve chvíli velké krize stalinistického systému v roce 1956 stejně jako při secesi Číny. Na základě toho vznikly „zvláštní vztahy“ mezi Chruščovem a Prahou, „prátelství nejlepší jaké vůbec může být“, jak to nejednou charakterizoval Chruščov. Pražský režim se hřál na výsluní Chruščovovy přízně, a vedoucí československá komunistická garnitura s ním spojila svůj osud.

Československo jako hlavní Chruščovova opora pravděpodobně také prospívalo na mezinárodní dělbě práce v bloku na úkor ostatních jeho zemí; v každém případě prospívalo velice mezinárodně politicky. A to pomáhalo udržet a obnovovat autoritu KSČ mezi Čechy a Slováky. V těchto podmínkách režim v roce 1960 ústavně prohlásil socialismus za dosaženou etapu vývoje, komunismus jako vytoužený cíl za blízký a všeobecné dohasnání všech rozporů ve společnosti za patrný fakt veřejného života. Z hlediska dalšího vývoje je dnes ovšem velmi lehké tehdejší oficiální triumf ironizovat. Chtěl bych spíš podtrhnout, že tyto tehdejší slavnostní fanfáry pražského režimu, ani tehdy oblíbená idea „Československa jako výkladní skříně socialismu v Evropě“ nebyla jenom zbožným přáním.

V roce následujícím, 1961, dolehly na Československo první známky ekonomické krize, kterou od té chvíle již nebylo možno vysvětlovat žádnými náhodnými okolnostmi. Avšak tento fakt sám stával se současněkům zřejmým jen postupně, a k pochopení jeho příčin vedla ještě zdlouhavá cesta. Jako každá ekonomická krize, i tato samozřejmě vyvolala nespokojenost. Ale „hnutí za nápravu“ se i nadále realizovalo v režijních institucích a s podporou významných stranických orgánů. Společensko-kritické hnutí, které také významně ovlivnilo českou i slovenskou kulturu, se stalo významnou oporou reformního křídla uvnitř diktatury. A toto křídlo ke svému vlastnímu posílení v boji o moc s jinými prezententy napomáhalo rozvoji „hnutí za nápravu“ či za „obrodu“, jak se říkalo. Toto křídlo se těšilo i podpoře nejoficiálnější, to jest tehdejšího prvního muže diktatury, Novotného. Alliance společensky kritického hnutí s oficialistou dávno před lednem 1968 je důležitým rysem politické situace v Československu před rokem 1968, kterou většina historických prací přehlifuje a kterou zejména tzv. eurokomunistické výklady záměrně zastírají.

Všechny tyto rysy dohromady vytvářejí situaci, kterou můžeme stručně charakterizovat jako jisté – z p o m a l e n í vývoje v Československu: přirozený proces rozkladu totalitních diktatur stalinistického typu, jaké vznikly ve východoevropských a středoevropských zemích v letech 1944 – 1945, nastal u nás v důsledku zvláštních historických poměrů později než u našich sousedů a byl mnohem zdlouhavější. V historickém pohledu je zřejmé, že Československo na prahu roku 1968 stálo pouze na počátku tohoto procesu, jehož podstatou je d i s k r e d i t a c e s t a l i n i s t i c k é h o s y s t é m u /a nikoli jen Stalinova jména či tzv. „kulturní osobnosti“/ v očích společnosti.

Uvědomit si tyto souvislosti, které se týkají celého Československa, to je jak Čechů tak Slováků, je základním předpokladem pro posouzení politických programů nebo přání argumentujících příkladem takzvaného „Pražského jara“.

II.

V dalším musíme se zastavit u zvláštních poměrů slovenských, které jsou na Západě zcela neznámé – a které jsou naprostě základní pro pochopení nejen roku 1968, nýbrž i následujícího období.

Československo je státem dvou rovnoprávných národů, Čechů a Slováků. To je základní ústavní zásada. V praxi nebyla však tato otázka nikdy tak jednoduchá. Lze říci, že předtím komplikací často byla výjimečná blízkost obou těchto národů, která by, kdyby měla být hodnocena měřítky například francouzskými nebo německými, musela být považována za identičnost. Francouzská či německá měřítka nemají však místu ve střední a jihovýchodní Evropě, a kdekoli si to neuvědomoval, těžce chybí.

Češi a Slováci jsou dva moderní národy vzniklé ze společného etnického základu a vstupují do evropských dějin ve společném státě. Ten byl sice známen, ale po staletí trvala společná kulturní tradice, projevující se zejména po husitské revoluci společným užíváním českého jazyka jako literárního. Dvě staletí svého úpadku v Čechách přežil český jazyk díky tomu, že se ho dále užívalo na Slovensku. Také moderní jazyk zvaný český je scientistní útvar, u jehož zrodu stojí z podstatné části Slováci a jimi ovlivnění Češi. Tato kulturní tradice trvající přes hranice, jimiž byli Češi a Slováci rozděleni, byla, a to na obou stranách, argumentem pro ilizi o jednotném „československém“ národě. Tato iluze dále trvala i poté, co se /v polovině 19. století/ vytvořil také samostatný spisovný jazyk slovenský. /Oba jazyky jsou si tak ojediněle blízké, že se hovořilo o jednom společném „jazyku“ ve dvou „zneních“ – variantách./

Otázka byla tedy spletitá sama o sobě, a pro demokraty a socialisty byla orientace ještě těžší: názor o dvojích národech totiž zastávaly na obou stranách především sily reakční a orientující se na cizí moc: čeští lokajové habsburské Vlčidne a slovenští utopisté hledající záchrannu v carském Rusku. Demokratické a socialistické směry vycházely z ideje československé. Myšlenka o jednotném národě byla také základem revolučního boje proti habsburskému císařství a z něho v roce 1918 vzniklé Československé republiky. Sama o sobě a tehd偃 nebyla tato myšlenka rozhodně Slovákům vnucovaná Čechy. Tato idea se však střetla s realitou těsně rozdělené společnosti – po vzniku společného státu. Slovensko bylo tehdy po všech stránkách daleko zaostalější než Čechy, což je jinak v historickém pohledu spíše výjimka. Zaostalosti země bezohledně využil silný český kapitál a Jemu sloužící česká byrokracie přítomná v každé slovenské vesnici. K instalaci a udržování těchto poměrů se cynicky zneužívalo vlastních národních ideálů této opanované společnosti. Nejen divu, že v odporu proti českému kapitálu a byrokracií vznikl slovenský separatismus, a přirozené je i to, že fašističtí sousedé Československa učinili ve své nenávisti vůči jinak pokrokářskému a demokratickému státu vše, aby slovenskému separatismu využili. Je jistě osudnou chybou demokratických sil, tolik rozvinutých ve dvacátých a třicátých letech v české společnosti, že se nedovedly v potřebné míře zasadit za spravedlivé požadavky slovenské – jako je omylem demokratů a většiny socialistů slovenských, že v zápasu se slovenskými separatisty ovládanými silně konzervativní a tradičně pravicovou ideologií hledali podporu v myšlence jednotného národa. Myšlenka slovenské svobody se stala nástrojem reakce. Čím déle pak český kapitál a státní byrokracie trvaly na svých představách o ovládání Slovenska, tím víc se slovenský konzervativní separatismus radikalizoval a nabýval rysů fašistických. Tento proces

vyvrcholil tím, že Hitler pro své cíle zmanipuloval nejreakčnější představitele jak české tak slovenské politiky, což vedlo k rozpadu československého státu; v roce 1939 byly české země připojeny k Německu a ze Slovenska byl vytvořen loutkový fašistický stát, účastnicí se od počátku války na straně nacistů.

V boji za svobodu hledaly oba národy také nový vzájemný vztah. Zkoušku politické dospělosti složila především slovenská společnost. V ní zvítězila během války myšlenka o obnovení společného státu na nových základech, na principu dvojrovných a suverenních národů. Za tu myšlenku a proti „vlastnímu“ fašistickému státu šel slovenský národ v roce 1944 do povstání a s ní vstupoval 1945 do obnovené Československé republiky.

Rozumné a pokrokové stanovisko, které získalo převahu ve slovenské společnosti, bohužel nenašlo potřebný ohlas na české straně. Čeští antifašisté také přijali myšlenku státu dvojrovných národů – jinak to ani nešlo –, ale chápali ji jako koncesi Slovákům. Česká společnost nedovedla překonat pocity křivdy, která se ji stala 1939 a která se ji děje znova, tím, že je Slovensko protěžováno, jak se zdálo. A nakonec zvítězilo to nejhorší: úplná lhůsteknost vůči Slovensku a jeho problémům, která je výrazným rysem českého veřejného mluvení zvláště po roce 1948 a která se osudně projevila v roce 1968 a projevuje se ještě víc dnes.

Tyto okolnosti také byly jedním z rozhodujících faktorů, který pomohl KSČ dosáhnout monopolu politické moci. Stalinistické straně byly ovšem jakékoli slovenské národní ideály cizí – tak jako jí byla cizí každá myšlenka kromě úsilí o dobytí moci. Avšak dovedla velmi dobře vystihnout svou šanci. Jako první mezi antifašisty začala prosazovat myšlenku slovenské národní svébytnosti. Jednotná a přísně centralizovaná stalinistická strana se dokonce rozdělila na dvě zdánlivě nezávislé strany, KSČ a KSS (tj. Komunistickou stranu Slovenska). Tím získali stalinisté dvojnásobné zastoupení ve všech paritně složených orgánech a institucích. Před Slováky pak vystupovala KSČ jako zastánce jejich zájmů v české politice, a pro Čechy se zase stávala garantem dorozumění se Slováky. Žádná jiná politická strana ani slovenská ani česká nebyla v podobné pozici. Záhy nato provedla stalinistická strana cynický manévr se slovenskými národními ideály.

Musíme tu upozornit, že obnovený československý stát vznikal v letech 1944–1945 již na zcela jiných principech: Slovensko, dříve zbavované nacistů než české země, bylo od počátku zcela ve správě slovenských národních orgánů. Neexistovala již od té doby ani česká byrokracie, ani český kapitál na Slovensku. Na vrcholku politické moci byla v Bratislavě slovenská národní vláda a jí byla zcela podřízena všechna správa země; neexistovaly /vedle ní/ žádné správní orgány ústřední vlády. Národní vláda v Bratislavě byla však podřízena vládě ústřední, v Praze: na té se Slováci podíleli v poměru zhruba úměrném počtu obyvatelstva (tj. jednou čtvrtinou až jednou třetinou). Jde tu tedy o důsledně aplikovaný model zřízení autonomního, jaký je například vzdáleným cílem současných reformistických vlád Francie nebo Španělska. Vláda v Praze plnila jednak funkci vlády ústřední, jednak také národní vlády české.

Základním principem každého státního zřízení autonomního je otázka kompetencí orgánů ústředních a autonomních. Tyto kompetence byly vymezeny hned při obnově čs. státu, a to ve prospěch slovenských orgánů autonomních. O toto demokratické řešení se

zasloužily KSČ a KSS. Avšak záhy po osvobození celého Československa komunisté viděli, že si stojí mnohem lépe v prostředí českém než slovenském. Okamžitě se proto slovenští komunisté za zády svých důvěřivých nekomunistických slovenských partnerů dohodli s českými komunisty, že budou torpédovat dohody dávající široké kompetence slovenské autonomní vládě. Když se poté konaly volby, v nichž vliv stalinistické strany na Slovensku poklesl na méně než na třetinu a její protivník v národním měřítku, demokratická strana, získal ve všech autonomních orgánech absolutní převahu, zorganizovali slovenští komunisté, v čele s pověřencem vnitra Hlásákem, již na podzim 1947 svůj místní slovenský puč: zfabrikovanými dokumenty zkompromitovali své protivníky ze stýku s fašisty a z úkladu o jednotný stát, a za pomocí českých komunistů a s využitím zaslepených českých buržoasních stran dosáhli sesazení slovenské autonomní vlády; na její místo byli všude Prahou dosazeni „státu věrní“ komunisté a jejich agenti. Díky tomu bylo Slovensko opotou KSČ v jejím celostátním puči za čtvrt roku poté.

Po celostátním puči v únoru 1948 se staly všechny státní instituce závislé na pevně centralizovaném aparátě jednotné komunistické strany, a to vedlo k tomu, že také slovenské národní orgány, stejně jako veškerý státní aparát vůbec, se staly pouhou kulisou pro vládu partajní byrokracie. Ve jménu této raison d'état provedla centrální pražská vládní garnitura /= česko-slovenská/ počátkem padesátých let brutální represe nejprve proti nekomunistickým slovenským politikům, a později také proti slovenské reprezentaci komunistické, o nic méně stalinistické než byla tehdejší pražská. Tuto situaci zdědilo na konci padesátých let formující se pražské reformistické vedení. Vyhlásilo – po několikaletém váhání – za neplatné rozsudky proti slovenským komunistům /1963/.

Dlouhé váhání nad otázkou zcela jasnou bylo první chybou. Ale za této situace se dopustili pražští chruščovisté té pravděpodobně největší ze svých chyb: Prosdili v nové ústavě prý již socialistického státu /1960/ další podstatné omezení právomoci slovenských autonomních orgánů. Cílem byl jistě jednodušší a perfektnější chod byrokratického stroje, a ani se to příliš nezastíralo. Ideologicky se to však zdůvodňovalo komunistickým ideálem sbližování a splývání národů. A režimu se dostalo, oč si sám řekl. Opožírení hnutí na Slovensku je faktum, který má svůj počátek v roce 1961 /jednotlivá protestní memoranda/.

Následovala další chyba režimu. Všechny pražské vlády od roku 1945, ať před únorovým pučem anebo po něm a ať před represemi proti slovenským stalinistům anebo po nich, dávaly značný důraz na industrializaci Slovenska. Přičinou byl jednoduchý státní zájem, snaha o vyrovnaní společenských struktur, jejichž kontrast byl zjevnou překážkou nejen pro jednotu státu, ale vůbec pro jeho správu. Není to tedy důkaz nějakého idealismu v politice KSČ, že přinejmenším po prvních zhruba patnáct let své vlády vskutku prosazovala politiku přednostnho rozvoje Slovenska. V důsledku toho vstupoval slovenský národ do šedesátých let rozvinutý v typicky městské industriální společnosti, se svébytnou a rozvětvenou kulturou. S tím byl spojen vzrůst národního sebevědomí, a to bylo přirozeně uráženo a provokováno pražským centralismem. A tu přišly v roce 1960–61 první známky ztráty tempa ekonomického růstu.

Pražské vedení rozhodlo se reagovat způsobem zcela technokratickým – soustředěním všech investic na rozvoj nejperspektivnějších hospodářských odvětví, tj. tehdy především těžké chemie a energetiky. To obojí znamenalo soustředění investic především do

severních Čech – a tedy radikální zásah do vžité praxe přednostněho rozvoje Slovenska. Toto řešení vedlo k rozšíření slovenského hnutí, takže je začaly podporovat i významné postavy establišmentu, a také k radikalizaci jeho ideové základny: argumentum pražských centralistů nebylo totiž možno čelit v rámci ekonomické racionality: proti nim bylo nutno odkazovat na přirozené sebevědomí národa, který má své požadavky.

A ještě jeden důležitý faktor: státoprávní reforma provedená novou „socialistickou“ ústavou zrušila v podstatě autonomii správu, podřídila její výkonné orgány přímo Praze – ale aparát strany byl ponechán v podobě, v jaké vznikl po splynutí obou stalinistických stran. Sekretariáty strany v Bratislavě neměly plnost moci ve svém obvodu. Výsledkem bylo, že se snadno staly opozičními základnami – zaštiťenými tou ve stalinismu nejdokonalejší legitimitou...

A tak existovalo v Československu přinejmenším už od roku 1963 – 1964 výrazné společenské hnutí, jehož existence vybočovala z dosavadní praxe stranou organizované společenské aktivity. Toto hnutí dávalo z podstatné části náplň všemu politickému životu. Byla to výjimka z obvyklé šedi totalitního systému. Na Slovensku, zejména v Bratislavě, se již v letech 1964–65 konala velká shromáždění například na vysokých školách, ve kterých byla veřejně přednášena stanoviska politicky opoziční. Řada slovenských časopisů, zejména kulturních, psala vysloveně opozičně tři roky před tzv. „Pražským jarem“, a zejména jejich tištěné odpovědi na nesmělé Novotného pokusy o odvetná opatření vyjadřovaly nezakrytý vzdor.

Není tedy žádnou náhodou, že právě slovenská otázka, nesená skutečným levé en masse, byla příčinou prvního rozkolu v centru moci, v ÚV KSČ, na podzim 1967. Slovenské národní hnutí, široké masové hnutí se silnými pozicemi nejen v časopisech a legálních institucích, ale především v aparátu strany na Slovensku a zejména v bratislavské městské organizaci KSS, je tím beranidlem, které otevřá československé události roku 1968.

Není naši vůnou, že toto nezná čtenář ovlivněný autory prací o roce 1968. Přihlížíme-li k faktům, která nikdo nemůže popřít, můžeme již učinit první závěr: tvrzení, že iniciátorem procesu 1968 v Československu je KSČ, je ovšem pravdivé. Vždyť ona byla iniciátorem pražské politiky vůči Slovensku v letech 1960 – 1967. Ve zcela stejném smyslu byl Ludvík XVI. otec francouzské revoluce.

Vedení KSČ a československého státu nebylo však ani před rokem 1968 ve svých rozhodnutích suverenní. Vždycky záviselo na Moskvě – i když tehdejší závislost Československa byla menší než jiných satelitních států a daleko menší než jeho závislost dnešní.

A to je další okolnost, která má základní význam pro vývoj procesu, který vyvrcholil takzvaným „Pražským jarem“ – jež je, jak jsme již vyložili, mnohem spíše jarem břata – tisla vským.

Opakujme, že politický kurs československého vedení od poloviny let padesátých do poloviny let šedesátých je páralelní s moskevským. Shodné zájmy obou vedoucích garnitur zastíraly i všeobecnou závislost Československa. Dokonce i pražským představitelům samým. Jen tak mohlo dojít k další Novotného těžké chybě. Když totiž Chruščov padl, neuvědomil si Novotný, že by právě on jako jeho „nejlepší spojenc“ měl první spěchat s vazalskou přísluhou novému pánu. Dokonce právě naopak, dal najevo nespokojenosť a žádal o vysvětlení. Takovéto vybočení ze společenských norm Moskva nikdy neodpouštěla ani

Novotnému. A tak namísto jisté idyly, která panovala až do té doby, se vytvořilo nové historické napětí – mezi novými vládci Kremlu a Chruščovými „nejlepšími přáteli“ v Praze. Projevilo se to nejprve na konfliktu s NDR. Přibližně od roku 1965 stále zesilovalo napětí mezi reformistickým Československem a tímto jeho sousedem a největší oporou stalinistických konzervativců uvnitř sovětského bloku. To se projevilo dokonce i veřejnými útoky na československé reformátory v Neues Deutschland. Na všech stranách muselo být jasné, že Východní Berlín nemluví za sebe sama. Také to československým reformistům jasné bylo.

Ve druhé polovině šedesátých let začala Moskva naléhat na pražskou vládu, aby souhlasila s pobytom alespoň symbolických sovětských jednotek na svém území. Jistě to bylo v evidentní souvislosti s novou globální strategií Kremlu. Novotný tento moskevský požadavek odmítl – snad jenom z žárlivé pýchy na stabilitu vlastního režimu, který nepotřebuje cizí bodáky, a na kvalitu a sílu vlastní armády, schopné samostatně čelit předpokládaným německým a jiným imperialistům; taková pýcha tehdy nebyla bezdůvodná. Je však možné, že pravým důvodem byla snaha uchájet maximum nezávislosti na Moskvě. Tak či onak, dostal se tím do velmi nebezpečné pozice. To, co ho udržovalo, byla právě stabilita jeho režimu, kterou si ani noví vládci Kremlu ve svém celkovém zájmu nemohli dovolit narušit.

Stabilita Novotného režimu byla však stabilitou v české společnosti. V polovině šedesátých let vrcholila. V téže době však již byl režim velice nestabilní na Slovensku.

Není potřeba zastírat fakt, že historicky vznikla zdánlivá a dočasná součASNOST zřejmě Slovenska a Moskvy. Toto konstatování nijak nevyvrací naprostou oprávněnost požadavků a cílů slovenského národního hnutí. Je to další daň, kterou oba národy zaplatily za stalinismus.

Vyplývalo z povahy tehdejšího systému, kdy každé konečné slovo o správě Slovenska přicházelo z Prahy, že v pražském centralismu spatřovali Slováci jedinou příčinu všechn těch rysů systému, které odmítali. Odmítnutá reakce proti totalitarismu se stala zjednodušeně reakcí proti pražskému centralismu, a hnutí s požadavky obecně demokratickými nabyl formy hnutí jednostranně nacionálního. Přinejmenším nechtili Slováci žádný vlastní zájem na udržování maxima nezávislosti Prahy vůči Moskvě. Základním slovenským požadavkem byla nejprve větší kompetence slovenských národních orgánů vůči centrálním orgánům pražským, a v rozvinuté podobě potom federace státu: to znamenalo, aby dosavadní zřízení autonomie, tedy „nerovnovážné“, bylo nahrazeno „rovnovážným“, založeným na federaci státu – aby tedy vedle národních orgánů slovenských vznikly národní orgány české a obojsí aby měly stejně vyhlášené kompetence vůči společným orgánům federálním, tj. ústředním, složeným zásadně parlamentně; kromě toho měl být ve všech zásadních otázkách celého státu prosazen princip tzv. zákazu majorizace, tj. mělo se ustanovené znemožnit, aby početnější národ prosadil jakákoliv celostátní rozhodnutí bez souhlasu většiny zástupců národa méně početného. Z hlediska sebeurčení slovenského národa jednalo se jistě o požadavky logické a spravedlivé. Nutno však také vidět, že požadavky, v té době nikde na světě neuskutečněné a stojící v rozporu s tradiční jednoduchou demokratickou zásadou rovnosti občanů (jeden občan = jeden hlas). Tyto požadavky byly zdůvodnitelně pouze národními zájmy slovenskými, a pro ty v české společnosti nebylo porozuměn – z toho důvodu, že v ní nebylo žádné silný, která by je objasňovala. Neexistovaly žádné na KSČ nezávislé společenské aktivity, existovaly aleko méně než na Slovensku!

A KSČ stála proti slovenským požadavkům. Na Slovensku se tomu rozumělo jako odporu Čechů, české společnosti i proti slovenským národním požadavkům. Ve skutečnosti o nich naprostá většina Čechů nevěděla naprosto nic.

Tím víc zbylo místa pro neuvěřitelné iluze o SSSR. Existovaly i v české společnosti, ale Slováci jim podléhalí ještě ve větší míře. A tak i „řešení národnostní otázky v SSSR“ mohlo být pokládáno za vzor i pro Československo, jednoduše pro samu formální existenci federativního systému v SSSR.

Zvláště neblahou roli v osudech obou národů /až dodnes!/ sehrála represe proti slovenské stalinistické reprezentaci na počátku padesátých let, provedená /na Stalinův rozkaz/ reprezentací pražskou /česko-slovenskou/. Měla za důsledek jednak to, že systém represe byl ve slovenských očích spojován s Prahou, s Čechy a jejich, jak se zdálo, slovenskými příslušnoucí. A co významnějšího: slovenská striktně stalinistická reprezentace se nestala svými vlastními činy dostatečně zkomplikovat před vlastním národem, naopak získala si nímbus národních mučedníků. A k tomu ještě přispělo Novotného mnohaleté otálení s rehabilitací slovenských stalinistů /které bylo ostatně již jím samým zdůvodňováno právě strachem z Husákovova návratu do politického života . . ./. Tak vznikl neuvěřitelný paradox: pražské chruščovistické – reformistické vedení, které samo již nemělo přímou spojitost s viníky represí proti slovenským stalinistům, se stalo ve slovenských očích dědicem viny – zatímco Husák, cynický politik tvrdé stalinistické školy, vedoucí sektoru vnitřního autonomního slovenského reprezentaci a pak ještě proti stalinistům samým, organizátor obou pučů na Slovensku – tento člověk stanul v pozadí širokého hnutí s požadavky národními a obecně demokratickými.

K tomu ještě připočteme, že slovenské vlastenecké hnutí v totalitním režimu nemělo a nemohlo mít potřebnou organizační základnu v nějaké nezávislé společenské organizaci – a na druhé straně ji, paradoxně, ale za daných poměrů přirozeně, našlo v orgánech partaje samé. Tato skutečnost nutně musela ovlivnit zpětně i samo hnutí.

Jestliže jsme konstatovali, že československá společnost vůbec stála na prahu roku 1968 teprve na počátku překonání iluzí o stalinismu, platí to o zvláštních slovenských podmínkách v ještě větší míře. A to přesto, že právě na Slovensku /a nikoli v Čechách/ již existovalo široké lidové hnutí svou podstatou stalinismus neuguje.

Není a asi nikdy nebude žádných přímých důkazů o tom, že si noví vládcev Kremlu již tehdy vybrali Husáka jako svého koně. Není jich však třeba. Stačí konstatování několika ze zřejmých skutečností: Předně je vyloúčeno, aby situace, která /počátkem 1965/ na Slovensku trvala již nejméně tři roky, nebyla známa KGB. Tak jako sovětské velvyslanectví v Praze je vše než diplomatickou misí, tak také generální konzulát v Bratislavě vždycky plnil i zcela jiné funkce než konzulární. A za druhé, toto samozřejmě věděl Novotný. Ze smělého Husákovova avansování zvláště od počátku roku 1965 musel předpokládat, že tento prohnaný praktik mocí je si jist krytými zády. Nebylo-li snad přímé dohody a spolupráce mezi KGB a Husákem již v roce 1965, dovedl Husák mistrně vytvořit před Prahou zdánliv

že toto dorozumění existuje, a jestliže existovalo, dovedl to stejně mistrně zastrkat před svým vlastním národem.

A tak si pořom mohl dovolit téměř všechno: otevřená opoziční vystoupení na stranické půdě stejně jako činnost, která by každou nejen stalinistickou stranou byla označena za frakci. Je také zakladatelem československého samizdatu. Kdyby byl jen v náznaku cokoliv z toho zkusal některý z demokraticky, socialisticky nebo křesťansky orientovaných slovenských politiků, byl by se okamžitě setkal s tvrdou odvetou Novotného, tak jako se s nimi, i v nejliberálnějších letech, setkávali stejně orientovaní kritikové čeští. Husák však směl. Posiloval vědomě svou pozici odkazováním na příklad federálního zřízení SSSR jako příkladu pro celý svět. Slovenské vlastenecké hnutí bylo ovlivňováno a manipulováno takto ideologicky. Mnozí tomu optavdu věřili. A kdo nevěřil, spokojil se s jednoduchou vypočítavou kalkulací: *t o t o s e s m ě l o*. Těbaže nemáme přímo svědectví o Husákově dohodě s KGB již před rokem 1968, můžeme spolehlivě říci, že to, že se stal představitelem slovenského vlasteneckého hnutí právě on, který nejprve koketoval s fašismem, potom se stal hlavním vůnskem stalinistických represí proti slovenským antifašistům – nekomunistům, potom zaprodal /1945 a znovu 1948/ slovenské národní zájmy pražským centralistům – to je výsledkem stalinistického manévrů s národy Československa.

Můžeme se také dohadovat, nakolik se intriky KGB projevovaly i v jednání Novotného, když se potom – ve chvíli, kdy Husák měl již za sebou bezpečně celé veřejné mítinky na Slovensku – rozhodl přece jen rozhodněji zasáhnout. Zvláště jednání jeho oddaných generálů naznačuje, že i on byl patrně ujištěn, že podpora Kremlu je na jeho straně. A Kremel ho nechal padnout – což bylo cílem hry. Tak došlo k hradnímu převratu 5. ledna 1968. Byl výsledkem krize vzniklé kolem slovenské otázky a rozhodla o něm Brežněvova rychlá vizitace v Praze, což obojí se zamítá. Na místo autoritativního /a svou minulostí s Moskvou nijak nespjatého!/ reformisty Novotného nastoupil bezvýrazný a neschopný aparátník Dubček, vychovaný v SSSR, od něhož si Brežněv sliboval větší povolenost – a jehož sotva mohlo mít za trvalé řešení.

Mezičím začal proces destabilizace režimu a rozkladu ve špičkách také české společnosti. Začíná se rozestupováním tábora pražských reformistů na vládní skupinu a na radikálnější křídlo. Ve srovnání se slovenskými poměry je tento proces asi o pět let opožděn, ale především nemá svou masovou základnu. Oporou radikálnějšího reformátorského křídla jsou především stranické týmy expertů, vytvořené po roce 1962 Novotným s tím cílem, aby pomohly odstranit od podstav na moci zbývající funkcionáře ze Stalinovy školy, Novotného odpůrce. Toto rozestupování původně jednotné reformistické skupiny začíná být pozorovatelné od roku 1966. Zjevně propuká sjezdem československých spisovatelů v červnu 1967.

Z hlediska pozdějšího vývoje je nejdůležitější otázka, proč se toto formující se křídlo nestalo spojencem slovenského národního hnutí. Odpověď je jednoduchá: Slovenské národní hnutí nenašlo za celou dobu několika let své existence žádnou významnější podporu v českém prostředí proto, že žádné podobné české hnutí dlouhou dobu neexistovalo. A formující se radikálnější reformistická skupina žádneho spojence nechleढala proto, že se domnivala, že nejlepší spojenec má na Hradě. V každém případě je pravda, že ani na proslulém spisovatelském sjezdu v Praze nezaznělo

z českých úst jediné slovo podpory spravedlivým /a pro Čechy výhodným!/ požadavkům slovenského národa. A tak se první pozornost, kterou české časopisy věnovaly masovému slovenskému hnutí, datuje až do března roku 1968, když náhle Češi překvapeně zaznamenali, že se prvním tajemníkem i nad nimi stal Dubček, jehož vyneslo slovenské národní hnutí. V dalším vývoji mělo toto neporozumění projevené českými partajními intelektuály velice neblahé následky.

Spisovatelským sjezdem 1967 se otevřela roztržka mezi nejvyšším vedením KSČ a českými spisovateli. Příčinu je snadno rozpoznat: na sjezdu byl čten Solženicynův dopis. Partajní spisovatelé Novotného neúnosně kompromitovali před Kremlom a tím překročili nepsanou dohodu o vzájemné podpoře. Co zbývalo Novotnému než zasáhnout? V tom ho podporovali všechni ostatní bonzové, kteří za půl roku poté učili Čechy a Slováky pravidlám demokracie a spíšli Novotnému.

Připomeňme ještě, že organizace partajních spisovatelů může sice být považována v jistém smyslu za m a s o v o u — nikoli však za důkaz existence masového opozičního hnutí v české společnosti. Dále, že i ona byla Novotným snadno zmanipulována /s vyloučením pouhých tří spisovatelů ze strany/. A především, že nevytvořila ani tehdy ani později a ani v názaku nějaký pozitivní program žádaných změn. Ve chvíli hradního převratu v lednu 1968 existoval v Československu jediný jasný politický program: samozřejmý slovenský požadavek federalizace státu, a ten byl nesen mohutným masovým hnutím, které v Novotného pádu právem vidělo svůj triumf.

Proč obdobné hnutí neexistovalo a za daných historických okolností ani nemohlo existovat v Čechách, objasníme v první části této studie.

Z dosavadního výkladu vyniká naprostě zásadní význam slovenské národní otázky pro události v Československu 1968. že čtenář nic neví o tomto procesu, je vinou autorů dosavadních knih a statí. Pokud je psali autoři „českoslovenští“, jsou to vesměs Češi a zpravidla činitelé roku 1968 a tudíž vínici tragického vývoje, který skončil vlastním kontrarevolucí. A nepříš proto, aby zkoumali vlastní chyby, nýbrž aby zdůvodnili své nároky na politické vedení v budoucnosti. Pokud je pfší západní autoři, jsou to správní kremlologové.

— V této studii jsme nezdůraznili slovenský problém nadmíru. Podtrhujeme tuto skutečnost proto, že chceme čtenářům naléhavě a zcela konkétně doložit, jak je národnostní otázka ve východní Evropě neobyčejně důležitá pro revoluční negaci stávajících totalitních systémů stalinistického typu, také však jako východisko stalinistických manévrů, jimiž se udržuje vláda Kremlu nad národy.

III.

Rozrát v centru moci v Praze byl například francouzským pozorovatelem konstatován již začátkem podzimu 1967, a zcela otevřeně propukl v říjnu toho roku. Krátce poté se ohlásila první společenská aktivita na partaji nezávislá: radikální skupina kritiků z řad studentských funkcionářů. Postupně si ujasňovala svá stanoviska a radikalizovala se; významné přitom je zejména to, že /ona jediná v Čechách/ nehledala kabinetní styky a podíl na existující moci, nýbrž orientovala se na přípravu masového hnutí a na vystoupení veřejné. Na podzim 1967 došlo v Praze ke studentským demonstracím, které neměly sahy o

sobě velký rozsah ani velké cíle; ale brutální potháčení těchto demonstrací zeslálo rozklad uvnitř dosavadního reformního bloku a prohlubovalo krizi systému.

Ale to byla jen první vlaštovka, která nedělala ještě jaro. Pro tu dobu byl opravdu významnější kabinetní mocenský boj. A není třeba si zastřítat, že to byl především mocenský boj osobní, v němž měly politické ideje význam jen druhořadý – pokud vůbec nějaký. Iniciátorem tohoto boje v Praze byl Smrkovský. Byl to politik staré stalinské školy, jehož západnímu čtenáři nejlépe přiblížilme přirovnáním k Titovi: byl totiž také spjat s domácí českou rezistenční a nikoli s Moskvou, jednal z hlediska politických potřeb KSČ v českém prostředí a tudíž neortodoxně a za to byl, na první sovětský nátlak, v padesátých letech obětí represe. Ve druhé polovině let šedesátých vystupoval jako Novotného spojenec a v roce 1967 si proti němu zaintrikoval chlídě ho nahradit na stolci: začal frakčně spolupracoval s Dubčekem. Lednový převrat nevynesl Smrkovského, nýbrž Dubčeka: vždyť ten převrat umožnil Brežněv! Několik týdnů potom se v Čechách stále ještě nic nedělo. Změna žádný větší ohlas mezi českým národem nevyvolala. Vždyť to také byl kompromis. Novotný zůstával dál prezidentem republiky, jen prvním tajemníkem partaje se stal Slovák Dubček. „Pražské jaro“ /tentokrát ve smyslu eurokomunistických výkladů/ začíná opravdu až na jaře, v březnu. Začal je neuspokojený Smrkovský svým veřejným útokem, v tisku a na místních, proti Novotnému. Jednal bezpochyby po příkladu úspěchu skutečného vltaze, Husáka, také byl zcela podle Husákova stylu podpořen připravenou frakcí /zejména novinářů/. Pravdaže tu byl ten rozdíl, že všechno nejdůležitější, že totiž na rozdíl od Husáka nebyl Smrkovský podporován KGB. Ale tento rozdíl nebyl současně patrný. Centrum moci – ÚV KSČ – bylo oslabeno změnou a u kormidla stál ubohý slaboch Dubček. Smrkovského útok vedl během dvou týdnů k pádu Novotného /z funkce prezidenta/. Ale právě proto, že byl proveden způsobem zcela se vymykajícím totalitní praxi, apelem na veřejné mluvení, a proto, že angažoval ke své podpoře tvůrce veřejného mluvení, novináře z legálního, a to především partijního tisku, vypustil ducha z lávky. Toto je počátek „obrodného procesu“ v české společnosti.

Není důvodu zastřítat si, že skutečná emancipace české společnosti začíná teprve dlouho poté, co nastal rozkol ve špičkách. Koho to udívuje, ať si přčte dějiny kterékoliv jiné revoluce.

Vlastním obsahem historického procesu v roce 1968 je postupná emancipace nezávislé občanské aktivity na partijních strukturách – proces, který byl zdlouhavý, obtížný a s několika zvraty – a zpětný vliv tohoto procesu na samotnou partaj; Kremlin reaguje na tuto skutečnost /a nikoli jednoduše na „polednovou politiku KSČ“, jak se tvrdí/.

Prvním činem nového Dubčekova vedení KSČ bylo sestavování tzv. akčního programu strany. Sama skutečnost, že boj o pozice předchází tvorbě programu, je charakteristická. Po několika měsících pseudoteoretického žvanění byl nakonec v dubnu tento program přijat ústředním výborem. Měl to být základní ideologický a současně státnický dokument strany. Je nesnadné říci, jaký cíl si nové pražské vedení tímto programem kladlo: tmelem lidového hnutí se nestal a stát nemohl. Od počátku jsem byl chápán jako mrtvě narozené dítě. A měl-li být /což je pravděpodobnější/ pro „bratrské strany“ důkazem pravo-

věrnosti, stačí jen říci, že dříve než stačil ÚV KSČ vypotit tento dokument, měl již Kreml, s vřelým souhlasem Východního Berlína a poněkud zdrženlivější podporou Varšavy, provedený základní přípravy pro vojenskou intervenci, bude-li z hlediska Kremlu nezbytná /zhuba od konce dubna/.

Přibližně od téže doby, od přelomu dubna a května, se datuje jasné rozestupování mezi nezávislým lidovým hnutím a dubčekovskými partajními reformátory. V dokumentech se projevuje zřetelně tím, že usnesení a provolání dubčekovců a články Rudého práva obsahují více frází o hrozících „antisocialistických kontrarevolučních silách“ – frází zcela přejatých z dobové hantýrky moskevské Pravdy. Důsledně zastánci demokracie a státní nezávislosti Československa již tehdy náležavě upozorňovali, že přebíráním těchto frází dubčekovci jen podrzávají všechny sami sobě, připouštějí pravdivost moskevské argumentace. Opakujme znovu, že jakékoli tvrzení o antisocialistických tendencích, a to za celou dobu československé revoluce 1968/69, je naprostě živé; je na něm ještě méně pravdy než na podobných tvrzeních o Maďarsku 1956. Stačí říci, že v době naprosté volnosti slova nikdo nevznese v pochybnost socialistické vlastnictví. Je to ovšem ta základní otázka, co tu rozumíme socialismem! Ani klasickí stalinisté, ani dubčekovští reformátoři se nemohli spokojit s definicí, že socialismus = společenské vlastnictví výrobních prostředků + do důsledků dovedená politická demokracie. Po celou dobu své moci, dokonce pak i na XIV. sjezdu KSČ svoleném proti vůli Kremlu, rozhořčeně odmítali dotaz, zda jsou ochotni respektovat výsledky svobodných voleb, jestliže je prohraje; tato základní otázka byla nazývána antikomunistickou provokací. V myšlení těchto lidí byl základním rysem socialismu mocenský monopol jejich partáje. A o tento monopol lidové hnutí, jakmile se postupně vytvářelo a vyrůstalo z přisouzené role pouhého nástroje dubčekovců, vskutku ukládalo. V rozdílném chápání této základní otázky je odpověď na tolik diskutovanou otázkou „antisocialistických sil“ v československém vývoji 1968/69.

Zostřující se útoky dubčekovců proti „antisocialistickým silám“ jsou podmíněny právě tím, že v dubnu se začaly objevovat první občanské aktivity otevřeně nezávislé na KSČ a stále vše zdůrazňující tuto svou nezávislost a postupně usilující o vlastní organizační rámec – tedy o reálné užití občanského práva sdružovacího. Je charakteristické pro politiku Dubčekova takzvaného obrozeného vedení stalinistické strany, že za celou dobu trvání „Pražského jara“ byla udělena potřebná úřední legalizace pouze dvěma takovým nezávislým organizacím, slovenské a české Společnosti pro lidská práva. Všechny ostatní, zejména ty, které neskrývaly svou politickou povahu, jako politické kluby a sociálně demokratická strana, nikdy úřední registraci nedostaly a byly tedy nelegální. Státní aparát byl ovšem neschopný zamezit jim v činnosti. Ale odmítání úřední legalizace vytvářelo politický nátlak na tyto organizace, nehledě již na to, že je nutilo počítat s možností úředního zásahu proti nim v první kritický moment – což se pak také stalo.

Zvláště charakteristický /a právě proto obzvláště zamíľovaný v eurokomunistických výkladech/ je vztah dubčekovců k té iniciativě, která byla nejvyhraněnější socialistická, v našem pojetí toho slova ovšem: Od konce dubna začaly zejména na Ostravsku, v tehdy nejdůležitějším uhlíkovém a hutním centru země, vznikat tzv. „dělnické výbory na obranu svobody tisku“. Sdružovaly nejaktivnější dělníky kolem existujících

časopisů, na podporu požadavku zrušení cenzury a současně na ovlivnění této časopisu v zájmu dělnictva. Dubčekovské vedení KSČ, které se v každém ze svých prohlášení dovolávalo zájmu dělnické třídy, mělo tuto iniciativu uftit jako (u nejvíc žádoucí) v dané situaci. Stal se pravý opak, již první počátky tohoto hnutí postrašily dubčekovské byrokraty nejvíce ze všeho. Proti dělnickým výborům na obranu svobody tisku vystoupil osobně Dubček, a to hned v zárodcech.

Počínaje zhruba měsícem květnem chtilo se dubčekovské vedení KSČ již zejména mezi dvěma mlýnskými kameny – mezi tlakem Moskvy na straně jedné a tlakem vlastního lidu na straně druhé. Mezi těmito dvěma silami se snažilo manévrovat. V době, kdy stále hrozivěji vyvstávalo nebezpečí vojenské intervence SSSR, starali se dubčekovci především – tak zní jejich autentická a mnohokrát používaná formulace – „aby se hnutí nevymklo straně z rukou“. Tato formulace říká vše o rozložení sil během tzv. „obrodného procesu“ v Československu na jaře 1968. K tomu ještě platí, že v podstatě /abstrahuje-li od dočasných výkyvů/ se toto „obrozené“ vedení partaje postupně obávalo stále víc vlastního lidu – tak jak se tento lid vše a vše probouzel z letargie. A přitom aktivita tohoto lidu byla jedinou šancí proti hrozící vojenské intervenci: jedině odvolat se k vlastnímu lidu, apelovat na jeho lásku ke svobodě a na jeho národní hrドost zbývalo Dubčekovi, a mohlo ho to zachránit, tak jako totéž zachránilo Tita dvacet let předtím v situaci ještě beznadějnější.

My, kteří jsme na to poukazovali, jsme tehdy hovořili o naprosté politické neprozřetelnosti Dubčeka, Smrkovského atd. Později, ještě před srpnem, jsme hovořili o „zradě“. Tento emotivní termín byl nedomyšlený: neboť koho měli zradit ?? ? Před lednem 1968 i po něm hájili tytéž zájmy, zájmy byrokratické vládnoucí vrstvy. Obviňoval je ze zradby znamenalo přiznávat jim, že původně snad byli představiteli zájmu vlastního lidu, a to byla iluze. Možná, že dříiny roku 1968 mohly vypadat poněkud jinak, kdybychom si to byli jasněji uvědomovali. Bohužel, také my jsme byli poplatní době a tradic. Květnové zasedání ÚV KSČ /na přelomu května a června/ vystoupilo již ostře proti „antisocialistickým silám“. Odpověď byla slavná výzva „Dva tisíce slov“; z nich zhruba sto je tím nejdůležitější, co bylo řečeno v tu dobu: vyzývají lid, aby ve chvíli, kdy se postup demokratizace zjevně začal, vzať záležitost sám do svých rukou – aby se zdola vytvářely neformální lidové výbory a aby odstraňovaly v městech a vesnicích od moci zkomplotované místní diktatury. Reakce dubčekovců je vskutku nesmrtelným odkazem „Pražského jara“: pod tlakem nejkonzervativnějších funkcionářů, exponentů Moskvy, začali hrozit represe. O výzvě jednalo Národní shromáždění, jako ve stavu nouze: nikdy se tak nestalo kvůli evidentně hrozící invazi! Sešlo se obrozené polibyo a odhlasovalo mj. toto: „Komunistická strana jeasně vystoupí proti jakýmkoliv pokusu uskutečňovat výzvy prohlášení, směřující k vytváření různých výborů nebo komisí s politickými funkcemi ... Komunisté budou dbát, aby státní orgány zabezpečily všemi prostředky plnou ochranu a dodržování platného právního rádu“ – rozuměj totařistickému, samozřejmě.

Je, bohužel, pravda, že lidové hnutí – hnutí stále ještě v zárodečném stadium – couvlo. Ani ne tak před pohrůžkou policajty a zatýkáním, jako před výčítkou, kterou dubčekovci adresovali československému lidu – že je kompromituje před Moskvou ... To byl náš věčný problém toho jara! Politická situace v Československu je, jak jsme vyložili, charakterizována tím, že kompromitace stalinismu je v zárodcech.

Reakce dubčekovců proti výzvě „Dva tisíce slov“ zabrzdila na několik týdnů vznikající lidové hnutí; nový rozmach nabyla pak až v srpnu, těsně před invazí. Právě tehdy mělo dosud nejorganizovanější a nejvíce cílevědomý charakter – stalo se skutečně již masovým hnutím za obnovu sociální demokracie. Přesto, že byl čas dovolených, konaly se tehdy tisícové mítinky této nepovolené strany. Nedělejme si však iluze ani o sociální demokracii, ani o nezávislém hnutí večelku. Bohužel se utápělo v utopických projektech budoucí společnosti a projevilo naprostou neschopnost třeba jen se zabývat, třeba jenom uvažovat o jediné aktuální otázce: o své vlastní organizaci na obranu aspoň minima výdobytků revoluce proti ruským tankům, které konaly již poslední přípravy, a proti KSČ, která se s cizími tanky nakonec spojí, jak o tom nemělo být pochyb. Tato politická neschopnost a přímo dělinství, jak se projevovalo v hnutí nezávislých občanských iniciativ, je dalším charakteristickým znakem československého roku 1968.

Z hlediska účelu naší studie všimneme si ještě dvou momentů, rovněž zcela opomíjených v běžné literatuře. Prvním je formování toho, čemu se občas říká „třetí centrum“ v partaji. Myslí se třetí vedle starých tvrdých stalinistů a vedle dubčekovských reformistů. Formování této skupiny uvnitř KSČ je v přímé souvislosti s dubčekovskou politikou tváří v tvář lidovému hnutí; můžeme tedy říci, že je výsledkem vlivu tohoto hnutí na partaj. Vychází ze zásadního nesouhlasu s dubčekovskou pozicí vůči lidovému hnutí, uvědomuje si, kde je skutečný nepřítel demokratizace, vidí ho jednat; a poněvadž má politickou zkušenosť, snaží se proti tomuto jasnému nebezpečí politicky jednat. První známky tohoto politického směru lze vidět na březnových a dubnových konferencích KSČ, na požadavku desítek delegátů svolat okamžitě mimořádný sjezd strany. Dubčekovci vystoupili tehdy se vši velenencí proti tomuto požadavku. Jejich argumentem bylo, že s ÚV v daném složení lze ještě postupovat dál k demokratizaci. Bohužel tehdy tento argument většinu delegátů přesvědčil. /Nelogicky jednají autoři, kteří dubčekovce omlouvají tím, že prý nemohli postupovat rozhodněji, majíce zároveň těchto kamenných stalinistů: sami si ji pěstovali!/ Méně přesvědčivé bylo jednání Dubčekovy ékipy v květnu, reakce na „Dva tisíce slov“ a na ruské nebezpečí. A tak vnitropartajní demokratická opozice vůči dubčekovcům stále silí, uvědomuje se a nakonec nabývá své vlastní instituční základny, a to nanejvýš autoritativní: Městský výbor KSČ v Praze a Krajský výbor KSČ v Brně. Zejména městský výbor v Praze, představitel vůbec i početně podstatné části členstva strany a vybavený zvláštním statutem, byl jednou z rozhodujících mocenských pozic ve státě vůbec. Jeho úlohu v československém vývoji můžeme pro cizího čtenáře velmi dobře přirovnat k pařížské radnici za Velké revoluce. Tento význam ještě stoupil a nabyl rysů vskutku revolučních, když se stranická konference pražské městské organizace prohlásila za permanentní. Její zásluhou – zásluhou jejího stále důraznějšího tlaku na centrum – je pak všechno, co lze označit za kladné položky dubčekovské vlády. /Připomeňme tu nyní první jméno, s nímž se setkáváme v dalších 15 letech československých dějin: Ladislav Eisler / Pražskému městskému výboru a krajskému výboru v Brně /Jaroslav Šabata!/ v první řadě náleží i zásluha za prosazení myšlenky sjezdu. ÚV KSČ s ní vyslovil souhlas 1. června a naplánovał sjezd až na září, se všemi klasickými přípravami na jeho zmanipulování. To byl dobový kompromis. Že se pak sjezd druhý den po ruském vpádu vskutku sešel, je zásluhou Městského výboru KSČ Praha; a že byl za týden nato sjezd úplně anulován, je zase výsledkem nešťastné důvěry v dubčekovce.

Druhý aspekt problému, v tomto případě již úplně neznámý, jsou stalinistické manévry se slovenským národním hnutím. Nejzajímavějším momentem v tomto ohledu je, že v prvních jarních měsících roku 1968 provedli úplný obrat mnozí vedoucí aparátu staré Novotného garnitury na Slovensku. Nejvýmluvnějším příkladem je tu Bišák, aparátuš z Slovenska a dnes již patnáct let číslo 2 Husákovu režimu v Praze. Ten byl až do ledna 1968 nepřítelem slovenského národního hnutí. Od jara 1968 začal však nejen vystupovat jako jeho bojovník, ale dokonce obvinil Čechy jako prý odpůrce slovenských národních požadavků, federalizace státu. Na Slovensku vznikl nový politický blok, koalice klasických stalinistů /Husák/ s neostalinisty z Novotného establišmentu, která si získala rozhodující pozice ve vedení slovenského národního hnutí, ve funkciích na Slovensku i podél na moci v Praze. Bišák sám byl v té době již zcela nesporně přímým agentem Kremlu v Československu. Jeho vynikající politický manévr jistě nebyl pouze jeho osobní záležitostí, byl to manévr na jedné straně Moskvy, na druhé straně Husákův. Tak člonak, byl to nejchytřejší tah na obranu totalitního systému za celou dobu „Pražského jara“. Tato nová mocenská koalice na Slovensku stala se také přitažlivá pro cíližadostivé mocenské pretendenty z řad partajních umělců. Ti se stali třetím významným partnerem v koalici demagogického nacionálního socialismu. K poslání staronového stalinistického bloku na Slovensku napomáhalo jednání Dubčekovo a českých reformátorů i celý vývoj v Čechách: Česká společnost nevěděla vůbec nic o slovenském hnutí. Nestála proti slovenským požadavkům – naopak! Vždyť základním slovenským požadavkem bylo, aby se vytvořily národní orgány české, paralelní slovenským, s nimiž by Slováci mohli vyjednávat. Tento požadavek přesně odpovídal potřebám i přání českých radikálů, kteří požadovali vlastní, na staré byrokraci nezávislou instituční základnu. Také to chápali.

Uvedme tu pouze jedený příklad: v červnu v Praze vznikla a získala si oficiální pověření skupina, která měla připravit federativní uspořádání skutečného centra moci, strany. Měl se sejít ustavující sjezd české komunistické strany jako partnerky KSS. Připravovalo se její programové prohlášení. /Jaroslav Šabata!/ Nemělo slov dva tisíce, zato formulovalo otázku dne pregnantně a již ve své první větě: *R e v o l u č n í n e g a c e b y r o k r a - t i c k é h o s y s t é m u !* Není pochyby, že právě strach z radikálů vedl dubčekovce k potháčení celého tohoto úsilí; a „třetí centrum“ hořečně dalo přednost ohledům na dubčekovce před evidentní i státní polšebou. A tak byla tato iniciativa a s ní tento nejradičnější politický dokument „Pražského jara“ potháčen natolik, že o něm nalezneme zmínku jedině v publicistice nejtvrďších stalinistů – argumentují jím, kam až došly věci za Dubčekova vedení ...

Je možné, že důvodem pro odklady s uznáním samozřejmých slovenských požadavků, jimž nestály v cestě žádné překážky a žádný český odpor, nebyly jen stalinistické manévry, ale také jednoduchá bloupost. Snad si reformátoři opravdu mysleli, že to hlavní v tom okamžík je vypracovat dokonalou legislativu a zejména dokonalé preambule zákonu o nově vznikajících orgánech. Ale i v tom případě, že bychom jim dali za pravdu, nestálo vůbec nic v cestě ústavnímu zákonu o samotné zásadě federalizace, Jejíž detailní úprava mohla být odkázána pozdějšímu zákonnímu vymezení. A zejména už nebylo žádnej překážky pro přípravu aspoň relativně svobodných, aspoň nepřímých voleb do nově vznikajících slovenských i českých orgánů. Nedošlo ani k jednomu ani k druhému, a není to náhodou. Cílem byl špinavý stalinistický manévr, který měl zachránit v Československu totalitní systém:

Ničím nezdůvodněné odklady s uznáním základních slovenských požadavků umožnily rasinovanou hru Bišáků a Husáků; radikální stoupenci demokratických reforem na Slovensku byli vytlačeni z pozic, odkud by mohli ovlivňovat veřejné mínění, byli představeni za jakési „české agenty“ /nikdo nedefinoval, jakých českých sil; v Praze neměl na jejich osudu nikdo zájem/. A bez jakéhokoli faktického základu byl vykonstruován absurdní spor mezi „federalisty“, tj. stoupenci federalizace státu, a „demokraty“, jako stoupenci obecně demokratických reforem na Slovensku. Již tehdy veřejně poukázal na Bišakový cíle Milan Hűbl, tehdejší i nynější eurokomunista, ale přitom jeden z prvních, kdo několik let před lednem 1968 mezi Čechy popularizoval slovenské požadavky. /A máme tu další jiného pozdějšího vězne z Husákovy éry/.

Bohužel, nedostatek rozhodnosti v této chvíli musíme přičíst mezi těžké politické chyby i „třetího centra“. Slovenské masové hnutí, které i na jaře 1968 manifestovalo svou československou, státotvornou podobu například mohutnou, mnohatisícovou manifestací u mochy slovenského zakladatele Československé republiky Štefánika, nedostalo zjevné a nevývratné doklady podpory ze strany českých radikálů. Snad se jim zdálo, že slovenské hnutí takové podpory nepotřebuje, spíše naopak. Snad cítili přemstu vlastních starostí a zaostávání hnutí v Čechách. Nieméně, Husák a Bišák dostali volné pole ke svým manévrům. Slovenský politický život se vyblíží vykonstruovaným sporem „federalistů“ a „demokratů“, a na podobně výzvy jako „Dva tisíce slov“ v něm není místa; poněvadž se stává věcí národní eti držet jednotu slovenského národa za dvěma jeho národními hrdinu, Dubčekem a Husákiem. A to je východisko dalšího paradoxu: že totiž slovenské hnutí, po léta nejen pokročilejší, nýbrž jediné v Československu, pojednou ztrácí svůj primát. Opakujme: je těžko rozhodnout, kam až sahal politický analfabetismus českých reformátorů, včetně jejich radikálního křídla, a kde šlo o přímou zradu, hru v intencích Bišáků a podobných. Konstatujme jednoduchý fakt, že za celou dobu „obrodného procesu“ nedošlo k prosazení základního slovenského požadavku, federalizace státu. Vstoupila v život teprve za čtyři měsíce po sovětském zásahu, od 1. ledna 1969. Kdo si to bude přát, vždycky bude moci tvrdit, že teprve v jeho důsledku.

IV.

Samotnou otázkou, jak došlo k invazi vojsk Varšavského paktu, se není třeba vůbec zabývat: invaze vyplývá zejména logicky ze situace, kdy se /v srpnu/ hnutí opravdu „vymílo straně z rukou“, tj. kdy se začaly nezávislé občanské iniciativy opravdu již nezadržitelně prosazovat a kdy lidové hnutí rozložilo samu stalinistickou partaj natolik, že bylo jasné, že sjedz na počátku září nebude možno docela zmanipulovat; současně se stalo jasné, že stalinistické manévry přestávají stačit na Slovensku, takže už není vůbec žádná vnitřní síla schopná zvrátit. Od tohoto okamžiku stala pro stalinisty v Kremlu jenom jediná otázka: zda zásah v Československu nevyjde příliš draho. Bylo ovšem velice těžké dosáhnout, aby to Kremlu přišlo draho. Dubčekovi jim dali znát, že jim to přijde velmi levně.

Opět tu uvedeme jen jediný příklad. Bylo vyloučeno, aby existoval vojenský odborník, který by neviděl, že poslední přípravy k invazi jsou v proudu. Mezi všemi československými generály se našel jediný, který dal své eti vojáka a vlastence přednost před zájmy

kasty; které sloužil: generál Prchlik, jeden z nejvyšších československých vojenských činitelů. Domáhal se, aby Československo dělalo přípravy ke své obraně, a současně veřejným vystoupením chtěl klást politické překážky invazi vojsk Varšavského paktu. Na Brežněvovu žádost byl Dubčekem okamžitě sesazen. Dubček /a zaslepenci, kteří k tomuto jeho poslednímu kroku mlčeli/ dali Kremlu znát, že si invazi může beze všeho dovolit. A proto o ně bylo rozhodnuto, a všechno ostatní je pseudoproblém. /Registrujme však jméno: generál Prchlik, další Husákův včeř z doby restaurace! /

Místo zkoumání, jak došlo k invazi, si všimneme dvou daleko závažnějších problémů: Ten první zní: Jak to, že Češi a Slováci byli překvapeni? Chystající se tanky viděl v Evropě každý. Jak to, že tak žalostně málo lidí se postavilo za generála Prchlika, a to za vzedmuté vlny vlasteneckého nadšení jak v Čechách tak na Slovensku? – Odpověď je jediná: nevíra, že by přátele ze SSSR byli něčeho takového schopni. Tato naivita se netýká jenom dubčekovců. Neplatí jistě o desetitisících politických vězňů, kteří poznali sovětské poradce velitelů lágrů. Ale to nebyla většina národa. A většina národa jak Slováků tak Čechů byla z této své iluze /z této nešťastné záště své historie/ vyvedena teprve 21. srpнем 1968. Taková je pravda, třebaže ji dnešní Češi a Slováci velice neradi slyší. Dodejme pro útěchu, že tím spíš, že ten šok byl tak drastický a náhlý, jsou vyléčení natrvalo a dokonale – jistě na tolik, že nikdo už s podobnými iluzemi jako politickým faktorem počítat nemůže.

Problém číslo dvě je ještě zajímavější: je totiž nepopiratelné, že veřejné mlnění po 21. srpnu reaguje úplně paradoxně na dubčekovské kapitulanty, na tuhle vládu národní zradu. Fanatická a často bohužel až šovinistická nenávist k SSSR je spojena s neuvěřitelným kultem lidí, kteří dovedli zemi ke katastrofě a pak poplivali v Moskvě sami sebe. Ba dokonce ten jediný muž z této party slabochů, František Kriegel, který sám jediný odmítl podepsat kapitulaci, ztrácel na popularitě ve srovnání s trapnými figurkami, které si ani nezaslouží být jmenovány vedené něho. Konec srpna, září, říjen – to jsou měsíce, kdy se všechno ztrácel ve vlně oddanosti ke kapitulantům. Také emancipované občanské aktivity mizí – n i č je tato vlna, nikoli ruské tanky!!!

Snad zasluhuje upozornění zvláštní tradice české a ještě víc slovenské politiky. Vystihuje jí to, že sjezd KSČ, scházející se tajně pod hrozbou ruských tanků a šetřící každou minutou a slovem, má dost času, aby vyslechl poselství o uplakané mateři soudetuha Dubčeka, plakající o syna odvlečeného cizími ozbrojenci... Kdyby například u našich sousedů Němců politik předstoupil před obrazovku roně slzy, jak zlí jsou nař „spojenci“, znemožnil by se navěky. Když totéž učinil Dubček po návratu z Moskvy, bylo nás mezi Čechy jenom nemnoho, jimž se zvedal žaludek. /Co s tím naděláme? Národ vyměnit nemůžeme, jak všeckrát pravil soudruh Dubček. I když bychom velice chtěli, jak všeckrát pravil autor tohoto článku – určeno pouze pro českou verzi, pozn. JT/

Touto reakcí, která je sociálně psychologickým a politickým faktorem, jenž se nejednou projevil v našich dějinách, nevysvětlíme ještě vše. Vysvětlíme Dubčeka, ne však neuvěřitelný, ale jasný vzestup kreditu K S Č po její kapitulaci. Místo občanských iniciativ na podzim 1968 skutečně vstězí myšlenka o KSČ jako jediné celonárodní straně. Nikdy, ani při svém statečném boji proti nacismu, ani ve svých nejlepších letech nepoznala KSČ něco podobného. Tato reakce je ovšem způsobena především tím, že KSČ jako celek přece jen invazi odmítla, byl polovičatě. Ale v historickém pohledu to znamená jediné: ani ona ještě nebyla

zkompromitována důsledně a bez zbytku v očích lidu; stále ještě bylo možno v ní vidět vůdce a nikoli jen a jen utlačovatele. K tomu bylo potřebné ještě další historické zkušenosti. O ni se postaral vývoj během dalšího roku.

Tím se dostáváme k poslední a možná největší falzifikaci, již se dopouštějí běžné výklady událostí tzv. „Pražského jara“ /eurokomunistické z patrné politické tendence, kremlologické ze své charakteristické omezenosti na mocenské špičky/: totiž k umělému uskenu vývoje ve chvíli invaze anebo přinejlepším ve chvíli Husákova nastupu na stolec prvního tajemniska na jaře 1969.

Ve skutečnosti se proces, zahájený na jaře 1968, rozvíjí plynule dál ještě celý rok po sovětské intervenci. A jeho obsahem je TEPRVE POTOM emancipace nezávislých občanských iniciativ a jejich rozdrcení. Teprve v tomto pohledu nabývá celý proces typických rysů politické revoluce proti stalinskému totalitarismu; právě to je motivace falzifikátorů.

Vrátné se však k faktům. Období po invazi není na ně chudší. Naopak, je v mnohem daleko zajímavější. Především teprve pro toto období je typické, jak se vyhlaňuje samostatná politická iniciativa dělnické třídy a jak se spojuje s revolučním studentským hnutím. Jsou to jediné dvě sociální vrstvy, jejichž politická aktivita je typická právě pro toto období. Poznamenejme podle pravdy, že ani ta potupná kapitulace neprošla dubčekovcům docela zadarmo. Není, a sotva kdy bude známo, které závody proti ní protestovaly. V každém případě to byla plzeňská Škodovka, tradiční pevnost českého dělnictva. Její výzva k odporu, vydaná hned v den návratu kapitulantů do Prahy, nenašla v sentimentálním ovzduší silného metropole ohlas. Lidové hnutí, také hnutí proletariátu, bylo ještě jednou podvedeno: oklamal je manévr dubčekovců, kteří zatajili lidu, co všechno v Moskvě slibili. Moskevský protokol nebyl nikdy zveřejněn, až dosud. Všichni vědomě lhali, nepřiznali původně dokonce ani samu anulaci sjezdu strany. Proto teprve postupně, jak vycházela jejich lež na vědomí, nabývalo hnutí odporu na sile. Mezníkem v tom byla rezoluce ÚV KSČ v listopadu, která nepřipouštěla již žádné pochybnosti o spolupráci „obrozené strany“ s okupantem. Vzápětí došlo k velkým studentským okupačním stávkám. Organizoval je nezávislý, revoluční cestou vzniklý Svaz vysokoškolského studentstva /Jiří Müller!/, který navázal úzkou spolupráci s nezávislými odbory železničářů. Studentské hnutí vrcholilo počátkem roku 1969, zejména při políčku Jana Palacha jako oběti protestu proti politice kapitulace. Několika setislová manifestace na políčku zadržela cestu dalších kapitulací. Vytvořila se situace, kterou Jaroslav Šabata na základě znalosti veřejného mnení i mimo Prahu charakterizoval jednoznačně: jsou nové možnosti pro pokračování v cestě demokratizace! Situace vyvrhola znova v březnu, intervencí ruských maršálů a přímlouhou hrozbou nového vojenského zásahu SSSR. Před ním ještě jednou dubčekovci kapitulovali. Za Dubčekova souhlasu byl do čela partaje zvolen Husák. Pro KSČ to byl ovšem křížek nad „polednovou politikou“ – ostatní bylo již jen otázkou času – času potřebného pro přípravu represivních orgánů na definitivní rozdrcení lidového hnutí. A právě ty historické podmínky, které jsme také zdůrazňovali, podmínky teprve počínajícího procesu kompromitace stalinského systému, způsobily, že TEPRVE TEHDY se dokonale emancipuje lidové hnutí. Teprve tehdy masově vznikaly svobodné odbory /třebaže tento proces sfil už na podzim 1968/. Organizace nezávislých odbor-

rů v Československu v roce 1968 a zejména 1969 je dalším tématem, o němž není známo z literatury naprosto nic. Zde můžeme poukázat jen na charakteristický znak tohoto hnutí, který svědčí o tom, jak rozklad stalinismu je tu v zárodečné fázi: nezávislé odbory tu fakticky vznikají na základě existujících odborů oficiálních, partají řízených, jednoduše tak, že na základě jejich platných stanov demokraticky vole vedení základních organizací, a předsedové základních organizací potom na základě zvláštních smluv mezi organizacemi přes hraniče svazů vytvářejí stále vyšší a vyšší nezávislé výbory. Tím byly odrezávány postupně stále vyšší a vyšší byrokratické centrály oficiálních odborů, a nezávislé „koordinační výbory“ odborů nakonec konkurovaly i české ústřední radě oficiálních odborů. Do tohoto hnutí byly postupně zapojeny všechny nejvýznamnější velké závody v Praze; jmenujme tu jen světově známý koncern ČKD a také provozy ze závodů těžké metalurgie v Kladně, historická střediska dělnického hnutí v Československu. V proudu bylo jednání se Škodovkou v Plzni a s Ostravou. Mezi významné organizátory tohoto hnutí patřil poslanec Rudolf Battěk. /Další jméno, na něž zde poukážeme v závorce; činíme tak v odpověď na výkazy čs. eurokomunistů, kteří v roce 1972 nařádali francouzské levici, že v Československu jsou zatýkány „střední a nižší kádry“: byly zatýkány revoluční kádry!/

Proces, který se rozvijel, byl závodem s časem. Ilusák, podporovaný Dubčekem, tento závod vyhrál. Čas a podmínky ke konfrontaci zvolil on. Došlo k němu ve chvíli, kdy organizace nezávislých odborů nebyla ještě ani celostátní, ba nebyla ještě úplná ani na území českém. K prvnímu výročí invaze byli stalinisté připraveni a vyžádali si na ruských maršálech, že nás rozdrtí svými vlastními, československými tanky. Vydali provokační heslo generální stávky, které muselo být odmítnuto, poněvadž organizace nezávislých odborů vznikajíce zdola a proto pomalu, by v dané chvíli musela tuto stávku prohrát. Tak nastalo první výročí „Dne hanby“ – hanby v našem pojetí nikoli ruských, německých, polských, maďarských a bulharských chlapců v uniformách, nýbrž hanby KSČ. V Praze, Brně a jiných městech došlo k třídennímu pouličnímu bojišti, jaké naše země za mirových dob své novodobé historie nepoznala. A byly to československé tanky, které drtily naše barikády, a mrtví padali ranami českých a slovenských stalinistů. Byli jsme poraženi, ale to nám neublíží na eti. Bedřich Engels psal, že se barikáda těžko drží proti kartáčům. Ještě tříčet je udržet ji proti pásem tanků – ani nemusejí tanky střílet. Když jsem přišel za město poté /jako spolupracovník Rudolfa Battěka/ do věznice v Ruzyni, byly ještě schody zastříknuty krví vše než půldruhého tisíce těch chlapců, zajatých na pražských barikádách a potom mlácených v rámci „mimořádného řízení“ na základě zvláštního dekretu podepsaného – Alexandrem Dubčekem, tehdy ve funkci předsedy parlamentu. A tato krev je otevřeným jménem, který jednoho dne KSČ předložíme ke splacení – spolu se jmény všech zavražděných v letech její vlády, před rokem 1968 i potom.

*

Snad je zbytečné v závěru zvláště shrnovat odpověď na otázky vytyčené v úvodu. Odpovědi vyplývají samy sebou. Podtrhneme jen několik aspektů: Nejprve, že československý proces v letech 1968/69, samozřejmě pokud sledujeme nikoli „polednovou politiku“ dubčekovců, ale historický proces v jeho celku, je takřka klasicky čistou politickou revolucí proti stalinismu. Již tím, že /i ve srovnání s některými jinými revolučními

procesy předtím i potom/ v něm jde tak zřetelně jenom a jenom o politickou moc vládnoucí kasty režimu a že otázka společenského vlastnictví výrobních prostředků zůstává i za úplného rozvratu politické moci mimo diskusi. Samozřejmě, že je to také důkaz, že socialismus žádné „vedoucí role“ kohokoli nepotřebuje a že naopak právě nejdůslednější demokracie je nezbytnou podmínkou socialismu.

Evidentní je fakt, že proces rozpadu stalinistických režimů je v Československu 1968 v počátcích, což je dáno zčásti zvláštním předchozím vývojem, zčásti jednoduše tím, že před patnácti lety nebyl přirozený proces rozkladu systému ani ve světovém měřítku tak pokročilý, jako dnes. Jednotlivé charakteristické znaky této situace jsme podtrhli na patřičném místě. Zde zdůrazněme zvláště ještě zajímavý fakt existence „řetězho centra“; a všimněme si, jak chybí podobný rys v Polsku let 1980/81. Zdá se, že i tento rys je charakteristický spíš pro počáteční fázi rozkladu systému, jak ji typologicky představuje Československo. Souvisí to patrně i s tím, že československý proces ještě nemůže být připravován nezávislými občanskými aktivitami po leta předem – což je hlavním rysem vývoje polského. Konstatovali jsme, že za totalitarismu, z něhož chtělo vyjít Československo 1968, nemohla žádná organizovaná síla našromáždit politickou zkušenosť jinak než uvnitř partaje. O soudobém stalinismu to neplatí, ani v Československu už ne! Z této skutečnosti, zdá se, přímo vyplývá menší místo pro iluze o možnosti reformy a vyhraněnější tendenci k revoluci. Ať žije tato revoluce!

To je také první závěr pro budoucnost osvobozenecckého hnutí československého. Osud československé revoluce z let 1968/69 je vlastně mimořádnou výjimkou, ať ve srovnání s ostatními povstániami proti stalinismu anebo i v měřítku širším. Je to výjimka, že režim restaurace, třeba po úplné porážce revoluce, je ve všech ohledech a dlouhodobě krokem zpět ve srovnání s režimem předrevolučním. V Husákově Československu není ani náznaku po nějakém sociálním kompromisu, který je pravidlem. I to je daň, kterou platí národy Československa za dubčekovskou iluzi. Nemůže se v budoucnu neprojevit tím do konalejší imunitou proti podobným iluzím! A ještě dál: Můžeme říci, že zůstalo ještě jedno dědictví po roce 1968/69, totiž neblahé ztotožnění socialismu s KSČ, třeba v dubčekovské podobě. To se stalo zbraní režimu. Proto také režim tak výjimečně ostře zasáhl tam, kdekoli kdo zdvihl hlas proti této kamufláži /Petr Uhl jako vůdce Revoluční socialistické strany; Rudolf Battěk jako vůdce Nezávislých socialistů - poslední jména, jež chceme naléhavě připomenout čtenářům/

Jestliže je takřka všeobecný souhlas se socialismem charakteristickým rysem československých moderních dějin, patrným i v roce 1968 a existujícím i dnes, vytváří se tím dramatický rozpor. Ten je výsledkem hluboké politické a mravní krize československé společnosti po celých následujících patnáct let, a také vysvetlením této krize. Překonání této krize tlustou dělší čárou mezi všemi formami eurostalinismu na straně jedné, a socialistickou perspektivou na straně druhé bude mít mimořádnou úlohu v našich dějinách a pozmenit i situaci našich sousedů, pro které je dnešní Husákovu Československo pacholkem utlačovatele.

DODATEK POUZE PRO ČESKOU VERZI: Ve statí určené pro zahraniční čtenáře jsem se zaměřil s obzvláštním gustem na dědice Dubčekovy, a to proto, že zfałšovaný výklad událostí roku 1968 je argumentem v politickém životě západního světa. Má sloužit k politickému legitimování eurokomunistů jako důsledných obhájců demokracie a socialismu zároveň; za druhé oživovat iluze o údajných možnostech demokratického a progresivního vývoje východních režimů z nitra jich samých, z vlastních potřeb vládnoucí kasty a bez revoluce, která je zničena. Neméně se jim jedná o to, aby představili sebe, podřízenky na moc a útoku, jako partnery pro západní levici, to jest s nimi snažit se o nejdůslednější uplatnění demokracie. Tuto hrát mohou, toť povinnost jak vlastenecká, tak internacionální.

Z hlediska československého a zejména českého je stále diktovaná touto prvořadou potřebou, jednostranná v tom, že docela ponechává stranou jiné výtečnosti, totiž takzvanou intelektuální elitu země – hrdiny oné „revoluce intelektuálů“. Velice mě mrzí, že pouštěm do světa stále, která ignoruje intelektuální snoby „Pražského jara“ a jejich podíl na potážce. Z mezinárodního hlediska nemá ji význam – je to naše místní záležitost. Odkazují čtenáře na literární zpracování například Škvoreckého a především Hejla, který podle mne perfektně vystihl psychologii této sociální vrstvy / této součásti vládnoucí kasty starého systému/ a její úplné selhání nejen v základní kabinetní politice, do které se cpala v očekávání většího podílu na privilegiích, ale zejména ve tvorbě národního programu – který nebyl. Nahradila ho skepsi a potom teoris o takzvané elité národa – teoris, která pak dobře posloužila Husákově restauraci v její demagogické kampani proti dědictví roku 1968/69. Umožnila to čas, pojednáme o těchto pánech při jiné příležitosti.

Jan Tesař

*

Stále uveřejňovaná zde v české verzi je – kromě vyznačených pasáží určených pouze československému čtenáři – příkladem studie, kterou uveřejňuje francouzsky a španělsky Tribune Internationale -- teoretický časopis Mezinárodního výboru pro rekonstrukci IV. Internacionály. Jedná se o ústřední trockistických stran z celého světa, jejichž počátkem jsou skupiny vyloučené na začátku 50. let z oficiální IV. Internacionály. V Československu není tato ústředna zastoupena. Důvodem pro vyloučení zakladatelů nynějšího centra ze IV. Internacionály bylo jejich trvání na důsledcích hlavní Trockého myšlenky – na praktické pomoci nové revoluci proti stalinistickým režimům, a přesvědčení, že tato revoluce není záležitostí dlouhodobé perspektivy, nýbrž praktické politické orientace. Tato myšlenka velmi prakticky domyšlená činí z této ústředny velice atraktivního spojence československé revoluce a je tudíž východiskem spolupráce DIALOGU s Mezinárodním výborem, nezávisle na ideologické odlišnosti.

Zmíněné odlišnosti jsou mezi řádky akcentovány i ve zveřejňované statí; západní a zejména francouzští levicáři velice milují politické diskuse, takže lze doufat, že budeme moci i našim čtenářům přinést kritické ohlasy na studii. Proto je zde nezkrácená, tj. i s pasážemi, které jsou pro našeho čtenáře samozřejmostí: v prostředí levice ve Francii a tím spíš v Latinské Americe je naše národní, demokratická a humanistická tradice absolutně neznámá /další to zásluha intelektuálů kdysi partajních/. V zájmu toho, aby se diskuse mohla soustředit k podstatným problémům, nikoli ke slovíčkům, se snažím přizpůsobit se termi-

nologii Tribuně, na což musí pamatovat náš čtenář. Tak zejména režim „stalinistický“ znamená pro přátele trockisty, také pro tuto stať, nikoli režim jen Stalinův – je to pendant v československých opozičních kruzích používaného termínu „komunistický“, jejž užit nemohu, aniž bych je urazil – oni, naši nejlepší přátelé již v 70. letech, se také nazývají „komunisty“, a dokonce odmítají přiznat právo na toto označení všem „stalinistům“. Rovněž termín „sovětský“ má pro ně jiný zvuk, jak o tom přítele Šuk. Proto mluvím o „ruských tanečích“. Vyjadruji své dávné mínění, že na slovíčkách záleží málo a na ideologii jen o málo víc: ať žije revoluce!

JT

MINIROZHOVOR:

KAREL KYNCL,
člen Městského výboru KSČ Praha v roce 1968

Co soudíš o reformovatelnosti komunistického systému?
PRASE JE REFORMOVATELNÉ DO UZENÉHO JENOM TEHDY,
KDYŽ SE ZABIJE ...

Jaroslav SÚK

SKRYTÁ ČINNOST PROTI TOTALITĚ

Praktický kurs pro pracovníky podzemí s přihlédnutím k protipolicejní prevenci a užitečné čtení pro každého oddaného v totalitních státech

III. KOORDINACE SKRYTÉ ČINNOSTI, PODZEMNÍ ORGANIZACE

Žijeme v totalitní společnosti, kde jsou lidé od sebe navzájem záměrně oddělováni, každý příznak spontánní nekontrolované a z centra neinspirované vzájemnosti či dokonce organizovanosti režim tvrdě potlačuje. Atomizovaná společnost neznající solidaritu, sama o sobě neinformovaná, se snadno manipuluje. Jednotlivé aktivity se objevují jako jevy izolované, všeobecná nálada nemá možnost se projevit ve všeobecné akci, nakonec pak i všeobecný názor, který se může udržet jen při veřejné celospolečenské diskusi, se tříší pod vlivem z centra moci soustavně pěstované neznalosti, otupování každého společenského zájmu, podporování fatalismu a pocitu zbytečnosti každé činnosti.

Za těchto okolností se stává zcela přirozenou spontánní i zcela záměrná sebeorganizace společnosti a vznik struktur, nezávislých na státních institucích, jež budou plnit funkci těch institucí, které jsou totalitním státem kontrolovány a proto jen svou funkcí „hrájí“, ve skutečnosti jsou však nástroji kontroly a manipulace. Společnost si tak vytváří struktury paralelní. Nebo si společnost vytváří struktury, jež totalitní systém znát nemůže, to jsou struktury demokratické sebeorganizace, struktury pomocné a alternativní.

Takových struktur vzniká celá řada, a to jak ve spektru aktivity /od nárazových malých akcí až po soustavnou konцепční činnost/, tak ve spektru veřejné činnost–skrytá činnost, tj. od velkých celospolečenských hnutí až k podzemním organizacím. V každé činnosti, jež čelí totalitě, je ovšem obsažen aspoň do určité míry prvek utajení. Nelze totiž i při jakkoli veřejné činnosti veřejně oznamovat přípravu důležitých prohlášení, zveřejňovat data schůzek účastníků jisté veřejné činnosti atd. Dokud trvá totalita a snaha tuto totalitu udržet, bude třeba střízlivě volit taktiku a neustále hodnotit, která činnost má být utajena a která může či dokonce musí být zveřejněna. Existuje ovšem přirozená hranice, kdy už nelze směšovat veřejnou a skrytou činnost. Nelze být členem skryté pracující skupiny a zároveň členem veřejně pracujícího výboru pro lidská práva, pak by byla ohrožena činnost obou

aktivit. Při společenském pohybu, kdy se možnosti demokratizace společnosti rozevříají, lze ovšem o takovém přistoupení na veřejné metody uvažovat, ovšem uvažovat vždy velmi obzřetně, po důkladné všeobecné poradě a při postupném východu z podzemí, tj. lze zpočátku delegovat do takového veřejného pracujícího výboru jednotlivce, pak se postarat o zachování části skrytých struktur, technické sítě apod. Podobně se rozhoduje policii odhalený bývalý pracovník podzemní organizace pro výlučnou činnost veřejnou. Zkušenosť ruských „dissidentů“ i mnohých lidí, kteří podepsali Chartu 77, popisuje pocity, jež provázely takový výstup na veřejnost. Znamenalo to osvobození, činnost se náhle stala mnohem bohatší, pestřejší o nové aspekty práce a možnost přirozeného vystupování bez přetváry, mezi lidmi, na nichž člověku záleží nejvíce, na pracovišti, mezi sousedy, před známými. Konečně může člověk veřejně říct, co si myslí! V obdobích oteplení, oživení společenského života jsou takoví jedinci inspirátory nadějně svěžích myšlenek i akcí. Jak už jsem však podotkl, nelze se jen tak bezhlavě dát zlákat vidinou takového osvobození a vyjít na veřejnost bez rozmyslu.

Při veřejné činnosti je tedy třeba zachovávat četná pravidla utajení akcí před jejich veřejněním. Domluvat si schůzky tak, že se vyloučí možnost odposlechu. K tomu je nejlépe psát si všechna důležitá data – místo, čas, jména svolávaných – na papír /vhodná je například tzv. disitabulka, kde se dá napsané okamžitě bez stopy smazat, ta má pod bílou fólií tmavší přilnavou hmotu, jež zviditelnuje místu, kde se přitlačí špičatý neplstec nástroj, po napsání se ony zvýrazněné linie lehce zlikvidují oddělením bílé fólie a tabulka je zas připravena k novému použití/. Použijeme-li normální papír, pak po upotřebení je třeba ho zlikvidovat, jediný zaručeně dokonalý způsob zneškodnění zápisu je jeho spálení. Je třeba vědět, že papír nejlépe shorší nezmuchlaný a že je pak třeba spálený papír rozdrobit, nejlépe spláchnout do záchodu. Kdo má doma obyčejná kamna, má mnohé usnadněno – ovšem pozor, tlustospisy hoří déle, zejména mají-li všechny listy těsně u sebe. Na domluvené schůzky je třeba chodit vždy až poté, co jsme se přesvědčili o tom, zda nejsme sledováni /o tom viz níže/. Vybírat ke shromážděním nesledovaná místa. Snažit se mít doma co nejméně písemností a materiálů, jež by mohly nás nebo další poškodit, případně prozradit plánované akce, dát policii do rukou důležité /někdy nenahraditelné/ dokumenty apod. Pro nerušenou práci objemnějšího charakteru mít zařízené místo, kde se dá taková práce vykonávat, mít depozitáře samizdatové literatury, exilových materiálů atd. mimo svůj domov a najít si způsob snadného dostupu k nim. Nemíchat veřejnou činnost s konцепční skrytou činností.

Veřejná činnost tedy potřebuje podporu o činnost zdánlivě pasivních jednotlivců, často i celých struktur a skupin. Potřebuje mít tajné byty, tedy byty osob, jež nejsou policii známy jako osoby občanský aktivity, kde můžeme mít psací stroj, potřebnou literaturu apod. Od takových bytů ovšem musí být odděleny byty nebo jiná místa, kde jsou uloženy archivy, sklady samizdatů, knihovny exilových nakladatelství určené pro pracovní účely apod. Tato místa by veřejně činný člověk neměl nikdy osobně navštěvovat, nybrž by měl užívat své utajené důvěrníky, kteří by fungovali jako spojky. Většinou se v této pomocné činnosti jedná o jednotlivce, případně jejich rodiny, kteří by neměli, pokud to není skutečně nutné, mít představu o celém rozsahu činnosti. Na vyšším stupni, kdy činnost je skutečně aktivnější a širší, vzniká nutnosť existence jakési

státnové podzemní organizace vedle organizací veřejné. Tak například polský KSS-KOR měl k dispozici celé utajené struktury distribuce, spojené mezi městy atd. To nic neubrání na veřejnosti činnosti a na legalitě práce. Takové struktury slouží jen tomu, aby veřejná práce mohla fungovat. Nechádě na to, že v totalitní společnosti je třeba mosty mezi lidmi budovat; chce-li být činnost skutečně veřejná, pak se musí také postarat o to, aby se o ní lidé dozvěděli. Na spontánní přepisování textů se lze spoléhat jen do určité míry. Nejúčinnější je rozmniožovací technika, je podstatně rychlejší /a aktuální informace má mnohonásobně větší cenu, při rychlém společenském pohybu by řetězové rozepisování bylo značně nepružné/, a obsahne také rychleji podstatně větší počet osob. Rozmniožovací technika je už doménou samostatných skupin, jež nemusí být nutně s veřejnou činností přímo spojeny.

K činnosti, podporující činnost veřejnou, lze ještě dodat, že styk se spolupracovníky z těchto státnových struktur /spojkami, technickými pomocníky/ by měl být v zásadě nepřímý. Lze si dohodnout naprostě běžný telefonní rozhovor, jehož pravý smysl však bude zcela jiný, může znamenat odnesení jisté věci na jisté místo, žádost o předání vzkazu, případně i o domluvu přímé schůzky s daným spolupracovníkem buď pro předání krátkého vzkazu /zde je možno zvolit veřejné místo, kde krátká rozmluva s cizím člověkem není nápadná: knihovna, lázně, dopravní prostředek apod.; je ovšem třeba pamatovat též na to, aby lidé, s nimiž si takto krátce promluvíme, bylo vše/ nebo pro rozmluvu delší a potom volíme místo, kam se dostavíme pokud možno ne sledování a kde je snadná možnost kontroly, že schůzka sledována není: v přírodě, u společných známých atp. Lze také volit dobu, kdy se většinou zabýváte jinou činností /například se necháte zastupovat na hodinku kolegou v práci/. Nejméně vhodné jsou pro takové schůzky hospody, kavárny či jiná v klasických románech detektivního či špiónažního žánru tak hojně užívaná místa.

Mezi technickými spolupracovníky by neměl chybět dobrý opravář psacích strojů nebo aspoň člověk, který má přístup k náhradním dílům. /Lze si totiž také vyměňovat celou sadu typů daného psacího stroje, operace je poměrně jednoduchá a po získání praxe nezabere vše než pět minut. Státní bezpečnost totiž dohlíží na to, aby závody v Československu nevyráběly delší sérije psacích strojů se stejnými typy a tak si usnadňuje identifikaci psacích strojů; každý psací stroj je ovšem identifikovatelný, má své individuální vlastnosti, jež se projeví zejména na originálu. Je proto také vhodné originál nebezpečného textu ničit a ponechat pouze kopie, pro rizikantův účely pak užívat nejméně čtvrté a další kopii./ Neocenitelný je spolupracovník, jehož konfíkem je radioamatérství, spravovaná televize apod. Poradí vám, jak lépe odhalit odpolslouchávací zařízení, jak si upravit rozhlasový přijímač pro lepší poslech a může pomoci se spoustou technických problémů. Mnohé se zjednoduší, máte-li přítelce a spolupracovníka s automobilem. Pro styk s těmito spolupracovníky by měla platit pravidla, jež byla popsána výše.

Jednotlivé skryté skupiny však mohou pracovat také naprostě nezávisle na činnosti veřejné. Vypadá to dokonce tak, že tento druh protitotalitní činnosti v současných podmínkách 80. let převládne. Veřejná činnost je vystavena příliš tvrdé represi, snahám o její izolaci a zatlačení do podzemí a širší podzemní činnost není ještě dostatečně připravena. Mnohé podzemní skupiny se také bojí spojení s jinými pro zvýšené riziko odhalení.

Práce takových skupin je poměrně jednoduchá. Měla by mít jen jedno nebo jen několik málo hlavních zaměření, tj. svou činnost nerozptylovat a netříštit, aby byla lépe přehledná. Tak se také lépe zvládne a dostane do krve praxe podzemní práce. Lze se například zaměřit pouze na přepisování /ve vyšší fázi na rozmnožování/ zakázané krásné literatury. V samizdatu vyšla řada titulů, jež stojí za přetištění, koluje také řada knih exilových nakladatelství. Zájemců je mnoho a knih zoufale málo. Lze si je ovšem půjčovat a postupně přepisovat. K takové práci se ještě podrobně vrátíme, nyní nám taková činnost poslouží pouze jako model pro ukázku organizovanosti takové skupiny.

Každý z členů této skupiny by v zásadě měl mít specializovanou funkci. Nenápadnější člověk by mohl chodit do společenství, kde dané knihy koluje a půjčovat si je, například pod záminkou, že on sám se o ně nezajímá, ale zajímá se o ně kamarád /přesvazný/. Další by dostal tu nejnebezpečnější část práce: zařídit mezi svými známými prodej knih. Tedy zařídit, aby knihy rozprodaly osoby nebo osoba, jež doma nemá žádné věci, jež souvisí se samizdatem, natož s jeho přepisováním, osoba, jež má spolehlivě velký okruh známých o samizdat se zajímajících a po těchto knihách se předstírá. /Samizdatové knihy je totiž nutné prodávat, protože něco stojí i pořizovací náklady./ Dalším členem skupiny může být fotograf, který přefotografovává beletrie, jež musí být brzy vrácena, k dalšímu přepisu. /Místo přepisování ovšem se může beletrie množit jinými metodami, mimo jiné i fotografickou./ Při zachování všech důležitých pravidel je taková skupina tří až pěti osob zabývající se cílevědomým rozširováním samizdatu prakticky neodhalitelná. Tato pravidla jsou následující:

- Snažit se příliš nepřekračovat hlavní zájem skupiny. Stejně tak nepřekračovat specializaci jednotlivých členů.
- Nikdy nikam nepospíchat, nejednat ve stresu. Zároveň v akci, tj. při kopírování, psaní a vázání udržovat vždy pořádek, mít připraveny ústupové cesty, nebezpečnou činnost zbytečně neprodlužovat, věnovat jí nejkratší možný časový úsek, i místně ji co nejvíce omezit.
- Chovat se nenápadně, vždy si rozmyslet, zda by tak, jak vy jednáte, jednali jiní při nějaké /a jaké/ běžné činnosti. Nechlučet. Vždy si vymyslet nějakou záminku, proč zrovna potřebujete koupit /případně proč nesete/ takové množství papíru, kopíráků či podobně. Vždy mít po ruce vysvětlení, proč je u vás ten a ten na návštěvě, k čemu slouží ta či ona věc.
- Snažit se udržovat srozumění všech s každou činností a akcí skupiny. Rozhodovat o všem demokraticky, projednat všechny společné otázky a nejednat, dokud nejsou všichni přesvědčeni o správnosti postupu.
- I když společná práce lidí velmi sbližuje, snažit se nescházet se zbytečně často, nekonat společné mejdany, případně se setkávat jakoby náhodně u jiných, nevytvářet všeobecné povědomí o vás jako o skupině přátel, za níž se může skrývat ještě něco víc než pouhé přátelství. Vyhýbat se hospodám nebo aspoň nezřízenému pití v nich, alkohol rozvazuje jazyk, ničí zábrany a v euforii už bylo prozrazeno tolik cenných aktivit, že bych horoval pro abstinenci při skryté činnosti, kdyby to bylo možné. Bylo by to ovšem přinejmenším nápadné vzhledem k tradicím českého i slovenského života.

- Společná činnost si žádá někdy mimořádně výdaje. Doboda o jakémsi pravidelném příspěvku bývá rozumná, samozřejmě takový příspěvek musí záviset na příjmu člena skupiny. Skrytá činnost závisí do velké míry na finančích, penze ovládají brány, dělají vše snadnějším, rychlejším a bezpečnějším. Výroba samizdatů je jedna z mála podzemních činností, jež může poskytovat sama o sobě malý výdělek, jinak se samozřejmě jedná vždy o záležitost po finanční stránce prodlečnou.
- Každý člen skupiny by si měl být vědom rizika, jež podstupuje. Znát co nejlépe trestní řád a trestní zákon i zákon o SNB, diskutovat o významu jednotlivých ustanovení s ostatními, snažit se rozčítit sporné problémy. Například rozmnožování samizdatů je záležitost z hlediska čs. zákona naprostě legální. Fakt, že policie a justice takovou činnost občas stíhají, je projevem nezákonnéosti. Není pravdivou pověrą, že na každou trestnou činnost se vztahuje oznamovací povinnost. Není pravda, že při vyšetřování máte jediné právo, a to „mluvit pravdu“. Atd. Ovšem pozor: nedávat znát na sobě přílišnou znalost zákonů, spíše se o ně zajímat a snažit se jednat tak, aby byly využity všechny možnosti, jež zákony skýtají.
- Nenechte se zlákat romantikou, k níž bývají náchylní především mladí lidé, pracující v podzemí nejvíce. Odvrhněte všechny snahy o pojmenování skupiny, než to funkční. Nedávejte si ke své činnosti vizitku, měňte své metody tak, aby nebylo zřejmé, že jde vždy o činnost stejně skupiny.
- Může přijít chvíle, kdy bude rozumné změnit náplň práce skupiny, případně ji dát do souvislosti s větším podzemním celkem. Rozhodnutí o takové změně musí být opět prodiskutováno podrobně všemi. Metody spojení s jinými skupinami v podzemí bývají zpočátku ty nejpřirozenější: poznáte je při činnosti a obě strany mají zájem na získání i předání zkušeností, poskytnutí si služeb, získání nových možností apod. Nejednat ukvapeně, snažit se sehnat reference o každém možném novém spojení. K takovým spojením je správné poslat vždy jen jednu a tutéž osobu jako spojku, zbytečně nepodávat informace o sobě a snažit se zjišťovat jen to, co je ke spolupráci a bezpečí nutné. Přílišná zvědavost se také nevyplácí, přinejmenším by vás zájem mohl být považován za neúměrný a mohlo by na vás padnout podezření z šírování.

Celkově lze pro práci jednotlivých menších skupin doporučit zejména zpočátku nezápadnou, tichou mravenčí až krčel práci, která bývá pro svou vytrvalost a dlouhodobost neméně úspěšná jako halasné nárazové akce obracející se k veřejnosti. Teprve poté, když se práce skupiny zaběhne, kdy si všichni získají pořebné návyky, je možno začít uvažovat o rozšíření činnosti, o přípravu kratší a důraznější akce, po níž se skupina opět stáhne, aby pak znova připravila krátký a dobrě rozvážený a umístěný úder: letákovou akci k určité aktuální události, zhodení nápisů na zeď v jeden okamžik po celém městě, rozmnožování aktuálních textů a jejich distribuci.

Poslední činnost je však už spíše vhodná pro větší celky podzemní organizace, jež sestávají z všech takových menších skupin, jež spolupracují na stejně činnosti /například na distribuci samizdatových aktuálních textů/ každá ve svém okruhu působením; povědomí o šíři organizace nemusí být jasné a samozřejmě nikdo přesně nesmí vědět, kde je město /respektive města/, kde se materiály tisknou, případně jakým způsobem se do Československa dostávají exilové materiály, šířené prostřednictvím takto

vybudované sítě. Kontakty mezi skupinami záleží na jednotlivcích, většinou na dobrých přátelích mezi určitými dvěma skupinami. Nikdo tyto styky většinou neřídí, vznikají postupně přirozenou cestou, bývá v nich dost neporádku a někdy i menších zmatků, avšak právě nepřehlednost takové sítě, neočekávanost její činnosti bývá předností takových struktur. V tomto prostředí je jasné společný záměr, který všechny spojuje, společná činnost, ovšem žádná jednotná organizace, jednotný dohodnutý program, dokonce ani záměrně budované společné struktury. S takovou činností se ovšem nesnáší roznášení fán, drbů, různé intrikování, rivalita a nezdravé konkurování; jeho kvalita je ovšem v přirozené mnohostí názorů uvnitř takových neformálních struktur, z nichž může vzniknout dobrá diskuse, případně i základ diskuse o společném programu.

Po d z e m n í o r g a n i z a c e , skládající se z několika desítek nebo i stovek osob, která působí koncepčně v určitém dohodnutém smyslu, má jistý organizační řád a způsob, jímž bývá dosahováno jednotného postupu /koordinace, tříbení názorů a snaha o jejich dohodu, případně nějaké autoritativnější centrum/, je nejvyšší formou organizované podzemní činnosti. Členové takových organizací se dobrovolně podrobují jisté disciplíně, pěstují mezi sebou velmi silné pousto solidarity a obětavosti. Zároveň mají poměrně jasné představy o smyslu a cílech své činnosti, i když by nikdy neměli upadat do toporného doktrinářství a neschopnosti k diskusím. V československé opozici existuje podvědomá a často i velmi vědomá nechuť k takovému způsobu organizování, protože jsme vždy byli zvyklí spíše na to, že nás organizoval vždy někdo shora a proti našim zájmům, pro političnost, protože veškerý zájem o politiku je u nás vždy spojen s rizikem a oficiální politice se věnuje jen kariérysté, pro jistý patos, kterým podzemní činnost zavádí a který nebývá u nás obvyklý... A je tu ještě další podstatný moment, který působí proti tvoření větších podzemních organizací: české politické myšlení je tradičně nakloněno spíše kompromisním úvahám a plánům. Myšlenka důsledně opozičního boje se zaměřením na zásadní změnu systému nenachází proto tak častý a tak široký ohlas. Situace se však v poslední době mění, náhled na taktiku a strategii je ofázkou širších diskusí, v nichž se objevují i hlasy volající právě po takovém způsobu organizování a po koncepčnějším vedení vědomě politického boje za zásadní změnu systému.

I v těchto podzemních organizacích větších roziněru vládnou organizační zásady různého druhu, od volnějších a demokratičtějších společenství až po organizace s vojenskými zásadami a disciplínou. V každém ohledu však je zde nutná vnitřní kázeň každého jednotlivce a snaha o podřízení se zájmům celku. Velká organizace má prostě větší rizika podnikání, je větší nebezpečí, že může být odhalena. A co vše, opravdu velké podzemní organizace pracují s tím, že o nich protivník ví, ví o jejich existenci, denně se setkává s projevy jejich činnosti a v jednotlivostech i část jejich činnosti eliminuje. Za těchto okolností je skutečně velmi těžké zachovávat uvnitř organizace demokratické vztahy, tj. například všeobecnou diskusi o připravované akci, nehledě na rychlé rozhodování, kdy je nouze o čas.

Proto bývají tyto velké organizace složeny z menších skupin, jejichž organizační začlenění je ovšem jasně dané. Jsou spojeny systémem spojek nebo delegátů kolem centra organizace, jehož úloha může být jen koordinaci, ale také s nějakou rozhodovačskou pravomocí, to záleží na tom, jak se členové organizace dohodnou. I když je členstvím v organi-

zaci jaksi dáno, že členové souhlasí s politickým programem dané organizace, nemělo by to bránit názorové diskusi, v tříbení programu a vůbec politickému životu uvnitř organizace. To ovšem předpokládá neustálé prostředkování názorů a návrhů a také dohodnuté způsoby řešení sporů a pravidla diskusi. Klasicky se tohle všechno řeší zavedením stanov, kde je také pojednána otázka členství, přijetí nových členů, systém jednotlivých členských skupin a jejich spojení apod. Jakkoli nám může být slovo „stanovy“ protivné, fakt ovšem je, že společná pravidla, všemi prodiskutovaná a nakonec akceptovaná, napomáhají činnosti organizace, její mobilitě a akceschopnosti i její bezpečnosti. Někdo by snad mohl namítat, že takové organizování by mohlo být nebezpečně pro společnost, ulvářející se po zničení současné totalitní moci. Ve skutečnosti však není v dějinách žádný podobný příklad znám: podzemní organizace pozbyvají po změně poměru svého významu i vlivu, stávají se zbytečnými a samy se rozpadají. Aparáty komunistických stran jsou výjimkou, ty jsou ovšem zásadně jinou organizací, organizací byrokratickou, vytvořenou přímo pro převzetí moci; jen jejich aktivní část, často i mimo aparát, zakládala podzemní organizace; tyto aktivní skupiny i jednotlivci byli pak právě aparátem komunistických stran likvidováni nebo aspoň odstraňováni z politického života.

Uvedu nyní několik příkladů různých organizačních struktur skrytého života. Uvádím ovšem jenom odhalené struktury.

Jedním z příkladů činnosti samostatných skupin je **Výbor proti diktatuře /VPD/**, který měl zpočátku jen čtyři členy a pak se rozrostl do jakési organizace přechodného typu. Jeho členy byli mladí dělníci s chutí k psaní, kteří měli co říct, mladí lidé, uvědomující si veškerou bezperspektivnost a chudost totalitního života. Po krátké době existence VPD vznikla Charta 77 a VPD šířil také její texty. Členové organizace shromažďovali dobrovolně příspěvky na poštovné a pak rozepisovali a na náhodné adresy /vybrané podle telefonních seznamů či jinak náhodně/ rozesílali své původní texty i texty z prostředí Charty 77. Státní bezpečnost nakonec vypátrala některé členy organizace tím, že v blízkosti jednoho člena organizace vznikla spontánní akce; v jednom městečku se objevily nápisy s politickými hesly. Akce nebyla nijak zvlášť připravena, hesla byla spíše málo srozumitelná, celé to proběhlo také jako součást mejdaru, prostě „pachatele“ byli v krátké době vypátráni a StB vytušila nejpoučenějšího člověka, jehož označila za inspirátora akce. Při domovní prohlídce a pod psychickým i fyzickým nátlakem pak zjistila i dalšího klíčového člena organizace z hlavního města. – U soudu pak byly členy mj. také udavačské dopisy nebo záznamy o odevzdání doručených dopisů osobami, jež veda povážovaly zaslání dopisů za provokaci StB. – Příběh vypátrání VPD přináší cenná poučení. Není vhodné inspirovat ve svém okolí náladu, jež vedou ke spontánním a málo připraveným projevům politického vzdoru. Raději mít pověst člověka opatrného, nabádajícího ke zdrženlivosti. Skutečně závažnou činnost, která za něco stojí, připravovat jen vskrytu a stejně tak, po důkladném rozvážení a po poradě s ostatními, získávat pro tuto činnost další společnky. O zaslání poštou si řekneme ještě dále, nyní zbyvá konstatovat, že zaslání poštou je poměrně málo bezpečný způsob šíření, Jenž musí být provázen několika opatřeními zvyšujícími bezpečnost činnosti. V zásadě však nelze takový způsob šíření šmáhem odmístat.

Pro doplnění informace o VPD dodáváme, že za činnost ve VPD byli odsouzeni František Hrabal a Jiří Wolf oba ke třem rokům vězení; StB se zde snažila získat mezi odhalenými co nejvíce spolupracovníků. Podarilo se jí to bohužel u Františka Hrabaře, to už je ovšem jiná kapitola.

Příkladem volné spolupráce různých podzemních skupin bylo *S o c i a l i s t i c k é h n u t í č e s k o s l o v e n s k ý c h o b ď a n ů* s několika souběžnými organizacemi, pracující na začátku 70. let. Mělo svůj časopis nebo spíše bulletin, a velmi široké zájmeno převážně mezi vyloučenými členy KSČ, ale i jinde. Společenské postavení členů, diskriminovaných „druhotřídních“ občanů, i poměrně volné organizační vztahy – to všechno vedlo k poměrně snadnému vytypování možného zdroje vzniku opozičních aktivit, zavedení stálého pozorování a případně i provokování. Sledovač činnost policie usnadnil i fakt, že členové SHČO se často soustředovali ve stejných zaměstnáních, na stejných závodech i pracovištích, takže jejich kontrola byla skutečně snadná. Když pak vznikla myšlenka letákové akce k volbám, rozhodla se StB k rozsáhlému zatýkání a akci v podstatě zabránila. Soudy pak vynášely rozsudky politické msty a odstrašení, se skutečnou činností obžalovaných měla jednání těchto soudů málo co do činění. Nejvyšší trest zněl na šest a půl roku vězení.

Jedinou větší podzemní organizaci, o níž tu lze pojednat, bylo *H n u t í r e v o - Tu č n í m l á d e ž e /s krycím jménem organizace Revoluční socialistická strana/*. Zmínil jsme se o ní již v předchozím textu, když jsme psali o výběru spolupracovníků a uvedli jsme příklad třízla Čechala. HRM mělo koordinační centrum, jež nemělo žádné pravomoci, pouze zprostředkovávalo a koordinovalo činnost jednotlivých buněk sdružených do asociací. V první fázi ovšem sestávalo z větších skupin – buněk o 10-30 lidech, které se navzájem přirozeně znali. Činnost byla také spíše zaměřená zpočátku dovnitř, na diskuse a vydávání studijních textů. S vývojem činnosti se také změnil organizační ráz HRM, velké buňky se rozdělily podle přirozených známostí /často však i dost uměle/ a jednotlivé asociace měly své členstvo podle starých velkých buněk. Zamezilo se sice větším shromážděním a tomu, že nově přijatí členové neznali všechny členy, ovšem dřívější členové samozřejmě ostatní členy své dřívější velké buňky znali, takže v tomto bodě bylo nové organizační členství jen formální. V HRM se také stále vedla diskuse o nutnosti větší organizovanosti, návrh stanov byl zamítnut. Podnikaly se ovšem poměrně velmi rozsáhlé letákové akce a nebyt chybě s agentem Čechalem, měla organizace všechny předpoklady k dlouhodobějšímu udržení, jež by ovšem předpokládalo zase další organizační úpravy i zavedení přísnějších pravidel. K tomu by ovšem tehdejší členové HRM museli mít zkušenosť, jež mají dnes. /Nejvyšší trest vynesený v procesu proti HRM byl čtyři roky vězení./

Uvedli jsme tu jen jako příklad některé organizace, jež byly režimem odhaleny a jejichž existence je všeobecně známa. Jiné organizace odhaleny nebyly, ba ani všechny aktivity odhalených organizací. Další organizace přirozeně vznikají a budou vznikat znovu. Totalita je nepřirozená a lidé se jí snaží všemi způsoby obcházet. Při nejbližší vhodné příležitosti se znovu pokusí ji svrhnut. Záleží jen na nás, jak na tuto chvíli budeme připraveni, a to jak teoreticky, tj. v tom, že budeme celkem jasně vědět co chceme a co nechceme, tak také prakticky, tedy v tom, že budeme mít solidní materiální a organizační základnu. Dobrá organizovanost usnadní vltavství protitotalitních sil a zjednoduší přechod od totality ke skutečné demokratickým strukturám, jež si zvolí sama společnost pro svou správu.

DOBRÉ RADY

RECEPTÁŘ DR. A. NARCHA

Napsal prof. N. E. Odborník

Na pozadí oficiálních nakladatelství, knihoven a knihkupectví se rýsuje samizdat zcela přesně. Zdaleka tomu ale tak není na Západě, kde si každý může vydat bezmála vše, což se také děje. Ani po technické stránce se mnoho publikací zde od východního samizdatu příliš neliší, místo strojopisu je to jen rozmnožovaný strojopis. Málokdy se překročí náklad několika málo set výtisků – a to v zemích, které mnohonásobně převyšují počet československého obyvatelstva.

Přechod mezi oficiální kulturou a dlešími subkulturními je pozvolný, ale rozdíl tu je a obě polarity se snaží navzájem se ignorovat. Ale někdy to nelze – a to je případ knihy „Wege zu Wissen und Wohlstand oder Lieber krankseien als gesund schusten“, která vyšla v redakci Jochena Mende v Prolit-Buchvertrieb v Lorrar ve Spolkové republice Německo /1979/. První část titulu vypadá nadmíru seriózně – „cesty k vědění a k blahožití“ –, zato druhá část jde na věc zpríma: „Lépe se jako nemocný slákat než zdravý se dřít“. Tedy přesný opak toho, co se dříve radilo nám – „V práci a vědění je tvoje spasení“. Persifláž jde dále, v knize samé se nám představují praví autoři jako dr. A. Narcho, dr. Marie Huana a doc. dr. Kiff-Turner. Kníha vzbudila pozornost nejen čtenářů, ale i policie, lékařů, prokurátorů, soudů a „velkého“ tisku, byla zabavována, byly pokusy ji zakázat pro podněcování k trestným činům. Vydavatelé se nedali a nyní mohlo dojít k dalšímu vydání, podstatně rozšířenému: tentokrát tvoří polovinu knihy dokumentace ohlasů na první vydání. Úspěch je obrovský, náklad se musí stále dotiskovat.

Neodolali jsme pokušení a pořídili jsme výbor z této knihy, také proto, že její vydavatelé opisování a rozmnožování nejen nezakazují, ale doporučují. Děkujeme jim. Ale napřed ještě jedna omluva. Jak praví jedna z recenzí, styl knihy okouzlí každého literárně orientovaného studenta germanistiky. A skutečně, jazyk anarchistické subkultury je plný humoru a novotvarů, a tomu náš překlad zdaleka práv není.

JAK ZACHÁZETI S LÉKAŘEM

Musíš lékařům vyprávět to, co chtějí slyšet. Lékař se totiž domnívá, že nemoc má pozorovatelné a prokazatelné příznaky a po těch se téměř detektivně pátrá. U některých nemocí zná medicína takovýchto „objektivních nálezů“ více, u jiných méně. A na ty druhé se právě zaměřuje naše strategie. Hlavní jsou tedy příznaky, a ty si musíš pečlivě nastudovat. Můžeš při tom vyjít z vlastní zkušenosti, pokud jsi byl třeba dříve už nemocný, a také ti mohou poradit kamarádi.

Ale napřed ještě několik psychologických triků. Lékař se domnívá, že mají pro pachování veškerou medicínskou moudrost a proto se tváří kysele, když jim přímo a ihned řekneš jméno nemoci, kterou trpíš /předstíráš/. A taky chtějí mít radost jako malé děti

z toho, že na to přišli samí. Proto nechme jim to potěšení. Vždyť každý má radost z vlastní chytrosti a je příjemně nalaďen pitomostí druhých. Simuluješ-li třeba gastritidu /viz dále/, můžeš žvanit /s ustaranou tváří!/ nesmysly a říct: „Můj strýček měl taky takové bolesti žaludku, pak ho bolela ruka a nakonec zemřel na infarkt. Není to taky něco takového nebezpečného?“ Tu pookřeje srdce lékařovo! Ihned ti pak otcovsky začne vykládat co ti vlastně je a taky si řekne, že kecat takové blbosti a mít takový dělinský strach z nemoci může mít jen skutečně nemocný člověk — případné podezření ze simulantství se rozplývá.

Netaktické by bylo mluvit jako medicínská kniha a vyjměnovat po pořádku všechny příznaky, to by bylo skutečně nápadné. Naopak je výhodné uvést nějaký ten nespecifický příznak, který sám o sobě nic neznamená, ale prohlubuje lékařovu lehkověrnost. Nikdy neuškodí si postěžovat na špatné spaní, nervozitu, našouknutost, padání vlasů, nechut k jídlu, lehký úbytek váhy a na nepravidelné měsíčky. A taky na to, že už někdo z rodiny podobnou nemoc měl. Pozor! Z těchto příznaků uvedjen jeden, nanejvýš dva, nu a samozřejmě, pánové si musí periodu odpustit. Popisovat příznaky tak, jak nás učili ve škole — „vlastními slovy“, rozvláčně. Nesmíš vzbudit dojem, že jsi perfektně připraven.

Nezapomeň, že lékař během hovoru sleduje jak vypadáš, jak mluvíš, jak se chováš. Proto musíš vypadat a chovat se jako nemocný člověk. Malá rada — nemyj si před návštěvou vlasy, protože stav vlasů napovídá mnoho o celkové kondici. Po opici nevypadá člověk nejlépe, proto vhodné investujme nějaký ten obnos do alkoholu. Ale nepřehánět, na přeházení ztroskotalo už mnoho simulantů, naopak v umírněnosti se pozna mistr.

Na vše si stěžovat nelze — to je základní pravidlo. Máš-li totiž lékař podezření na simulaci, může zkoušet na tobě následující trik. Řekne nám dobrotivě: „Dobrá, jestliže máte tuhletu nemoc, pak musíte mít bolesti tam a tam.“ A napoví vám špatné místo, přesně tak jak lítivý učitel ve škole. Přikývneš-li, jsi ztraceň!

A nyní následuje naš nabídkový seznam vhodných nemocí:

NÍZKÝ KREVNÍ TLAK, POPŘÍPADĚ STAV VYČERPÁNÍ A NERVOZITY

Zde můžeš čekat nemocenskou dlouhou 2–4 týdny. Hodí se nejlépe pro lidí, kteří jsou k nízkému krevnímu tlaku náchylní, a to jsou obvykle lidé vysoké a hubené.

1. Před třemi dny jsi měl záclivat slabosti. Pot na čele, ruce mokré a trásky se, před očima tmavlo, srdce bušilo a cítil jsi se tak slabě, že jsi si musel lehnout. Neměl jsi před tím taky lehkou chřípku?
2. Teď se cítíš nejistý a nejsi schopen nic těžšího fyzicky dělat. Stále bys jen ležel a spal.
3. Duševně jsi stále mimo, nemůžeš se koncentrovat.
4. Po dlouhém ležení máš vždy při vstávání černo před očima a je ti špatně. Totéž někdy když se schnes. Ráno se cítíš vždy hůře než večer. Tyhleto příznaky jsi mohl mít už i dříve.
5. Chce se ti hodně spát, ale často spíš neklidně.
6. Často máš studené ruce a chodidla, taky trochu vlníké.
7. Když je ti hodně špatně, jsi taky impotentní nebo frigidní, a jsi-li žena, máš i nepravidelné měsíčky.
8. Teď právě u doktora je ti zrovna lépe /jsi přece taky vzrušen!/.
Co na to naš doktorka? Předně ti změří tlak. Upokoj se, není to škodlivé. Tlak se udává ve dvou hodnotách, průměrný tlak je 120/80. V případě nízkého tlaku je první

číslo menší než 110, v případě vysokého tlaku první číslo je nad 160, druhé přes 110. Pro jistotu si nechej změřit tlak v lékárně, bylo by mizuté, kdybys měl naopak tlak příliš vysoký. Není to příznak rozhodující, záleží na momentální kondici. V každém případě potřebuješ zotavení. Může ti měnit tlak ve stoje a všeckrát za sebou, s tím nic nenaděláš. Někdy tě poše na EKG. Když ti tam něco najdou, žádné strachy, to se stává i zdravým. Když ti nic nenajdou ani tady, asi hudeš brzo uschopněn.

Když chceš v nemoci pokračovat, musíš si postěžovat na tu dnešní honičkou, námahu, vypětí, stres, potíže v práci, rodině. Výborná je skrytá deprese. Zde všude se fantazii meze nekladou, ale pozor, opatrně! Předepsíš ti pilulky, ty hoď do popelnice. Injekce pokud možno odmítni. Taky ti mohou předepsat plavání, gymnastiku, koupele, masáže. Prima, gratulujeme!

MIGRÉNA

Jak dlouhou můžeš čekat nemocenskou? Maximálně jeden týden, zato ale často! Touhle nemocí může trpět každý, mnoho jich trpí a přesto pracuje – nebud jeden z nich!

1. Bud s sebe nevyspalý.
2. Nesnášáš, protože máš žaludek jako sešněrovaný.
3. Potom se tak hodinu, dvě vlečeš a následují bolesti hlavy, jaképak? Inu v hlavě ti pulsuje až do vrtavé pukující bolesti. Můžeš si vybrat zda v levé či v pravé polovině lebky nebo v celé, dáváme ti volnou ruku. Zvlášť silně tě bolel čelo, spánek, spánky, u očí /opět si vyber/.
4. Jsi citlivý na světlo, nedělá ti dobré.
5. Nesnášíš hluk.
6. Pomaličku ti začíná být špatně a v nejhorším případě zvracíš žluč /žluté a hořké zvracky/, přítom se potíš.
7. Protože bolesti hlavy a další potíže máš několik dní, jedeš k lékaři.
8. Podobné případy jsi měl už dříve, často /ale ne nutně/ po konzumaci alkoholu /jedna sklenice vína stačí/, po stresu, změně počasí, u žen při periodě.
9. Můžeš uvést místo 8/: Najednou jsi se cítil po obědě neklidný a nekoncentrovaný, zp Hodinu, hodinu a půl bolesti hlavy, nevolnost a ostatní uvedené příznaky ...

Co zde bude kouzelník v bílé pláště hledat? Krevní tlak, zkoušku krve. Může se tě zeptat na to, zda se ti nedělají mžitky před očima, nemáš-li poruchy řeči; netřesou-li se ti ruce. To jsou skutečné příznaky těžších forem migrény. Ale protože ti vše než týden nemocenské nedá, můžeš se mu na tyhle příznaky vykašlat. Ještě jeden tip! Chceš-li lékaři či sobě udělat radost, přimhuřuj oči /jako při silném světle/.

OTŘES MOZKU

Tady jsou dvě možnosti, buď jsi se /nebo jsi byl/ skutečně praštíl /praštěn/ do hlavy, anebo ani k tomu nedošlo. Můžeš na to dostat 2–5 týdnů. Otřes mozku může dostat každý, kdo mozek má a to je dost častý případ. Tady se skutečně meze fantazií nekladou, co si vymyslíš, to máš. Spadl jsi ze schodů, pováhl té neznámý cyklista, uklouzl jsi atd. atd.

Co musíš markýrovat:

1. Při úrazu jsi měl „okno“, asi tak 30 až 60 sekund. Nemůžeš si za žádnou cenu vzpomenout, co bylo bezprostředně před nebo po úrazu.
2. Pak ti bylo dlouho špatně, párkál jsi zvracel.
3. Současně jsi zvracel.

4. Dělalo se ti nevolno a musel jsi si vždycky sednout nebo lehnout.
5. Doma jsi si lehl do postele, ale /nikoli nutně/ příští ráno jsi opět zvracel a měl bolesti hlavy.

Náš dobrý medicinman ti může tak nanejvýš svítit lampičkou do očí, měřit tlak a zkoušet reflexy, ale to mu k ničemu zvláštnímu dobré není. Pomyslí si, že je to otřes hlavy a skutečně nebude mocí nejméně 2–3 týdny tvrdit nic jiného. Předepsíše ti klid na lůžku, tabletky, popřípadě injekce, taky tě může poslat na rentgen.

Jestliže jsi měl skutečně nějaký úraz, třebas autonehodu, která byla zaprotokolována, můžeš být drzejší a dovést to ke 2 až 4 měsícům volna. Příznaky jsou tytéž. Po úrazu se dostaneš do nemocnice, vyptávají se tě na to stejně, stejně je i vyšetření. Budou si tě chtít nechat v nemocnici několik dní na pozorování, odmítni. Budou chtít podepsat revers na to, že odcházíš proti jejich vůli, podepiš. Dají ti sebou zprávu pro tvého obvodáka. Přijdeš domů a zavoláš mu, že je ti tak špatně, že nemůžeš přijít osobně. Lékařskou zprávu mu pošleš po kamarádovi, sousedovi, mamince. Teprve později vykonej návštěvu ve středisku. Teď máš tyhle potíže: stálé bolesti hlavy, náhlé nevolnosti a zvracení, pocity závratě zvláště po vstanutí, nemůžeš se koncentrovat, nic psát a číst, cítíš se vyřízený, jsi popudlivý, nesnášíš denní světlo, vypil jsi si jedno pivo a hned ti bylo špatně, vrhnul jsi a měl bolesti hlavy, jsi z toho všechno perplex, snad už se to nikdy nezlepší, co s tebou bude?

Může se ti stát, že tě pošle k neurologovi, tam vykládej to stejně, stejně jako jeho kolegové je se svým uměním v koncích, nanejvýš tě pošle na EEG, ale toho se neboj. Léčení sestává z ležení v posteli, odpočinku a nějakých tablettek – ty ulož do kanálu. Lékařská kontrola je bezmocná. Můžeš také zahlášit zlepšení, dát se uschopnit, ale pak si to zase vytotí „vědecky“ dokázána. Následkem otřesu mozku může být i epilepsie, ale tu předstírat si může dovolit jen virtuos.

GASTRITIDA

Jak dlouho? 2–4 týdny nebo dokonce déle. Může ji mít každý, příčiny mohou být například bakterie, nestratitelná strava, alkohol nebo i léky /třebas i aspirin/, výparы a plyny v továrně, stresy, nervová vypětí. Proto se tě bude také lékař vyptávat na sociální a psychické podmínky.

Tvá povídka: včera nebo před několika dny ti bylo špatně, vrhl jsi, stále krkáš, chybí ti chuť k jídlu, trvale tě tlaci na žaludku /mezi pupkem a žebrem/, můžeš /a nemusíš/ uvést, že tlak se stupňuje chvílkami k bolesti, ale za chvíli bolest mizí. V poslední době ti leží jídlo v žaludku. Dříve jsi měl podobné potíže /chceš-li/, ale nebylo to tak vážné.

Co učini tvůj upachťený obvodáček? Napopravé mu snad bude stačit jen tvůj herecký výkon, nanejvýš ti bude ohmatávat bricho a ptát se tě, kde to bolí /ty už víc kde/. Zeptá se tě, zda je ti hůr před jídlem nebo po jídle, je zcela fuk, co si vybereš, ale musíš se toho pak držet. Třeba ti dá vyšetřit krev, ale to je stejně pro kočku. Později tě pošle na rentgen, rískni to! Pošle tě taky k odbornému lékaři, tam budeš muset polykat hadičku – v mnoha případech skutečné gastritidy žádné objektivní příznaky nejsou. Proto taky to, jak dlouho chceš v předstíráni nemoci pokračovat, záleží jen na tvých schopnostech. Malá poznámka. Víš li lékař, že jsi už dříve měl se žaludkem nějaké potíže, je to pro tebe

značná výhoda. Proto proztravý simulant myslí na budoucnost a třeba i léta dopředu si trpělivě buduje svou pozici.

PRŮJEM, STŘEVNÍ CHŘIPKA

Sorry, jen 4–10 dní. Od včerejška to z tebe jenom stříká, samá skoro jen vodivka, barvy žluto-hnědé nebo zelené. Když přidáš do sračky trochu krve nebo hnědu bude to už skutečně vážný případ. Je ti pořád k zvracení, křečovité pocity v nadbřišku /eventuálně trochu napravo/, břicho je citlivé na tlak, na jídlo nemáš ani pomyslní, sníšíš něco, je ti na zvracení nebo přímo zvracíš. Cítíš se totálně slabý /zvláště v nohách/, máš pocit, že potřebuješ jen postel a klid. Mít lehkou teplotu není také špatné.

Co na to MUDr.? Bude se tě ptát na to, co se ti stalo. Zde si můžeš vybrat jednu ze tří povídek:

- a/ Průjem tě potkal po zvlášť vydatném jídle. To znamená „zkažený“ žaludek a uzdravení ve 3–4 dnech.
- b/ Přišlo to zničeho nic najednou, vůbec nevíš proč. Tu si ten dobrý muž /ta dobrá žena/ pomyslí, že se jedná o infekci nebo že jsi snědl něco zkaženého.
- c/ V poslední době jsi se necítil dobře, potřebeš v práci, sporty s partnerem atd. Lékařský odborník diagnostikuje něco psychosomatického či podobného.

Ted ti bude sahat na břicho a to ti dělá bolest, ale ty nevíš přesně místo té bolesti, nadbřišek je citlivý a bolí /ale nepřehánějme to příliš s bolestmi!. Pak ti přiloží k břichu své ouško a měl by správně slyšet nějaký ten rachot ve střevech. Pomož mu a předtím vypij hodně čaje nebo kávy. Nic jiného s tebou napoprvé dělat nebude. Kdybys chtěl po týdnu po-kračovat, mohli by po tobě chtít vzorky tvé stolice a to by chtělo si vzít projímadlo. Ale stejně by to znamenalo jen pář dní navíc.

Pozor! Pozor, aby tě nevezeli do nemocnice pro podezření na zápal slepého střeva! To nebyl účel hry!

ZÁNĚT MOČOVÉHO MĚCHÝŘE A ZÁNĚT LEDVIN

Takový zánět by měl znamenat zisk 1 až 4 týdnů. U žen je častější, stává se po koupání ve studené vodě, při prochladení, potom také u motocyklistů a těch, kteří musí pracovat venku.

I. Zánět močového měchýře: Co mu *jsi* napovídáš? Při močení a krátce po něm ti pále v příslušném orgánu. Může být, že *p o s l e d n í* kapka moče je růžová nebo dokonce krvavá, taky můžeš mít takovéto skvrny na prádle. Musíš často močit /asi desetkrát denně/ v noci se probouzíš a musíš, musíš, musíš. Chce se ti močit, ale močíš málo. Měřil jsi si teplotu, ale neměl jsi žádnou, jedině večer a bylo to jen nanejvýš 38 stupňů.

Co učiní náš údržbař? Poklepá nás na zádech v místech, kde jsou ledviny, ale nás nic neboli /!. Pak se rozhodne prozkoumat ti moč. Máš-li přinést moč sebou z domu, tu musíš vzít nikoli moč z onoho rána, jak ti poručil, ale naopak moč z odpoledne předchozího dne, kterou jsi uchovával v teple /nikoli v horku, nebo probulk v ledničce/. Ony totiž nějaké ty bakterie v moči vždycky jsou a přes noc a v teple se ti rozmnожí na místu, nad kterou pan odborník uznale kývne hlavou. Zečla zfracen nejsi, ani když se budeš muset vyčurat přímo v ordinaci – tu budou od tebe chtít moč z prostředku močení, ty první kapky nechtějí, protože ty také vždy obsahuješ bakterie. Takže to musíš udělat přesně naopak, tj. podělit se s nimi o své první kapičky. Budou-li se chtít na tebe přitom koukat, pak prohlaš,

že se pod dohledem vymočit nedokážeš a oni ti uvěří. Eskamotéři dosáhnou pronikavého úspěchu přičarováním krve do moči. Ale opatrně! Správný poměr je jedna kapička krve na 1 litr moči, je-li krve víc, jsi okamžitě odkalen!

Jestliže pan doktor nezapomněl to, co se praečně naučil, musí hbitě usoudit, že máš zánět močového měchýře a že je nebezpečí, že zasáhne i ledviny. Když si budeš moc stěžovat, může ho napadnout, aby tě poslal na punkee. Zdvořile odmítni, nestojí to zato.

II. Zánět ledvin /Pyelonephritis/: Na tom trhneš tak 3–5 neděl. Tuhle nemoc mívají lidé, kteří si nedotěčili zánět močového měchýře.

Musíš na doktúrku uští stejnou boudu jako při zánětu močového měchýře. Mimoto si postěžuj na tupou bolest na zádech kde končí zebra. Navíc jsi mohl mít dokonce i horečku, která dosahovala až 40 stupňů a která byla spojena se zimnicí. Bohužel jsi samozřejmě tuhle horečku měl o víkendu, pln ohledu k pracujícímu lékařstvu jsi na pohotovost nešel a vypotil jsi se v posteli. Od té doby máš horečku každý večer, ale už ne tak velkou. Načež tě medicinman začne proklepávat na zádech a to tě na příslušné místo bude bolet, chudáku! Musíš si ale vybrat, která strana tě bolí, pravá či levá, a věrně při tom nadéle setrvat. Zapomětlivost by tě zničila. Všechno ostatní známe už ze zánětu močového měchýře. Pobyt v nemocnici pevně, ale slušně odmítni.

CHRONICKÝ ZÁNĚT VAJEČNIKŮ

Odtud vám kyne nemocenská od jednoho měsíce navíc, to už záleží na vaši šikovnosti, dámy. Pánové bohužel pasují. Vhodné pro všechny, které měly už nějaký zánět.

1. Dámo, máš bolesti při tlaku na podbrýšek, někdy i mimo tlak. Místo si vyber, vpravo, vlevo, po celé straně.

2. Bolesti v kříži.

3. V poslední době jsi cítila teplotu. Při měření /rektaálně/ byla teplota mezi 37,5 až 38 stupňů, ale ne vždy.

4. Jen se vlečeš – ta únavá, pane doktore!

5. Jednou máš zácpu, potom zase průjem.

6. Je ti občas špatně od žaludku, ale nezvraťeš.

7. Někdy tě pálí při močení.

Po třech, šesti nedělích se podělší se šamanem o další problémy:

1. Ach jo, já vám mám tak směšně žlutý výtok!

2. Měsíčky jsou jednou slabší, pak zase naopak, taky občas krvácíš v mezidobí a pokud si nebereš prášky, přicházejí zcela nepravidelně.

A už jsi na přímé cestě k odbornému lékaři. Měl by ti nahmatat jisté napětí v podbrýšku a často také vpravo nebo vlevo od dělohy, ale není to povinný příznak. Taky ti uděláš zkoušku krve a tu můžeš její výsledky trochu ovlivnit. Odběr krve má být na lačný žaludek, a proto před tím něco sněz. Někdy to klapne, někdy ne, ale rozhodují se to stejně není.

V lékařově palci jsou všechny diagnózy pěkně uspořádány vedle sebe, a tak se může stát, že pan doktor šálne do šuplíku vedle. Tady ti hrozí, že si to poplete a bude si myslet, že máš zánět slepého střeva. Může si pomyslet taky na nějaký střevní zánět, nic proti tomu, ale to by tě chtěl /a/ hnát na rentgen a to moc dobré není /přílišné ozářování škodí a ty nechceš být nemocná, ale být na nemocenské/. Může se rozhodnout pro zánět močovodu

a močového měchýře. V tom případě rychle prostuduj rady z příslušné naší kapitolky. A když to panu /pani/ doktor ještě pořád nebude správně zapalovat, musíš ho přivést sama na správnou cestu. „Už před pěti lety jsem měla něco podobného, a tenkrát mi pan doktor řekl, že je to zánět vaječníku, trvalo to týden“ /ovšem nezapomeň, že mají tyto záznamy a tak si vymysli, že to bylo někde jinde atd./. Učit vás, dívky, sugestivismu jednání není přece potřeba. Nezapomeňme na přísloví – chytrému napověz, hloupého trkně.

NEMOCNÉ KRČNÍ OBRATLE NEBO LI HWS-syndrom

Budeš doma 2 až 4 týdny, taky vše. Chudáčku, trpíš:

1. Bolestmi hlavy. Tupý stálý tlak za očima, bolest tě spánky a celé čelo, někdy také zátylek na jedné nebo na obou stranách /nervová zakončení jsou stlačována tuhým svalstvem/.
2. Někdy máš pocity závrati, zvlášť když náhle otočíš hlavou.
3. Občas je ti šoufi.
4. Nemůžeš už tak dobře jako dřív točit hlavou na stranu, bolest tě to a tak natáčíš ramena, taky při pohybu hlavy dopředu a dozadu máš obtíže, a položíš hlavu na prsa, o jé! Naklonit hlavu doprava a doleva ti dělá námahu a způsobuje bolest, proto si pomáháš rameny a naklánis se celý. Pečlivě si doma nacvičit.
5. Nepovinné: bolesti krčního svalstva.
6. Někdy se ti táhne bolest v jedné nebo druhé paži, po vnější straně. Bolest může zasahovat i prsty /ne palec/, ale taky může končit už u lokte. Tyhle obtíže nemáš stále a spíš je cítis v noci než ve dne.
7. Máš takové komické pocity na kůži, těžko říct jaké, prostě to není ono.
8. Ručička jedna či obě jsou nějak slabší.

Co učiníš tvůj přítel a pomocník? Slíď po:

1. omezené pohyblivosti,
2. napnutí krčních svalů,
3. bude ti zkoumat poklepem kladívka tvé reflexy na rukou,
4. bude vyšetřovat krevní tlak a krev,
5. pošle tě na rentgen /to si můžeš klidně lajsnout, ale při rentgenování drž záda zpříma a napnuté a hlavičku taky/.

Ne vždy se stresí do toho, co předstíráš, může si taky pomyslet na zánět nosních dutin nebo tě může poslat k ortopedovi. Což není špatné. Ale znova připomínáme – žádné injekce! ty se prostě injekcí bojíš. Žádné punkce, žádné hloubkové rentgenování – zdraví máme jen jedno.

Je to dobrá nemoc, může se totiž vracet každého půl roku. Obvykle ji mívají ti, kteří mají sedavé zaměstnání – studenti, sekretářky, úředníci, řidiči a TY!

NEMOCI BEDERNÍCH OBRATLŮ

2 až 14 týdnů, ó! Můžeš tento poklad dostat díky zvedání těžkých břemen, díky dlouhému stání či sedění, vyber si.

Tak co ti vlastně je? Bolesť tě v kříži, levá či pravá strana zadku, dokonce zadní strana stehna, a zvláště plný cítis i vnější stranu lýtka až k chodidlu. Kdy a jak? Zejména /hexenhus/ anebo bolesti trvají déle, ale slabějí. Začnají nebo se stupňují při zvedání břemen, shýbání, při vzpřímování, při vstávání z polohy vleže a při kašli /hledme/.

Státem určený pečovatel o tvé zdraví může tě vyzvat, abys položil na záda. Proved to pomalu a hekaje. Poklepá ti na obratle, a tu tě může bolet /nepovinné/ při posledním

či předposledním bederním obratlí před křížem. Zatlačí ti taky na svaly podél páteře a to té může bolet, napravo, nalevo, na obou stranách /rozhodni se pro jednu možnost a pamatuji si ji!/.

Poznámka: Anatomické znalosti nikdy nemohou škodit. Za tím účelem můžeš nabavit nějakou tu zdravotní sestřičku. Není-li po ruce, opatří si učebnicí anatomie pro střední zdravotní školy. Kupovat anatomický atlas je zbytečný luxus.

Tak a teď pomysl náš zdravotnický pečovatel na lumboschias. Může té ještě chtít vyšetřit v leže na zádech, opatrne jej uposlechní a jemně sténej. Budeš muset zvedat nožky. Představ si, že té v levé /či pravé/ noze boli dřív než v pravé /levé/ a to na zadní straně stehna a v podkolenní. Boli tě to bezmála už od začátku zdvihání a chvíliku i potom. Vychytaný zdravotní průzkumník ti může najednou zvednout nohu, auauauauau. Vyzve-li tě k předklonu, ouha, nedosáhneš pacienta dál než ke kolenům. Ještě ti může zkoušet patellární reflexy kladívkem a taky tě zkusit píchat jehlou. Klidně jej nech se vy rádit. Rentgen, prosím. Pokud jsi žena, můžeš ale taky klidně říct, no, nevím, ale myslím, že jsem v tom. Pokud tě zpozdílec poše do nemocnice na zkoumání mísny, odmítni. Nepřijemné a nebezpečné.

TENISOVÝ LOKET

4 až 8 týdnů a stále znova, opravdu! Náchylní jsou k této krásné nemoci všichni ti, kteří opakováně a trvale namáhají loketní svaly, tedy tenisté a podobně jak už jméno nemůcky praví.

Kde tě bolí, zjistíš z obrázku. Právě tam pocítíš při pohybu ruky a dlaně prudké bolesti, které v klidu se zmírňují, mnohdy zcela mizí. Bolest může také vystřelovat nahoru či dolů. V nemocné ruce máš menší sílu. Samozřejmě to musíš vše soudruhu lékařovi předvést. Bohužel budeš muset chodit s pacientkou v obvazu, sorry. A odřeknout hodiny tenisu, och . . .

OBRÁZEK:

VÝRONY

2 až 4 týdny normálka, při dalších potížích až 6 týdnů. Uklouzl jsi, spadl. Co kdyby to byl zrovna pracovní úraz? Zvláště výhodné.

Vymknout si můžeš kotník, zápěstí, koleno, loket a taky prsty. Po nešťastném pádu učítis velmi silnou bolest, která v následující čtvrt hodině se poněkud zmírnila /když necháš patřičný orgán v klidu/. Při pohybu se bolest znova stupňuje až k nevydržení. Často /ale ne vždy/ kloub oteče, zřídka kdy se objeví podlitina. Nemůžeme skoro vůbec chodit nebo něco uchopit. Když bezděčně či náhodou učiníme nějaký pohyb, bolesti se znova dostaví a stav se zhorší. Často se bolesti dostavují nebo zvětšují jen při určitých pohybech, ne tedy při všech.

Zdravotník prozkoumá pohyblivost kloubu a tu se musíš, milý přsteli, milá přstelkyně, rozhodnout, zda budeš víc při pohybu nalevo nebo napravo anebo taky vždy a všude. Udělají ti zkoušku krve a pošlou tě na rentgen, budíž. Nezapomeň na stěnání ani tady!

Budeš se muset smířit s elastickými obvazy, dokonce gypsem. Injekce ti mohou jedině škodit, na nic jiného nejsou.

KÝLA

Týden, deset dní, ale můžeš si to zopakovat. Největší šanci mají ti, kdo byli už jednou na tříselnou kýlu operováni.

Před několika dny jsi něco těžkého zdvihal, vlekl, tahal a od té doby tě bolí v tříselech a to na jiné straně než jsi byl operován. Medicínští si totiž myslí, že ochablé svalstvo musí být na obou stranách, nechme je při tom. A teď si můžeš vybrat: bud jsi měl bolest hned po onom nešťastném případu a od té doby sice polevila, ale stále se znova hlásí – nebo jsi nic nezpozoroval a leprve po několika hodinách . . . Špaténka je to při kašli, náhlém pohybu a taky když sedíš na záchodě a tlačíš. Kýchneš-li, totéž. Při stání je to horší než při sezení, při ležení je to blaženka. Samozřejmě v práci nemůžeš bolesti vydržet.

Bude ti tlakem prstu hledat slabé místo v třísele, z čehož plyne, že by sis měl příslušný orgán napřed umýt – což je asi tak všechno, co můžeš pro našeho údržbáře udělat.

Může se stát, že tě bude poslat na vyšetření k chirurgovi. Pozor, ten by tě taky mohl hnát pod nůž. Takže panu doktorovi řekneme, že nás to taky před tím už občas bolelo, ale že stačilo pátrat dnu klidu a bylo to zase v pořádku. Drží čelo ovšem odolá i chirurgovi, to však už je úkol pro pokročilé.

SRÚSTY A JIZVY PO OPERACI

I. Srůsty v bříše: Jeden až dva roky na tom můžeš získat vždy jeden až dva týdny volna.

Lajsnou si to ti, kteří měli jakoukoliv operaci na břichu, včetně operace slepého střeva. Při těchto operacích se mohou tvořit srůsty střev, to potom znamená, že pohyblivost střev je snížena a průchod potravy či stolice střevu může být ztížen. Srůsty se tvoří několik týdnů po operaci, někdy také dokonce po měsících. Můžeš pak mít bolestivé větry, zácpu, průjem a bolesti /vždy na stejném místě břicha a nemusí to být v bezprostřední blízkosti jizvy/.

Před vyšetřením se napij čaje, kávy, vody /tak 2–3 sklenice/ a pak už cvičené ucho lékařovo, které tě bude studit na bříše, rozpozná tluk pracujících střev. Pošle tě na rentgen, to vydržíš. Jiné zkoušky, pokud by tě obtěžoval, odmítej.

II. Růst jizev. Napřeskáčku po několika dnech nebo taky v jednom kuse až několik měsíců.

Vyhrazeno pro ty, kteří mají velké jizvy po nehodách, operacích, spáleninách /v posledních měsících, letech/. Jak je to? Někdy se vyskytuje nadměrný růst tkaniva jizvy, takže jizva začne značně převyšovat kůži. Někdy, ne vždy, je takové místo narušovělé nebo i jinak zbarvené. Může nás to i pálit či škubat.

Ounzáček se tě vyptá, zda a jak tě to bolí, ve dně, v noci, při změně počasí, při dotyku, změně teploty. Na odpověďšti ani moc nezáleží, ale na něco se přece zeptat musí. Doporučí ti obklady, koupele atd. Injekce nedoporučujeme a taky vyříznutí tkáně k mikroskopii a rentgen, ne, ne pane doktore, to bych měl ještě další jizvičku, děkuju.

III. Poamputační bolesti. Prakticky kdykolи po amputaci vždy opakovaně po jednom týdnu.

Bohužel jen pro ty, kterým kus tělíska chybí. Je to směšné, ale právě v tom co nám užízli nás bolí, pálí, škube, řeže. Současně tě může obtěžovat i jizva po amputaci.

Tak a teď jsou bělokněžniči v koncích, věřit ti to musí, respektive nic nenadělájí, i když jim červ pochybností roste a roste.

ZÁNĚT ŠLACH

2–4 týdny a ve zvlášť urputných případech je možných i 16 týdnů.

Náhodný k této nemoci je každý, kdo vykonává stále stejné pohyby rukou či prstů /například písátky na stroji, pracuješ u běžících pásů, ale taky ten, kdo delší dobu něco šroubuje nebo nosí atd./.

Co mu budeš povídат? Při skoro každém pohybu prstu, zvláště při pokrčení /zvláště první 3 prsty/ pocítujes zřetelnou až prudkou bolest, která mnohdy zůstává i po uvolnění prstu. Boří tě na vnitřní straně předloktí pod kůží kousek nad zápěstím. Odchovanec nejpo-krokovějšího medicinského učení se tě poptá, ohmatá, podívá se – a to je všechno, co může a co mu nepomůže. Je-li horlivý /á/, pak tě pošle na rentgen a zkoušku krve, ale to je taky k ničemu. Předepsíš ti klid, obvaz, obklady. Injekce odmítej, po injekcích se necítíš dobře, upadáš do bezvědomí, dělá se ti špatně, povrhneš se atd. Jakmile se ti jednou podaří poblit po injekci lékaře, máš vystaráno.

Čímž naše rady končí. Slouží za povšimnutí, že jsme nenašli žádné rady druhu jak si spálit prst, jak si zlomit ruku, jak snít mýdlo a ukázat si tak žaludek atd. To jsou zasta-ralé metody hodné Rakouska-Uherska či svazových republik. Zakončíme díky našim přáte-lům svobodným a svobodomyslným anarchistům, díky! Jakýže je konec jejich brožury? Takovýto:

DĚLAT SE NEMOCNÝM JE DOBRE,
NIKY NEBÝT NEMOCNÝM JE LEPŠÍ –
A TŽE REVOLUCE !!!

Půvabný konflikt německých anarchistů s medicinmany a pokus o zmanipulování státní moci k intervenci do tohoto konfliktu nejsou jen anekdotickou epizodou západní levicové anti-politiky. Můžeme v něm vidět charakteristickou sražku dvou tradičních koncepcí člověka:

Stejně jako u nás, také – ba snad ještě víc – na Západě léčí bělokněžniči nemoci, ne člověka. V jejich praxi totiž došla k nejjazššemu absurdum stará tradice pozitivistické vědy:

přesný popis jednotlivostí, jednoduché a jednoznačné označení příčin a z nich vyplývajících následků, na základě toho „vědecké“ stanovení prognóz a podle toho rozškatulkování všech jevů, v tomto případě tedy nemoci, do příslušných příhrádek. A přitom ovšem právě v tomto odvětví je absurdita tohoto přístupu nejvíce zjevná a současně také veřejnost i pochopitelně nejvíce pocílována. Jak by tedy nenazáila na tradiční anarchistické pojetí člověka jako svébytného celku a nezastupitelné individuality! Satira na ještěnčího učence, pátrajícího v mozkových příhrádkách po klasifikovaném jevu a nalézajícího uspokojení ze souladu skutečnosti s vlastním vyškolením, je zcela brilantní, a rozuzlení sporu anarchisty s medicinmanem poblíž učence je tu přímo klasicky stylově čisté. Žel však, žel! Učencové vskutku moderní dnes kříží zmíněnou tradici pozitivistickou se zhlíbnutím amerikánským: medicinman nemá již pátrat po pravém označení nemoci ve svém mozku, nýbrž má svěřit vyhledání pravé diagnózy počtači, do jehož paměti uloží příznaky jednotlivých nemocí. Zdaliž pomůže, přisteli An-archa, poblit počtač? To otázka na ší myšky.

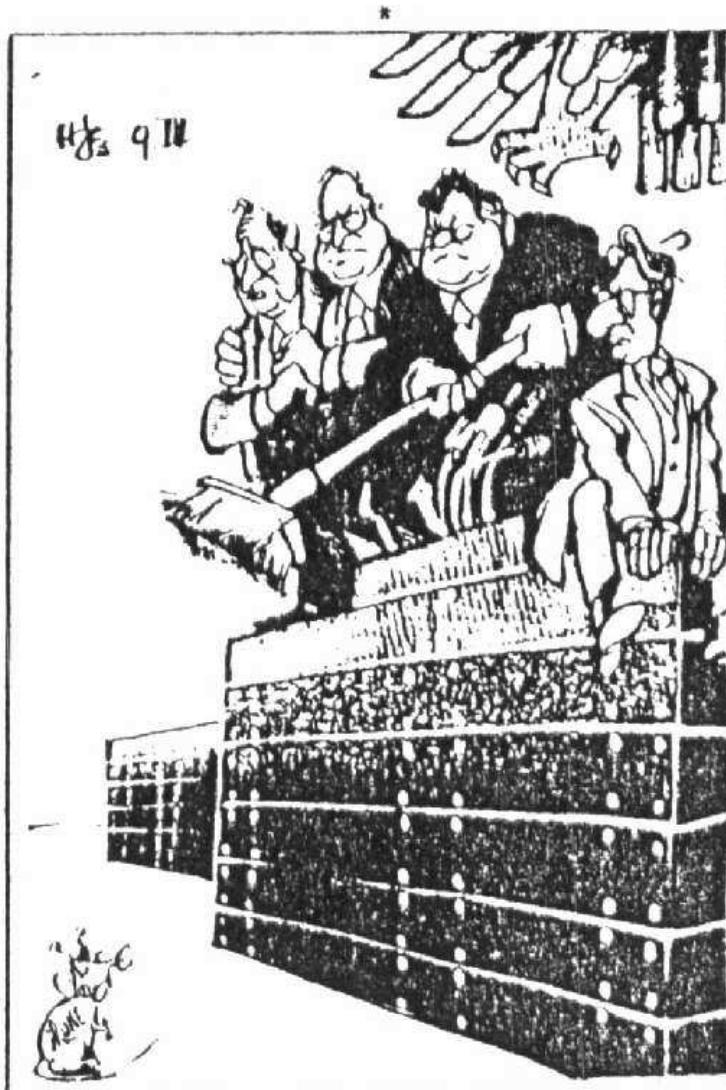
Politický smysl satiry není jistě potřebí našemu čtenáři vysvětlovat. Nevznikla v nějaké zemi, které byly neúspěšné v „hospodářských zázrazech“ a daly pak chtě nebo nechtě přednost spíše tradičním představám o životním stylu před nesmyslnou pilností a honbou za vyšším hmotným standardem /jemuž se říká životní standard/. Satira vznikla v Německu. Illupák ji může považovat, tak jako ti, kdo vydavatele žalovali, za amorálnost a cynismus. Moudřejší může vidět, že lidé nejsou šťastní ve společnosti blahobytu, pokud je spojován s šílenou všeobecnou honbou za hmotními statky a s terorem obecné tzv. morálky, jímž má být tento životní styl vnučen každému.

A to je také důvod, proč zveřejňujeme tu to milou, nainšt. satiru, a k tomu v rubrice „DOBRÝCH RAD“. Veškerá západní politická publicistika nabývá, přenesena do našich podmínek, odlišného významu:

Střez se, čtenáři! Tvým nepřitelem není západní bělokněžík, držený establišmentem na špagátě jen volném a dlouhém! Tvým nepřitelem je totalitní stát a jeho úředník. Pokyny ke klamání medicinmanů konzumní společnosti připomínají nám vzpomínky starých členů KSČ, jimž se to veselé podvracelo demokratický stát. Převolice rizikantní je hrát si z nich vzor tam, kde nepřitelem je stát totalitní! Zejména vy, kteří se musíte připravovat, že budete mít co činit s komunistickými mengely třeba v borské či pankrácké věznici. Podáříš-li se vám vůbec propracovat se k nim, nebudou pátrat po diagnóze v pozitivisticky vydězírovaném mozku – budou pravděpodobně na mol ožrali. Pravděpodobnější však je, že dříve než proniknete k šéfkaři-plukovníku bachařského sboru, skončíte s vám milostná sestra ať v maskáčích a kanadách anebo v bílém pláště, vždy praporčice téhož sboru. Vypálí vám od pasu týden kotekce za simulaci, a jestliže jí třeba nechtě poblijete, nepřijde vám to tak lacino! A jestli vám snad chybí kus těšíčka – nu, spolehněte se, že mengelové vás dokážou zařadit do pracovního procesu i o berlsch. K čemu by byly kriminálny v „socialistické“ společnosti, kdyby se neměly vyplácet? Jsou oporou socialistické ekonomiky a musí ji zůstat. A konečně, proč zacházet do takových extrémů? Jenom si všimněte, třeba zrovna na svém obvodě, jak se vás lékař bojí své sestry! A kam by došel, kdyby předepisoval dražší léky než smí, anebo dokonce přiznával nadměrně pracovních neschopností?

Jde nám o cosi jiného. Nejde o bělokněžnky. Míříme na černokněžnky, abychom mluvili slovy někdejšího českého anarchisty, S. K. Neumanna, kteří ze svých slují věc prostou zatemňují: nenalézáte obdobu k mravnímu teroru obecné morálky, jímž má být každý v západní společnosti donucen k nesmyslnému honu za „úrovní“, také u nás? — Ponechme stranou režimní žvanění o „poctivé práci každého na jeho pracovišti“ — to ani není potřeba komentovat. Máme na mysli takzvané opoziční takzvané teoretiky, kteří oprášili sto let starou /a tehdby dobrou!!!/ taktiku „drobné práce“ a doporučují ji jako medicínu dnes. Kdyby tím mysleli drobnou, každodenní práci na přesvědčování lidí o zrůdnosti režimu a na přípravě jeho konec! Nikoli, v tomto — *revolučním* — smyslu oni starou ideu nevykládají! Oni myslí „drobnou prací“ skutečně totéž, co režim „poctivou prací na pracovišti“. Nuže, půvabná pointa anarchistické satiry proti bělokněžníkům budiž důstojnou odpověď redakce na tyto hlubokomyslně se tvářící hlupáky, kteří zatemňují věc tak prostou. Osvoobodíme se od morálitého tlaku jejich teorii; které spolupracuje s tyranem na znevolnění poddaných! — A těm ostatním, těm, kteří hledají a přemýšlejí, platí závěrečná provokativní otázka anarchistické myšky.

Red.

DER SPIEGEL, Nr. 11/1983

tz. München

E. J. Strauss za asistence všech slušných stran vyhání Zelené.

ZELENÁ DISKUSE

Volby do Spolkového sněmu SRN v březnu 1983 přinesly volební porážku sociální demokracii, což vcelku každý čekal, a vstup nového politického uskupení tzv. „Zelených“ do sněmu, což mnohé překvapilo. Strana zelených, která se etablovala zřejmě na úkor sociální demokracie, vzbudila proto značnou mezinárodní pozornost.

A současně se tato strana dostala do centra pozornosti určité části čs. domácí opozice díky několika demonstrativním aktům, jako například účastí na pražském režimistickém mítinku za /kremelský/ mfr a současným využitím této své účasti k setkání s chartisty a k demonstracím proti sovětským válečným připravám. Zelení tak dobře posloužili Chartě a získali si nemálo sympatií. Řekněme to naplno: není žádným tajemstvím, že také SPD pomáhala čs. disidentům, a to po celá léta a nikoli málo. Volila přitom cestu nikoli gest, nýbrž tiché účinné pomoci podle svých představ, tak aby pravá ruka nevěděla co činí levá – a přes všechna naše naléhání se nedala svést z této cesty. Zelení si nyní získali několika činy spíše spektakulárními popularitu daleko větší – a věru, že daleko laciněji. Dalo by se říci, že tady má SPD ovoce své politiky diskrétností a kabinetů. Jistě. Na druhé straně však také někdo může říci, že tady má SPD výsledky toho, že nás podpořovala. Bohužel asi autorita mezi čs. disidenty nepatří mezi důležité politické cíle SPD. Má však takový politický cíl strana zelených?

To jsou dva důvody, proč redakce považovala za nutné přinést tak obsáhlý materiál jednak o německé straně zelených, jednak o ekologické problematice, která je koněm, na němž tato strana vtáhla do Bonnu. Jak je naši zásadou, nejenom že neváháme předložit čtenáři materiály navzájem si protiřečící, nýbrž jsme o to vědomě usilovali. Zejména jsme se však snažili získat a u t e n t i c k ý materiál o duchovním mileniu této nové strany. Předkládáme jej ve formě diskuse dvou spolupracovníků DIALOGŮ s místní skupinou zelených v bádenském městě Freiburgu, kde zelení dostali celospolkově nejvyšší podíl hlasů – 12 %.

Ale tato beseda má svou předhistorii již v roce 1981. V červnu toho roku jsem se zúčastnil vzpomínkové schůze SPD v Berlíně k uctění výročí východoberlínského povstání v roce 1954. Poklonil jsem se památky obětí a jako československý demokrat a socialista jsem vyjádřil své sympatie boji německého lidu za národní jednotu a za demokracii. Poukázal jsem, že v současné neblahé situaci našich národů je obsažena také historická šance: německý boj za národní jednotu se nemusí prosazovat proti nepřátelství východních sousedů Německa jako v minulém století, nýbrž ruku v ruce s bojem za svobodu jejich. A vyzval jsem přítomné k podpoře boje za Rudolfa Baffka, jenž se, mimochodem, také zasazoval za menšinová práva Němců v Československu. Účastníci schůze mne všechno podpořovali a vyzvali přítomnou poslankyni Spolkového sněmu za berlínskou SPD, paní Luuk, aby požádala pražskou vládu o význam a zúčastnila se demonstrativně Baffkova chystaného procesu, tím spíše, že se nedávno předtím vrátila z obdobného poslání v Brazílii. Tato dáma však odmítla a nespříjemnila, že by to bylo nějak na úkor zásadě univerzálnosti boje za lidská práva všude na světě; konstatovala, že z politického hlediska je markantní rozdíl mezi oběma zeměmi v tom, že brazilský lid bojuje proti diktatuře, takže podpora tohoto boje je pro socialisty

mezinárodní povinností, zatímco v Československu podobný vnitřní odpor neexistuje, takže jeho podněcování by bylo nepřípustným vmešováním do československých vnitřních záležitostí, což si právě Německo, právě vzhledem k neblahé nacistické minulosti, nesmí dovolit. Názor, který byl tehdy dost častý pro „střední kádry“ SPD a který si nebyl vědom ani své absurdnosti ani své urážlivosti a který ve skutečnosti neznamenal nic než upozornění, že SPD není žádný bordel, nýbrž správně ukázněná strana, kde se vůle nižší uvědoměle podřizuje vůli vyšší, vůli zodpovědné, zejména v otázkách, kde je strana „zatlžena vládní odpovědností“, jak se říkalo krásně německy. Místo polemiky s touto dánou jsem se tedy okamžitě obrátil na jejího politického konkurenta v Berlíně, tehdejšího kandidáta berlínské Alternative Liste, pana Schilyho. Pan Schily, toť nynější vůdce zelených a již tehdy známý bojovník za lidská práva v různých zemích Západu. Pan Schily odmítl. A delegaci do Prahy na Baťkův proces zorganizovala berlínská SPD přes hlavu paní Luuk, jejíž postoj členy strany pobouřil. Delegace pak, jak známo, demonstrovala v budově soudu v Praze v Baťkův prospěch a velmi se v jeho věci angažovala i potom v Německu. Tato milá vzpomínka mne vedla po zvolení pana Schilyho do Bundestagu k tomu, že jsem mu písemně blahopřál a vyšlovil názor, že by čtenáře DIALOGŮ zajímaly zejména zahraničně politické koncepce strany zelených a že by jemu jakožto vůdci strany protestující proti vši konvenci nemuselo být proti mysli poskytnout interview revolučnímu časopisu. Pan Schily neodpověděl. Nuže, obrátil jsem se na místní skupinu ve Freiburgu nejprve s dotazem, zda by byli ochotní k besedě se spolupracovníky revolučního časopisu, s nímž si nechce pálit prsty vůdce jejich strany. Bylo jim to samozřejmostí, ba zdá se, že jim udělalo potěšení demonstrovat, že jejich antiautoritařství se nezastavuje před vůdci vlastní strany. Tak vznikl záZNAM, který předkládáme.

A ještě něco: Názory účastníků diskuse možno považovat za zmatené, nedomyšlené či vnitřně rozporné, možno s nimi třeba ostře polemizovat, což oni ostatně činí mezi sebou navzájem. Velice by se však mylil, kdo by chtěl těmto lidem upřímat af vnitřní autenticitu, af upřímnost motivace, jak ji oni sami vyjadřují. Zvolili náš čtenář takovýto přístup, bez předpojatostí, může ledacos pochopit.

JT

ROZHOVOR SE ZELENÝMI, konaný 27. května ve Freiburgu.

Z místních zelených byly přítomny dvě ženy, dále označované jako M a E, a tři muži, uváděni jako P, W a J. Dva spolupracovníci DIALOGŮ jsou označováni jako D 1 a D 2. Beseda trvala téměř 5 hodin. Otiskujeme podstatné bez zkreslení stanovisek a pokud možno zachováváme i způsob argumentace a díkci. Zečla vypouštíme část besedy věnovanou otázece umělého přerušení těhotenství, poněvadž k této otázece, vášnivě diskutované v Ně-

mecku, Francii, Itálii i jiných západních zemích, a k otázkám práv žen chystáme soubor materiálů pro některé z příštích čísel DIALOGŮ.

D 1: Nejprve bych se chtěl zeptat, kde získáte koncentrační tábory, jestli se dostanete k moci, zdali již máte seznam lidí, které po tom uchopení moci hodláte zastřelit a který cizí stát můžete potom napadnout.

M, E, P, J : /smisch/.

W: Proč se tak ptáš?

/D 1 předkládá a překládá příslušný otevřený dopis Vladimira Škuliny, rozeslaný různým světovým i emigrantským českým novinám, který zde přetiskujeme podle znění z Vladoňských Svobodných Listů ze dne 7. dubna 1983 :

„Dnešní Neue Zürcher Zeitung přináší zprávu, že bolševicko-fašistické seskupení Gruppen, v jejichž řadách/sic!/ jsou esesáci, láhve do nově zvoleného západoněmeckého /sic!!/ parlamentu v symbolickém doprovodu teroristů PLO, velvyslance castrovske Nicaragua a také mluvčího čs. občanské iniciativy Charty 77.

Telefonickým dotazem v londýnském Palach Pressu jsem si ověřil, že Charty 77 skutečně vyslala do Bonnu na tuto bolševicko-fašistickou demonstraci bývalou mluvčí Zdenu Tomonovou. Odešel jsem do exilu proto, že se mi hnusí komunismus a fašismus v jakékoli podobě. Distancuji se od tohoto dnešního činu některých stoupenců Charty 77 a nepřejí si proto, aby mé jméno bylo s dnešní iniciativou Charty 77 spojováno dohromady.“/

E: Jaká slavná /illustrious/ směsice!

P: Ano, s tím SS se to musí vzít vážně, protože to má konkrétní důvod. Jde o Wernera Voegela, kterému jeho SS minulost byla dokázána. Ale právě ten způsob, jak s ním zelení zacházeli, jakožto s budoucím nositelem /poslaneckého/ mandátu v Bundestagu, je podle měho mlnění důkazem, že je absurdní hovořit o fašismu nebo o tendenci k fašismu mezi zelenými. A naopak, je přece hrozné, že člověk, který sice má fašistickou minulost, ale s touto tradicí se rozešel a po třicet let dokazuje své antifašistické smýšlení a koná antifašistickou práci, je přesto takhle odstřelován, a to ještě před tím, než mohl svoji práci v Bundestagu zahájit!

M: Já v tom vidím spíš pokus postavit zelené do špatného světa. Také od SPD jsme přece byli nazýváni fašisti, a od CDU můžeme stále čekat, že nás nazvou bolševky. Mě se zdá, že je to neschopnost myslit, co to je u těch lidí! A co se týče nás, charakterizovala bych to tak, že nechceme ani doleva, ani doprava, ale jednoduše vpřed.

W: Dovedu si jen představit, že ten člověk, který tohleto napsal, byl závislý na teorii totalitarismu, jak je častá v politické vědě. A tam spadají fašistické teorie a praxe stejně tak přirozeně jako socialistické, bolševické nebo jakékoli už chceete teorie. A protože my jsme v konkrétních podmínkách vedli neoficiální rozhovory nejen s PLO ale i s Lybiš, může nám někdo klidně podsunout, že se s nimi váltíme pod jednou dekou. Stejně tak jako by se nám dalo podsouvat, že jsme pod jednou dekou se Sovětským svazem, když jsme proli tomu, že CIA a američtí vojáci se stále vše a vše pokoušejí rozbít osvobozenec hnutí v Nicaragui. To hnutí se obrátilo proti kapitalismu, proti vykořisťování Nicaragui. Je to otázka výkladu, ale natolik je nám to jasné. A my vždy stojíme tam, kde se odlehčovává osvobozenec boj proti utlačování

a tam pomáháme. S Lybit to je jiná věc. A že sympatizujeme s PLO, vychází přirozeně z té zvláštní situace, že se Izrael čím dál tím více objevuje jako agresor, jako více méně původce genocidy, a my, právě morálně a politicky, k tomu chceme a musíme něco říct, když už proti tomu nemůžeme něco dělat! Výtka toho, kdo to psal, je chycena z lufu; věřím, že to hlavně, co je za našimi postoji a projevy, je jenom potřeba po svobodě, kterou chceme vidět uskutečněnou ve všech zemích – a přirozeně také u nás.

D 1: Měl jsem důvod citovat tu věc. Naši lidé mají sklon vše poněkud ostře řezat. Každý, kdo hovoří dokonce s komunisty, každý, kdo k nim nezaujme okamžitě nepřátelské stanovisko, je považován za pomahače utlačovatelů. Ale z našeho pohledu: Nám se zdá, že na Západě vládnou demokratické strany, které jsou všechně slušné: pro nás jsou to strany reprezentující svobodu. A tak hnutí, které vznikne v demokracii a které se proti těmto stranám staví, je ihned cítěno jako nějaké protidemokratické hnutí. A tak bych se vás chtěl zeptat, proč jste vlastně vznikli. Vezměme vaše město, Freiburg. Je to přece pěkné město, staré město, v dobrém stavu, vypadá to tu hezky, čistě a upraveně. Proč vůbec ve Freiburgu? Proč vám dali voliči své hlasy?

P: Protože ve Freiburgu je mnoho mladých idealistů a mnoho starých, kteří zůstali mladými. Tedy proto, že právě Freiburg nemá žádné problémy, jak je má typicky průmyslový kraj, jako je Porúří. Právě proto byla stavba atomové elektrárny, stavba Wyhlí, pojedována jako provokace. A právě proto, že zde žije mnoho měšťanstva /Buergerstum/ a že se mu daří velmi dobře, a proto, že je jaksi se svojí přesadou v dotyku, právě proto zde mohou vzniknout zelení. Vznikli jako hnutí za demokratickou obnovu, které navazuje právě tam, kde SPD /někdy v sedmdesátých letech/ přestala dělat politiku, která politické idealisty – řeknu schválně tohle heslo – už nějak nemohla uspokojit. Začalo to tam, kde SPD začala jen spravovat a své vlastní ideály už nespravovala. A šlo to tak daleko, že začala spravovat hospodářskou krizi. A tak mnoho mladých lidí odpadlo a značná část těch starších. Tito potom začali, jako menšina, budovat hnutí zelených. Je zajímavé, že právě tam, kde se lidem – ze vně viděno – nejlépe vedlo: v bohatých krajích, jako zde na jihu, v pěkných městech jako ve Freiburgu, a ne v krajích, které byly nejhůř zasaženy krizí, ne tam, kde je nebo bylo víc proletariátu nežli zde ve Freiburgu.

M: Myslím, že jsou to dvě různé otázky. První, proč vznikli zelení jako strana, a potom, proč právě ve Freiburgu dostali zelení ve volbách taklik procent. K té první otázce: CDU je strana s jasnou pozicí: zastupuje hospodářské zájmy. A SPD není schopna uskutečňovat reformy nebo reformní politiku. SPD skoro úplně přejala pozici CDU. A jinak vůbec SPD je strana, která neustále říká „ano - ne“ jedním dechem /německy pěkně: „jaín“/. Neustále uzavírá takové kompromisy, že ztratila svoji jasnou linii. A je jedno, oč se jedná. Ať jsou to nová media nebo školní politika, SPD je neustále v pozici ano - ne. Tak to vidím já.

D 1: Můžeš nám tyhle věci víc vysvětlit a rozebrat? Řekni mi několika slovy, jaké jsou pozice SPD a CDU a jak se k sobě tyto strany přiblížily.

M: Dva příklady mne právě napadají. Například atomové elektrárny. CDU říká zcela jasné: ano, my jsme pro atomové elektrárny. A to zcela a bez škrtu. SPD říká na spol-

kové úrovni, my jsme pro atomové elektrárny, v Bádensku-Virtembersku říkají také, že jsou pro atomové elektrárny. Ale ve Freiburgu říká Boehm, který kandidoval na úřad primátora, - ne my nejsme vlastně pro to, aby byla stavěna elektrárna ve Wyhlu. /poznámka red.: nedaleko Freiburgu, na Rýně v položi Kaiserstuhlu/. Tohle město není tak moc výhodné, říká Boehm. U nich se jedná vždy o nějaké takové mezi pozice. A Boehm vyhrál svůj volební boj tím, že se vyslovil proti Wyhlu, protože tak přitáhl na svoji stranu některé voliče zelených. Anebo například ta nová média. CDU to chce hnát dopředu se zakablováním širokým kabelem/* a SPD říká: používání tohohle širokého kabelu je pro nás moc překotné, my bychom radši viděli skleněná vlákna; a skleněná vlákna potřebují ještě několik let na to, aby byla technicky dokonalá a zralá. Tak třeba během voleb se objevil Voegel na plakátech se starostlivým výrazem /poznámka red.: sociálně demokratický představitel, není totožný se „zeleným“ Voegelem, o němž je řeč na začátku/ a říkal: „My jsme taky pro nová média – ale vše, vlastně, naše děti se dívají moc na televizi“. A tak je to stále. SPD má takovou pseudo-kritickou pozici a zdráhá se zaujmout pozici optavdu kritickou. Proto je jejich pozice fašená.

D 1: Z toho, co jsi řekla, se mi zdá vyplývat, že jste proti atomovým elektrárnám a proti zakablování.

M: Ano, my sice věme, že zakablování nezastavíme...

D 1: A dál: Říkáte-li, že to nemůžete zastavit... Člověk přece nemůže zastavit ten tzv. technický pokrok. Často vám je připisováno, že toužíte po návratu do doby kamenné. Tohle je veliká otázka!

W: Člověk musí přece rozlišovat, co k ničemu psycho-sociálně nebo hospodářsky není a co je. Není možné generalizovat. Dneska vidíme, že jsou technologie, u kterých se dá předpokládat, že se v krátkodobé perspektivě nevýhodně projeví ve společenském a psychosociálním vývoji; tyto technologie nechceme. Proti nim bojujeme. Mezi ně se počítá Wyhl, tedy vlastně atomové elektrárny všeobecně, dále zakablování a mnoho dalších věcí, jako automatizace. Krátkodobě tohle vede ke společensky špatným důsledkům: nezaměstnanost. Dlouhodobě – já bych souhlasil s Karlem Marxem nebo s Marcusem, že automatizace osvobodí člověka od odcizené práce. Ale automatizace

*/ Jedná se o nový program velkého rozšíření televize a jejího uplatnění v nových funkcích. Vedle založení nových vysílačských programů /dosud jsou v Německu tři/ má být umožněno zpětné spojení účastníka s redakcí vysílání. To by mělo rozšířit i individuální volbu žádaných informací, ale předpokládá to spotřebu masivních kabelů. Uvažuje se, že by mohla být snížena novým typem kabelů – „skleněná vlákna“, – avšak neví se, jestli je tato nová technologie již kvalitní. V diskusi o tom se bezpochyby uplatňují obchodní zájmy.

Zelení kritizuje celý tento program jako takový. Vyslovují proti němu námitky trojho druhu:

a/ další rozšíření televize dále potlačí bezprostřední kontakty mezi lidmi, každého učiní ještě manipulovatelnějším a bude tak společnost dále atomizovat

b/ teoreticky bude sice zpětný styk účastníka s redakcí umožněn každému, ale v praxi to znamená zvýhodnění bank a velkých koncernů – jejich vliv na prostředky masové komunikace se zvýrazní

c/ vyžádá si to ohromných nákladů, které mají ze svých příspěvků hradit rovnoměrně všichni televizní účastníci. /Poznámka redakce/

povede k osvobození od odcizení jenom tehdy, když výroba a výrobní prostředky budou zespolečenštěny, zespolečenštěny – ale ne zestátněny. A tak naše dlouhodobá perspektiva je zespolečenštění výrobních prostředků a potom smysluplné nasazení automatů.

D 1: Jaká jsou tu ale kritéria? Jaký je vůbec rozdíl mezi krátkou a dlouhou perspektivou?

E: Jisté techniky se ve velmi krátkém čase přejít, jako například atomová energie. Potolka a tolka letectu tam pak budou stát jen zářící ruiny, které nikdo nebude moci rozebrat. Bylo spotřebováno ohromné množství materiálu, peněz, ohromné množství kouře bylo uvolněno do ovzduší... tohle přece není nějaké dlouhodobé plánování! A to právě pokud se zásobování energií týče. Potřebujeme přece nějakou formu získávání energie, která se dá regenerovat a která neškodí, nebo pokud možno neškodí, alespoň ne tímto přímo člověku nepřátelským způsobem.

P: Ano, tím jsme už u těch ideálů. Dlouhodobě stojí v popředí myšlenka kruhového hospodářství. To znamená, že východiskem je vztah člověka k přírodě, který je věčný. Tito dva se nesmí nikdy navzájem zničit. Z toho plyne naše odmítání přivlastňovat přírodu, což jinak řečeno znamená vykořisťovat přírodu. Přírodě je bráno víc než je jí vráceno tím, že lidé obdělávají pole, zakládají louky a odstraňují lesy. Nějakým způsobem musí být tohle šílenství, tohle ničení přírody, které se děje po celé zeměkouli, převedeno do stabilního vztahu, tzn. vztahu výměny mezi lidskou prací a přírodou, které, přijde-li na to, může trvat věčně.

M: Rozlišujeme mezi dobrým a špatným pokrokem. Už to tak dál jít nemůže. Například v jídelnách u McDonalda, když se člověk nají, tak vyhodí příbor. Plýtvání tohoto druhu nepřinese vzrůst našeho životního pocitu. Ale zcela jistě to přináší ničení zdrojů. Tento druh pokroku jistě nechceme.

E: To je právě ta bezohlednost a neurvalost, která polrdá jak přírodou tak i člověkem; takovýto pokrok nechceme.

M: Přívržence CDU rozčiluje naše přesvědčení, že člověk není pánem, ale součástí přírody. Mají zlost, když říkáme, že člověk nesmí přírodou opovrhovat, neboť jinak se mu pomstí.

D 1: To je skoro náboženský postoj!

M: Pro mě je to rozhodně tak.

E: Myslím, že tohle je vůbec pozadí celého zeleného hnutí. Slovu „náboženský“ se ale vyhýbáme; vyjadřuje to něco podezíravého a obzvláštního. Ale nám se jedná o jiný svět a o jiný způsob vidění lidí, a v tom jistě je ten základní pohled náboženský.

J: Řekl bych spíše etický.

P: Ten základ nemusí být náboženský.

W: Může být i zcela vědecký.

M: Slovem „náboženský“ nemyslím křesťanský.

P: Pro mne může zelený být docela dobré materialista.

E: Zelený nemůže být materialista, protože pro materialistu je nejvyšší princip hmota.

P: Nemusím být nábožensky založený člověk, abych se domníval, že s přírodou musím být ve vztahu výměny. Tohle leží v nejvláknějším lidském zájmu; k tomu nepotřebuji žádný náboženský princip, abych věřil, že to je v opravdovém lidském zájmu stát

s přírodou v takovém vztahu, aby jeden druhého neničil, a aby jeden ani druhý se nedostal do krize.

J: Spojení s přírodou ale může být spojení, které je chápáno nábožensky anebo alespoň hluboce cílicky, což s čistě materialistickými a ekonomickými představami nemá vůbec co dělat.

P: Mně se nezdá protismyslné, že všichni ti různí lidé, věřci, materialisté a antroposofové / * sledují stejné cíle a sejdou se v jedné organizaci zelených. Spolupráce křesťanů a materialistů v hnutí zelených je realita, kterou jsem poznal.

E: Tohle je však jiná otázka. Jde přece o základ zeleného hnutí. A to je, jak já tomu rozumím, jistě základ náboženský.

W: Řekl bych, že je to teoretický a ideologický postoj, ale možná že i tehdy, když je to ideologická pozice, že je to i pozice náboženská. Ale především je to empirický poznatek, že prostředí je ničeno, stejně tak jako naše bytě duchovní i duševní, naše zdraví, naše tělo. Když jsou vidět důsledky, pak mohu zcela dobře říci ve smyslu vztahu důsledku a příčiny, že základ je onen vztah mezi člověkem a přírodou, který jsi nazval vztahem přivlastňování /Aneignungsverhältnis/ přírody člověkem. Abychom vztah mezi přírodou a člověkem byli schopni pochopit v našem smyslu, říkáme, že tento vztah musí být organický: organické kruhové hospodářství. A tento model organismu je zprvu zcela funkcionalistický model. V něm nehráje duch vůbec žádnou úlohu. A momentálně by to mohl být jenom teoretický model anebo praktický model, který funguje. Tuďž pouze jen funkcionalistický moment. A tohle je naše základna.

J: Ale já si myslím, že tu je ještě hlubší rovina. Rovina přežití, souzvuku s přírodou. Z toho ale také vyplývá rozdíl naši pozice ve stovnání se stranami SPD a CDU. Ty vidí vše v první řadě z hospodářského hlediska – ekonomie je hnána kupředu, neberou zřetel na přírodu; lesy umírají, půda umírá. Půda není používána jaká je: epou se do ní různé chemické věci, je vykořisťována, a přitom se myslí, že to zůstane bez následků. Ale bez následků to nezůstane. Rovnováha přírody se rozpadne a člověk bude pod tímh trpět. Zemřou-li lesy, umře po nich člověk, stejně tak jako zvěřata atd. A tohle je přesně to, co musí být nově vybudováno. Musíme hledat možnosti navázání zpětné vazby. Musíme zjistit, jak to udělat, abychom nešli zpátky do doby kamenné, nýbrž naopak – jak to zařídit, abychom vytvořili stav, ve kterém právě by byla harmonie, v níž jedna věc dotvořuje druhou.

M: Chlídla bych k tomu něco dodat. Možná to z mých úst bude zase znít nábožensky, ale myslím, že člověk musí přijít k závěru, že všechno není nám ovladatelné, vypočitatelné a logicky odvoditelné. Například hospodářský vývoj a růst. Lidé jsou navyklí myslet ve vztahu příčina–důsledek. Z těch a těch příčin musí logicky následovat ty a ty důsledky. A také se třeba vést, že riziko atomových elektráren může být předem odhad-

* / Antroposofie – prakticko filozofický základ ideologie dnešních zelených. Vychází z křesťanského chápání světa. Jejím zakladatelem je Rudolf Steiner /1861–1925/, který založil tzv. Antroposofickou společnost, kulturní centrum, dnešní Goetheanum ve švýcarském Dornachu. Je tam též privátní výzkumný a vzdělávací statek, který je obhospodařován podle Steinerových představ. V Německu byla Antroposofická společnost založena v r. 1912. V roce 1935 byla nacisty zakázána. – Viz též dále v textu, zejm. o principu trojitého dělení /Dreigliederung/. /Pozn. redakce./

nuto. Já si ale myslím, že musíme naše očekávání sešroubovat na daleko nižší úroveň, na úroveň daleko skromnější než je dnes. Musíme říct: ve jménu Božstva, tříletá vše /atomová energie/ není pro nás v poslední analýze zcela jasná /durchschaubar/. Předně nejde všechno podle vztahu příčina–důsledek, poněvadž jsme schopni vidět vždy jedu výlez reality. Věci jsou spíš jako organismus, věci jsou komplexní. Věci nemají, tak se domnívám, jen jednu příčinu; většinou se na nich podílí více faktorů. Není tedy v naši moci znát, jaký přesně výsledek jistá příčina přinese.

J: To také souvisí s krátkozrakým plánováním.

M: Ano, přesně tak. Chtěl bych zdůraznit, že si myslím, že musíme najít cestu k daleko větší skromnosti, a to vše všem, co plánujeme a co zamýšlíme.

D 1: Zdá se mi podstatné, že ve vašem hnutí se stýkají a jsou schopni spolupracovat lidé, kteří se jinak ve svých názorech od sebe velmi liší. Zdá se, že transcendujete tento ideologický problém. Před chvílí padla dvě slova, ke kterým bych se chtěl vrátit. Bylo řečeno, že vaším cílem není ani kapitalismus ani zestátnění výrobních prostředků. Zdá se tedy, že hledáte nějakou třetí cestu, kterou nazýváte „zespoličenštění“. Co tím myslíte a jak si takové zespoličenštění představujete?

W: To je velmi těžké. Takovýto stav musí být realisticky dosažitelný. Ale diskuse mezi námi v této věci ještě příliš nepokročila. Dříve i dnes jsou mezi námi silné tendenze použít jugoslávský model. A tam znamená zespoličenštění, oproti zestátnění, že zaměstnanci mají výrobní kapitál a výrobní prostředky ve své vlastní kompetenci a rozhodují o tom, co bude vyráběno, jak bude investováno a jak bude zisk, je-li nějaký, rozdělen v plátech. Tohleto je v Jugoslávii onen decentralistický princip. Zaměstnancům je odebíráno pouze jedno právo: nesmějí podnikový inventář rozházet nebo stréít do vlastní kapsy. Protože ale zaměstnanci mohou rozhodovat o podniku, proto je to zespoličenštění a ne zestátnění výrobních prostředků. Stát má pouze omezené zasahovací možnosti.

P: To je úvala v podstatě ve smyslu tzv. kontrolovaného tržního hospodářství. Ale ti, kteří jsou ochotní se vzít stupně svobody, kterou nabízí tržní hospodářství, jsou mezi zelenými při nejlepším v malé menšině. V našem hospodářském programu, který byl zveřejněn na konci minulého roku a který byl nazván „Smysluplněji pracovat, solidárně žít“, se tvrdí, že to, co dělá kapitalismus tak nelidským, ta úplná moc nad vlastnictvím, může být odstraněno jen tehdy, jestliže nalezneme jinou cestu, tj. jak jinak by to také šlo. Pro nás to znamená cestu družstevní, přehledné malé podniky, nenáročné na správu a na dohled. Takovéto podniky mohou klidně existovat v podmínkách současného tržního hospodářství, vedle běžných podniků s jejich hierarchiemi: nahoru je šéf a těm dolu je rozkazováno. Možná, že právě v obratu systému rozhodování, tzn. ze zdroje nahoru, se dá do budoucna realisticky zahlednout, že v tržním hospodářství se objeví systém, který je vzdáleným cílem nás zelených.

D 1: Pro mnoho z našich lidí byl a pro někteřé stále je jugoslávský model politickým cílem. Dnes se ale množí ti, kteří tento model pokládají také za iluzi.

J: Vrátili jsi otázku: A není to iluzorní se vůbec takhle ptát? Vždyť tolde jsou velmi teoretické modely, které jsou většinou velmi vzdáleny od uskutečnění. Když se řekne „kapitalismus“ nebo „socialismus“, to jsou vždy jen takové modely, takže takhle

paušálně se člověk ani nemůže ptát. Považuji tuto otázku za nezodpověditevnou. Jak se mi například jeví funkce zelených v této společnosti: Zelení jsou opoziční strana, která má poukazovat na nepořádky v této společnosti. A ti lidé, kteří sedí u moci, kteří vycházejí z takzvané reálné politiky a příliš málo se řídí podle ideálů, musí být vedeni právě ve směru těchto ideálů. Musí se jim ukázat, že problémy nemohou být jen tak zkrátka odstraněny, jen proto, že nepasují reál politicky. Právě zde se má udát tato modelová situace zelených. Myslím, že by to bylo skoro strašné, kdyby těch bývali dostali zelení ve volbách většinu.

- P: Já si však myslím, že bychom neměli tu teoretickou otázku jen tak odbýt. Skutečnost je, že nás nás základní zákon /poznámka red.: ústava SRN/ zavazuje k jisté hospodářské formě. A když my zelení začneme s CDU-CSU a s SPD diskutovat o změně dané hospodářské formy, musíme se také zajímat o to, k čemu nás zavazuje základní zákon. Musíme si ujasnit, zda se chystáme k tržnímu hospodářství anebo zda snad chceme převzít systém, který by znamenal základní změnu společnosti. Tady jistě hraje teorie svoji úlohu.
- M: Myslím si, že J. se dotknul otázky, která mezi námi nebyla zdaleka ještě prodiskutována. Jde o otázku, zdali se snažíme, nebo zda bychom se měli snažit dostat se k moci. Vlastně u moci už jsme, a to i když máme jen pět procent. Vy ale myslíte tak alespoň jednapadesát procent. Otázka je, jestli je to vůbec záhodno, abychom získali ve volbách tak velikou podporu, zdali by nás to nepokazilo. Část zelených, ke kterým se já počítám, si myslí, že pro zelené by bylo nejlepší, kdyby zůstali opoziční stranou, která by měla nějak tak okolo deseti procent, možná i dvanáct. Taková si pak může dovolit být kritická a zůstat kritická, dokonce si může dovolit ten luxus nebýt napospas praktickým nutnostem, a místo toho může vyslovit problémy v jejích celé rozpornosti. Ano, je to do jisté mříž luxus – takový dělník, který nemá peníze, si nemůže dovolit probírat problémy zepředu a ze zadu...
- D 1: Zdá se, že jste skupina lidí, která jakoby se vydala na cestu a která doufá, že snad po cestě – kterážto cesta je právě to jednání a problémy – odpovědi najde. K tomu potřebuje člověk dostatek optimismu. Být zeleným se mi zdá spíš metoda než doktrína.
- J: Problém velkých stran vůbec je orientace na voliče. Získají ve volbách pověření řekněme od takových čtyřiceti procent voličů. A potom musí dělat kompromisy, a současně se snažit vést. Kolik jenom rozporných zájmů obsahuje jedna taková velká strana?! Musí vyjít vstříc zájmovým skupinám tém o oném, musí udělat, co ony chtějí, a současně se chce řídit podle svých velkých ekonomických ideálů a představ. Pak si jednoduše nemůže dovolit z této cesty sejít a hledat nějaké nové pokrokovější ideje. /Slovo „pokrový“ je fráze, ale to je jedno. Jedná se o hledání myšlenek, které by nás mohly vyvést ze současných nesnáší./ Takové nové myšlenky mohou být jednoduše nepohodlné a tím by strana ztratila hlasy. A když se ztratí voliči, tak se ztrácí z ohledu ten jejich velký čsl: dostat nadpoloviční většinu. Tak začne člověk dělat ústupky, často právě na úkor přírody. V tom je právě podle mne ta největší výhoda zelených, že nemají tuto potřebu a že tudíž opravdu mohou přinášet dobré myšlenky, protože se nemusejí plazit za absolutní většinou, ani jako například SPD, dělat neustále ústupky FDP jenom proto, aby zůstali u moci.

- M: My fungujeme dobře jako opoziční strana a jako korektivum. Nedovedu si všobec představit být u moci.
- W: Můžeme to chápat zásadně a bez závislosti na procentech. Pojetí sebe samých jakožto opozice je zásadní. To souvisí s tím, že se zelení až teprve v druhé řadě zajímají o parlament. Přirodě jsou zelení hnutí báze, respektive jsou jednou součástí hnutí v bázi občanských iniciativ atd. Alespoň já pokládám tato hnutí za počátek decentralizované demokracie, to znamená toho, co by se časem u nás mělo prosadit, tj. decentralizace rozhodování a jeho přenesení tam, kde se to týká lidí. Pro mne osobně není tudíž důležité, zda bychom našli v parlamentě většinu. Ba naopak – a v tom nestojím mezi zelenými sám – soudím, že v době, kdy bude možné dělat koalice, bude tato strana již dávno zbytečnou, poněvadž mezi ní se stane parlament sám již dávno překonaným. Neboť jedině cestou bázické demokracie se můžeme dostat nahoru – ale tím parlament sám ztratí smysl.
- D 1: Ale teď jistě sami vidíte možnost kritických připomínek vůči vaší straně, že vaše strana je protiparlamentární.
- W: Ne, to není. Jen tenhle parlamentarismus je nemocný. To však neznamená, že jsme antiparlamentární. Kritizujeme centralismus, který se u nás neustále prosazuje: rozhodování zásadně shora dolů. Známe to velmi dobře, protože se zabýváme komunální politikou. Obce jsou vždy ti hlupáci, a Spolek /Bund/ i země vždy žijí na útratu obcí. A také dál, Spolek /Bund/ žije na úkor zemí. Tak to chodí. A na bázi vždy zůstane fakticky totální závislost. A to je předmětem naší kritiky. Antiparlamentarismus by byl, kdybychom říkali, že to spočívá v parlamentě samém; ale ono to závisí na strukturách mezi parlamentem a politickými institucemi. A ty všechny, vždy každá pro sebe, musí být decentralizovány. Parlamenty budou vždy, na všech úrovních, ale struktury, které vedou k rozhodování, ty budou jiné.
- J: To znamená, že parlament bude i v budoucnu.
- W: Přirozeně! Člověk tomu může říkat různě: rada, městská rada, na tom nezáleží. Otázkou je, jak dalece třeba tyto místní parlamenty budou závislé na parlamentech ústředních.
- J: Jako je to například ve Švýcarsku. Tam mají také možnosti lidového rozhodování. Jak to tam vypadá? Jak se to tam srovnává s tím, co si představujete ty?
- P: Švýcarsko není moc dobrý příklad, ale je tam možné zahlednout „zelenou“ metodu. A to sklon proti centralismu. To já vidím jako základní linku zelené politiky, kdekoli vystupuje: tento proficentralistický tah. Kdekoli se člověk setká s anonymní mocí a vlivem, které jsou, jak se tak pěkně říká, občanům vzdáleny, kdekoli se toto objeví, tam jsou zelení povoláni politicky vystoupit a činit odpor, a to tak dlouho, než se rozhodování opět vrátí do rukou těch, kterým patří. A je jedno, jestli to jsou obce anebo jestli je to právo lidí, kteří žijí v jisté krajině, rozhodovat o tom, co se stane s touto krajinou. Všechno se vrací k jednomu principu: proti centralizaci mocenských rozhodování.
- M: To co nám předhazují etablované strany, že jsme strana nedemokratická, je mi zcela nesrozumitelné. Nejsem žádný zkušený politik. Ale co jsem v poslední době pochopila je, že v parlamentě neprobíhá žádná opravdová diskuse, která by se orientovala na věc-

né náměty. V parlamentě sedí tolik a tolik zástupců CDU-CSU, tolik a tolik SPD, tolik a tolik FDP a k tomu ještě pro mě za mě zelení, a všichni věděli už předem, co chtějí a v parlamentě se opravdu žádná podstatná diskuse neodehrává. Tohle je vlastně naše základní výhrada proti nim! Rozhodnutí jsou udělána už předem, a tudíž nejsou dělána veřejně.

D 1: Moc mají v rukách de facto sekretariáty stran?

M: Ano. Například na komunální rovině se to odehrává tak, že partuje pošlu někoho do městského výboru a skrz něho řídí místní politiku. Říká se, že se politici nechají přesvědčit. To není vůbec pravda. Absolutně nejsou ohební. Nevím jak někdo může chápout parlament jako demokratický instrument.

W: To souvisí s tím, že stejně lada jako ve východním bloku má byrokracie absolutní převahu. Když hovoříme o demokracii a o demokratizaci, nesmíme si přestávat uvědomovat úlohu byrokracie. Tohleto je jeden z největších problémů, které máme jak v teorii tak i v praxi.

E: K tomu přistupuje ještě to, že se v parlamentu prolnají dvě sféry, které vlastně nemají nic společného. V parlamentu se dělají rozhodnutí, která patří jinam. Vzniká takové propletení, že vlastně k žádné diskusi v parlamentu nemůže dojít. Kdyby se třeba vyšlo z antroposofického názoru o trojitém rozdělení /dreigliederung – viz dále/, může se to aplikovat tak, že ideály svobody, rovnosti a bratrství, nejsou bezpodmínečně závazné každý v každé sféře: svoboda v duchovní sféře, to je dobré a pěkné, v hospodářské sféře bratrství a jinak rovnost. Ale jakmile se tyto sféry pomíšají, stane se všechno nečistým.

D 1: Zdá se, že se objevují dva další body. První je výhrada proti vám, že jste dokonce proti státu. Druhý je vaš vztah k různým hnutím, z nichž nejdůležitější je současné mřížové hnutí. Tu první otázkou jste již v podstatě zodpověděli. V druhé jde o celý komplex odzbrojení. Mřížovému hnutí na Západě, a také vám, pokud jste jeho částí, je často předhazováno, že je pro jednostranné odzbrojení Západu. Čili zeza ostrá otázka: Jednostranné odzbrojení, ano nebo ne?

P: Ano, bezpodmínečně ano; u zelených je to jednoznačně většinová pozice. A to ve vědomí, že je to nebezpečné. Ale také po zvážení jednostranného odzbrojení s oboustranným zbrojením, z něhož vyplývá, že to druhé je nebezpečnější.

D 1: Čili, lepší rudý než mrtvý?

W: Ani rudý, ani mrtvý!

D 2: Ale jak na to?

P: Lepší zelený než mrtvý.

J: Osobně to vidím jako velký problém. Na jedné straně je nebezpečí, že si člověk řekne, že ty dva bloky jsou jako dva lidé, kteří mají různé názory a že jedině vzájemné vyvážení zabrání, aby se nepopravili, neboť v tom případě by oba byli poškozeni. Tak jednoduše to ale není, neboť existuje tolik možností, že se stanou nehody a nedopatření, že konflikt se může začít náhodou. A tento konflikt nemůže být ani jednou stranou řízen a vedle by k vzájemnému zničení – v takovéto situaci musí člověk začít uvažovat a ptát se, jestli je zodpovědné ještě vše zbrojit. Je to nějak shnilé, když se neustále říká, že ta druhá strana stále zbrojí a my proto musíme taky zbrojít. Otázka je, jestli za tím

nestojí jiné zájmy, něčí zisk. Musí se uvážit: není to nebezpečnější pořád dál a více zbrojit a potom doufaj, že se nic nestane, protože existuje vyrovnání sil? Nejdříve musí být otupěno ostří toho argumentu: my musíme zbrojit, protože druhá strana zbrojí – tímto se dělá zbrojení nevinným. Tohle je myslím důležité.

D 1: Reagan má opačnou strategii. On chce také odzbrojit.

J: Jo, ale v prvé řadě nátlakem.

D 1: On chce postavit ty MX-rakety proto, aby přinutil Sovětský svaz odzbrojit.

J: To je, psychologicky vzato, šílené. On chce přinutit druhou stranu strachem, strachem založeným na jeho převaze. Ale co se mu podaří je, že oni právě kvůli tomu strachu sami budou dál zbrojit. A jak se budou neustále předbíhat, hromadí se čím dál tím víc atomových hlavic a jednou to vybuchne.

D 1: To co říkáte je naivní. Když se jedna strana odzbrojí a tak stojí proti silnému nepříteli nahá a slabá – jako kdybych si sundal boxerské rukavice nebo kdybych navlékl jen měkké – tím přece svého protivníka nepřiměju k tomu, aby udělal totéž.

J: Za prvé to není tak, že když se odzbrojí, stojí se pojednou na nepevných nohou. Není pravda, že Západ je tak podzbrojen, jak se říká. Technicky, například pokud se počítá s týče, má velikánskou převahu nad Východem. Dále, nesmí se přehlížet to vlastní jednání. Nemyslím, že by se mělo najednou odzbrojít na nulu a potom čekat co se stane. Nýbrž s tím druhým hovořit a říci mu: budeme odzbrojovat spolu. Nesmí to ale být vydírání, jak to dělá Reagan. Reagan vydírá. Tím ale vzbudí jenom vydíráni. Kdyby se Rusové takovému vydírání poddali, tak by sami před sebou ztratili hrドost, kdyby se Reagánovi poddali. Reagan říká, že tamto /Rusko, poznámka překladatele/ je hše zla, a my je přinutíme. Ale když by se oni nechali přinutit, pak to znamená, že oni jsou ti slabší – a tak to neudělají. Musí se postupovat psychologicky.

M: Reagan má kovbojskou mentalitu.

P: Možná, že se Rusové sami k znovuvyžbrojení musí cítit nuteni. Neboť hrozba, která vychází z amerického dozbrojování proti Rusku, dosáhla takových rozměrů, které přesahují vše, co tady kdy bylo pokud se ohrožení jedně velmoci druhou týče. Pershing II, jeden a půl tisíce kilometrů před velkými ruskými městy a před prvními sklady jaderých zbraní, to je takové ohrožení, které tady ještě nikdy nebylo. A člověk musí říci že tohle americké dozbrojení provokuje válku, protože to Rusko jednoduše nemůže strpět, aby tento potenciál ničivých zbraní Amerika umístila v Itálii a v Německu. To by byla strategická sebevražda SSSR.

W: Chtěl bych k tomu říci něco zásadněho. Náš postoj se ti zdá naivní. Ale pak musíš o nás předpokládat, že jsme naivní proto, že se zdráháme počítat. A vzhledem k tomu, že existuje mnohonásobný „overkill“, je nám zeza jedno, jestli můžeme zemřít osmitisícovou smrtí nebo jen čtyřtisícovou. A tak problém, jestli odzbrojít jednostranně, není vůbec žádný problém.

E: Mne by zajímalo, před čím to máme vlastně strach v případě odzbrojení. Co se pak má stát?

W: Nic, my jsme pořád čtyřtisíckrát mrtví!

E: Ne, ne, nemyslím nějaký vojenský útok. Ptám se jen, co by se stalo, kdyby Němci krok za krokem odzbrojili a kdyby jim zůstaly nějaké pohraniční oddíly. Co se dá potom očekávat?

- W: Teď jsme ale na jiné rovině! Odzbrojení – to nás teď vůbec nezajímá! /Poznámka redakce: hovoří o ovětkillu, ne o odzbrojení./
- M: Tebe však, E., myslím zajímá, jestli Rusové vpochoduji a NATO taky.
- E: Ano, na tohle myslím. Musíme tohle vlastně očekávat? Řekla bych, že ne! A proto ta otázka, jestli lepší rudy než mrtvý, se vůbec nestaví.
- W: Odhlížím od toho, že je to jiná otázka, že odzbrojení v komplexním smyslu Východ – Západ nemá nic přímo společného s tím, když se jedná o jaderné zbraně, o strategické zbraně a tak podobně. – Myslím, že to jsou, jak bych řekl nakupené předpoklady, když o tamtéhod se domníváme to nejlepší a že nás nenapadnou. U nás je to ovšem záležitost plná otázek. Já bych například nešel tak daleko, abych řekl: my odzbrojíme v konvenčních zbraních tak po tahu paralelně s odzbrojením jaderným. To by nám vůbec nic nepřineslo.
- E: Ale proč ne? Proč bys to neudělal?
- W: Pokud se ve své podstatě nezměnila politická situace na východě a pokud jsou tam stále všechně autoritativní režimy, vedené a řízené několika dědečky, a to ve smyslu 19. století, je pro mě irrelevantní například se domnívat, že by ti lidé byli během posledních několika desítek let mřížmilovni. Tam musí říct lid, a to zcela přímo, co chce. A lid nechce žádnou válku ani proti Němcům a ani komukoliv jinému, i když to jsou třeba Rusové.
- P: Říká lid u nás, že chce válku? U nás nedělá válku lid, ale Pentagon. Oni to jsou, kdo vytvářejí a udržují ten obraz nepřitele, stejně jako v padesátých letech. Ti dědečkové jsou u nás stejně.
- W: U nás předpokládám demokratické struktury, které musíme mít. To je totiž u nás vnitřní předpoklad pro odzbrojení. Jak jinak? Musí tady být vůle lidu. Totéž ale předpokládám i pro jiné země. Tohle se obzvlášť týká třeba Pentagonu; Pentagon či USA nebo na druhé straně celý východní blok s jeho strukturami – pro mě jsou to, pokud se týče jejich hierarchie, stejně totalitární systémy. Pokud se týče tendencí, snad se to srovnat dá.
- J: V principu se nejdá o nějakou morálnější, integrálnější mocnost na jedné straně a na druhé naopak. Ve východním bloku se jistě všechno odehrává totalitárněji, ale člověk se taky může ptát, jak se to odehrává v Jižní Americe. To jsou přece Amerikou řízené satelitní státy s vládami, které opovrhují člověkem, které nejen že se nezastaví před lidskou svobodou, ale ani před lidským životem. Pořádají velkovraždy a posílají vraždící komanda. Ano, v USA může vládnout demokracie, je tam svoboda mládeži, možnosti volby do parlamentu a jinam atd., ale konsekvence je také to, že jihoafrické státy jsou hospodářsky závislé. Na obou stranách jsou mocenské bloky, které mají v prvé řadě zájem udržet svou mocenskou pozici a ten systém, který mají. Proto taky není možné, aby se dohodli na nějakém řešení, protože každý z těch dvou věcí, že právě on má patentní řešení. A toho se nezdají a to se snaží udržet všemi způsoby. Na jedné straně je, řekněme, ideologie Východu a na druhé ta ideologie... čeho vlastně? ... no, volného hospodářství, které svou podstatou je orientováno na výdělek. A tak je možné sice mluvit o rozdílu ve stupni mezi jedním, který umožňuje méně a druhým, který umožňuje více svobody, ale celkově vzato, není možné jeden systém považovat

za zcela zlý a druhý za méně zlý. Jsou to dvě možnosti, které spolu soupeří, a to je možný zdroj střetnutí. Je to jako mezi dvěma životními partnery, kteří po době soužití s sebou vjedou do vlasů a vedou pojíždění válku o malé či větší výhody. Tohle je, jak věřím, základní stav dnešního světa: dva silné, tvrdohlavé systémy.

P: Kdyby to byly jenom ty dva systémy, tak by člověk mohl doufat, že to tak půjde věčně, že se tą rovnováha, ta studená válka vždycky nějak vypenduje. Ale tak stabilní to není. Je Čína, je Indie, je Pákistán, je Brazílie, a je nebezpečí, že to tak věčně nepůjde jak to šlo od roku 1945. Nastane vývoj, který ani USA nebo SSSR nebudou schopni kormidlovat, který je do střetnutí vnutí, tj. do vojenského střetnutí. Domnívám se, že toto nebezpečí je veliké už proto, že během dalších čtyř či pěti let se některé mocnosti stanou atomovými. Tohleto nebezpečí je tak ohromné, že nastal čas vyzkoušet nějakou novou strategii i s vědomím toho, že je nebezpečná – a tou je jednostranné odzbrojení.

M: Ano, hlavně když si člověk uvědomí, jak se zkrátily varovací doby. Někdo, kdo by seděl na patřičném místě a měl třeba rýmu, bolest hlavy nebo manželskou roztržku, by mohl spustit následující světovou válku.

W: Tak to tehdy bylo s Nixonem...

M: Už s těm albatréma počítáčem... Něco se může stát...

P: Ne, nemůže. Ty systémy jsou neuvěřitelně dokonalé a někdo s rýmou válku nespustí. Ale existují jiná nebezpečí, která si ani nedovedeme představit. A to je atomová bomba v rukou Figuereda, v rukou Kaddáfího a jím podobných.

J: Existují například systémy umístěné na moři. Například při ztrátě rádiového styku může sám kapitán rozhodnout, zda vystřelí atomovou raketu či ne. Může se klidně stát nehoda, kterou může začít jáderná válka. Ty říkáš, že ty systémy jsou neuvěřitelně chráněny, ale já se domnívám, že jsou současně neuvěřitelně zranitelné, například právě v tomto případě, který jsem uvedl.

M: Čím víc má člověk techniky, tím víc techniky musí kontrolovat, a tím větší je riziko „člověk”.

P: V to máš pravdu. Kapitán psychopat, ať už je to Američan anebo Rus, by mohl způsobit ohromné nebezpečí.

M: Mně se zdá, že technizace v takovýchto rozdílných skoro nezbytně vede k totalitárnímu státu. Tudíž se proti tomu musíme bránit. Straší mne příklad z Francie. V zařízeních pro regeneraci jáderných paliv v La Hague se jeden zaměstnanec rozlobil na svého nadřízeného a položil mu jádernou tyčku pod sedadlo v autě. Ten člověk byl potom přirozeně těžce ozářen. Je jasné, že čím víc bude takových technologií, tím víc se to musí hlijdat a tím nevyhnutelnější bude dohlížecí stát, totalitární stát. A to je pro mne zcela rozhodující důvod, proč jsem proti tomu. Nezbude žádný svobodný prostor – všechno musí být zajištěno. Začne to od atomového odpadu, který musí být zajištěn, a dostaneme se do stavu, který si ještě dneska nejsme schopni představit. Sto tisíc let musí být jáderný odpad hledán – tohle přesahuje lidskou představivost.

D 1: Tím se dostáváme k dalšímu námětu, a to ke sčítání lidu. Váš postoj v této věci je opět pro většinu našich lidí zcela nepochopitelný: jak je vůbec možno něco namítat

proti takové věci, jako je sčítání lidu? Přece sčítání lidu je prováděno z toho důvodu, aby státní úřady měly po ruce data pro své plánování, pro plánování a lepší organizování společenského života.

- M: Za prvé, výraz „sčítání lidu“ je falešný, protože náš národ je už spočítán. Oni vědě, kolik lidí je – a jestli je to o pár tisíc víc nebo méně, tak to sčítáním lidu nezjistí. Mne například povídali sčítáním a řekli mi, abych dálval pozor, jestli tam nežijí lidé, kteří nejsou hlášeni. Ale mám já chuť oznámit někoho, kdo tam není úředně hlášen? Anebo je on tak hloupý, aby tam byl, když já přídu, a představí se mně a řekne: „Ahoj, já tady bydlím, ale ilegálně“? To je přece komedie. /* „Sčítání lidu“ je tedy špatný výraz. Lidi, kteří tam ilegálně bydlí, se tímto způsobem nedostanou. Dále k údajům, které jsou zjišťovány: každá otázka, vzala sama o sobě, je nevinná nebo poměrně nevinná. Mně je taky jedno, jestli se vše, jestli mám jednu koupelnu nebo dvě. Co je ale nového na tomto sčítání lidu, je to, že teď se vyskytuje možnosti ústředního skladování dat v počtačech. A počtače mají zcela nové možnosti vyhodnocení těchto dat, takové, jaké dřív nebyly. Dále, nemáme dostatečně působivý zákon na ochranu dat. Sčítání lidu bylo povoleno za tím účelem, aby byla získána data pro „statistické a správní účely“. Statistická data musí být držena v tajnosti, správní data ale ne. A tyto dva druhy dat byly promíšány. To by prakticky znamenalo, že všechna data by byla ústředně skladována a každý úřad by si z nich mohl vycucnout ty své – a jakmile je má úřad, potom už nepodléhají zákonu o udržování tajemství /Datenschutzgesetz/. W: Ne, je to trochu jinak – pomyslala jsi to! Statistická data jsou pro správu. Ta druhá jsou tzv. data, týkající se osoby, a ta nesmí být vůbec zpracovávána. P: Všeobecně vzato je to zcela konsekventní, že zelení jsou proti sčítání lidu. Našim velkým vzorem byli a jsou Holanďané, kde jako poprvé na světě sčítání lidu ztroskotalo. A to dokonale. Myslím, že to bylo 1981. Patří to totiž zcela k obrazu zelených, že se brání proti tomu, aby ústřední instance, ať jsou to ministerstva, vojenské úřady anebo statistické úřady, dostaly do rukou data, která jim propůjčí moc nad lidmi. Když si třeba uvědomíme, že dnes je v Německu prošetřen každý, kdo chce vstoupit do veřejné služby, že jeho data se dostanou do ruky jeho budoucího zaměstnavatele a do rukou těch, kteří mají rozhodnout jestli bude zaměstnán anebo ne, můžeme doufají nebezpečí hrozící každému jednotlivci z toho, že tato síla informací o každém z nás se stává neustále hustší. Tudíž snaha odebrat ústředním instance co možná nejvíce moci a vlivu, patří plně do strategie zelených. Sčítání se stalo kamenem, o který se zakopává, tím, proti čemu je nezbytně politicky vystoupit všemi silami. J: Aby se hned na začátku zmocnilo případné zneužití moci. Osobnost je možné zničit mocenskými prostředky, o což se snaží každá totalitní vláda. Čím víc lidé zůstanou anonymní, tím víc mohou klást odpor. Budou-li ústředně zaznamenáni a dokonale popsáni, bude jejich odpor daleko menší anebo nemožný.

* / Půjde nejspíše o chudáka, v Německu nejspíše z Anatolie, kterého z domova žene hřda i teror diktatury a jehož legálnímu přistěhování se brání všechny evropské bohaté země, zvláště ty, kde jsou u moci konzervativní vlády. Obranný problém evropských měst.
/Poznámka redakce./

- M: Proto je taky budován informační monopol. Na všech rovinách, na rovině komunální, zemské i spolkové, mají správní úřady v rukou všechna data a parlament má sice rozhodnout, ale obdrží pouze částečnou informaci. A to je další problém. Informační monopol se vyznačuje nejen tím, že veškeré informace o jednotlivci jsou soustředěny v jednom ústředí, ale také tím, že mohou být okamžitě a přímo jakoukoliv napojenou správní jednotkou vyžádány.
- J: Příklad, kam může vést i taková zdánlivě nevinná věc: Mluvil jsem nedávno s odborníkem na počítače a ptal jsem se ho na zaznamenávání výpůjček počítači, které je dnes běžně zavedeno v knihovnách. Každý má své číslo a počítač zaznamená, jaké knihy si vypůjčil. Řekl mi, že není nic lehčího, než zeptat se tohoto počítače, jaké knihy ten či onen člověk četl, jak je založen, co ho zajímá, kam směruje, jestli čte Marxe nebo já nevím co. Všechno je zaznamenáno. Potvrdil mi, že tyto informace již byly několikrát zneužity, alespoň tady. Technicky to je možné už teď a závisí pouze na dobré vůli lidí, kteří mají k počítačům přístup, jestli tyto informace nebudou zneužity. Je proto nezbytné, aby v lidech vzniklo povědomí, že je nutné takovému zneužití položit závoru. Je nutné uvědomit si nebezpečí a vidět ne jen to, že tady je nějaký pohodlný systém na půjčování knih anebo na jiné podobné věci – musíme vidět nedostatky a rizika.
- P: Jde o závažné a zásadní politické rozhodnutí. V rámci diskuse o sčítání lidu se střetávaly názory, jak dalece zelení navazují také na jistou anarchistickou tradici, která po-kládá za nepostradatelný jistý minimální prostor pro svobodu jednotlivce. Stejně jako konzervativní liberalismus. A v tom jsou vlastně zelení v jedné řadě s jistými konzerva-tivními tendencemi v USA. Je to úplně absurdní koalice, která se tady objevuje. Shodujeme se v tom, že jednotlivec má svůj osobní prostor, kterého se nemůže vzdát a který nesmí ztratit a o který proto musí bojovat, a to jistou anonymitu a privátnost pro sebe sama. A do tohoto snažení patří také boj proti sčítání lidu. U jednotlivce končí plánovatelnost, která je dovolena státu; tady začne jednotlivec a tady končí stát, a dost. */
- J: Stává se totiž realitou, před čím varoval G. Orwell ve svém románu „1984“: „Velký bratr vás pozoruje“. Tím směrem to spěje – brzo bude možné jakoby číst myšlenky.
- P: Však i Orwell byl ve své době podezíráván z anarchismu.

*/ Politický zápas o sčítání lidu vzpláhl v SRN na jaře 1983. Zahájily ho ústavní žalobou dvě advokátky z Hamburku, které se cítily poškozeny ve svých občanských právech, zejména tím, že informace požadované na sčítacích formulářích nebyly kontrolovatelné co do své použitelnosti. Podle předpokládané procedury měly být z každého dotazníku odstraněny všechny osobní údaje a poté všechny zbývající informace předány počítačům k dalšímu využití. Tyto údaje měly pak být dostupné úřadům a jiným velkozájemcům, tedy například i soukromým firmám. Přitom však dalším počítačovým zpracováním těchto informací bylo lze přesně určit identitu dotyčné osoby, což bylo také před soudem prokázano. Spolkový soud /Bundesgerichtshof/ jako nejvyšší soudní instance SRN použil svého práva prevzít k vlastnímu projednání sporné otázky celospolečenského významu a vzhledem k reálnému nebezpečí zneužití požadovaných informací vydal ústavní „zatímní zákaz“ - uskutečnění sčítání. Rozsudek spolkového soudu v této věci se očekává na podzim 1983. /Poznámka redakce./

W: Sčítání lidu bylo obhajováno tvrzením, že je nezbytné získat data pro lepší plánování. V roce 1970 bylo také sčítání lidu, a vyšlo z něho úplně groteskní plánování bytové výstavby. Otázka totiž je, zda žijeme v tržním hospodářství jak nás o tom neustále chtějí přesvědčit CDU-CSU a FDP, nebo možná v plánovaném hospodářství, jako ve východním bloku. Tohleto by si měl každý pěkně rozmyslet. My nevidíme žádný důvod pro to, abychom protěžovali nějakou formu plánovaného hospodářství. To souvisí s tím, co tu bylo řečeno: nenecháme se naplánovat.

D1: V tom co říkáte, se jasně objevuje libertanistický rys.

P: Libertaniani v USA myslí ve stejném duchu jako my, protože se taky obracejí proti státnímu plánování společnosti.

M: Je nezbytné vidět, že naš základní postoj je veskrz kritický. Je to skoro základní životní postoj. Kritický neznamená destruktivní, ale spíš naopak. Sčítání lidu bylo překladem. Jakmile jim bylo zřejmé, že se objevují kritické hlasy, začali propagandistickou kampaní, aniž by přinesli jeden jediný rozumný argument. Měli reklamy v novinách, s telefonním číslem, a já jsem si ho schválně vytvořila. A všechno bylo v tom duchu: Milí lidé, moje slovo, mějte důvěru – a zbytek byla reklama.

J: Styl CDU!

M: Ano, to je jejich styl, a právě u nás s ním nic nezmohou. Jsem opravdu ochotna slyšet důvody, ale když město důvodů slyším něco jako reklamu na mydlo, tak jsem opravdu velmi opatrná.

W: Nejdříve hrozili tresty: ten kdo bojkotuje, dostane pokutu až do deseti tisíc marek. Ale přitom neuvedli žádný důvod o potřebě sčítání lidu, žádný argument, který by dával znát, že uznávají připomínky protivníků, vůbec nic. Jednoduše pěkně seshora dolů: my vás potrestáme, a tak budete mít, oč jste si koledovali, vše nic. Ale už tohle vzruší naše emoce a mají to prošvihnoutý.

J: Ale to nebylo jen na začátku! Tak to táhli až do konce!

W: Další argument: „Ti nahoře musí přece vědět“. Přitom bylo celou dobu jasné, že tohle sčítání lidu, a to i podle názoru odborníků, je překonaný instrument. Díky vývoji empirického sociálního výzkumu lze minisčítáním, to znamená vyhodnocením vzorků obyvatelstva, dojít k přesným výsledkům – když už chtějí merimomoci už jak plánovat. To by se dalo dělat častěji a nebylo by nutné dělat sčítání tímto velkým nabubřelým stylem, při kterém jsou občané vyslýcháni. Žádný z těchto poznatků odborníků a jejich návrhů nebyl vůdčou uvážen. Měli jsme dojem, že ten ministr a s ním celá koalice SPD-FDP, kteří byli za prosazení zákona o sčítání zodpovědní, stejně jako pozdější koalice CDU-CSU-FDP, která ho chtěla uskutečnit, nemají ani páru o sociálním výzkumu, o zjištování dat, o právních implikacích, o ochraně informací před zneužitím, obzvláště počítačové techniky. To poslední ovšem ani nechce poznat.

D1: Chtěl bych přejít k jiné otázce. Máme dojem, že původně bylo vaše hnutí motivováno přehmaty lidí vůči přírodě, jako například zásahy do přírody zemědělců, a to hlavně chemizací a kultivací, čili industrializací zemědělství.

P: Právě jsem byl tam nahoře a zjistil jsem, že chtějí kultivovat horská rašeliniště. A tak zničí poslední útočiště pro vzácné rostliny, ptáky a zvěřata.

D2: Myslíte rezervace?

- P: Právě že ne! Jsou stále rozsáhlá území, která jsou volná, která ještě nebyla zahrnuta do chráněných oblastí, a tě chtěj kultivoval. Potkal jsem tam hledače zaměstnaného Ochrany přírody a ten naříkal, jak trpí mezi sedláky, kteří chtěj zorat, zničit poslední horské louky.
- E: Sedláci sami jsou pod tlakem. A to od svých družstev. Například dostanou subvence jenom počínaje jistou velikostí svého statku. Prakticky jsou nuceni rozširovat obdělávanou plochu, hnojit v takovém a takovém množství, aby sklidili tolik a tolik úrody.
- P: Ale jak to vyprávěl ten hledač, není to jenom tím, že sedláci jsou nuceni – oni s touto politikou souhlasí. Nerozumím vůbec tomu, co on jim říká. Často s nimi hovořil, šel za nimi a pokusil se je přesvědčit, jaké je to ekologické žilensví, co všechno bude zničeno. A oni ho vyhodili.
- W: Sedláci, a to i když obhospodařují malé množství půdy, si musí opatřit stroje. Je to často pro ně i stavovský symbol. Ale aby tyto stroje využili, aby z nich dostali například co do nich dali, potřebují dostatek půdy. Tohle platí v prvé řadě o rostlinné výrobě. V živočišné výrobě není potřeba mnoho polních strojů – tam potřebujete ale zaše různá vnitřní zařízení, dojíci a chladící aparatury, a to se vám začne vyplácet jenom od jistého množství dobytka nahoru.
- P: U švarcvaldských sedláků je to charakteristika. Pokud se jejich příjmů týče, jsou na tom poměrně velmi dobře, ve srovnání třeba se sedláky v Dolním Saska.
- M: Chtěla bych něco říct k tomu nucení shora. Zelení se zasazují, abychom vystoupili ze Společného říigu, protože přinesl zemědělskou politiku, která je pro nás ničivá, protože produkuje přebytek a tyto přebyteky pak na útraty daňových poplatníků ničí.
- W: Zavinili také rozšíření monokultur. Celé pruhy země byly určeny buď pro rostlinnou výrobu, nebo jinde zase pro dobytkářství atd., takže přírodní podmínky byly daleko více změněny, než by se stalo při smíšeném zemědělství. Naše úsilí je decentralizace. Monokultury jsou způsobeny subvenčním na základě zemědělské politiky EHS. Na základě této politiky jsme například my v SRN výrobci mléka, ale naše rostlinná výroba nedostačuje život obyvatelstvo. Základní zemědělská výroba je pro každý národ nezbytná a jestliže ji nemá, zůstane vždy také politicky závislý na jiných. Potom se snadno prosazují politické vlivy z vnějšku, a mohou být potlačovány ty tendenze, které my prosazujeme – ochrana životního prostředí, mfr, decentralizace atd.
- E: Výroba je u nás někdy tak dalece protismyslná, že třeba v Allgäu sedláci celý rok nepouští dobytek na pastvu. Mají ohromné louky, které kosí strojem, tráva se suší a vozí do statků. Sedláci ušetří na plétivu a práci se zaháněním dobytka. To znamená, že krávy musí zůstat celou dobu v chlívě, celý rok. /Poznámka red.: Tento způsob, u nás běžný, je v Německu pobouřil výjimkou./ Louky jsou intenzivně hnojeny a koseny a výsledek je, že tam nerostou žádné kytky, jenom pampeliška. V Allgäu je jen pampeliška.
- M: A při tom je to krmivo špatné kvality. Centralismus přináší celou řadu nesmyslností. Zelenina, která se dostane zde v Gottliebu, byla nejdříve soustředěna někde daleko odtud. Sedláci ve vesnicích nemohou prodat zeleninu. Musí ji nejdříve nechat vykoupit, pak je zelenina odvezena báhyškam, pak je rozdělována a vezena nazpět. A to pak znamená, že třeba rajčata nebudou šlechtěna podle toho, jak chutnají, nýbrž jak se

nechají dobré transportovat a dobré skladovat. Čili jsou pěstována podle toho, jak se to nejlépe hodí průmyslu a obchodu. Pro výrobce je pak poměrně nezájimavé, jakou má výživnou hodnotu a jak chutnají, ba ani není zajímavé, jak by to bylo pro sedláka nejpříhodnější. Neprinese to nic ani nám ani zemědělcům, jenom těm uprostřed.

- E: Aby se zemědělské podnikání vyplatilo, musí to být velký zemědělský podnik. Od vzniku SRN zaniklo přes padesát procent zemědělských podniků. Jistě, jednak proto, že lidé chtěli vstoupit do jiných povolání anebo z jiných důvodů. Ale velká část těchto podniků zanikla proto, že nebyly výnosné.
- W: A proč? Hnojivem, které se musí koupit, se člověk stává závislým na chemii, na chemických koncernech. Koupí-li si traktory, je závislý na strojním průmyslu. Hlavně ty chemické koncerny jsou na tom ohromně dobré. Svatouškovský přijde, a řeknou: dáme ti znamenitou cenu, můžeš platit později, jistě. Ale pak z nějakého důvodu jdou sedláčovi prasata, umělá krmiva jsou cenově nedostupná, riziko bylo jednoduše moc veliké, sedláč byl sveden chemickým koncernem, respektive jejich „lehkými“ podmínkami, a teď musí jít od toho. Takové jsou ty jejich praktiky.
- E: Taky jsou šílený praktiky třeba v chovu krav. Když dá sedláč porazit krávu, dostane porážkovou prémii, když si jednu pořídí, dostane taky prémii. A tak některí sedláči dělají to, že úředně krávu porazí, ve skutečnosti ale ji postaví do sousedovy stáje, dostanou porážkovou prémii, pak ji přivedou nazpátek a dostanou opařovací prémii.
- D2: Tohle ale není legální!
- E: Jistěže ne! Ale je to možné a tak se to dělá.
- P: A pak je maso tak drahé. Ceny masa pak nemají moc společného s vlastní výrobou. Před časem koloval vtip, že kdyby si v Sydney sedl australský býk do letadla, letěl první třídou do Frankfurtu a tam se nechal porazit, byl by stále schopen cenově konkurovat německému.
- D2: Padlo tu slovo „chemie“. Myslete si, vy zelení, že se dnes vůbec může zemědělství bez chemie obejít? Hlavně když uvážíme hustotu obyvatelstva, jaká je v SRN. Může se dnes bez chemie obyvatelstvo vůbec uživit?
- E: Pravděpodobně ano, ale jen za předpokladu změny struktury výživy a hlavně, kdyby se podařilo snížit spotřebu masa. Výroba masa je totiž vysoce náročná na energii.
- D2: Spotřeba masa na jednoho obyvatele je asi 90 kilo za rok.
- P: Před volbami jsme diskutovali zemědělský program. Přišli nějací antroposofové, kteří upozornili na modelový pokus v Dornachu, kde biologicko-dynamické dvory udělaly pokusy, jak hustě se nechá obilí pěstovat biologicko-dynamickým způsobem.
- D2: Co rozumíte pod slovem „hustě“?
- P: Sklizeň na hektar. Výsledky, jak já tomu rozuměl, byly zřejmě enormní. Sklizeň byla stejněho rádu jako při použití umělých hnojiv, takže se člověk musí ptát, co bylo dnes, kdyby všechny ty miliardové investice do chemického průmyslu bývaly šly do výzkumu biologického zemědělství. Není snad realistické se domnívat, že by během příštích deseti až patnácti let bylo možno dosáhnout podobně vysoké sklizně, jaké se dnes dosahuje za pomocí chemie, za použití organických metod?
- W: Problém asi bude v tom, že musí nastat zlom, který se bude právě v zemědělství obzvláště těžko uskutečňovat a bude muset postupovat krok za krokem. Půda se musí

nechat několik let ležet, aby mohla být dále používána. Pro jednotlivého sedláka to bude přirozeně znamenat v první řadě velkou ztrátu na příjmech. Proti tomu a proti subvencování této ztráty se přirozeně stojí všechny selské spolky a bůhví kdo všechno.

D1: Žijeme ve společnosti, která nebyla vychována k odřískání. Můžeme si vůbec představit počátek této změny? Jak by se mělo prakticky postupovat, aby se něco takového uskutečnilo?

D2: Pokud jsem dobře informována, v SRN je 0,3 procenta orné půdy obhospodařováno alternativně. Aby měli sedláci srovnatelný příjem při alternativním obhospodařování, museli by za své produkty dostávat o padesát až třicet procent více a přitom prodávat své produkty přímo. Vzniká tedy otázka výroby potravin v cenách srovnatelných s nynějšími.

M: Myslím, že je omylem myslit si, že produkty od biologicky hospodařících sedláků jsou dražší. Když jdu na trh, tak to mohu posoudit. Je tam alternativní stánek, kde prodávají tvaroh – malý balíček za dvě marky padesát. Tohle je pravý tvaroh z plného mléka, který znali naši rodiče před sedmdesáti lety. Produkty z velkoobchodu jsou lacnejší, ale nemají tu jakost. Proto si myslím, že je to iluze říkat, že lidé jsou dnes bohatší, pokud se kvality života týče; mají sice hodně potravy, ale jaké potravy?! Raději vydám více peněz za phohodnotnou věc, nežli málo peněz za brak.

J: Pokud vám, v Československu před léty prodávali mléko v lahvičkách a myslím, že bylo dobré. Potom po příkladu ze Západu zavedli mléko v plastických pytlíčkách. Jistě v tom hrála úvaha o dopravě svou roli. Ale co tím trpí? Člověk má více kvantity, ale méně kvality. A tohle je právě ta otázka: je tohle více kvality života? Je vůbec bohatství věci správná kvalita životní?

M: Množství zboží nízké kvality v běžných obchodech je ihnan do vlastní kapsy. Například v městě, odkud pocházím, jsme měli pekaře. Byla to opravdu památnka ze starých dob. Jeho zcela obyčejná houska chutnala tak výborně, že se to dnes nenajde v žádném, žádném obchodě. Kvalita jde dolů, aniž by to člověk zpozoroval.

J: Já toho pekaře znám. Je to takový starý obchod, ani žádný nápis, že tam vůbec nějaký pekař je; když člověk vstoupí tak vidí takový jako dva trámy – můžeš přes ně přejít rukou sem tam – a tam jsou ty věci jen tak vyloženy. Opravdu nejjednodušší vybavení. Jiný pekárny renovují za tolik a tolik tisíc – a tak jejich housky jsou o tolik a tolik dražší a chutnají holt hůř. Nedostává se nějak etosu povolání, vše je orientováno na penze a na rychloprodukci.

M: Že se kvalita zhoršila, připouštějí sami pekaři. Řekli mi: „Kdybyste jenom věděla jaké housky jsme dělali dříve! Dneska nedostaneme ani tu správnou mouku“. Ani mouka není už dnes phohodnotná.

W: Kritérium jakosti je opravdu daležité. Ale tím není otázka zodpovězena. Otázka cen pro nás musí být také rozhodující, jako pro každého normálního člověka. Když je to třikrát dražší než normální potraviny, jak to zpravidla tak je, nebo alespoň dvakrát tak drahé, jsou to problémy, které prakticky nemohou být řešeny. Musíme se ptát, čím to je, že tyto potraviny jsou tak drahé. V současné době je málo alternativně produkujících sedláků. Tito sedláci mají své odběratele v alternativních obchodech a proto musí často transportovat své produkty na veliké vzdálenosti. Kdyby stál třeba salát

u sedláka 60 seníků, pak stojí v alternativním obchodě dvě marky. Další výdaje /činže atd./ zvednou cenu někdy i na tři marky. Do těchto tří marek se musí zakalkulovat i ztráta za ten salát, který se neprodal a zkazil, protože byl moc drahý. Problém je v dlouhé dopravě.

D2: Takže by se tedy měla v první řadě udržet přirozená společenská struktura, tj. každý kraj by měl zásobovat svoje vlastní obyvatelstvo alespoň z podstatné části?

W: Právě to!

P: Měli bychom spíš říci, že by se měla nově vytvořit, protože tato přirozená struktura byla již zničena.

W: Možná cesta bude, až počet alternativních závodů bude vzrůstat a tím se rozhodování v této věci bude přirozenou cestou posunovat dolů k lidem, a tím nahoře nebudou mít do toho co mluvit. Z přirozených potřeb musí vzniknout místní trhy – musí je vytvořit jak alternativní zemědělci, tak alternativní spotřebitelé –, aby právě doprava na dlouhé vzdálenosti nebyla nezbytná. Pro rádým úkolem nás zelených je pomocí spolu vytvořit v obyvatelstvu povědomí tohoto problému – na to možná nebude stačit ani pět let, ale touto cestou jít musíme.

E: Ochoť lidí nakupovat alternativně je veliká. Četla jsem letos anketu, podle které je 90 procent hospodyn ochotno kupovat biologické zemědělské produkty – to jest, kdyby, měly tu volbu. 45 procent hospodyn bylo ochotno platit vyšší ceny. Možná že se to nezdá mnoho, ale přece: 45 procent.

M: Ještě něco k těm pekařům. U nás je pekař, který každých pět let renovuje svůj obchod. Souvisí to nějak s daněmi, když investuje, tak srazí svůj zdanitelný příjem. Výsledek je, že má fantastický krám a miserální zboží. A tak ráději koupím housky v dřevěné boudě, když mám tu volbu. Tenhle starý chlapík totiž vrazil svoje penze ne do obchodu, ale do svého zboží.

D2: Srovnajme to s východoevropským zemědělstvím: tam jsou velké podniky, chemie je široce uplatněna. Co si o tom myslíte?

E: Malé jednotky, přirozeně.

W: To nelze zevšeobecňovat. Jsou-li to prostory, kde žádný sedlák nebyl, když půda není jinak ekologicky hodnotná, potom nelze nic namíchat proti tomu, že se na takových místech zřídí velkoplošní zemědělství.

M: Tady je spíš řeč o velkoplošném pěstování monokultur, stříkání z letadel.

W: Tohle u nás není. Tak velké jednotky jako třeba v Kanadě nebo v Sovětském svazu u nás nejsou.

M: A ani by neměly být!!!

J: Nezapomínejme na psychologii. Jak se to dělá ve východním bloku – není tam žádná motivace pro pracovníky. Vše je stejně státní a člověk je zdánlivě zajištěn svým platem, a tak se lidé nestarají, aby dostali ze země víc a aby to k něčemu bylo, a tak bez přemýšlení nasypou do polí chemikálie. Je potřeba nejdříve vytvořit povědomí, že tak velké plochy nejsou rozumné.

W: To není otázka velkých nebo malých ploch; je to otázka možnosti osobně rozhodovat o způsobu nakládání s půdou. Tuto možnost člověk třeba v SSSR nemá, je zaměstnancem nějakých funkcionářů, kteří mu diktují, co musí denně dělat. Potom k ničemu

nemá osobní vztah. Psychologicky řečeno, není tu žádná motivace někde něco tvorivě dělat anebo zabránit, aby to nebylo uděláno. Vše jde cestou zdánlivé nezbytnosti – nikdo nemá zájem. To není otázka malých nebo velkých jednotek.

D1: Dnes jsme viděli v televizi film o Československu, o Krušných horách, a v něm bylo vidět, jak byly zničeny celé rozsáhlé lesy. Co myslíte, že je možno proti tomu dělat? Vím, že jeden z důležitých bodů vašeho programu je starost o umělý les.

J: Nevím jestli nějaká nová vládní nařízení – třeba změna dovolené hranice pro velkotopny – je schopna tento problém rozřešit. Průmysl existuje asi sto let a za tuhle dobu byla příroda dokonale otrávena, postupně se nahromadily jedovaté látky. Myslím, že tohle je opravdové dilema ...

M: V každém případě je nezbytné nejprve zastřít předpisy o vypouštění zplodin do ovzduší, a to hlavně u velkotopny. Dále se domnívám, že nesmí být jen jednostranně hledán původce. Všechno má komplexní příčinu. To znamená, že musí být například sníženo množství výfukových plynů z aut a ze všeho ostatního, co může být nalezeno. Vše co může být objeveno jako příčina, nebo co může být podezíráno jako příčina znečištění vzduchu, proti tomu všemu musíme bojovat. Naše řešení ale nesmí být pěstovat stromy, které znečištění vzduchu vydrží – jak to někde začali dělat ...

E: Nebo například výpnit lesy ...

M: ... nebo je hnojit a podobně.

P: Já tu otázku vidím velmi prakticky. Vím sice, co můžeme a musíme dělat, ale nic neděláme a nemůžeme.

M: Musí to být počátkem radikální změny našeho myšlení. U nás teď udělali zákon ohledně velkotopny. Ale možná, že nám pomůže podstatou kapitalismu, a to otázka finanční. Například v obcích, kde žijeme my dva, jednají obecní rady o tomto problému, ale říkají: Už teď máme tolik finančních ztrát ze škod na dříví, že musíme holt něco udělat. Bohužel, tenhle finanční argument je jediný, který lidé tady pochopí. Ale opravdu, jediný začátek, který nás může zachránit, je změna v myšlení lidí.

P: Problém však je, že obce si mohou problém uvědomit, ale nemohou nic dělat.

M: Každý může něco udělat!

P: Jo, ale jejich vliv je minimální. Proti CDU vládě v zemi a ve Spolku nemůže obecní rada udělat vůbec nic.

M: Každý musí začít – na své „minimaus“ výrovni, a na ní může přece jen něčeho dosáhnout.

P: Existuje něco jako „zelený cynismus“, který cílí, že ať je to jakkoli špatné, čas pracující pro něj, a který počítá, že CDU vláda padne teprve až zemře les. Masy lidí, které žijí ve městech a které se starou belu starají o to, jestli les zemře, se zvednou na odpor teprve tehdy, až se to stane; až teprve tehdy vznikne masové hnutí, které bude schopno les zachránit a které něco vykoná, i když stav bude daleko horší než je dnes.

D2: Myslete si, že se pak něco stane? Dnes je veliká nezaměstnanost ve městech. Na venkově taky, ale ne tak veliká – stále je poměrně hodně lidí zaměstnáno v lese. Strach o práci je větší než strach před tím, co nastane, když zahyne les.

P: Je nebezpečné kormidlovat směrem k nezaměstnanosti. Nezaměstnaní jsou politicky velmi nejistý potenciál, jako to bylo ve Výmarské republice /vysvětlení viz dále v ná-

sledující poznámce redakce pod čarou/. Jde o to, aby se to zase nezvrhlo do prava, až přijde k nejhoršemu.

M: Nevěřím, že CDU padne, když zhyně les.

P: Já bych chtěl doufat, že ano.

M: Doufala bych taky, ale nemyslím, že se to stane; nové předpisy k ochraně vzdachu, to je – správně německy řečeno – posrání všech ochránců přírody.

P: Když předpisy zůstanou jak jsou a les během dvou tří let změří a bude to viditelné každému, byl by i jen šel v neděli odpoledne s dětmi na procházku, pak může CDU zakopnout o umírající les. Jen pak! Přiznávám, že je to cynická perspektiva, poněvadž pak nejde o pět minut před dvanáctou, ale o pět minut po dvanácté.

J: To je pěkné makábr: Zelená strana, strana budoucnosti!!! Řeknu to trochu briskně: to, co říkáš ty, je opravdu cynické: Pět minut po dvanácté! Vždyť možná, že tohle je právě ten okamžik, kdy se ještě něco mohlo udělat, ale lidstvo je tak hloupé, že ho překročí. Musíme, dříve nežli pochopíme, stát mezi kostrami lesních stromů? – Musíme začít malými konkrétními kroky. Nejprve musíme vyřešit spalování fosilních paliv, omezit autodopravu. Právě teď, když je nezaměstnanost, je k tomu vhodný okamžik, protože můžeme tuto společenskou nevýhodu změnit ve výhodu. Musíme otevřít nová odvětví: výzkum a uskutečňování nových poznatků. Musíme se odvrátit od starého způsobu výroby, musíme zničit nezaměstnanost právě tím, že se vzdálíme od stručných řízení společnosti; musíme se obrátit k tomu, co je orientováno na budoucnost, to je na věci, které nám umožní přežít.

D1: Objevují se tři zajímavé otázky. Ta první je nezaměstnanost: co by se mělo udělat v této věci, tzn. v souvislosti s ekologickými problémy. Druhá otázka je dilema co do zdrojů energie: Když se budují atomové elektrárny, jsme konfrontováni s jistými problémy, a když se staví spalovací elektrárny, objeví se zase jiné. Myslete, že je nějaké řešení tohoto dilema? A ta třetí otázka je, co už zde bylo zmíněno, a to o možném zvratu dopravy v Německu. Myslete, že je to vůbec možné? Je tohle vůbec opodstatněná otázka?

P: Pokud se týče vztahu k nezaměstnanosti: mezi zelenými byla po celé měsíce vedena hořká diskuse kterou zahájil Bahro /autor „Alternativy“, který byl vypovězen z NDR, žije v SRN a je na „levém“ křídle zelených, poznámka redakce/. Šlo o to, jestli to může být pro zelené politická strategie – vědomě přjmout vzrůst nezaměstnanosti a třeba s pěti miliony nezaměstnaných přivést zemi natolik do krize, aby se uskutečnil zvrat k novému, tentokrát ekologickému státu. Je to ideální představa mnoha zelených, že totíž cestou veliké nezaměstnanosti a dezorientace miliónů lidí, kteří jsou dnes bez chleba, se dá snadněji uskutečnit změna. Osobně jsem velmi rád, že se taková pozice neprosadila, protože, za prvé, přehlíží, že Německo má fašistickou tradici; já vidím nebezpečí, že pět miliónů německých nezaměstnaných by spíš sklouzlo do neofašismu

*/ Tzv. Výmarská republika je první buržoazně demokratické období v německých dějinách, které začalo svržením císařství tzv. listopadovou revolucí 1918 a skončilo Hitlerovým nastupem k moci v lednu 1933. Následujícímu období nacistického panství /1933–1945/ se říká „Třetí říše“, která měla podle Hitlerových představ trvat nejméně tisíc let, stejně jako německá říše Karla Velikého, tj. „První“, a na rozdíl od pouhých 47 let trvání říše „Druhé“ /1871–1918/. /Poznámka redakce./

než se obrátilo k ekologii; proto jsem rád, že Bahro svým postojem neurčil linii zelených. Nebezpečí neofašismu je u nás stejně jako bylo předtím. Nevylučuji možnost, že zhorší se nezaměstnanost, budou někteří hledat řešení v založení Čtvrté říše. Je to neuvěřitelný skandál, že nedávno bývalí vůdcové SS prosadili, že jedna herečka byla propuštěná z práce, když si dovolila na jedné protidemonstraci veřejně hovořit proti jejich stazu. To jsou jen malé věci, ale čím dál tím víc mi dělá jasno, že německé autority, ať jsou to už úředníci nebo politikové nebo hospodářské osobnosti, reagují stejně jako dříve. Člověk žasne, jak je minulost stále živá a nemůže se ubránit dojmu, že když to v Německu půjde nějak špatně, budou jistí lidé vědomě navazovat na minulost.

J: Třetí říše je pouze jedno období v dějinách Německa, neobsahuje celý vývoj. Tendenci v Německu vídám takto: lidem se líbí být silni, lidé mají rádi pořádek a nesnášejí hospodářský chaos a hospodářskou krizi. To bylo východisko první války, kdy Německo zápasilo o kolonie a o místo na slunci. V Německu se různá hnůtl objevují prvořadě z pocitu slabosti a nemohoucnosti; v tom okamžiku se Německo stane velmi ředitelné, jako stroj, a objevují se tendenze předat moc silnému muži k jednoduchému vedení. Jestli je to fašistické nebo ne, nevím. že ale tady takový vývoj je, v tom bych ti dal za pravdu. Vždy to jde doprava, kde jsou slyšet patriarchálně silné tóny, a ne k nějakému filozoficky laděnému směru zelených. Tradice jsou pravé, to je sice nebezpečí, ale jestli to musí být fašismus, to nevím. Spojoval bych to spíš se snahou po sile a po organizaci.

Dl: To by se mohlo říci o východním Německu: NDR byla a snad stále je ten nejvěrnější podporovatel imperialistických ambicí Sovětského svazu.

W: To má jiné příčiny, které souvisejí s druhou válkou, to bych nechtěl spojovat s tímto problémem. Ani jinak bych nechtěl souhlasit tak radikálně s vaším hodnocením. Musíme znát také ten nejnovější vývoj v SRN. Nedá se to srovnat s Výmarskou republikou. Levé sily, nebo raději řeknu svobodomilovné sily, jsou dnes podstatně silnější, mají úplně jinou pozici a jsou daleko aktivnější. Rozvinuly nové způsoby politického boje, například v médiích. Tohle všechno zakotvilo v povědomí mnoha lidí. Dokonce v CDU jsou sily, které by uvedly do pohybu vše možné, jen aby se nerozjela pekelná mašina pravicového radikalismu.

J: Otázka: Kolik procent měl Hitler, když se dostal k moci?

W: Situace na konci Výmarské republiky se nemůže ztotožnit s možnými novými konstalačemi v nynější SRN, které by mohly vyplynout z vysoké nezaměstnanosti.

P: Dějiny se neopakuju, to je zcela jasné. Ale stačí pouhý obrat doprava, aby bylo zničeno vše, o co se my jako zelení snažíme. Volání po zákonu a pořádku, po silném muži, které ohromně pomohlo Helmutu Kohlovi k voličnímu vlivu, povede ještě víc ke způsobu myšlení s klapkami na očích co do růstu hospodářství, to je směrem k stále větší industrializaci, směrem k centrální organizaci naší společnosti. A to stačí.

W: Ale tohle je zase jiná tendence. Toto je tendence směrem k hospodářskému liberalismu, ale ta tehdejší byla směrem k fašismu ...

J: Ale to je v podstatě to samé ...

W: Ne, ne, ne, to je veliký rozdíl! Prosazování hospodářského liberalismu může jen směřovat k nejintenzívnejší formě vykořisťování; kdežto tehdy na konci Výmarské republiky

ky liberální hospodářský systém a tržní hospodářství nefungovaly! A potom následovalo zhroucení všech demokratických mechanismů. A to se nemůže jen tak jednoduše stát v hospodářském liberalismu!

- J: Řekl bych, že každý snér, který se stane výstředním, a je jedno, jestli je to hospodářský liberalismus nebo fašismus, komunismus nebo co jiného, že každé takové hnutí, když je o sobě přesvědčeno, když je rigorózní a bezohledné, je totalitární a může /může a nemusí/ se zmocnit prostředků, jaké měla Třetí říše; vždycky jsou nebezpeční lidé, kteří věří, že objevili pravdu, kterou musí uskutečnit i přes hlavy jiných, které – jak si myslí – je nutno přivést k rozumu.
- W: Tohle je přece nepřípustné zjednodušování! Je přece rozdíl mezi hospodářským liberalismem a tehdejším nacistickým hospodářstvím, které sice zachovalo tržní hospodářství, ale s podmínkami, které favorizovaly velkokapitál. Nynější postup CDU – a myslím, že to tak půjde několik let – jasně naznačuje orientaci na hospodářský liberalismus. Už z toho důvodu to nemůže vést k totalitarismu, protože totalitární stát je zcela odkázán na rozhodující moc hospodářství.
- P: Já bych se na to díval tak jako W., ale zcela rozhodně popírám, že CDU pracuje ve směru tohoto hospodářského liberalismu. V tom tedy mám úplně jiný názor než ty. Je jasné, že soukromá práva, která jsou v hospodářském liberalismu vždy a podstatně chráněna, nejsou chráněna ve fašismu, ale nevidím, že by CDU usilovala o jejich zdůraznění.
- M: Chtěla bych se vrátit k nezaměstnanosti. Nezaměstnanost a špatná sociální situace vede k ponížení a k naději v silného muže. A myslím, že už se právě tohle odchrává.
- P: Chápel bych slyšel, jak například vy interpretujete tu Bahrovu strategii. On nejen že přijímá nezaměstnanost, ale dokonce i tvrdí, že je to společensky produktivní prvek. Podle něho je víc lidí vyřazeno z toho šíleného osmihodinového pracovního dne, víc lidí má čas přemýšlet, víc lidí získává společenské zkušenosti, které je vytrhnou z jejich každodennosti a z jejich způsobu myšlení s klapkami na oči.
- M: Myslím, že je to spíš tak, jak říkáš ty. Nezaměstnaný si nezačne přemýšlet o stavu společnosti, ve které žije, protože je otísen existencionálním strachem, a před tím strachem pak prchne do nějaké „silné“ ideologie nebo k nějakému „silnému muži“.
- W: Chtěl bych k tomu něco říct. Jak se vlastně dostala SPD k moci? Byla to silná strana, na kterou mnoho lidí vsadilo, protože v roce 1966 a 1967 CDU zklamala. Dnes je opět taková historická konstelace. SPD, ačkoli u moci, byla uprostřed strukturální krize, a z toho důvodu nastoupila na její místo u vesla jiná strana, CDU, která jako strana je silná, ačkoliv nemá žádného silného muže.
- M: CDU používala velmi silných slov. Vybudovala Kohla jako otcovskou figuru, mluvili o důvěře, o bezpečnosti. Kohl pořád opakoval: Nedůvěřujte kritikům, nedůvěřujte těm druhým. V jedné reklamě, kterých bylo všude plno, se objevuje pětkrát slovo „nedůvěra“. A důvěřujte mně! Heslo: Kancelér důvěry!
- W: Nemysli si, že Brandt by to býval dělat jinak! Tenhle ten možná vystoupil agresivněji, což může být pro různé lidi indikátorem síly. Stačí ti vybrat si správné protivníky a efekt se dostaví nezbytně díky strukturálním podmírkám jaké právě jsou.
- M: V tomto smyslu vedl například slabý volební boj Eppler, který razil heslo: Pro trošičku více míru. Bud měl říct: pro mír, nebo pro více míru, ale pro trošičku více míru,

to teda nevím, to je pro mě příklad slabého volebního boje. Je to moc intelektuálně plněný a nepochopitelný... no zkrátka náš zelený Eppler.

J: Když se někdo ve volbách představuje jako silná otcovská figura, chec voličům imponovat, potom musí brát v úvahu určité psychologické faktory a z nich musí vycházet. Ale to je věc volební taktiky, a přitom myšlenka vždycky zůstává trochu stranou.

DL: Rád bych znal vaše názory o postavení Německa v Evropě a ve světě vůbec. Jaký je například váš postoj k takzvanému třetímu světu?

W: To se dá vyjádřit zcela jednoduše: Protože usilujeme o relativní autonomii, to znamená například také o to, abychom byli aspoň do jisté míry soběstační v zemědělství, vyplývá z toho v hospodářsko-politickém ohledu, že není naším cílem silný export. A to může v poměru k rozvojovým zemím znamenat jedině to, že je vlastně již nebudeme „muset“ vykořisťovat, že nás k tomu nebude nutit naše závislost na exportu. To jistě pro nás znamená nutnost určitého omezení výroby, zaměření na výrobu spíše vysoce kvalitních výrobků. Ale především musí být cílem jistá rovnováha v pohybu lidí i pohybu zboží.*/ To také znamená, že dokud rozvojové země zatím nejsou tak daleko, aby mohly být partnery v této rovnováze, že jim musí být poskytována rozvojová pomoc, kterou využijí podle vlastního uvážení, v souladu s jejich vlastními ekologickými a kulturními tradicemi. Zdůrazňujeme, že naše politika vůči rozvojovým zemím nesmí být závislá na politických zájmech druhých, nýbrž musí odpovídat potřebám a našemu ekonomickému a životnímu standartu. Naš rozpočet na rozvojovou pomoc musí být tak veliký jako rozpočet na obranu.

DL: A co vztahy k východoevropským zemím a zvláště k Československu? To ovšem zahrnuje také otázku tzv. východních smluv a postoj k tzv. „dohodě“ mnichovské. Jaké jsou vaše představy o těchto otázkách?

J: Pokud se týče poměru ke státům východního bloku, musí se dát západoněmecké reakci na vědomí, že existují dva německé státy, a to plně samostatné státy, a stále znova se musí zdůrazňovat důsledně plnění východních smluv.**/ Věřím, že je to nyní mezi zelenými poměrně jednotná linie. Existují sice i mezi zelenými konzervativní kruhy, které mají ještě jisté iluze o znovusjednocení Německa, ale věřím, že nemají ohlas.

W: Ale ano! Jsou někteří, kteří se domnívají, že toto znovusjednocení má být předpokladem, to znamená, že každému, a také nám, se má přiznat zásada práva na sebeurčení.

J: Ano, to souvisí s ideou „všichni lidé budou bratří“ – potom je však znovusjednocení Německa stejně žádoucí jako sjednocení celé Evropy. To znamená, že možnost spojení NDR a SRN je stejně realistické jako spojení celé Evropy a vytvoření jednoho jediného „evropského národa“. V této utopické podobě to mohu akceptovat. Ale jestliže se

* / Reaguje patrně na ohromné /miliónové/ migrace ze zemí tzv. třetího světa do Evropy, které jsou obrovským sociálním problémem současného světa. /Poznámka redakce./

** / Tj. souboru dohod, které uzavřela předchozí socialisticko-liberální koalice postupně se Sovětským svazem, Polskem, Československem a tzv. NDR a které se týkají zejména uznání nynějších německých hranic a vzájemného navázání států.

- hovoří o znovusjednocení v rámci dnešní realistické politiky vůči NDR a vůči Polsku, pak to, jak věřím, nemůže mít mezi zelenými žádný ohlas.
- M: Já nevidím v podobné myšlence nic špatného, samozřejmě jestliže vyloučíme jakoukoli vojenskou cestu a jestliže bychom si je představili jako výsledek postupného vývoje. Potom by to dokonce mohlo být spojeno s výhodami pro celou Evropu a pro mírové soužití – například kdyby se uzavřela dohoda, že oba německé státy budou bez atomových zbraní. Já nevidím žádný důvod, proč by nezbytně musely existovat dva německé státy.
- W: Pro mne není žádný důvod, proč by měl existovat jeden.
- J: Pro mne jsou to dnes dva státy, které jsou si navzájem stokrát vzdálenější než Německo a Francie. A když se mluví o sjednocení, podle mne by německo-francouzská osa byla Německu daleko prospěšnější než sjednocení nynějších dvou německých států . . .
- W: Stokrát prospěšnější!
- M: Všechni se shodujeme v tom, že hranice jsou realita.
- P: Hranice nebo zed? To je rozdíl!
- M: Ano, to je rozdíl, s Francií máme také hranice, ale není tam zed. Myslím, že hranice by měla být všude tak slabá a odzbrojená a že by měla umožňovat vzájemné návštěvy atd.
- P: Chtěl bych poukázat na jedno nebezpečí, které pochází z padesátých let: Je to teoreticko-politická koncepce jednotného a neutrálního Německa, o které se velmi hovořilo za Adenauerovy éry, koncepce odzbrojeného /anebo nikoli znova vyzbrojeného/ Německa, jehož neutralitu by garantoval jak východní tak i západní blok. U konzervativního křídla zelených je tato idea dnes znova populární: Vystupme z východního i západního bloku a vytvořme neutrální jednotné Německo jako neutrální ostrov mezi bloky, říkají. Tuto myšlenku považuji za mimorádně nebezpečnou.
- J: V případě atomové války je to utopie a jako utopie je to nebezpečné.
- W: Myšlenka znovusjednocení je nemožná také proto, že pojem národa se stal velice obskurní věcí. Je to totálně amorfní pojem. Má-li se týkat kultury, potom je Rakousko také německé. My zelení musíme být totálně proti každé emocionální vazbě na obskurní pojem národa, protože chceme vytvořit malé decentralizované jednotky.
- E: Já jsem pro malé regionální jednotky, ve střední Evropě stejně jako ve východní a všude jinde.
- W: Ale přitom se nesmí zapomenout na udržení evropského celku a musí se usilovat přinejmenším o to, aby Evropané hovořili jednou společnou řečí, nejspíš anglicky nebo rusky.
- M: Ale ne, to je nemožné!
- W: To je nutné k dorozumění!
- J: Já nedovedu pochopit, jak může někdo mluvit o spojené Evropě a nebrat přitom v úvahu východní blok.
- W: Oba nynější ekonomicke bloky, které stojí v Evropě proti sobě, jsou zcela umělé a nepřirozené, a proto je nelze považovat za nějaký počátek evropského sjednocení.
- P: Můj názor je, že oba vznikly z právní vyrovnat rovnováhu, na jedné straně Spojených států, na druhé straně SSSR.

- D1: Chtěl bych vás však poprosit, abyste vyjádřili především své názory o Československu.
- P: Chtěl bych říci, že také na nás zapůsobilo heslo z Československa z roku 1968, heslo o „třetí cestě“. I když dálc nebylo teoreticky propracováno a prakticky se neuskutečňuje, je blízko našemu pojetí. V tom se musí pokračovat, a i když to není nyní možné prakticky uskutečňovat, je třeba aspoň teoreticky se tím zabývat.
- W: Naše představy jsou blízké myšlenkám z Československa z roku 1968, a také těm z Jugoslávie ...
- J: ... a dnes přicházejí podobné i z Maďarska ...
- M: Já bych nechtěla být označována ani za „levou“ ani za „pravou“ a právě proto mi je Československo tak blízké, že si nepřeje ani Američany ani Rusy, ani komunismus ani kapitalismus, že chtějí vyjít z toho to dilematického myšlení a že hledají něco třetího, nějakou třetí alternativu. Já doufám, že bude dost lidí, kteří naleznou odvahu k tomuto novému způsobu myšlení.
- D1: Já bych však řekl, že ve vašem způsobu myšlení nalézám mnohé jasně konzervativní prvky ...
- J: Bylo-li to řečeno, mohu na to odpovědět, že zelení jsou v pozitivním smyslu konzervativní ...
- D1: To souvisí s poslední otázkou, kterou jsem si na vás připravil: Mohu vás poprosit, aby mi každý z vás řekl, jaká je jeho osobní motivace pro účast v zeleném hnutí? A konečně, než skončíme tuto besedu, chtěl bych se vás ještě zeptat, zda myslíte, že jsme hovořili o všech problémech, které se vám zdají podstatné a potřebné v této první diskusi. Chlæli byste ještě hovořit o nějakém problému, na který jsme třeba zapomněli?
- P: Jednu věc postrádám. O tom, co já pokládám opravdu za revoluční na zelených, o tom nepadlo – je to legra n  – ani slovo. Uznávám, že je to moje libu tka, ale je to právě ten důvod, proč j s  osobn  jsem u zelen : Zelen  jsou politick  hnutí, kter  je velmi, velmi vzdáleno od politického fanatismu. Pravda, mezi zelenými jsou také protoci záhuby světa – jsou ve velk m množství zvlášt mezi těmi, kte  se ve jn  vyjadřují. Ale jak j s  se se zelenými seznámil, a to obzvl  t osobn , na různých sch uzsch a  celostátních anebo u nás na sch uzsch členských, v t nu jich hodnot m, a to z prvního dojmu, aniž bych je znal blíž, jako lid , kte  jsou rádi na světě, kte  jsou pom rn  spokojeni sami se sebou, kte  si dokázali vyřešit problémy svého soukromého života, kte  jsou, jak se to dnes nep kn  r sk ,  usp sn , kte  jsou stále schopni pocitovat zcela soukrom  štěstí – a přesto v sechno jsou politici . A tohle je pro mne ten ohromn  rozdíl ve st vn n  s těmi, které jsem potkal, třebaže jako velmi mlad , koncem šedesátých let; tehdy to bylo velmi  usp sn  politick  hnutí, a takov m jsou dnes také zelen . Fascinuje mne, že cel  toto zelen  hnutí je neseno lidmi v t nu  astn mi, v t nu normálními, kter m podle mého názoru nchrozn , že by se stali fanatiky, kter m je fanatismus cizí. Nelchrozn  jim, že by se zvrhl  do fanatismu, to znamená do opovrhování lid , anebo že by byli schopni se chropit zbran . Takhle naprost  mírumilovnost lid , kte , jak jsem řekl,  ij  relativn  době a  astn , ta m  fascinuje. Nal z m tu nov  druh hum nn  politi 

ky, o které si myslím, že má opravdu možnosti. Vzpomínám si na lidi, které jsem viděl na univerzitě, nebo na ty, které jsem potkal kdysi v SPD, a které jsem jinak už nenašel nikde; ale hnutí zelených je pro mne jedinečným právě tím, že v něm nejsou lidé z vnitřních deficítů, z vnitřní zatrpklosti, z vnitřního rozbíti, že tito lidé nejsou vytvořeni vnitřními podmínkami tohoto druhu a přeměnou těchto osobních problémů v politické. Neprojektují svoje problémy na nějakého politického nepřítele a nepatří k těm, kteří se potřebují vyžít v politice, a to třeba násilnostmi se zbraněmi. Zelení jsou lidé, kteří se „prosadili“ ve společnosti, a přesto nejsou spokojeni, a přesto dělají politiku a jsou během několika málo let politicky úspěšní. To je to hlavní, co mě drží u zelených.

W: To je pravda, ale jenom částečná. Pravda je, cos řekl o nefanatismu a mřížmilovnosti a o tom, že nenásilnost je jejich principem, ale není to pravda, pokud se týče toho, co se psychologicky za tím skrývá. Jsem přesvědčen, že mnozí lidé v tomto hnutí jsou hlučně nešťastní. Nešťastní kvůli svému okolí, nešťastní kvůli sobě samým. Nikdo totiž nemůže být šťastný, když je venku všechno na draka, když vztahy mezi lidmi jsou povrchní, když je každý osamocen atd. Komunikace, která dříve patřila k tradiční společnosti, je dnes přerušená, ale potřeba po ní zůstává. K tomu přistupují vnitřní nesnáze, pracovní problémy, studijní problémy a intelektuální problémy, které se mi zdají být daleko nejhroznější – a tyto všechny problémy uvrhly lidí do permanentní nespokojenosti.

M: Jistě, vědomí problémů je neustále tady. Ale chtěla bych zdůraznit, že pro mne je to konstruktivní začátek. Začátek pro mne není v tom, že bych řekla „všechno stojí za hovno a tak do toho praštím“. Jsem konstruktivní, protože věřím, že se věci mohou pozitivně změnit, protože nepovažuji vše za špatné, protože považuji za špatné jenom jisté věci. Nezažila jsem hnutí roku 1968 – byla jsem ještě malá – ale co jsem zažila, byli například tzv. „barevní“ /Bunte Liste – „levicově“ orientovaná skupina, čili „rudí zelení“ – poznámka překladatele/. Toto hnutí se mi jeví jenom jako pozdně pubertální náhražkové akce – člověk musí pořád jaksi zavraždit svého autoritativního otce nebo něco podobného. Nic podobného nevidím u nás.

P: Jde o to umět žít „ve věcech“. Dovedu si dost dobře představit nás všechny, kteří tady sedíme, že bychom byli schopni žít bez zelených, aniž bychom upadli do nějaké psychické krize. Náš pocit vlastní hodnoty není natolik spojen s existencí zelených, nejsme na tom závislí jako kojenec na matce, nemáme vztah poslušnosti vůči straně zelených ba ani k politickým ideálům této strany. Nic podobného nenalézám ani na nás zde a ani na jiných zelených, které považuji za životaschopné. A to je pro mne další rozdíl mezi – například – zelenými a inohnými komunistickými vysokoškolskými skupinami, pro něž skupina se stala otcem, a kteří jsou schopni žít pouze v tomto obopoleném vztahu závislosti.

J: U CDU to ale taky nenajdeš.

P: Jo, ale tam nenajdeš ani ideály. To co mě fascinuje, to je právě to spojení utopického požadavku s pocitem, že každý ze zelených může bez zelených docela dobře žít. Oni se neinvestují jako osoby, když dělají politiku; oni dělají politiku z přebytku a ne z nedostatku. Proto mám ještě naději.

- W: V to také věřím.
- M: Chtěla bych k tomu ještě něco říci. Zdá se mi, že někteří kolegové ve výboru jsou přece jen závislí na svých „obrzech nepřítele“ a že nesnesou slyšet o něčem jiném. Také oni musí mít takové a takové nepřátele, přesně podle ideologie, kterou zastávají. To můžete vzít „barevné“ nebo komunisty /DKP/ se kterými jsem v tom výboru, jedni jako druzí závisejí na tom, že jisté lidé a názory považují za špatné, což potřebují, aby se pak vůči nim mohli cítit jako dobrí.
- W: Ale jo, také u některých zelených je vidět potřebu „nepřátelského obrazu“ a nemusí to být bezpodmínečně namířeno proti jiným stranám, ale spíš vnitrostranicky. My kteří jsme tady na této hřešidlo nijak zvlášť netrpíme, my se snažíme držet se daleko od vnitřních partajních hádek, stejně tak jako většina zelených. Ale celá řada lidí používá stranu jako jeviště pro svoje politikaření. Potřebují stranu k sebeprofilaci. A tito potřebují „nepřátelské obrazy“.
- P: Proto jsem taky říkal, že i mezi zelenými jsou proroci zániku světa. Jsou to právě ti, kterým tak hrozně rádi reportér drží mikrofony pod nosem. Ale to není většina zelených, tohle není základní náladu u nás. Zelení jsou lidé, kteří velmi rádi žijí, milují, jedí, pijí a smějí se. Nevím, nejsem tak starý, ale takhle jsem ještě politiku nepoznal.

*

KDYŽ JDOU DOMA SPRÁVNĚ HODINY

Když jdou doma správně hodiny
a teče voda a v kamnech hoří plyn
Když vidím dýmat k nebi komínky
a měsíc zapadat v zahradě do jiřin

jsem tiše rád a raduji se snivě
před loukou rozkvětlou jak tenkrát jako kdysi
když jsem čel o koních na červenecové nivě
začísmco v dřevnku dědeček hubil krysy

Atd. atd.

Karel Boušek v Rudém právu dne 20. srpna 1983

RADA UMĚLCI

Nechoď, hochu, na Hlubáka,
že dýmají komínky –
a tím mří mu připomínej,
že odbíjej hodiny!

Dialogy

EKOLOGICKÁ KATASTROFA V ČESKOSLOVENSKU OČIMA SOUSEDŮ:

Zkrácený překlad ze Spieglu č. 12/1983, str. 150–158

DALEKOSÁHLÉ ZNIČENÍ ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V ČESKOSLOVENSKU

Socialistická „těžkotonážní“ ideologie a úsilí o vysoké hospodářské přírůstky způsobily zničení životního prostředí, které je v Evropě bezpříkladné: V ČSSR je 34 % lesů buď těžce poškozených nebo již mrtvých a lidé trpí tolik, jako nikde jinde, znečištěním ovzduší a vody. Zlepšení není v dohledu: ČSSR potřebuje své tepelné elektrárny na hnědé uhlí a veškeré informace o znečištění životního prostředí jsou tajné.

Čtyři miliony Čechů a Slováků – 26 % obyvatelstva státu – žije ve výsoce zamořené atmosféře a vidí slunce jen přes tlustý, do bronzova zabarvený filtr tvořený mraky sploidin. Více než osm tisíc kilometrů československých vodních toků, 33 % jejich celkové délky, je již biologicky zcela mrtvo. Půl milionu hektarů lesů na území ČSSR je pokládáno za poškozené na nejvyšší míru. V roce 1990 to už bude milion hektarů, 34,5 % všech lesů Československa.

Alespoň v jedné oblasti tak dosáhl šéf československé partaje a státu Gustáv Husák toho, co po desetiletí rozhodně vyhlašuje za cíl v innych odvětvích: světové úrovně. ČSSR je dnes nepochybně na prvním místě mezi ničiteli ovzduší a vod v Evropě.

Nikde jinde nepřipadá větší množství emisí jedovatých sploidin na jednoho obyvatele. Patnáct milionů obyvatel ČSSR znečišťuje svá vodstva tak, jako by jich bylo alespoň o 4 miliony více, a čistí je tak, jako by jich bylo o 4 miliony méně.

V kdysi „zlatém městě“ Praze obsahuje každý krychlový metr vzduchu 0,13 miligramu popíalku, přičemž mezinárodně tolerovaná norma je 0,04. Také podíl kysličníku siřičitého, 0,17 mg, je zhruba třikrát větší než je stanovená hodnota.

Dráždivá směs ze smogu a naftových a benzínových sploidin škodí stejně lidem jako budovám. Proto už nestačí, že pražští restaurátoři pracují na plné obrátky. Chátrání starých gotických či barokních staveb postupuje mnohem rychleji než jejich opravy.

Rovněž nebe nad hlavním městem Slovenska Bratislavou je plné jedu. Jakmile začne vát vítr z jihozápadu a přížene sploidiny z chenušek Slovnaft a Závodů J. Dimitrova /dříve Dynamit Nobel A. S./, musí zůstat všechna okna zavřená. Minimálně třikrát do roka přijdou fotbaloví fanoušci ze stadionu domů černí jako havrani.

K tomu v Bratislavě panuje akutní nedostatek pitné vody. Stále častěji teče z kohoutků nahnědlá břečka. Lékaři doporučují maminky, aby rozdělávali svým dětem sušené mléko minerálkou, aby se předešlo střevním infekcím.

Ještě horší je to v mnoha slovenských venkovských městech, avšak daleko nejhůře je v severních Čechách, při hranicích s NDR. Severní Čechy jsou základem této tradičně bohaté průmyslové země: ložiska třetihorního hnědého uhlí se táhnou v délce dobrých 80 km a šířce 10 – 20 km, od Ústí nad Labem, přes Teplice až po Chomutov. V současné době se zde těží čtyři pětiny československého hnědého uhlí a vyrábí se zde dvě pětiny elektrické energie.

A podle toho to taky zde vypadá. Svědek, který rozhodně nemůže být podezříván z nepřátelské zaujatosti, všechny komunista Otto Janecek, říč v listu Rakouské komunistické strany „Volkstume“ tuto „měsíční krajinu zavalenou uhlím prachem“ takto:

„Jedete-li tzv. koridory mezi obrovskými uhlími krátery, vzduchem, jímž jen mlhavě prosvítají okolní hory, a vidíte-li na obzoru kouřit komíny tepelných elektráren mezi gigantickými chladicími věžemi, poznáte teprve, jak je člověk schopen ve své zběsilé honbě za energií zničit své životní prostředí.“

Měsíční prováděná hygienika a lékaři v tomto „horofém srdci země“ /jak napsal o severních Čechách pražský odborářský list Práce/ poskytla výsledky jako z hororu: děti žijící v těchto zamořených oblastech mají o 20 % víc červených krvinek. Vývoj jejich kostí je zpožděn o dobrých 12 měsíců. Počet případů leukémie v mladém věku stoupá. Od třicátého roku života se daje předpokládat selhání srdeční činnosti a je nutno obávat se zvýšení počtu rakovinových onemocnění. Průměrný lidský věk se zde zkracuje o tři roky.

S jedinou výjimkou Šumavy jsou dnes veškeré lesy na severní a západní hranici Československa buď těžce ohroženy nebo již zcela zničeny. Tak je tomu v Krušných, Lužických a Jizerských horách a v západní části Krkonoš. Spolu se stromy, především jedlemi veškerého stáří, mizejí i louky, bylinky a lesní květena.

Jak dokazuje případ Krušných hor severně od Karlových Varů, postupuje katastrofa jako podle nějakého nemilosrdného jízdního rádu: před patnácti lety začaly prosvítat koruny jednotlivých starších jedlů. Před deseti lety začaly hynout menší kusy lesa. A v posledních pěti letech hynou celé rozsáhlé plochy lesů. Jehličí zhnědne a opadává. Rychle se množí různí škůdci. A když potom úřady rozhodnou o postřiku obrovským množstvím insekticidů za pomoc vrtulníků, zamoří se navíc půda a tím pak i voda.

Vladimír Pešina, člen České akademie zemědělských věd, vyčsluje současnou každroční ztrátu na přírůstku dřeva na 1,7 milionu krychlových metrů. Ve skutečnosti je asi mnohem vyšší. Aby získala alespoň poslední zisk z této polohy, nechává pražská vláda mrtvý les kácet a zpracovávat na prkna pro západoněmecký nábytkářský průmysl. Největší z takto vznikajících průseků v krušnohorském lese měří 21 km a do dálky se táhne přes několik vrcholků.

Výpočet se samozřejmě minul čelem. Přes úplně holé stráně táhne zamořený vzduch nyní už nerušeně do údolí na níže položené lesy a dílo zkázy jde dál. Prudké tání sněhu počátkem jara je potom zase rok co rok příčinou velkých povodní.

Je to tedy velmi vysoká cena, již platí Československo za rozvoj svého těžkého průmyslu. Vyrábí-li dnes za rok jednu tunu oceli na jednoho obyvatele, čímž je kvantitativně na 3. místě ve světové metalurgii, je jasné, že kvůli průmyslu si zničilo vlastní přírodu.

Přitom měli pražští mocipáni v plánu zachování čisté země. Sotva kde jinde na našem kontinentě bylo od roku 1960 vydáno tolik předpisů o ochraně přírody. Povinnost chránit přírodu stanoví ústava, vše než 300 různých jednotlivých zákonů, vládních nařízení a stranických usnesení slavnostně zdůrazňuje tuto povinnost. Zákon o čistotě ovzduší č. 35 /1967 se dokonce pokouší bojovat proti znečišťování ovzduší peněžními pokutami.

A však tvrdá skutečnost socialistické „těžkotonážné“ ideologie nedala od začátku papírovým předpisům žádnou šanci: Plnění plánu má vždy přednost před životním prostře-

dsm. Každý vedoucí závodu zaplatí raději 500 000 korun /190 000 marek/ a vše pokuty, než aby zůstal pod plánem a neinkasoval tak přémie. Pokuta se totiž týká jen podniku, kdežto ztráta přemíl vlastní kapsy.

Deset let po přijetí zákona o ochraně přírody oznámil rozčarované pražský rozhlas, že provinivší se podniky zaplatily v letech 1968–1978 dohromady celkem 55 miliónů korun na pokutách, ale že škody jimi způsobené dosahly každoročně částky 4 500 miliónů korun, tedy osmdesátkrát více.

ČSSR potřebuje nutně uhlí, především na výrobu elektrické energie. Až do poloviny sedmdesátých let platily údaje o vysoké spotřebě elektřiny za hrdý důkaz o vysoké úrovni zprůmyslnění, pročež stroje běžely v noci často naprázdno. Dnes je již na šetření pozdě. Od té doby, co je Východ ve své dosud největší hospodářské krizi, nemůže si už jednoduše Husák pronikavé snížení spotřeby elektrické energie dovolit.

Všude k tomu chybí i to nejprimitivnější: 70 % všech československých domácností je dodnes vytápěno uhlím. Také teplárny – pokud vůbec jsou – pracují s hnědým uhlím. Ve většině bytů neexistují termostaty, zásobníky teplé vody, regulační tepelná tělesa – dokonce i v pražském nöbl „Interhotelu Alcron“ se na pokojích reguluje teplota prostým otevřením okna. Dokonce ani obyčejná těsnění do dveří a oken nejsou k dostání v dostatečném množství. Hlavně ale chybí finanční prostředky na pořízení moderních, úsporných a životní prostředků neničících technologií. Výsledek toho všeho je, že spotřeba elektrické energie na jednu výrobní jednotku přesahuje mezinárodní průměr o 30 a více procent, což je absolutní světový rekord.

V dohledné budoucnosti se tato gigantická spotřeba energie nesníží. Dokonce bude muset být nevyhnutelně pokryvána v ještě větší míře než dosud z domácích zdrojů, neboť SSSR prodává svým satelitům naftu stále dráž.

Tím se dostává jednoznačně téměř nutně do začarovaného kruhu, ze kterého není uniku: co by bylo krátkodobě schopno ozdravit hospodářství, to dlouhodobě ničí přírodu a tím nakonec zase zpětně poškodí hospodářství, o lidech raději ani nemluvě. A na to, aby se stavbou moderních odpopíkovacích zařízení co možná nejvíce snížily vznikající škody, zase chybějí pražské vládě peníze.

Hospodářsky vzato vidě ČSSR pro sebe jen jedno východisko: díky zanedbatelným domácím ložiskům nafty musí zvýšit těžbu hnědého uhlí z dosavadních 100 miliónů tun na 130 miliónů. A pro tento cíl není vládnoucí špičce doslova žádná oběť obyvatelstva dost velká. Dvacet severočeských obcí již zmizelo z povrchu země – měly smůlu, že ležely na uhelných slojích. Podobně zmizel /.../ Most včetně svého roztomilého divadla. Místní gotický kostel byl posunut o 840 metrů, přičemž vzala za své jeho věž. Stojí nyní, obepjat zčásti železnými pásy, mezi ostnatým drátem a kouřícími povrchovými doly.

V dohledné době má být přesídleno dalších 120 000 obyvatel severočeského uhelného revíru. Osud města Chomutova je již otázka dne.

Aby se postižení udrželi alespoň částečně při dobré náladě, sahá vláda hluboko do státní pokladny. Horníci z dolů si mohou ruinovat zdraví za co možná přijatelnějších podmínek. Dostávají největší platy v ČSSR, nakupují v nejlépe zásobených obchodech, čekají na byt nejkratší dobu a o různá stranická rozhodnutí se starají minimálně. Mají k dispozici hospody s levným pivem, odborářské dovolené v zahraničí a navíc každoročně tisíce korun

jako věrnostní přemíření. Přesto začínají reptat. Oficiální výzvy „vydržet!“ jsou na denním pořádku. „Musíme se zkrátka smířit s tím, že některé části naší země budou vše nebo méně znehodnoceny“, řekl Jaromír Pospíšil, ředitel Ekologického ústavu ČSAV, v duchu šířeného dlouhodobé zaměřeného optimismu: „V několika desetiletích“ se má prý mnoho zlepšit.

Ve skutečnosti vše nasvědčuje tomu, že ČSSR bude za těch několik desetiletí ještě nesrovnatelně špinavější a zamořenější než dnes. Neboť ložiska vysoce kvalitního hnědého uhlí jsou dávno vyčerpána. To co se dnes rýpá ze země, dává sotva 3 000 až 3 500 kilokalorií místo někdejších 4 500. Žádaná výhřevnost klesá a nežádoucí podíl popela a sny stoupá na nejvyšší míru.

„Budeme-li pokračovat tímto způsobem, stane se naše země neobyvatelnou“, stojí bez nadsázk v jednom z dokumentů Charty 77 z roku 1982. „Je zřejmé, že škodlivé látky ze vzduchu se dříve či později dostanou do vody. V dohledné době budeme muset kupovat pitnou vodu v láhvích stejně jako dnes mléko a jiné nápoje“. Zneklidnění chartisté požadovali vyčerpávající „informování široké veřejnosti o stavu životního prostředí“. Co nejrychleji měly vzniknout občanské iniciativy k otázkám ochrany životního prostředí.

Aktivní občanec je ale to nejposlednější, na co se chtějí českoslovenští vůdci spolehat. Raději jednají podle zásady, že nemůže existovat, co existovat nesmí: nařízení ministerstva zdravotnictví číslo 3/1982 jednoduše vyhlásilo ohrožení životního prostředí za státní tajemství. Následkem toho se již nesměje rozšiřovat informace o kyselém dešti, šedivém nebo a zamořených vodách. Stejně tak jsou tajné údaje o „poruchách ve vývoji dětí v některých oblastech s vysokým stupněm záření a zamoření ovzduší“.

Prvou obětí tohoto pražského výnosu byl bavorský F. J. Strauss. V lednu 1983 si ztěžoval v dopise československému velvyslanci v Bonnu na zamoření přicházející z druhé strany hranic. Emise kyselínsku siřičitého a ostatních jedovatých zplodin přicházejících z české strany poškodily už, podle dopisu, 22,4 % lesů na bavorské straně Šumavy. Moc přesvědčivé to však nebylo, neboť podle dlouhodobých měření souká nad Šumavou téměř vždy vše od západu na východ a na západě stojí bavorské elektrárny, z nichž dosud ani jedna nemá odstraňovací zařízení.

Bavorský předák se odvolal na jiná měření, podle kterých spadne ročně na Spolkovou republiku 90 000 tun sny z ČSSR, ale jen 66 000 tun ze Spolkové republiky na ČSSR. A žádal dialog Východ – Západ mezi třemi státy: NSR, NDR a ČSSR. 26. února mu Rudé právo odpovědělo záplavou nadávek. Tento pražský partajní tisk mu vyčetl „typickou politickou demagogii“: „Mnohokrát omšlaný arsenál lživých tvrzení o údajném ohrožení z Východu byl obohacen o nový prvek“.

Věděmo si přesného informačního zákazu, nemohlo si najednou Rudé právo, dříve tak často kritické ohledně životního prostředí, vzpomenout na žádný český ekologický prohřešek, nýbrž povídalo se ve vlastní demagogii: „Na území Československa padá průměrně dvakrát tolik sny západoněmeckého původu než opačně“.

PODMANÍME SI PŘÍRODU A PORUČÍME VĚTRU, DEŠTI?

Stepá věra v technický pokrok a představa, že si za vrcholněho uplatnění poznatků fyziky, chemie a biologie podmaníme přírodu a tak uspokojíme stále rostoucí požadavky člověka, vedly ve všech technicky vyspělých zemích k povážlivému narušení přírody zejména presycením půdy, vody a ovzduší jedovatými zplodinami. Varování tzv. ekologistů dlouho nikdo nebral vážně, až v jistých případech začalo docházet ke kolapsu celých ekosystémů.

První alarmující zprávy o negativních následcích lidského počínání se v tisku, rozhlasu a televizi objevily počátkem šedesátých let. Nejdříve to byly zprávy o umírání včel a čmeláků, později se příšlo na ohrožení bažantů a dravých ptáků, dnes umírají vodní toky a lesy. Co se to vlastně stalo? Spikla se příroda proti nám? Jistě ne, spíš my jsme ztratili celkový přehled při honbě za ještě vyšším hrubým národním duchodem a ještě vyšší životní úrovni. Člověk svým počínáním od počátku zasahoval do přírody, ale nikdy tak brutálně a bezohledně jako v našem technickém století. Během druhé světové války a po válce došlo k mohutnému použití DDT, jakožto velice účinného prostředku proti tělním parazitům. Později se DDT začalo úspěšně používat proti škůdcům na polních kulturách. Kdo si nepamatuje na práškovací akce proti mandelince bramborové? V roce 1948 dostal Paul Mueller za objev DDT Nobelovu cenu. DDT a podobné prostředky /Dieldrin, Aldrin, Lindan, HCB, Dioxin a podobně/, které se na základě svého chemického složení řadí k tzv. chlorovaným uhlíkovaným, jsou kontaktní jedy. Ochrana rostlin nebo boj proti malárii témito prostředky byl bezesporu ohromným přínosem pro lidstvo. Přesto se DDT a podobné substance dostaly záhy do popředí ostré kritiky. Problém jejich používání spočívá v porovnání výsledku očekávaného pro člověka na straně jedné, a kalkulovatelného rizika pro zbyvající životní přírodu na straně druhé. Řada vědců dnes došla k závěru, že nebezpečí těchto prostředků už nelze ani při neoptimističtějším náhledu popřít. Jejich nebezpečí vyplývá z toho, že se v organismu zvířat a člověka váží na nejmenší částečky tuku a jen velice pomalu se z těla zase vylučují. U člověka, který stojí na konci potravinového řetězce, došlo k hromadění těchto zplodin v podkožním tuku a v mléce. Je známo, že v jistých zemích nebo oblastech mléko žen přesahuje přípustnou hranici pro tyto látky v potravinách. To mělo za následek rozsáhlou diskusi, zda je či není správné děti kojit. Četné státy na tuto situaci reagovaly generálním zákazem používání DDT. Československo podle našich zpráv k témito státům nepatří. Ještě nedávno bylo v Československu použito DDT na práškování lesů v Krkonoších a Jizerských horách. Přitom je třeba poukázat na to, že i přes zákaz použití se DDT a jeho pozůstatky dále nacházejí v potravinách. To je pochopitelné když uvážíme, že se tyto přípravky v půdě jen velice pomalu rozkládají. Tak je například možné, že v mléce krav, které obdržely píci z pole, kde před patnácti lety bylo použito DDT proti mandelince bramborové lze stále najít zvýšené hodnoty DDT a jeho pozůstatky. Mezi tím byly vyvinuty jiné přípravky a znova se ukázalo, že u zvířat i u lidí dochází k hromadění jedovatých zplodin, což může vést k chronickým otravám, rakovině jater, ledvin nebo štítné žlázy. V řadě nových přípravků se výrobci snaží během výrobního procesu ty nejjedovatější složky oddělit. Tu ale nastává problém, kam s jedovatým odpadem? Případu, kdy

výrobci odpad jednoduše zakopali nebo hodili do moře, je známá celá řada. Nedávno vyvolaly velký skandál v parlamentu EHS sudy se zaměřenou hlavnou ze severoitalského Sevesa, které se nejdřív ztratily a potom byly náhodou objeveny u malého francouzského řeznska na dvoře. V Sevesu se v červenci 1976 stala nehoda při výrobě Dioxinu. Do ovzduší se dostalo okolo dvou kilogramů této látky. Následkem bylo uhynutí stovek koček, psů a ptáků, evakuace 700 obyvatel ze zaměřeného území, zastřelení 80.000 kusů dobytka, vážné onemocnění 15 dětí a stálé lékařské pozorování více než 22.000 Sevesanů. Přes velké úsilí vědců nejrůznějších disciplín dodnes není vyřešeno, jak se zbavit zaměřené hlsny. Zmíněné sudy byly pokusem o ilegální řešení.

Zintenzivnění zemědělské výroby vede k stále většímu používání umělých hnojiv. S průmyslově vytvorenými hnojivy se do půdy ale také dostávají těžké kovy, například kadmiu a thalium. Akumulace těžkých kovů v půdě je podporována průmyslovým spadem, hlavně spalováním uhlí a nafty v tepelných elektrárnách, teplárnách a domácnostech a také výfuky spalovacích motorů různých vozidel. Rozvoj automobilismu v průběhu posledních dvou desítek let vedl všude k těžkým imisím na pozemcích podél silně frekventovaných silnic. Vědecké práce dokazují, že tyto prvky, které se rovněž dlouhou dobu akumuluje v játrech, ledvinách a kostech vážně poškozují organismus a mohou dokonce narušit a pozměnit samotný dědičný základ zvířat a lidí. Experimentálně bylo dokázáno, že při 150 mg olova za den dochází v buňkách k prudkým otravám. Přitom některé analýzy ukazují, že v průmyslových zemích člověkem prochází denně až 30 mg olova, a že lidské tkáně dnes obsahují tisíckrát více olova, než byla původní přirozená hladina! Z oficiálních československých zdrojů vyplývá, že v Československu je ročně na jednoho obyvatele vypuštěno do ovzduší zhruba 1300 kg znečišťujících škodlivých látek. Československo také patří k těm zemím na světě s nejvyšším obsahem olova v benzínu.

V odborné zemědělské literatuře se v souvislosti s problémy plodnosti u skotu setkáváme s pojmem „chronický intoxikační syndrom“. Jedná se tu o problém hromadění těžkých kovů v těle dobytka. Citujeme: „V minulosti bylo na dominantní noxy možné usuzovat pouze hypoteticky. Nová laboratorní technika umožňuje blíže objasňovat tyto faktory. V chovech, ve kterých dojnice po opětovaných inseminacích nezabřezly, byl od problematických krav izolován a přesletřen hlen produkovaný děložním krčkem. Zjistili jsme, že spermií po smíchání s hlem během několika málo minut odumírají. [/] Na to byla na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze provedena analýza hluvu. Za pozornost stojí zjištění, že plných 21 z 29 vzorků hluvu bylo nad příspustnou hranicí. Dále u 30 z 31 vzorků hluvu bylo zjištěno zvýšení kadmia nad příspustnou hranicí. Nejzávažnější nálezy však byly zjištěny při stanovení obsahu rtuti, kde oproti příspustné hladině bylo nalezeno třinácti až dvěstě-čtyřicetinásobné zvýšení. Testace spermatoxotoxicity přitom ukazuje už při desetinásobném překročení úmrtí spermií! Na základě této poznatku byly v roce 1981 na pražských jatkách v rámci diplomové práce vyšetřeny vzorky vnitřností a masa u porážených zvířat. Ukázalo se, že ve všech vzorcích jater a ledvin hodnota kadmia převyšovala povolenou hranici. U vyšetřených vzorků masa stále ještě 25 procent převyšovalo příspustnou hranici! Nepříspustný obsah olova mělo 38 procent vyšetřených jater a 60 procent vyšetřených ledvin.“ Domníváme se, že pražské jatky v tomto směru určitě nebudou ojedinělou výjimkou. Je oprávněná otázka, co jatky s tak těžce kontaminovanými vnitřnostmi a masem dělají. V zemi,

kde maso patří k úzkoprofilovému zboží, je jistě nemyslitelné, že by šlo do odpadu tisíc tun masa ročně, plná čtvrtina, nehledě už na vnitřnosti.

V paletě látek, které snižují kvalitu potravin a ohrožují spotřebitele je třeba se zmínit o nitrátu, jehož výskyt je způsoben přehnojováním jak přirozenými tak umělými hnojivy. Všude, kde v posledním čtvrt století došlo k zintenzivnění zemědělské produkce, se půdní zásoba dusíku znásobila dvakrát až čtyřikrát! V měsících vegetačního klidu, kdy dusík uvolňovaný z půdy není přijímán rostlinami, pronikají dusíkaté látky, zejména nitrát, do spodních vod. Doporučená hladina nitrátu v pitné vodě ve výši 50 mg je dnes už u mnoha zdrojů pitné vody překročena. Na zvýšený obsah dusíku v půdě reagují rostliny rovněž zvýšenou tvorbou nitrátu. Ten je v těle živočichů přeměňován na jedovatý nitrit. Nitrit se váže s krví, což vede ke sníženému až nedostačujícemu zásobování těla kyslikem. Může dojít k vnitřnímu zadušení. Jsou například známy případy ohynutí dobytka po zkrmení píce z ploch, jejichž půda obsahovala zvýšené množství dusíku. Člověku hrozí zvýšený příjem nitrátu hlavně ze špenátu, mrkve, salátu a z pitné vody. Na nitrát v potravinách reagují především kojenci a malé děti. Někteří lékaři proto doporučují matkám, aby používaly na mléčné náhradky pro kojence místo obyčejné vody raději minerálky bez kysličníku ulidičitého. Někteří vědci se rovněž domnívají, že nitrát v potravinách a vodě vede ke zvýšené tvorbě tzv. nitrosamidů v zažívacím traktu, které se mohou podílet na vzniku rakoviny.

O tom, do jaké míry jsou v Československu zatíženy potraviny a voda nitrátem, nemáme přesné informace. Koncentrace zvířat do velkokapacitních objektů si tuto problematiku ale nese ve vlnku. Nejen že se musí přivážet krmivo z okruhu dvacetí až třiceti kilometrů, ale také exkrementy vyloučené zvířaty je třeba zase vyvážet stejně daleko. V rámci šetření pohonnými hmotami, ke kterým všechny podniky jsou neustále vyzývány, se velmi často stává, že hnůj a močůvka jsou vyvezeny jen do polovičního okruhu. Paradoxní je, že za to jsou dokonce i prémie. Vždyť se ušetřila energie!

To co je dusík pro rostliny, to jsou tzv. biofaktory pro zvířata. Vývoj hospodářských zvířat je dnes ve všech vyspělých zemích podporován biofaktory. Jedná se o minerální přípravky, vitamíny, hormony a trankvilizátory (= látky, které zvířata utlumují). Představa vyvolutat aplikaci nějakého přípravku u zvířat zrychlený růst, respektive překrýt chybou v chovu, je pochopitelně velice lákavá. Snaží vědci při hledání nových aktivních substancí nejprve poněkud připomínala počínání středověkých alchymistů. Teprve když jejich serióznější kolegové začali zdůrazňovat otázku pozůstatků a v případě antibiotik také problém rezistence, dosáhl výzkum a ověřování těchto biofaktorů vědecký charakter. V důsledku toho byly v některých zemích už v polovině šedesátých let zakázány hormonální přípravky pro stimulaci růstu a v roce 1973 byl v EHS vysloven zákaz přidávání takových antibiotik do krmných směsí, které se svým chemickým složením podobají penicilínu. Důvod byl ten, že penicilín začal být neúčinný při celé řadě onemocnění u lidí. Problém rezistence dodnes není zcela objasněn. Studiem odborné zemědělské literatury lze dojít k závěru, že v Československé socialistické republice je hledání a ověřování látek podporujících růst ve vrcholném alchymickém stadiu. Z různých článků v časopise „Biologizace a chemizace živočišné výroby – veterinaria“ vychází najevo, že se v socialistických laboratořích usilovně pátrá po nových, efektivnějších růstově stimulačních substancích. Otázka rezistence a pozůstatků hraje podřadnou úlohu. To je zřejmě také důvod, proč někteří kapitalističtí výrobci své

přípravky, na západním trhu ještě nedovolené nebo často už zase zakázané /jako například carbadox/, testují právě v Československu nebo v Polsku. Tak třeba nedávno ověřovala západoněmecká firma Pfizer efekt kombinace dvou růstových stimulátorů v krmivu pro prasata v Československu protože v EHS takováto kombinace, respektive tak vysoká celková koncentrace, není dovolena. Faktem je také, že v podmínkách velkochovu je zvýšený infekční tlak; skutečnost, která nezbytně vede ke zvýšené preventivní chemoterapii a ke zvýšené medikaci výběc. Z odborné literatury lze usuzovat, že otázce pozůstatku biosfaktorů a léčiv v jatečných zvířatech se v Československu věnuje malá pozornost.

Průmyslová činnost a automobilismus způsobují vedle shora uvedených emisí navíc ještě velké zatížení ovzduší oxidy dusíku, fluoru a síry. Díky vysokým komínům se následky emisí neprojevují v bezprostředním okolí průmyslových center, ale o stovky kilometrů dál.

Zatímcó kysličníky dusíku a fluoru ohrožují ozón, jehož milimetrová vrstvička je schopna chránit život na zemi před nebezpečným krátkovlným ultrafialovým zářením, sírné sloučeniny se za jistých podmínek pojí s vodní párou a v podobě kyselého deště se vracejí na zem. V průmyslových zemích bylo zjištěno, že kyselost deště měřená podle stupně pH^{*}/ se od roku 1960 do roku 1980 zvýšila z 5,5 o vše než jeden stupeň – na 4,2. To má za následek zvyšování kyselosti půd a vod. Už před 15 lety bylo poukázáno na to, že skandinávským jezerům hrozí nebezpečí překyselení. Veliké úsilí tamníjších vlád o snížení průmyslových emisí a protizákonky v podobě vápnění jezer doposud nemohly zamezit zničení tisíc vodních biotopů. Podle nejnovějších statistik je dnes zhruba 5 tisíc ze 78 tisíc skandinávských jezer biologicky mrtvými vodami. Dalším dvaceti tisícům jezer hrozí stejný osud. Ve střední Evropě kyselý dešť ohrožuje lesy a historické památky. V parlamentech různých zemí byly odhlasovány zákony, které stanoví, kolik škodlivých zplodin z továrních komínů se smí vypouštět do ovzduší. V řadě zemí je výstavba nových průmyslových podniků a elektráren povolována jen s podmínkou, že do komínů jsou zabudovány záhytné filtry. Vývoj filtrovací techniky je prakticky uzavřen, s montováním filtrů by se tedy mohlo okamžitě začít. Přesto se například západoněmecká vláda rozhodla dát časovou lhůtu zhruba 12 let na přebudování komínů. V Československu má být první filtr zabudován v roce 1990 v lužnické elektrárně a s přebudováním dalších elektráren je počítáno až koncem devadesátých let. V momentální fázi narušení lesa se opravdu jedná o závod s časem. Někteří experti poukazují na to, že všechny dosavadní pokusy o snížení průmyslových emisí jsou v podstatě špatné kompromisy mezi zájmem průmyslu a potřebami ekologie, že tudíž nestačí zastavit umírání lesů v Evropě. V Československu dosáhlo narušení lesů ohromného rozsahu. V Krušných horách se podle zpráv ze Zemědělských novin dnes už nebojuje o les, ale o to zachovat alespoň nějaký porost a tím předejmít půdní erozi. Je zajímavé a tragické zároveň, že jen málo československých občanů je o této bezpříkladně přírodní katastrofě informováno.

Zdá se, že se po leta v souvislosti s umíráním lesů mluvilo o sekundárních jevech. Tak například návštěvníci z Československa nám několikrát řekli, že stromy na různých místech země onemocnely na „Švarcvaldskou nemoc“. Dotazem na lesnické fakultě v Mnichově

^{*}/ pH nám říká, jak kyslá nebo alkalická je tekutina. Škála vede od 0 /extrémně kyslé/ až do 14 /extrémně alkalické/. Čistá voda má pH 7.

jsme se dozvěděli, že takováto nemoc v NSR neexistuje a nikdy neexistovala. Je pravda, že i ve Švarcvaldu umírají stromy, a to jednoznačně vinou kyselého deště a znečišťování ovzduší kysličníky dusíku a podobných látek. Ale rozsah škod ještě zdaleka není tak velký jako v Československu. Označením „Švarcvaldská nemoc“ se československému občanu sugeruje, že škody v Československu vznikly nakažením z Německa a tím se odvádí pozornost od skutečné příčiny. Tepřve teď, kdy je katastrofa očividná a když už je pozdě tento tragický vývoj zastavit, se v médiích mluví otevřeněji o umírání pohraničních lesů. Podle nejnovějších zpráv v tisku a rozhlasu je v Československu už zničeno na 220 000 ha lesů. To odpovídá zhruba čtvrtině celého lesního porostu. Umírání lesů v Československu bylo poprvé pozorováno v roce 1947. Nemoc z Krušných hor už přesáhla na Jizerské hory, Krkonoše a na Beskydy a příznaky onemocnění jsou zjištěny už i na listnatých stromech. Vláda sice už v roce 1958 ustanovila zákon o ochraně přírody, který se však, jak je vidět, projevil jakožto naprostě nedostačující. A tak to také zůstane, protože je lacinému získávání energie z hnědého uhlí s vysokým obsahem síry nadále dávána absolutní prioritu, protože závody a jednotlivci nevyvíjejí opravdové úsilí o zamezení imisí a šetření energií, protože od průmyslových závodů, které imise způsobují, nejsou vyžadovány patřičné peněžní pokuty. Všechna ostatní protiopatření, jako například výsadba rezistentnějších dřevin, jsou jen léčením symptomů, které jen umožňuje celkovou situaci dále zhoršovat. Československo bylo s tímto problémem konfrontováno už před lety. Město aby vyvinulo úsilí na vyvíjení technologií šetrících životní prostředí a tím tak využilo možnosti dosáhnout primátu na světovém trhu, je dnes ve světě proslulé, vedle piva, už jenom jako největší znečišťovatel okolí a jako největší spotřebitel energie na produkční jednotku.

Tímto stručným příhledem o stavu narušení přírody a ohrožení člověka „vymoženostmi technického pokroku“ všeobecně a v Československu obzvláště, jsme chtěli informovat a zároveň přesvědčit o nutnosti celkového pohledu na svět, přírodu, člověka a lidskou činnost. Nikdy nesmíme zapomenout, že i člověk je část přírody a jakožto takový člověk musí přírodní zákony respektovat. Podmaňování přírody znamená neakceptovat přírodní zákony, znamená nejen zničení pár stovek nebo tisíc druhů zvířat a několika tisíců hektarů lesa, znamená to dříve nebo později zničení vody a atmosféry. Jestliže to necháme dopít tak daleko, pak jsme neměli právo považovat se za nejvyvinutější a nejvyšší tvory vývoje a tvorstva.

ing. Anna O N T L O V Á

DISKUSE O VLASTENECTVÍ

V tomto čísle zveřejňujeme první materiály k diskusi o československém vlastenectví. Důležitost tématu je zřejmá každému. V ovzduší neúcty ke všem hodnotám a všeobecnému nihilismu, které v naší zemi po r. 1969 převládlo, je pocit sounáležitosti kolektivu československých občanů prvním předpokladem jakékoli změny. Proto jsme si vzali za cíl volat k novému československému vlastenectví.

Nechceme však problém zjednodušit. Sebeurčení kolektivu, jež si žádá jeho semknutí, vždycky bude v napětí se sebeurčením jednotlivce, jenž se má se svým kolektivem identifikovat. Také sebeurčení každého jednotlivce je jeho právem i povinností. Potud problém obecný. My Češi a Slováci máme ten obecný problém ještě ztřízen; jako Češi řeď mluvme o Čechách: každý dobré ví, že nynější cynismus a nihilismus povstal z toho, že nás národ nakonec přece jen vyměnil svobodu za plný /tehdy/ žlab, a nás, kteří jsme s tím nesouhlasili, prodal do Gustárových kriminálů anebo vyhnal ze země. Proč se ztotožňovat s tímto národem? Každý ví, že notorickým problémem Čechů, abychom to řekli hodně decentně, je to, že stávají svobodu příliš nízko ve svém systému hodnot. Jak se identifikovat s tímto národem, miluješ-li svobodu na český vkus nezřízeně ?? Kolektiv, který má nedostatek hrドsti, málo přitahuje hrドlé lidi – čímž vzniká bludný kruh. Kolektiv, který nemá dost sebeucty, pomáhá si chùdami. Na tom může vyrůstat vše, i ten nejrůdnější květ z Gustáovy zahrady, rasismus. Co s tím? – Nechtěli jsme vše, než diskusi zahájit.

Red.

POZNÁMKA K TEZI O VLASTENECTVÍ

Zdá se, že teprve po delší době nuceného pobytu v zahraničí Tesař počítal potřebu napsat a předložit deset bodů, které by předně měly probudit „Exil“ z jeho sněhurčina spánku, které by – dále – též nastínily praktické kroky k osvobození naší země od okupantů a jejich normalizátorů, a které by – nakonec – měly napomoci, aby režim, který bude u nás po osvobození nastolen, netrpěl na nemoci jak dědičné tak nakažlivé. Jeho volání po vytvoření osvobozenec organizace /bod 10/ je přímo dedukováno z postulátů předcházejících, jejichž pak základem je bod první, který tvrdí, že je nezbytné podněcovat české, slovenské a československé vlastenectví a národní a státní sebevědomí na jeho základě. Zde klepl hřebík na hlavičku.

Začíná být totiž jasné, že současná politická situace, kterou musíme překonat, přímo koření v krizi našeho národního sebevědomí. V „Exilu“ jsme vystaveni často přímlému a jindy nepřímlému, nieméně vstravému nátlaku se asimilovat. A doma je totéž a ještě daleko horší. Módní vše zpochybňující nihilismus nás nejpalcivěji zasáhl právě zde; moc okupanta se všemožně snaží nás zbavit zbytků pocitu svébytnosti a svéráznosti. Jsme zglajchšaltování zálužnou průměrností. Jak Východ tak Západ se upřímně a dojemně stará o to, aby žádný nový tzv. český, slovenský či československý problém v budoucnu ne-nastal; všechno bude vyhovovat, když nebudeme!

Vlastenectví se dnes běžně zdá, a to i téměř nejotevřenějším z nás, přinejlepším jako cosi starodávného, zatuchlého a vůbec směšného, přinejhorším pak jako přímo zločin pro-

ti světu a humanitě vůbec. Jedněm je motivací přímo zvěřecká touha po „světovosti“, jiné, v zájmu svého pohodlí, přijali integrační hru svých „hostitelských zemí“, další zcela jednoduše ztotožňují vlastenectví se šovinismem.

Vlastenectví se opravdu může zvrhnout v šovinismus! Ale co to znamená? Per analogiam se dá argumentovat, že křesťanství musí být zavrženo, poněvadž se zvrhlo v pálení čarodějníc a socialismus v bolševismus, stejně tak – jak čtenář Platóna ví – monarchismus se může, a taky se tak stává, zvrhnout v tyranii, aristokratismus v oligarchii a demokracie v demagogii. Otázka: Co se ve světě nezvrhlo nebo zvrhnout nemůže? Co takový politický a hospodářský liberalismus 18. století, co takové Atény či Řím?

Pak opravdu není divu, že mnozí sedí již desítky let v „Exilu“, že jejich děti jsou už /Kolikrát jsem jen slyšel toto slovo! Používá se ho ve stejném smyslu jako: je už doktorem, inženýrem atd./ Američany či Němci a že jejich kosti budou jednou práchnivět bud u řeky Orinoco či u řeky Nekaru. Kde jsme to udělali onu logickou chybu, kde nás naše vychování a vzdělání zkámalo, do jaké to pseudo-intelektuální klece jsme se to jen dostali?

Národ. Co je vlastně národ? Co my pokládáme za národ? Máme nějaký pojem vlastní? Je jasné, že pojem národa, jak ho znají na Západě, běžně neužíváme. Tam se národ kryje s občanstvím. Kdo totiž je třeba občanem USA, je též členem amerického národa. Všichni Skotové, Italové, Francouzi, Irové, Ukrajinci, Pakistánci a Japonci, vedle potomků zběhlých amerických černochů, jsou členy jednoho národa kanadského. Ale v tomto případě, a všichni to dobře vědí, se pojem národa vyprázdnil, stal se triviálním. Nač používat vůbec tohoto výrazu, když znakem příslušnosti k národu je kus papíru vydávaný byrokraty místní správy?

Existuje snad nějaký význam jiný? Existuje snad nějaký význam, který by nechápal národ jako víceméně náhodné nakupení jednotlivců, kteří z čistě účelových pohnutek jaksi drží pospolu, po způsobu písku v pytlí? /A je jedno, jestli tento „pytel“ je pozitivní zákon, správa, hranice nebo jazyk; neboť ani jazyk není dostatečným determinantem národním: je známo, že spousta různých národů hovoří tímž jazykem, a to vedle národů hovořících hned jazyky několika./

Otázka po příslušnosti jednotlivce k národu a otázka, co je vlastně národ, jsou pouze dvě odlišné plošky stejného problému. V podstatě se jedná o problém vyslovený už dávno Platónem: problém vztahu jednotlivce k celku, slovy Platónova žáka Aristotela tzv. problém jednoho a mnoha. Jak je vůbec možné, aby jednotlivci, tzn. v sobě autonomně existující a tudíž v podstatě neodvislé jednotky, byli přesto v jistém pregnantním smyslu jedno? Tento problém se objevuje všude. Tak například ve vědě, respektive v její filozofii, je tradičně kladena základní otázka, jak je vůbec možné, připustitme-li, že opravdu existují ve světě pouze jednotlivci, přece dojít k poznatkům, které vyslovují něco všeobecně platného – přičemž se předpokládá, že všeobecná platnost úsudků je základním rysem jejich pravdivosti. Tak například třebaže jsme nemohli vyzkoušet rozpustnost všech zrnek soli na světě, přece chce chemie tvrdit, že veškerá sůl světa je rozpustná. Univerzální, tj. všeobecné soudy běžně děláme – a to nejen ve vědě. Co ale ospravedluje naše počínání?

Odpověď na tuto obtížnou otázku níže nějakým způsobem určit respektive založit podstatný vztah závislosti mezi jednotlivcem a tím, čeho je jednotlivec, či jinak řečeno,

musí být odhalen důvod proč i přes svébytnost a ohrazenost jednotlivců v nich existuje něco, jedno, společné: mnohost jednotlivců, a to i když tito jednotlivci zůstanou jednotlivci, je překonána tím, co je ve všech těchto jednotlivcích společné. A je to právě toto něco společného, co zpětně činí z jednotlivců jednotlivce, tj. částí právě tohoto něčeho společného. To co jednotlivec ve své podstatě je, je právě nejpřesněji vyjádřeno v tom společném, v tom, na čem se jednotlivec jako jednotlivec podstaví.

To, co mají jednotlivci společné, na čem se podstaví a v čem jsou jedno, neexistuje v nějakém světě vlastním, odtrženém od světa tohoto, není to ani nějaká idea, slovo či myšlenka boží. Toto něco společné totiž nezbytně existuje – a tudíž je svrchovaně reálné – jen a pouze ve svých jednotlivcích a skrze ně.

To, co mají například všichni lidé společné, je jejich lidství. „Lidství“ je sice slovo skládající se ze sedmi písmen. Ale to, co toto slovo vyjadřuje, je realita vtělená do zcela konkrétních lidských jednotlivců, tj. do toho Franty či tamté paní, kterou jsem potkal na ulici. A je také nezbytné vyslovit stejným dechem, že právě všechno to, co jsou tito zvláštní partikulární jednotlivci, tento Franta či ta paní s kloboukem, je právě lidství. Tento člověk a tato obecnost lidství jsou totiž identický objekt chápáný ze dvou rozličných pohledů: pohledu časovosti /tentot jednotlivec, s jeho zcela zvláštním životním osudem a osobními vztahy/ a z pohledu věčnosti /tentot jednotlivec v sobě dokonale a plně obsahující věčné, tudíž božské, všelidství/.

Je to snad jiné s národem? Kde, přesně řečeno, je vlastně národ? Existuje jen jako nějaká abstrakce či jako heslo pro politické propagandisty, nebo jako skupina lidí opatřených stejnými doklady? Ani jedno, ani druhé. Národ neexistuje jako nějaká abstraktnost či jako slovní obrat, neboť národ existuje pouze jako vždy už vtělen do svých jednotlivců. Oni, tito jednotlivci, jsou národ. Ale též obráceně platí, že každý jednotlivý člověk je nezbytně ve své podstatě a to neomezeně právě národ.

Mnohým je tato myšlenka z rozličných příčin nepřijatelná. A přece, co jiného je například řeč, nežli právě toto podstavení se na něčem společném: v naší řeči a jen skrze naši řeč se všebec a prvořadě objevuje věci v jejich specifické podobě /a jelikož se teprve jen jako chápání objevuje, jejich existence pro člověka až teprve v jejich vyslovení vzniká!; specifické pocity a postoje vůči světu, které my všichni vnitřně a takřka vrozeně chápeme, jsou v podstatě nepřístupny příslušníkům národů cizích /stačí myslit na překlad z jedné řeči do druhé/; osud nás všech je osudem mým vlastním a ony samočinné jednotné reakce lidí v roce 1918, 1938 a 1968 nebyly nicméně jiným než právě projevem této hluboké identity všech příslušníků našeho národa. Každý věděl, kde je jeho místo, každý věděl, co ten druhý má na mysli a na srdeci, bez říkání každý věděl co má dělat! Znásilnění z noci na 21. srpen a hanebná kapitulace podepsaná v Moskvě o několik dní později, byly osobním znásilněním a prohrou každého jednotlivého člena národa!

Identita jednotlivce a lidstva je ovšem hlubší než identita jednotlivce a národa, je ale méně konkrétní. Jak tomu rozumět? Lidství, aby se konkrétně všebec mohlo vyjádřit, musí se vystavit v podobě národa. Lidství, protože tohle je právě ta nejsírší společná realita vlastní všem jedincům, nemůže nabýt konkrétní podobu. Tuto konkrétní podobu však dostane jako národ, tj. jako tahele či ona specifická podoba lidství. V národu se lidství /humanitas/ vysloví; národ je „slovo“ vyjadrující „myšlenku“ lidství. Národ

je to nejširší možné z konkrétního lidství. Stejně tak jako národ nemůže existovat bez jednotlivců do nichž je vtělen, stejně tak nemůže existovat lidství bez své konkrétní podoby: národ. Lidství – národ – jednotlivci!

Pojem národa takto chápáného je tudíž navýšost humanistický! Zaručuje důstojnost jednotlivce, kterážto důstojnost je neodmyslitelná od hrudnosti národní, vylučuje však jakýkoliv šovinismus, neboť tvrdí, že božské všelidství se aktualizuje i v národech jiných. Nejenže to tvrdí, ale dokonce to vyžaduje, protože jen v souvislosti s bohatou existencí národů cizích se vlastní národní existence vůbec objevuje a ospravedlňuje!

Být národem, žít národním životem, je tudíž nejen naším právem, ale hlavně povinností, poněvadž pouze pod způsobou národa je možné, aby božské všelidství se zde v tomto světě uskutečňovalo, vtělilo. Provořadým důlem naši nadcházející revolty protibolševické se musí tudíž stát revolta národní, vlastenecká.

Vlastimil Pechota

ODPOVĚĎ NE ZCELA SUBJEKTIVNÍ

V odpověď na předchozí dopis bych chtěl především podtrhnout pozoruhodnou skutečnost, jak Vlastimil Pechota z odlišných myšlenkových východisek /zjevně křesťanských/ dochází ke zcela shodným praktickým závěrům: Je to další doklad současné tendenze českého myšlení, která dává citlivému pozorovateli již delší čas znát, jak se mezi jednotlivými směry revolučního hnutí krystalizuje vědomí společných cílů a představ a jak se toto vědomí vyhraňuje nikoli již pouze negativně, v odporu k vládnoucímu prohnilému režimu, nýbrž pozitivně – v úsilí o hledání společných hodnot. Takováto atmosféra každému, kdo má aspoň ponětí o sociálních procesech, neomylně naznačuje nazrávání revoluční situace. Češi a s nimi Slováci budou za několik let stát před dalším uzavřeným bodem své historie, a jejich kolektivní chování v tom čase se opět výrazně vtiskne do jejich kolektivního profilu. Nesmírný význam této doby a této tendence nemůže být podtržen dostatečně silně.

Byť byla praktická stránka věci jakkoli důležitá, přece ještě významnější je jaksi nadhistorický její význam: nová šance, která se pro Čechy a Slováky vytváří, nová a historicky zcela neobvyklá tendence, která vzniká, je zároveň historickou příležitostí pro novou formulaci česko-slovenské duchovní specifity, česko-slovenské zvláštnosti v evropském duchovním kontextu a jejího významu a odkazu pro lidstvo. Právě z těchto dvou hledisek neobvykle vyniká důležitost problematiky vlastenectví, o které diskutujeme: jde o podobu, náplň a ovšem také intenzitu kolektivního vědomí vymezeného kolektivu spějícího k historickému převratu možná největšímu v dějinách tohoto kolektivu; a jde také o duchovní východiska pro společenské uspořádání, které tento kolektiv, respektive tyto dva kolektivy, revoluci prosadí. A jde, snad především, o jejich svébytný přínos k takovému hledání v měřítku evropského celku.

Ve zdánlivém protikladu k témtu obecným problémům chtěl bych v odpověď na přesně a zhuštěně formulovanou motivaci Pěchotovu vyjádřit motivaci bojovníků nastávající revoluce, kterí navazují na odlišnou kulturní tradici a pro něž tedy vše než pro Pěchotu vystupují do popředí jiné problémy.

Je to především problém sebeurčení nikoli jen národního kolektivu, nýbrž také každého lidského jedince – problém jeho sebeurčení také přesně i jeho národnímu kolektivu, kolektivu, jenž ho svazuje a degraduje právě v těch nejužlechtilejších vznětech. Je to problém mnoha vynikajících Čechů i Slováků, kteří se později stali takřka jícně českovými symboly vlasteneckví: problém naposled například S.K. Neumanna, jehož jméno se v současné české antikomunistické snobsky intelektuálské společnosti ani nesluší vyslovovat, ale které bude trvat v dějinách české kultury ještě dávno po vymření nynějších intelektuálních opozičníků. Problém Ilviezdoslavův. Problém kacerovaného Hugo Schauera, a také problém mladého Masaryka, v jeho českových portrétech potlačený jsem samým a jeho legendisty. Problém dobré vystihnutý autory tzv. českožidovského hnutí, který měl svou přesnou paralelu také v uvědomělém příklonu slovenských Židů k národnímu vědomí slovenskému; jmenujme tu s hlubokou úctou aspoň zemřelého za „normalizace“ a na „normalizaci“ Eda Fiše. Problém v dějinách naší kultury patrně nejklaštejší vyjádřený – a předtím prožitý – velkým zakladatelem Janem Nerudou.

Abych byl konkrétně, dovolím si vyjádřit tento problém zcela subjektivně; však také Pěchota začal mým problémem subjektivním. Nepůjde mi přitom pouze o mne samotného. Ostatně, jaká může být motivace jednoho každého z nás, než tyze subjektivní?

Nuže, já sám za sebe odmítám rezolutně a naprostě základní Pěchotovu tezi, že by celý český národ byl obsažen ve mně. Ponechávám zcela nestalinisticky na českém národe, jak dálece budu autentický já obsažen v něm: co se ale mne týká, já se znásilňovat nedám! Neboť – vyjádřím zkratkou problém, který je širší – já jsem nekapituloval ani 1938, ani 1968. V roce 1948 jsem podporoval komunisty nikoli z prospěch či zbabělosti – důkazem toho před mým vlastním svědomím je, že jsem dokázal, právě jako stoupenc komunistického převratu, a to již v roce 1949, ve svých šestnácti letech, napsat svůj veřejný protest proti prvním rozsudkům smrti: kdo si může říci totéž, s tím jsem ochoten diskutovat o problému viny metafyzické; ostatně, všem těm, kteří se „mýli se stranou“ anebo jen ze strachu drželi hubu, odpovídám, že nebudu diskutovat o vině metafyzické tam, kde je evidentní zcela konkrétní spoluvinia. Odmlčnou kapitulace 1938 činem jsem sdílel se svou rodinou, a kapitulaci 1968 jsem odmítl výslovně, plsemně a bojovně ještě dříve než k ní došlo; je to plsemně doloženo ve spisech předsednictva tehdejšího Národního shromáždění, jakož i v mých spisech trestních. Zatímco český a tehd偃 ještě vše slovenský národ si po konferenci v Čierne ulichčeně oddychl, že se nebude konat roztržka / tudž hlad/ à la Jugoslávie a vynášel své reformní komunistické miláčky, já jsem křičel „zrada!“. že jsem byl umlčen /ukřičen/ není moje vina, ani metafyzická. Je to zcela konkrétní vina nikoli jen komunistických dřívě tyranů, potom chytrých manipulátorů, nýbrž také bývalého národního stáda, které mne ukřičelo, které akceptovalo tyto vůdce, poněvadž preferovalo, tak jak mu to je bohužel vlastní, plný žlab a pohodu ustájného dobytka před osudem, možná, býka v aréně. Po Čierne a před Srpnem, když jiní /při nejlepším zůstávají/ žvanili, já jsem připravoval ilegální strukturu tak, jak jsem uměl

a mohl v situaci, kdy téměř každý byl proti; a když pak Rusové opravdu přišli, požádal jsem miláčky národa, aby podali důkaz, že jsou aspoň na úrovni jimi po léta kritizovaného Háchy – tím, že mi dají bianko pasy, legitimace, razítka atd. Samozřejmě, že odmítli /ti nejlepší z nich/ tento můj extrémismus. Nevím, zda zavážilo vše jejich pouto k rodné straně představované sovětskými tanky, anebo jejich takměř už biologická náklonnost k pivním životním normám. Nekapituloval jsem ani nikdy později – ani tenkrát, když mě oponičtí kolegové v zájmu očekávaného kompromisu s Husákem potlačili zprávu o mé hladovce o život. A tedy: Já jsem nekapituloval, a jestli tak učinilo třeba bez jednoho jediného patnáct miliónů lidí, k měnu osobnímu neštěstí zrozených v téže části světa a v téže době, znamená to pouze, že oni jsou kolem mne a NIKOLI VE MNÉ! Vím samozřejmě, že jsem zdaleka nebyl jen sám jediný, kdo jednal takto, a že toho tupého stáda zdaleka nebylo patnáct miliónů kusů – vždyť jinak bych nepsal tyto řádky a nevydával tento časopis, jehož cílem je, abychom nemohli být znova překřičeni, až zase přijde náš čas.

Při psaní těchto řádků vynořuje se mi však i jiná vzpomínka: na jednu starou polemiku či spíše snad nedorozumění. Také v roce 1967, 1968, dávno před Srpнем, jsem psal o „našich“ kapitulacích, „naši“ úctě k miláčkům národa jako jejich předpokladu, a o „naší“ servilnosti jako kořenu obojího. Burcovala mne úzkost z důsledků pitomě rehabilitačních kampaní, oslavujících slabochy druhu Eliášova či Talichova jen proto, že je kritizovali komunisté, a to ve chvíli, kdy bylo Čechům a Slovákům třeba stavět vzory jako Nálepka, Gabčík, Kubiš, Jaroš, Žingor... Tehdy se proti mně ozval jeden z bojovníků druhého odboje: MY jsme nekapitulovali! – tak protestoval... Zapomněl jsem jeho jméno, ale když dnes píšu tuto polemiku, vynořují se mi spontánně a patrně doslova jeho tehdejší myšlenky... Poněvadž jsem tenkrát já volal k témuž, jako dnes Pěchota, a z úmyslu naprostotyčí jako dnes on. Rozdílné ideologie jsou nedůležité vnější nálepky, problém ve své podstatě zůstává, a je tak hmotný, že může být jedním a týmž člověkem v průběhu let formulován ze dvou odlišných přístupů s týmž naprostodnes zřetelným spojeným cílem.

Budiž mi však dovoleno zůstat ještě u svých vzpomínek veterána. V jedné samizdatové polemice v roce 1978 jsem se utkal s Lubošem Kohoutem. Toto jméno musí být zachováno v českých dějinách z důvodů nikoli dokumentačních, nýbrž sebezáchranných. Byl to on, kdo na jaře 1969 z tribun pražských mítinků volal jugoslávské heslo: „bolji rat nego pakt, bolji grob nego rob! – Raději VÁLKU nežli kapitulantské smlouvy, raději v hrobě nežli otrokem!“ – Prátele Luboše Kohouta pobouril můj výrok z roku 1978, že „co je české, nezdá se mi vůbec hezké“ – natolik, že mne pak později napadl za něco, co jsem nikdy nenapsal ani neproslovil, totiž za domnělou kritiku odsunu Sudetských Němců. Důvod svých výhrad rázu zdaleka nejen estetického jsem tehdy vyjádřil zcela ve smyslu zde předchozích odstavců. Vlastnil Pěchota ve svých prvních větách jakoby naznačoval, že po delším pobytu v zahraničí jako bych změnil svůj vkus a snad dokonce proto mohl napsat svých „10 tezí“, mezi nimi tu první, kterou vskutku i já považuji za výchozí. Dementuje tento možný výklad. Pravdou je pravý opak.

Chodím dnes po západní Evropě, a snaha pochopit každý národ a každou kulturu v jejich autentickém projevu, úcta k nim, k jednomu každému, které jsem si na počátku předsevzal, mi nejsou pouhou respektovanou povinností vyplývající z racionalního přístu-

pu, nábrž přitozeným autentickým projevem a zároveň na výsost náročnou kulturní tvorbou: neznám náročnejší, všestrannější a také plněji uspokojující duchovní seberealizaci, než úsilí vztít se do toho či onoho způsobu myšlení a jednání, a sám jednat podle zákonitosti stylu; a mám si zároveň za vstězství své lidskosti, kdykolи se mi podaří překonat tisícileté kulturní překážky i vlastní nedostatečnost, která tomu stojí v cestě. Nemluvě o svých dráhých a přátelsích v Československu, nepočítil jsem nikdy nostalgií za „domovem“. Nikoli proto, že bych byl neměl neúspěchy, které u jiných nostalgií vyvolávají. Těch jsem měl jistě víc než kdo jiný a vše než kdykoli dříve já sám. Neznám tuto nostalgií nikoli proto, že by ze mne po překročení hranic spadl strach a ustavičný pocit nejistoty, jak o tom hovoří jiní: k takovým pocitům jsem neměl žádného důvodu, poněvadž StB nebo snad KGB mi dávala vskutku od prvních okamžiků pocítit, že je i zde stále za mými zadý. Ba dokonce tu mám ještě navíc vždy nepřijemnou existenci policií zdezápadních esablišmentů, jež se přehorlivě starají o to, aby prasať, která se zmocnila ruské a sousedních řádů, nebyla rušena ve svém polidšování v solidní stálkáře. Vštr svobody, který zde dychtivě vdechují, je jiného původu.

Začnu však z druhé strany: V intenzivním kontaktu s evropskými /nikoli jen západoevropskými/ politickými a /v nejširším smyslu/ kulturními proudy a skutečnostmi jsem si tepívce plně uvědomil přednosti kulturního proudu česko-slovenského. Mohu je vymenovat zcela konkrétně a přesně: Předně již naše řeči. Jsou obdivuhodně přesné, konkrétní a přitom neobyčejně úsporné: stále znova jsem udinen, jak složitě a těžkopádně musí jiní opisovat, co nám je tak snadné, a stále znova je příčinou mých nezdaru spontánní přesvědčení, že také jiní musí mít podobně jednoduché a přitom funkční systémy. Přitom navíc jsou naše jazyky, jakožto slovanské, mimořádně způsobilé k vyjádření citových odstínů, a navíc k tomu všemu slovenština je ještě neméně libozvučná než jazyky románské. Vím samozřejmě, že tuto známou skutečnost, nepřeložitelnost mnoha našich pojmu a včet jiní /čestí emigranti, kdo jiný? / interpretuji jako údajnou nedostatečnost našich jazyků, našeho myšlení, našich prací; jsem si jist, že tomu tak není a že ti, kdo takto smýšlejí, spadají právě do té kategorie živoucích zrůd dokumentujících naši chronickou nemoc, nedostatek sebeúcty. Nechme ztraumatizované emigranty. Znovu se tu nabízí jmenovaný už Jan Neruda, a také Sládek, také Vrchlický: ne národou právě největší kosmopolité v klasické české kultuře dovedli nejlépe ocenit naši řeč. – Stále znova si uvědomuji, jak nejen všeobecně vzděláni je u nás v průměru nemálo vyšší než kdekoli jinde, ale jak náš průměrný člověk je též inteligentnější než jiní. I zde jsem původně pouze v autenticitě svého vlastního prožitku: jinak řekl to též již největší naš světoběžník a všeuměl M. R. Štefánik. Mohu vyjádřit i konkrétněji, v čem tato intelektuální převaha spočívá: je to přirozená invence a schopnost improvizace. Shledávám v česko-slovenské kultuře mimořádnou otevřenosť vůči jiným a schopnost ustavičně se obhacovat jejich podněty. A nalézám její silné stránky i v ideálech společenského uspořádání – jak o tom hovořím na jiném místě.

Bohužel, všechny tyto a další jiné přednosti jsou ustavičně v našich dějinách znehodnocovány vlastnostmi jinými: jejich projevem, nikoli jen příčinou, jsou „naše“ kapitulace. Jejich ovzduší, na němž NEMÁM svůj osobní podstav, je to, čemu jsem unikl a po čem se mi nezasleskně.

Zajisté, každý citově zdravý člověk touží po krajině svého dětství. Krajina mého dětství, jediná opravdu m o j e krajina, země, kde se malá pečlivě obdělávaná pole střídala s utěženými hajky a malé potůčky s úvozovými cestami, již neexistuje. Nestačila ji zničit kolektivizace. Zničili ji – v době kdy já byl ve vězení! – ..., kdo vlastně? Který zlý okupant či potměšilý bolševik? Zničilo ji jenom nedostatečné odporování na šířku lidí směřnicím, o nichž k a ž d ý věděl, že jsou špatné a zhoubné pro všechny, dokonce i pro okupanta. Zničil ji všeobecý cynismus a bezohlednost, které nebyly žádným bolševikem nařizovány, nýbrž naopak pronásledovány: v těchto ohledech se nás člověk nebál postavit moc! A tento cynismus a bezohlednost vznikly nikoli jako důsledek naší politické porážky, nýbrž zcela konkrétně jako důsledek typicky české reakce: po politické porážce nejprve odporné řňukání a hnusná sebešťost /citlivá duše polohřená mými termíny nechť si přečte podobné ve stejných souvislostech u Masaryka/, které jsou brzy vystřídaný kolaborací a provázený vzdáním všechno po první porážce. V roce 1969 jsme zorganizovali, a Ludvík Vaculík sepsal, manifest Deset bodů. Nedovedli jsme doporučit žádné metody boje, poněvadž jsme je nedovedli nalézt, respektive sjednotit se na nich. Doporučovali jsme však chránit, co se chránit dalo dokonce i při naprosté porážce politické. Například naše životní prostředí. Jedni mluvili o „manifestu beznaděje“ a druzí se vysunívali přízemnosti našeho myšlení. Za sedm let poté jsem po návratu z vězení svou krajinu nepoznal. Není už žádná „moje“ krajina. Proč bych měl tesknit za místem, kde kdysi byla? Aby mi to připomínalo ochotu s níž se dala zprznit? Věru že nalézám krajinu velmi blízkou své daleko spíše v Horních Frankách či v Hesensku – jen odmyslím-li si trošku té německé úpravnosti a pořádkumilovnosti; anebo mohu prožít krajinu v Burgundsku nebo Savojsku, a pak nemusím ani nic odmýšlet, neboť tu nalézám v té méně potřebné česko-slovenské míře i tu furiantskou ledabylost, nonšalanci a vzlet... Je mi tu líp.

Ba dokonce, musím říci pravdu, není mi teskno ani po tom, co je v Čechách jedinečné a co, aspoň zatím, bolševik a cynik zachovali. Nestýská se mi po palácích Malé Strany. Bylo mi v nich úzko jako ve zlém snu. Nemá to nic společného s bolševikem. Dokonce ani ne s mým původním husitským náboženstvím. Neboť jsem bez konfesijních předsudků: stejně hluoce se klaním, a toužil bych se identifikovat a splynout s pravoslavným Bulharem, muslimským Bosancem /pro něhož Češi ani nemají etnonymum/ i s katolickým Litevcem, který toto náboženství odmítl tak dluho, dokud mu bylo vnucovanó cizím mečem, a který je příjal, poslední v Evropě, teprve z vlastního svobodného rozhodnutí. Jaký to kontrast k chování typicky českému! Vivat Jiří Plachý jezovita, český národní hrdina! Vivat oslavovaný primitiv Vavák, tepající svým veršem „nadmuté Francouze, svobodu hlásající nad zlatý kov“! Věru, že v Čechách nebývá svoboda nad zlatý kov. Ať žijí soudobí opoziční autoři, vynášející Vaváka! Ať si Češi chrání historický znak města Prahy, ozdobený navěky triumfujícími korouhvemi uchvatitele a kata. Mne se to netýká. Ani moji předkové nebyli účastní na vašich kapitulacích.

Česká kultura nabízí dokonce dvojí neuvěřitelnou a nikde v Evropě nepředstavitelnou zvláštnost: tento národ, jedině tento národ a žádný jiný v Evropě, si dovedl postavit svatyni na paměť své vlastní porážky a k ní pak konat pouť; každý jiný národ, i ten nejmenší a nej slabší /ba právě ty především/ vytvářejí své světce v podstatné míře ze symbolů boje proti cizímu útoku – buďto svatá Jenovefa či Jana anebo Dimitrij Don-

ský. Jediné Češi mohou nikoli jen křesťansky uctívat, nýbrž přímo za své patrony si stanovit světce, kteří jsou z dobré poloviny cizími kolaboranty, což je hlavní legitimací jejich svatosti. Neexistuje druhý takový národ v Evropě. Mne se to však netýká: já jsem již jako kluk plival před jejich sochami – nikoli z náboženské nesnášenlivosti!

Býlo mi úzko a jako pod těžkým břemenem v malostranských ulicích, dávno předtím, než jsem tam chodil na konspirativní schůzky a než mně věnovala svou pozornost StB. Těsnilo mne odporné mně a barbarsky nevkusné baroko, jemuž se říká české, ač je stavěli architekti rakoustí a bavorští. Samotného mne překvapilo, že jsem podobný pocit neměl v Římě, nad jiné mi drahém. To, co jsem si sám nedokázal vysvětlit, vystihl – kdo jiný než právě Ital – Ripellino ve své „Magické Praze“. Nikomu neberu ani jeho vkus, ani jeho způsob života. Sám však chci žít podle představ svých. Je mi odporná zatuchlost, budsi současná nebo staletá. Jiní ať obdivují město, jež popsal Ripellino. Já miluji dolnosaská města s jejich domy z vyřezávaných dubů, na kterých cestím slunce ducha a svobody – domy, v nichž vyrůstal Leibnitz, Humboldt, Haendel – všechno to, co česká kultura postrádá nikoli proto, že by Češi byli měli málo inteligence, nýbrž proto, že svou inteligenci změnili v chytráctví, jak vyzrát nad nutností bojovat, jak uchovat životy a hlavně domy jako hodnoty nejcennější a brzy jediné.

Miluji toto město Paříž a budu ho milovat i chudý vše než kdykoli dříve. Miluji i j e h o baroko, tak elegantní, světlé, plné ducha a kultivovaného vkusu; miluji gotiku této země, která mně umožnila pochopit, že i středověk mohl být plný radosti, barev a jasu. Nejvíc miluji její revoluce, jejich ideály. I ty budoucí. Proč bych měl lesknit po zatuchlosti, kterou vystihl Ripellino, a po smradu, jehož původ on pouze taktně naznačil, my však ho dokonale známe?

Jsou taci, kteří sdílejí tento můj pocit: ne vždycky vyplývá česká touha adaptovat se z pohnutek nízkých a nejnižších – jak je kladně připomíná Pěchota. Možná, že jsou to spíše hodnoty duchovní, které Čechy přitahuje natolik, že jim dávají tak houfně přednost před svým češtívím. Německá preciznost a důkladnost, holandská pracovitost a tvrdosíjný zápas s přírodou, švýcarská tolerance, americká demokracie, vyvinutý individualismus románských národů... Všechno toto nutně postrádají Češi a Slováci, traumatizovaní jak současností, tak i dějinami své země. To jsou ty základní důvody, proč jsou tím oslněni, a proto především se – hledejme to lepší – tak neobyčejně rychle, rychleji než kteříkoliv jiní, adaptují. Vnitřně našmeně a mravně nedostatečně založené národní vědomí nepřitahuje, spíš odpuzuje. V tom je příčina základní.

Ti, kdo se touží asimilovat, mívají spíš nostalgii z toho, že starý strom se těžko přesazuje do cizí půdy. Pokud znám, vystihl ji nejlépe Škvorecký ve svých projevech lásky a vděčnosti Kanadě, spojených s lítostí, že k jejímu břichům připlul již příliš stár, aby se mohl stát doopravdy Kanadancem. Ale já jsem byl ušetřen i této nostalgie. Zajisté že nikoli pro své úspěchy v podobné snaze, opakuji to.

Nostalgie emigranta má svůj původ ve vědomí vykořeněnosti a neschopnosti duchovního kontaktu s kolektivem, ať se vztahuje jednou nazpátek, k zemi původu, anebo dopředu, ve směru vytoužené asimilace. Nuže, tohoto pocitu, zaskočeného jsem, byl jsem ušetřen z toho prostého důvodu, že byl mým základním životním pocitem dávno před rokem 1968. Vždycky jsem věděl, že nejsem typický Čech: můj národ byl zrušen dekretem,

když předtím nacisté vystříleli desetitisce jeho vojáků – nikoli českých, nýbrž československých. Slovo „český“ zní mi kolaborací od chvíle, kdy jsem je slyšel poprvé – z úst háchovců. Perfektně to popsal Erazim Kohák. Koho jsem obdivoval a konu jsem záviděl, byli například Černoňorci, snad početně nejmenší národ na světě, kterí si dovedli obhájit svůj stát na jedné jediné skále; a jejich zapřísahlí nepřátelé Albánci... V národě odporných švejků byl jsem vždy cizincem. Nebylo důvodу, abych prožíval krizi z vykořenění teprve poté, co jsem se setkal s lidmi jiných jazyků; v dorozumění s nimi mi zajisté brání a brání spousta kulturních bariér: nicméně, jejich základní reakce cítím vždy jako mně osobně blížší než české, a to natolik, že dokonce i tam, kde je mi jakákoli slovní komunikace zne možněna, nemám ten pocit odcizení, který mne deprimoval vždy tehdy, když jsem vídával, jak lidé hovoří stejnou řečí jako já mi naprostě nemohou porozumět, poněvadž jsou jim cizí právě ty pojmy, kolem nichž se vždy točilo a stále točí veškeré moje myšlení...

Zbývá tedy vysvětlit, proč jsem vlastně odmítl sázít se s některou jinou z tolika tak velice mne fascinujících kultur: Adaptace k některému svobodnému, velkému a šťastnému národu nebyla by mne důstojná. Ztotožňoval jsem se vždy jen a jedině s utlačovanými. Adaptaci ke kterékoliv kultuře západní jsem si od počátku nejen zakázal, ale sám napřed vědomě znemožnil. O čem jsem věru uvažoval, byla vědomá změna národnosti a sázit s některým jiným z utlačených. Nečinilo by mi to obtíže: jejich kultury znám, vždy jsem je miloval, a vždy mi kterákoli z těchto kultur jiskřících šavlemi byla nekonečně blížší než česká kultura s pachutí sentimentálních tyl-dlovaček.

Důvod, proč jsem to nakonec neudělal a neudělám, dovoluji si vysvětlit ještě jedním citátem ze starých svých prací: v roce 1967 jsem se v projevu, zčásti zachyceném v časopise *Příspěvky k dějinám KSČ*, přihlásil k českému vlasteneckví jako **VĚDOMÍ ODPOVĚDNOSTI**, která je každému dámu prostým faktem zrození v určité době a do určitého kolektivu, a kterou každý může buď vědomě přijmout anebo vědomě se jí zříci, čímž jí však nebude zproštěn. Přijal jsem tedy, sám za sebe a pro sebe, tuto odpovědnost a jednal jsem a budu jednat podle toho – byť namsto obvyklé hrドosti pocituji daleko víc studu a byť občas namáhavě hledám něco, co je vůbec obzvláště v české, méně už ve slovenské, kultuře podle mého vkusu. Veden tím rozhodl jsem se sloužit československé revoluci, kterou cítím přicházet; a chtěl bych se dožít toho, abych se jí mohl účastnit ne snad jako nějaký pěšák bezpochyby zase česky stupidních vůdců a tím méně jako nějaký jejich podvůdce, tudíž společník. Nýbrž jako svobodný frank-tirér. Ne náhodou nemám českého slova pro tento pojem! Třebaže bych svou jasnou Francii, Amsterdam, Edinburgh nebo Cetinje opouštěl převětce nešťasten a s vědomím, že dokonce i v případě našeho vítězství bude to stejně zas návrat ze svobodného větru do zatuchlosti – poněvadž ani jedno vítězství, kdyby už konečně přišlo, nestačí odstranit všechn bělohorško-tylovsko-mnichovsko-dubčekovsko – nevím ještě jaký smrad. Chtěl bych věřit, že se to jednou stačí aspoň za pár století. Leč, jak již řečeno, to není již mou věcí. Moje věc, svrchované a posvátné právo mého sebeurčení nikoli národního, nýbrž osobního, je to, že odmítám Pěchotovu tezi, že ve mně by byl obsažen celý národ švejků; druhá půlka teze, kterou Pěchota vyslovuje „stejným dechem“, totiž nakolik já, tento já vyznačený úsilím, ranami a omyly svého života, nikoli však kapitulačí, jsem obsažen v celku českého národa a česko-slovenského kolektivu – ta není mým právem ani povin-

ností. Moj starostí je jedině to, abych toto své autentické já důrazně demonstroval, tím spíše proto, že vím, že jsem to dosud bohužel nedělal dost důrazně. O to vše tím, že jsem si naprosto jist, že TAKÉ TAKOVÉTO ČEŠSTVÍ A ČESKOSLOVENSTVÍ EXISTUJE, že existuje zdaleka ne pouze ve mně, nýbrž – neomylně to poznávám – také například v myšlení Vlastimila Pecholy a jistě mnoha dalších.

Nyní je však námstě přejít od záležitostí subjektivních k obecným. Rozhodnutí každého jednotlivce, ať již v zahraničí nebo /ještě?/ doma, zda setrvat ve svém češtví nemůže být jiné než zcela individuální. Nemám nic proti těm, kdo se rozhodují jinak: pouze jim důrazně upříma právo hovořit potom nadále do českých věcí – z toho prostého důvodu, že by pak již vystupovali jako nástroje cizích mocí, a před tím se musí chránit každý národní kolektiv, obzvláště k servilnosti vždy nakloněný národní kolektiv český. Ti, kdo se rozhodují pro češtví, mohou mít zajisté motivy různé, například i tu nostalgií z toho, že jsou už příliš staří, aby se stali někým jiným. Proč by ne. Já hovořím k těm a s těmi, kterým tento důvod nestačí. Jaké jiné důvody mají, to si musí vyjasnit každý sám. Jen obtížně si dovedu představit, že by to pro někoho mohla být nějaká nacionální pýcha – to je příliš směšné, právě v českém případě, a těžko představitelné právě u lidí milujících svobodu.

A však tím spíš tu vystupuje základní důvod RACIONÁLNÍ: Pociťujeme-li odpovědnost za kolektiv, do něhož jsme byli zrozeni, ať se nám to lidi nebo nelidi, diagnostikujeme příčiny neblahého stavu, v němž se nalézá. Zjišťujeme je – pro danou chybou – v ničemném režimu, který mu vládne, a – obecněji – v dlouhodobém duchovním stavu tohoto kolektivu. Spojitost těchto věcí vyniká tím více, že je zjevné, že režim může být odstraněn jedině vědomým kolektivním rozhodnutím, podjatým se vším rizikem a vědomím nevyhnuteelných obětí – a že, na druhé straně, zjevně chybí právě toto pevné kolektivní vědomí, jež je základním předpokladem, aby mohlo být podjato takové rozhodnutí. Z toho vyplývá přímočarý závěr: upevňovat /nebo snad dokonce teprve vytvářet/ základní kolektivní vědomí lidského kolektivu žijícího v Československu vůbec a v západní polovině tohoto státu zvláště. „Základní kolektivní vědomí“ geograficky a kulturně vymezené jednotky lidstva nazývá se česky vlastenectví. Jestli se však někomu tento termín zdá příliš staromilský, může si klidně, v duchu terminologie moderních univerzitních snobů na Západě, zvolit pro to jiný termín. Skutečnost, že základním problémem Čechů /právě jich ještě víc než kteréhokoli jiného národa znevoleněného komunistickým totalitarismem/ je kritický nedostatek kolektivního vědomí, a s tím souvisí úpadek společenské solidarity a sociálního chování vůbec, je evidentní. Z toho jsem vyvodil, logicky a přímočaře, poslulát upevňovat československé vlastenectví jako prvořadý.

ŽIVLEM MÝM SVOBODA

Jan Tesař

SLOVAN JSEM A SLOVAN BUDU

Řeknu to tvrdě. Nemám rád řeči o národě.

Nikdo za to nemůže, v jakém národě se narodil, nerohodoval o tom a nemyslím ani, že na každém z nás spočívá z této danosti nějaká povinnost. Není ani proč tvrdit o nějakém národním celku, že je lepší než ten druhý.

Myslím, že tyto dvě věci je nutné si dobře uvědomit: náhodnost příslušnosti /respektive nepříslušnosti/ každého z nás k určitému národnímu celku a právo na existenci a stejnou hodnotu každého celku, který se za národ považuje.

Neboť právě rozdíly mezi národy /či rasami/ bývají právě pro svou očividnost využívány k vysvětlování /správněji řečeno zneužívány k záměrně nesprávné interpretaci/ společenských problémů.

Ve skutečnosti útlak národností je většinou až druhotný. Dopraváři imperiální politiku, jež spočívá na nespravedlivém rádu sociálním. Národní osvobození či obrodu se řeší vždy jen část problému, ta vnější. Více ožehavá /snad, pro kulturu, jež vzniká převážně na podkladě národní svébytnosti/, více viditelná. Základnější problémy ekonomické a sociální leží víceméně skryty. Avšak jen jejich řešením se dosáhne řešení problémů druhotních. Myslím skutečných řešení.

Vím, že není vše tak schematické v zeleném stromu života jako má předchozí tvrzení, avšak troufám si tvrdit, že v zásadě lze toto stanovisko vztáhnout na nejrůznější historické děje. Na situaci Ruska a Sovětského svazu jako vězení národů, na nedořešené národnostní problémy Československa mezi dvěma válkami, například.

V nespravedlivých sociálních poměrech vidím setrváčný mechanismus, jemuž nelze vnitit respektování národnostních odlišností, a to zejména tam, kde národ utlačovaný usiluje o samostatnost proti národu dominujícímu a pak tam, kde národnostní rozdíly lze využít ve smyslu hesla „Rozděl a panuj“.

A co to je vůbec „dominantní národ“? Představte si ony dominující Rusy. V celém RVHP nenajdete větší chudáky /snad jen v Rumunsku/, než jsou na ruské vesnici. Prožil jsem pár měsíců na vesnici v Sibiři na řece Leně. Viděl jsem otevřené pece před domem, středověkou hygienu, zakrnělý domácí dobytek a zakrsté zemědělské plodiny, život bez účelu, pití do bezvědomí a – prázdro. Stálý nedostatek a nejistota. Řeknete, že to je Sibiř, což není relevantní. Zajedte si na zájezd do Leningradu, jedte tramvají až na konečnou a pak se jděte podívat, co tam je k dostání v konzumu. A to je pouhých deset kilometrů od vzdáleného města bílých nocí. /Snad tam bude chléb a vodka, víc ne. Snad cigarety./

Nacionalismus a racismus může snadno vzejít z tak všemi opěvovaného vlasteneckví. Toho se právě obávám. Když vidím nadšené omezence, jak provolávají slávu jen tomu svému národnímu mužstvu, jsou hrdi na svou vlníku a panáčku při hymně, je mi smutno. Vzpomínám na ty ostré hochy, kteří na vojně zakazovali Maďarům mluvit jejich rodným jazykem, na ty hloupé žvásty o „Čobolech“, „bakelitech“ atd. Mezi primitivy je ono jednoduché vysvětlování národnostními a rasovými rozdíly velmi chytavé. Kdo za to může? Židí! Dnes už za to všechno můžou v Československu „žluté opice“, oni nakomandovaní Vietnamci, Kambodžané a Laosani. Bijte je! A národ je spokojen, neboť se utváruje jeho integrita a obětní beránek dostává na prdel.

Každý národ sestává ze sociálních skupin. Jedna z těch skupin bývá vždy na vrchu a snaží se tam udržet. Někdy se jí hodí, aby se účastnila „národně–osvobozenovacího boje“, je to vždy lepší vládnout bez poručníků než s nimi. Někdy se jí zase hodí spíše nebojovat a jen si dřít ono postavení druhého, ale zato národního /někdy je lepší se zřít i toho národního/. Dojde-li ovšem k onomu osvobozenovacímu boji, bude se snažit udržet své dosavadní postavení. Lépe se to daří, když k tomu bývá nejen mocenský, ale také ekonomický předpoklad: kapitál, nejlépe kapitál v činnosti, nějaká ta fabrika, akcie. To naši papaláši nemají. Ti mají vzato kolem a kolem jen tu hrubou policejnou a vojenskou moc. S ní ztrácí nejen svou funkci, ale též své dispoziční uzurpované právo nad hospodářstvím. A to je naše plus v příštím střetu.

Ovšem na ty primitivy, kopající do obecných beránků skládajících se z jiných národů, nesmíme zapomenout. A včas je eliminovat.

Jaroslav Suk

POÈSKÁ DISKUSIA

Na následujících stranách pokračujeme v systematické publikaci materiálů z polské diskuse o metodách boje po 13. prosinci 1981. V přesvědčení, že hodnota těchto materiálů je trvalá, v každém případě pro čtenáře, k nimž my se obracíme, dáváme vědomě přednost systematicnosti před aktualitami.

Poznámka k jazyku překladu : Polština je jazyk revoluci. Materiály, které zveřejňujeme, psali revoluční vůdci. Některí z nich se skrývají v podzemí. Odtud organizuje BOJ REVOLUČNÍCH MAS. Znali to našemu čtenáři jako sekretariálová fráze, měl by hledat chybou jinde než v nedostatečně polštiny nebo našeho překladu. – Materiály používají polské vojenské terminologie, jak se vytvořila za staletí polských revolucí, vždy provázených odpovědnými diskusemi o formách zbrojného odporu proti tyranii. Překládáme tak přesně, abychom vystihli myšlenku ostrou jak bodák. Není vinou ani autorů ani překladu, jestliže je náš čtenář schopen vojenskou terminologii spojovat pouze s lampasákem břhem. Byly doby, kdy také čeština byla jazykem válečnou svobody; vojenské řády patří mezi významné české literární památky, a čeština byla jednou z prvních moderních řečí, v nichž jsou vojenské řády psány. Chceme obnovit hodnotu slov – a slov válečných na předním místě.

Red.

ZPRÁVA ZBIGNIEWA BUJAKA NA TAJNÉ SCHŮZI SOLIDARITY VE VARŠAVĚ V DRUHÉ POLOVINĚ DUBNA 1982

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 7

Ve všech oblastech existují skupiny aktivistů, ale to neznamená, že by Solidarita byla vybudována v celé zemi. V Lodži a v Katovických policie zničila struktury Svazu. Nyní ožívají v Poznani a sílí ve Štětíně. V závodech Dolního Slezska je organizace nejsilnější, ve Varšavě je okolo deseti tisíc aktivistů, v Gdaňsku a Krakově je Svaz rovněž poměrně silný. Aktivisté mají sklon přečítat reálné možnosti. Kdybych měl věřit všem hlášením, musel bych dojít k závěru, že celý národ je připraven ke generální stávce. Ve skutečnosti jsou lidé spíše nakloněni k různým druhům pasivního odporu a zároveň si myslí, že je třeba se připravovat ke stávkám, ale pouze s omezeným cílem. Existuje rovněž dost široce rozšířené mínění, že je třeba hledat kompromis, to znamená takovou dohodu s mocí, která by dovolila znova zahájit činnost Svazu.

Existují též podzemní struktury, jejichž úkolem je vydavatelská činnost, hmotná pomoc intervenovaným a vyhozeným z práce, plakátovací činnost a rozšířování letáků. Ve Varšavě a ve Vroclavi byly vytvořeny diskusní skupiny Solidarity, shromažďující aktivisty z různých středisek, které se kromě toho zabývají také sbírkami a pomáhají zkoumat veřejné mínění.

Bujak se – ostatně podobně jako církevní představitelé – obává, že další organizace podzemní aktivity může vést k centralizaci rozhodnutí, která sama sebou povede k bezprostřednímu střetnutí s mocí. Vyslovuje se spíše za „opoziční zápas“, který by dovolil organizovat tak všeobecný odpor, aby nejprve mohl vzniknout společenský život nezávislý na vládě, vyrůstající kolem „výborů společenské pomoci“, nezávislého tisku a vydavatelství, a kolem nyní organizované dělnické univerzity. Pouze v jediném případě by se přimhouval za generální stávku: kdyby Solidarita byla rozpuštěna. „Nechtěl bych“, prohlásil, „aby si v případě nějakého většího výbuchu kdokoliv myslел, že jsme neudělali vše pro dosažení kompromisu“.

CO DÁLE?

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 10.

Redakční úvod k zveřejňovanému souboru diskusních materiálů. Úryvky.

Kuroňovy teze předpokládají zorganizování hnutí odporu, které by bylo schopno vytvořit rámec pro činnost celé potenciální společenské aktivity, vtisknout konstruktivní povahu obecné frustraci a stát se silou schopnou vynutit si na vládnoucí moci kompromis anebo v krajním případě povalit ji a dočasně převzít její funkce. K tomu je nutno vybudovat silné struktury opozičního hnutí a také centrum rozhodování, které bude určovat program činnosti.

Bujak a Kulerski navrhují opačnou strategii. Jsou stoupenci hnutí krajně decentralizovaného, bez jakýchkoli ústředí, stoupenci jakchosi druhu organické práce na budování podzemních struktur Solidarity a organizací v každém jednotlivém ohnísku. Dá se říci, že jejich návrh je návratem k formám společenského odporu z doby před srpnem 1980. V protikladu ke Kuroňovi se připravují na dlouhý čas práce v podzemí, a rovněž naopak než autor „Tézí o řešení neřešitelné situace“ soudí, že čas pracuje pro ně. Takové pojetí hnutí odporu také zajišťuje toto hnutí před policejními represemi.

Avšak tito aktivisté z Mazovska jsou se svými názory osamoceni.. Převládá názor o nutnosti vytvořit centra – ne-li už řídce, tedy aspoň koordinační. Ostatně oba tyto programy nemusejí být navzájem protikladné.

Všichni účastníci diskuse souhlasí s potřebou vytvořit co nejsířší základnu, co nejmasovější hnutí, které by zahrnulo celou společnost, a to nejen nemusí vylučovat, ale dokonce může být sladěno s vytvořením středisek, která by mohla usměrňovat revoluční potenciál společnosti. Není možno se navrátit k situaci před rokem 1980 a k formám aktivity z té doby. To výrazně vyplývá z řady stanovisek. V této chvíli existuje ohromné nahtomáděné napětí a potřeba aktivit, jež není schopna realizovat pouhá drobná organická práce v malých ohnískách. Bez zámyslů koordinovaných v měšťku celé země, bez celkového projektu aktivit a bez center disponujících autoritou postačující nejenom ke koordinaci, ale také k přijímání odpovědných rozhodnutí ve chvílích, které si toho vyžádají, se ohromné společenské hnutí vyčerpá v chaotických a bezplánovitých aktivitách, podlehne pokušení terorismu – a výsledkem bude jeho rozbití a pacifikace. Není úplně pravda, že čas pracuje pro nás a že největším nebezpečím jsou policejní represe. Hospodářská krize se prohlubuje prudkým tempem a obyvatelstvo platí stále větší daň válečnému stavu; tyto ztráty se budou stále těž odstraňovat. Vyčerpaná společnost bez organizovaných struktur, bez center pro rozhodování a koordinaci, bez konkrétního plánu činnosti a tomu odpovídajících taktik může jen stále těž pokračovat v odporu.

Objevují se tendenze k přizpůsobení, snaha po stabilizaci za každou cenu. Vytvoření nových podzemních struktur Solidarity současně s centry rozhodování není zaměřeno proti zásadám demokracie, nýbrž je nutností podmíněnou výjimečnou dobou, která si žádá příslušných speciálních aktivit. To nevylučuje současnou existenci široké demokratické základny tohoto hnutí, což ostatně uznávají i vedoucí z Mazovska, jak o tom svědčí vytvoření Koordináční komise, jejímž členem za Mazovsko je právě Zbigniew Bujak.

Jiný přístup je vklét v textu Stefana Bratkowského „Je polský problém řešitelný?“. Pokračuje v tradici apelu adresovaných režimu, aby dobré chápal vlastní zájem vládnoucí elity. Bohužel nyní po prosincové lekci zřetelně vidíme, že se zásadními kompromisy ze strany vlády se nedá počítat a že cokoli se dá získat, získá se jedině organizovaným nátlakem. Z toho důvodu je, podle našeho názoru, Bratkowského projekt nereálný. Kromě toho znepokojuje jeho tendence vylučovat společnost jako prvek spolurozhodující o kompromisním řešení budoucnosti země. Mimo několika rétorických poznámek tu národ vystupuje jenom jako potenciální hrozba. Přes všechny šlechetné motivy, jimiž je taťo koncepce podmíněna, je to příklad trendu ve svých důsledcích nebezpečného.

CO DĚLAT?

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 11

Podle ilegálního časopisu vydaného ve Varšavě 15. února 1982

Být trpělivý. Naučit se čekat. Je zřejmé, že ta hra na válku /neboť je to přece pouze zdánlivá válka, nesmíme se nechat splést jejich jazykem/ potrvá déle, možná i velmi dlouho. Nesmíme příliš spěchat.

Dělat to, co považujeme za vhodné, ve vlastním okruhu, ve vlastním prostředí, na vlastní odpovědnost. Neohlížet se na jiné, nečekat na instrukce a pokyny od Zbyška Bujaka, od skrývajících se členovsků. Být jak nejvíce možno samostatný a soběstačný. Vytvářet nevelké, na sobě nezávislé skupinky společenského odporu. Hledat kontakty mezi takovými skupinkami na stejně úrovni. Struktura Svazu musí být vybudována především zdola. Ta největší aktivita musí být právě dole, v základních buňkách. Pamatovat, že to, co nás spojuje, je společná věc a ne organizační struktura. Zakládat a kolportovat vlastní malé časopisy, třeba ručně opisované, třeba jen v pěti exemplářích. Předávat si ty, které obíhají, „rozmnogožovat“ je. V této „válece“ hlavní zbraní není ZOMO a nejsou stávky – nýbrž informace.

Nečekejme na instrukce. Poněvadž komunikační síť je ještě příliš slabá, takže se nedá říci, jak dále by se taková instrukce rozšířila a s jakým opožděním by se dostala k adresátům. A také proto, že každá instrukce, kdyby se týkala konkrétní akce a ne jen metod, by jednoduše vedla ke krveprolití. A takové rozhodnutí není možno od nikoho žádat.

Jsou možné dva scenáře : 1. Vybudování organizační struktury Svazu. V daných podmínkách je to úkol na léta. Polský podzemní stát v době okupace /organizace společenského života a všeobecného občanského odporu proti nacistickým okupantům, která je výrazným a ojedinělým rysem polské rezistence, neinajdešim v Evropě obdobu; právě tato ojedinělá polská národní zkušenosť je v pozadí celé této současné polské diskuse – pozn. JT/ se vytvářel déle než dva roky, a to v podmínkách v jistém smyslu snadnějších, protože nepřítel byl snadněji rozpoznatelný. A tento podzemní stát byl organizací kádrovou, nikoli masovou, pracovalo v něm kolem 350 tisíc lidí. Měl charakter vojenský, ne civilní. Byl tvořen vojenskými odborníky. Měl k dispozici politickou reprezentaci vytvořenou na základě politických stran legálně existujících před válkou. V naší situaci musí podobná příprava trvat pravděpodobně ještě déle. 2. Spontánní výbuch protestu. Spontánní, to znamená nikoli založený na nějaké centrální instrukci. Již dnes byla by junta neschopná zvládnout výbuch v měřítku širším než je jeden region. Je schopna pouze lokalizovat ojedinělá ohniska a na určitý čas zablokovat informace o nich. Za dva měsíce nebude stačit ani na to.

Proto je třeba čekat – čas pracuje pro nás. Proto je potřeba, pro obě varianty, co nejširší základna v podobě početných, samostatně pracujících skupin společenského odporu. V prvním případě se základní struktura v nejnižší úrovni vytvoří sama přirozeným způsobem. V druhém bude možné okamžitě připojování se dalších a dalších středisek. Vytvoření řídících útvarů bude potom otázkou hodin.

A ještě jedno. Nepokoušet se je podvést, nepočítat s rozkladem jejich systému zevnitř. Nevstupovat do systému, do žádných třeba na pohled nevinných organizací, např. ani spotřebitelských, ani do odborných rad, ani do výrobních samospráv. Nesmí se dát jutlě do rukou nic, co by vytvořilo zdání, že její vláda má mandát společnosti. Kdo flirtuje s komunisty, dopadne vždy nejhůř, stačí vzpomenout ... předprosincová „vyjednávání“ s vládou.

GUIDEM

ČÍM ZAČÍT?

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 11 – 12
Z illegálního časopisu WOLA SOLIDARNOŚCI, č. 4

Za prvé : vzít na vědomí existenci reality. To znamená, že Solidarita těžce znovuvytváří své struktury. To znamená, že diktatura, čím víc bezmocná, tím brutálněji a svědomitěji bojuje proti každému pokusu o sebeobranu společnosti. To znamená, že „němá většina“, byla neústupná v odporu proti režimu, zůstane pasivní a sama nezahájí činnost, tlisněna strachem, falčsným pojetím odpovědnosti za budoucnost země, pochybnostmi, nedostatkem realizmu. To ostatně také znamená, že srpen 1980 nezlomil, jak se některým zdálo, mocenský monopol. Byl jenom etapou v našem společném boji za samosprávnou společnost, nikoli již zárukou vstězství. Vzít na vědomí, že realita existuje, to znamená zaznamenat, že moc odhodila postupně všechny vyhlídky na dohodu se společností. Zničila autentické hnutí i ve vlastní partaji. Ať dnes někdo hledá představitele strany na základní úrovni, kteří by spolu pracovali se základnou našeho Svazu ! Místo toho máme bojůvky a perspektivu groteskního Státního tribunálu. Tento systém požárající sebe sama je nereformovatelný, ničí jakýkoli pokus o demokratizaci a sebeuvědomění společnosti. Dává jen tolik práv, kolik musí. A právě proto BUDEME MÍT POUZE TA PRÁVA, KTERÁ SI DOKÁŽEME VYBOJOVAT. Proti moci, před tváří nakloněné nám, ale unavené a pasivní většiny, v solidaritě se všemi těmi, kdo odmítají každé násilí jako metodu vlády, těmi, pro které demokracie, svoboda jednotlivce i společnosti, spravedlnost v šancích pro každého a svoboda iniciativy, nejsou jen prázdným zvukem bez obsahu.

Za druhé : neříkat „válka“, „válka se společností“, „válka se Solidaritou“. Takové války není, poněvadž nemáme možnost ji přijmout. Válka ve skutečnosti probíhá ve všech podnicích, a to s každým zvláš, a se společností – to znamená se mnou osobně a s mou rodinou, se Solidaritou – to znamená s mou podnikovou komisi. Nemůžeme vyhrát „válku vcelku“, můžeme ji vyhrát u sebe, ve svých závodech, v nejbližším středisku. Budou-li vyhlášeny takovéto soukromé malé války moci, bude tím dán počátek. Výsledek „války se Solidaritou“ závisí na každém členovi Svazu. Moc se bojí jednoho: milionu bitev a potyček, jejichž koordinace ve společenském hnutí je jen otázkou času. Za třetí: neomezovat se

na organizační činnost. Svaz, který obnovuje svou strukturu v podmínkách ilegality, musí vědět, jaké cíle si staví, jaký má program, na co se připravuje. Dnes již nevystačí „morální jednota“, vytváření hnutí na základě toho, co vyplývá z praxe společnosti. Už nestačí vědět, co nechceme, je třeba vědět, co doopravdy chceme. Solidarita byla inspirována čtyřmi zdroji inspirace: demokratickým, vlasteneckým, křesťanským a socialistickým. I tyto povrchně, poněvadž příliš všeobecné diferenčky byly strány. Uporně se vytvářela fikce všeobecné programové jednoty. Kdo se domnívá, že 10 milionů lidí chce jít toutéž cestou a že všichni stejně rozumějí běžným pojmenováním, jichž používají, že všichni mají identické zájmy – ten je utopista. Dnes Solidarita nepotřebuje falešnou jednotu. Nesmí se zaměňovat solidarita se solidarismem. To není rozblesk čestivosti. Musíme si být vědomi vlastních přesvědčení a tradic. Jenom potom bude možná koordinace akcí, dohoda o specifickém i obecném cíli a výběr příslušné strategie. Tento proces vyhraňování vlastní totožnosti bude trvat dlouho. Proto začátek nesmí být nervozní – tato válka neskončí brzo.

MACIEJ LEWIN

„BYLO TO JEDNO Z NAŠICH VELIKÝCH NÁRODNÍCH POVSTÁNÍ“

/ROZHOVOR SE ZBIGNIEWEM BUJAKEM A WIKTOREM KULERSKÝM/

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 12 – 16

Podle ilegálního časopisu TYGODNIK MAZOWSZE, vydávaného ve Varšavě, č. 2, vydáno dne 11. února 1982. – Označením „redakce“ rozumí se tu redakce Tygodnika Mazowsze.

REDAKCE: Jak hodnotíte současnou situaci? Jaké vyhlídky má Solidarita?

ZB: V této chvíli se nedá provést hodnocení, na jehož základě by bylo možno provést jednoduché závěry pro naši činnost. Zatím nevíme, zda je třeba se připravit na několik let anebo zda třeba již za tři měsíce bude možná akce, která donutí WRON k ústupkům.

WK: Dokud není vyjasněná situace Walesy, Celostátní komise a celé Solidarity, nemůžeme se rozhodnout pro žádnou koncepci činnosti, musíme vypracovat koncepcii alternativní. Není přece ani známo, zda se WRON rozhodne Solidaritu zničit anebo vytvořit namiesto ní nějakou atrapu druhu CRZZ (=polští ÚRO), rozpadlo se v prosinci 1980 po vzniku Solidarity, pozn. JT/, anebo jestli třeba dovolí formální existenci Svazu s určitou samozřejmě omezenou svobodou jednání. Jestli se WRON rozhodne k obnovení činnosti Svazu, třeba v omezeném prostoru, potom je třeba bojovat za to, aby v něm zůstali ověření lidé a aby vymezený prostor volnosti byl co nejširší. Pro případ, že se to ukáže nemožné, je třeba již nyní vytvářet novou strukturu Svazu, neformální a decentralizovanou a tudíž neviditelnou a nepostižitelnou.

ZB: Kdyby byla vyhlídka zachovat Svaz o jeho dosavadním charakteru, s teritoriálně oborovou strukturou a s nezměněným vedením, stalo by za to o to usilovat. Dokonce i při omeze-

ní působnosti na úkoly čistě odborové /bezpečnost a hygiena práce, mzdy/, dokonce i při omezení práva na stávku. Stojí proto za to zápasit o Solidaritu s nezměněným statutem, strukturou a vedením. Dokonce i při omezení okruhu její působnosti.

WK: Ale by Svaz existoval v jakékoli podobě, nejdáležitější jsou lidé. Kdyby to měly být loutky, potom je třeba na to rezignovat. Naproti tomu kdyby Svaz mohl být řízen lidmi nezávislými a majestémi autoritu, mohl by se stát útočištěm pro celou společnost.

RED.: Zda a jak můžeme donutit vedení, aby obnovilo činnost Svazu v podobě, kterou bychom mohli přijmout?

WK: Na jaké ústupky je vedení ochotno jít, záleží na aktivitě společnosti. Proto je třeba ihned budovat druhou svazovou strukturu: vytvářet ohniska na jeho základně, organizovat tok informací, neoficiální vydavatelství, spojení. A to je nejlepší forma nátlaku. Potom se režimu vše vyplatí svolit k oficiálně působící Solidaritě než dopustit, aby vyrostla druhá struktura nemající co ztratit.

RED.: Proč v naší oblasti není podzemní vedení Svazu podle vzoru wroclavského Oblastního stávkového výboru nebo lodžského Mezipodnikového výboru Solidarity?

ZB: Vytvoření oblastního nebo celostátního vedení z ukrývajících se vůdců mělo by v této chvíli smysl jedině kdyby nebyly žádné vyhlídky na obnovení legální činnosti Svazu. Dokud zápasíme o obnovení legální činnosti Solidarity, nelze ustavovat nové útvary, které – kdyby nastala nová situace – by se mohly dostat do konfliktu s vedením vzešlým z voleb. Útvary nezakotvené ve stanovách nesmějí vznikat a usurpovat si vedení.

RED.: Nikdo nemluví o usurpování. Za dolnoslezský Oblastní stávkový výbor se podepisuje několik zvolených členů vedení s předsedajícím Frasiniukem, a v každém čísle jejich bulletinu je záhlaví „Žádáme osvobození předsedy Solidarity Lecha Walesy“.

WK: Těší-li se skrývající se vůdci uznání a autoritě, mohou a mají působit nikoli anonymně, nýbrž zjevně jako prozačinní vedení Svazu. Tohoto závazku nás nikdo nezprostí. Ale je to reálně jenom tehdy, jestli tito vůdcové načknou oporu v organizační struktuře schopné působit v nynějších podmínkách.

ZB: Jsem proti vytváření anonymních oblastních nebo mezipodnikových výborů, protože jsem proti vytváření fikcí. Neví se, kdo takový výbor tvoří. Ti kteří mohou, ať se podepisují jako osoby. Vedení Svazu mohou být pouze útvary vymezeného a známého složení a s vymezeným a známým určením.

WK: Vytváření anonymních útvarů neznámého složení je velmi riskantní. Otevřá to cestu nejenom fikcím, ale i provokacím.

RED.: Jaké jsou potom možnosti vytvářet celopolské orgány Svazu?

ZB: Dohodneme-li se s Frasiniukem, Lísem a vedoucími dalšími oblastími, kteří pokračují v činnosti Svazu, sjednotíme se v celopolskou skupinu. Bude-li mít nějaký vliv, potom jedině díky autoritě, kterou si vydobyde a nikoli proto, že by se prohlásila za vedení.

RED.: Jak si představujete řízení oblasti bez ustanovení podzemní správy?

WK: Před 13. prosincem se ve Svazu objevovaly silné centralistické tendenze a stále vše rozhodování se soustředovalo na stupni oblastním a celostátním. Současné podmínky si vyžadují něčeho úplně opačného: rozhodování na poměrně nízkém stupni, např. podnikovém nebo ještě nižším. Důležitým požadavkem této chvíle je decentralizace: struktura založená na samostatných podnikových nebo územních ohniskách sestávajících z nevelkých skupin, je-

jichž členy spojují svažky sousedské, přátelské nebo podnikové. To zabrání infiltraci, zmenší ztráty v případě průlomu a ztlží paralyzování naší činnosti. Oblastní nebo celostátní centrum vymezí jenom směr, zhodnotí situaci, dá doporučení a výstrahy, navrhne akce, bude zajišťovat instruktáže, informace, vydavatelství – ale v žádném případě nebude ústředním centrem dispozičním.

RED.: Z našich kontaktů se závody vyplývá zkušenosť, že lidé potřebují takové aktivní centrum oblasti, které by jim řeklo, co a jak dělat.

WK: Kasprzak /= velká elektrárna ve Varšavě, pozn. JT/ pracuje samostatně, Świerczewski /= strojírenský závod ve Varšavě, pozn. JT/ též. A to je správné. Těmto lidem je potřebí jenom pomáhat a ne je řídit nebo spravovat. Oblast nyní nemůže členy Svazu ústředně obsluhovat, nemůže zajistit informace pro všechny. Každý podnik musí mít vlastní možnosti, jak rozmnogožovat materiály, bulletiny a magnetofonové kazety. A jsou-li uspokojeny vlastní potřeby, je nutno se tázat sousedních podniků, zdali nepotřebují pomoc.

ZB: To čekání na pokyny vzniká z přání zbavit se odpovědnosti za organizaci a boj na nejnižších stupních.

RED.: To je nespravedlivé. Lidé jsou velmi aktivní, organizují se, vybírají příspěvky, táží se, na co se mají – mimo pomocí obětem represí – zaměřit. Obracejí se na oblast nejenom proto, aby věděli, co dělat, ale především proto, že potřebují vědomí, že oblast existuje, že jsou nadále součástí, členy milionového Svazu. V normální situaci by Svaz zaujal stanovisko v různých otázkách: stoupání cen, volby do národních výborů...

WK: Ale celková situace je nenormální. Je známo, jak Solidarita podmiňovala souhlas se zvýšením cen /konzultace, reforma/. Zvýšení bylo provedeno jednostranně a je jasné, že Svaz je neakceptuje, ale nemá možnost protiakce. Proč v té věci ještě zaujmout stanovisko! Lidé čekají nikoli na prohlášení, ale na vydavatelství, na časopisy, tiskárny, instruktáže, školení, metody organizace.

ZB: Pokud se týče zvýšení, nejsme v takové situaci, že bychom nemohli podniknout vůbec nic. Ale cokoli bychom podnikli, bude bezvýsledné. A podobné bezvýsledné akce – a bylo jich dost před prosincem – unavily lidí, a když pak přišel čas na generální stávku po vyhlášení válečného stavu, nevyšlo to. Dnes nemá smysl vést boj se zvýšením, který je odsouzen na porážku. Dnes je třeba bojovat především o odvolání válečného stavu a o existenci Svazu. Je třeba čekat na chvíli, kdy bude možno o to bojovat bez rizika, že dojde ke krveprolití.

RED.: Často však slyšíme hlasu, že lidé nechtějí čekat, že by chtěli uspíšit moment toho generálního rozhodnutí.

ZB: Ptám se: má každý větší podnik rozmnogožovnu, dostatečný a plnulý přesun informací, spojení s jinými podniky? Je každý podnik schopen zabránit ovládnutí struktury Svazu lidmi sloužícími vládě?

WK: Svaz byl kolos na hliněných nohou. To je nejlépe vidět na noci z 12. na 13. prosince. Přes vyhlášenou stávkovou pohotovost ve většině podnikových výborů nikdo nebyl, nikdo nereagoval. A předtím, jak lehko se podařilo oddálit část lidí od Solidarity, jak lehko se jim dařilo rozdělovat Svaz. Je mnoho práce. Toho půl roku Solidarity, to bylo jedno z našich velikých národních povstání – povstání nekrvavé. Aktivita národa, to jsou také ta období mezi povstáním, dlouhá období činnosti pozitivistické /tento termín, obvyklý v polské publicistice poslední třetiny minulého století a v polském dějepisectví, má odlišný vý-

znam než totéž slovo u nás; znamená přibližně totéž, co Masarykova a hlasistická „drobná práce“ – samozřejmě však že práce na přípravě nové revoluce. Pozn. JT/. Nikoli stávky, nikoli masy v ulicích, ale školení lidí v organizaci součinnosti, navazování spolupráce, pozvedání společenského a národního uvědomění, protiakce proti režimní propagandě, odhalování pravdy.

RED.: Mluvíš tak, jakoby se mělo jednat o dlouhá léta, a přece sami vše, že jsou vyhlídky na obnovení činnosti Svazu, na jisté dohody. Což nejsou proto nyní potřebně nějaké velké, efektní akce, které by zvětšily naší dřažební sítě v rozmluvách s WRONem? Nemluvě už o tom, že takové akce jako wroclavská dávají lidem pocit sítě a solidarity.

ZB: Před 13. prosincem bylo mnoho takových podařených akcí, a skončilo to válečným stavem. Wroclavská stávka 29. ledna se podařila, přinejmenším v některých závodech. A jakého konkrétního ústupku se dosáhlo? Žádného. A jaké ztráty byly, to ještě nevíme. Opravdovým argumentem by byla jen celopolská protestní akce.

RED.: A jaké jsou vyhlídky na zorganizování takové akce?

ZB: Doufám v takovou perspektivu, ale ne v současné chvíli. Za 2–3 měsíce, až se ukáže, kam směřujeme. Pak se vlastně bude rozhodovat boj o Svaz, o to, zda a v jaké podobě se obnoví jeho legální činnost, pozn. JT/. Bude třeba donutit vládu, aby zaujala výhodné pro nás stanovisko – například 15minutovou výstražnou celopolskou stávkou.

WK: Spektakulární akce zaměřené na efekt mají dnes mnohem menší význam než masový každodenní odpor společnosti. Vždyť právě to je pro vládu signálem, že se společností se musí počítat, že je schopná jednotného působení.

RED.: Třeba však vzít v úvahu, že vláda zaznamenala jenom to, co je nejzřetelněji vidět – stávky, manifestace, zapalování svíček. Nepostihuje společenské náladu, nedostává pravidelné informace od stb a aparátu. Dokázal to srpen 1980.

ZB: Ještě jednou opakuji, že jsme prohráli válečný stav, protože bylo příliš mnoho akcí. Lidé tím byli unaveni. Z této zkušenosti je třeba vyvodit závěry. Jestliže akce – potom jen takové, které přináší okamžité konkrétní výsledky. Je-li Ursus / = traktorový závod u Varšavy, pozn. JT/ schopen stávkou si vynutit na vládu, aby neukazovala v televizi jakési lidi, kteří mluví jménem všeho osazenstva – ať provede tuto akci. Jestli je podnik natolik silný, že je schopen vymoci si propuštění svých internovaných – je povinen o to bojovat.

RED.: A jaké je vaše stanovisko k nyní tak početným nezávislým časopisům, skupinám odpotu, iniciativám? Navrhují různé způsoby akcí a někdy očekávají pomoc od oblasti.

WK: Je to mimořádné, že se rodí tolik společenských iniciativ, že se objevuje tolik vydavatelství, že tak rychle a správně byla zorganizována pomoc pro uvězněné a jejich rodiny. A samozřejmě i pro nás – bez toho bychom přece nevydrželi tolik měsíců se skrývat. Vida ten vzrůst společenské aktivity mám jen jednu obavu. Aby se mezi nimi neobjevily takové, které by byly ovlivněny metodami a prostředky používanými dosud naším nepřítelem. Musíme vyloučit jakékoli donucené, násilné, uzurpací vedení. Jako autentické se jeví ty iniciativy, které jsou schopny udržet se samostatně, aspoň po nějaký čas. Svědčí to totiž o tom, že mají skutečné společenské zájem. Pomáhat v mřeži možností můžeme těm iniciativám, které se shodují s duchem a východisky programu Solidarity, schváleného na 1. celostátním sjezdu.

RED.: Ještě jednu otázku: Jaký je vaš vztah k hospodářským sankcím Západu?

ZB: Především si musíme odpovědět na otázku, zda skutečně – jak to sugeruje televize –

sankcemi proti společnosti. A tedy zdali by to, co bychom dostávali ze Západu, bylo určeno ke zlepšení materiální a potravinové situace. Odpověď nevyvolá žádné pochybnosti. Jen nepatrna část pomoci by byla věnována této cílům. Zbytek by sloužil uskutečňování politických velmocenských zájmů bloku, v nichž společnost a národy jsou objektem a nikoli subjektem jednání státu. Ostatně se mně zdá, že naše mýnění tu nemá žádný význam: Západ se řídí vlastními zájmy a může se nanejvýš dovolávat názorů Solidarity tenkrát, když mu to jde na ruku.

RED.: Nakonec: Jaký je statut týdeníku Mazowsze?

ZB: Rozhodnutí o vzniku oblastního týdeníku Mazowsze bylo učiněno oblastním výborem 5. listopadu. Vyhlášení válečného stavu a tragická smrt Jerzyho Zieleńskiego znemožnily vydání prvního čísla. V nynější situaci vznikla ohromná potřeba oblastního časopisu. Společně s W. Kułerským jsme proto rozhodli vydávat Mazowsze. Dostali jste pokyn vytvořit redakci, zajistit možnost tisku ve stálém nákladě, a jak vyrozumívám, dokončujete první číslo. Vydáváte tedy oficiální týdeník oblasti Mazovsko. Jste samostatná redakce mající právo předkládat vlastní mýnění a současně jste zavázáni předkládat v časopise stanoviska fungující reprezentace naší oblasti. Jako vedoucí uznávám právo redakce kritizovat naše jednání.

ODPOVĚĎ NA ČLÁNEK JACKA KURONĚ

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 16 – 18

Podle ilegálního časopisu TYGODNIK MAZOWSZE, č. 8, 31. 3. 1982

Hlavní myšlenkou Kuroňova textu je podle mne v názoru „nechceš-li válku – připravuj se na válku“. Jeho text je důležitým hlasem v diskusi o programu činnosti. Kuroń je významný znalec společenských jevů, který má nadto vzácnou schopnost předvídat jejich důsledky. Nesouhlasím však ani se základními tézemi jeho textu ani s jeho návrhy. Celá Kuroňova úvaha je založena na předpokladu, že v důsledku nouze, násilí a nedostatku jiných možností než je otevřený boj bude následovat nevyhnutelný výbuch.

Podle mého názoru ve společnosti existuje všeobecné vědomí toho, že výbuch by nerozštípil žádný z problémů, které stojí před námi, ba právě naopak, vytváří ohromnou hrozbu nasazení jak vnitřních sil tak i vnější intervence v nejbrutálnější formě. Vysoký stupeň sebeuvědomění, disciplíny a organizace společnosti dávají tedy šanci, že se výbuchu vyhneme.

Na teror vlivy odpovídá společnost vyvýjením jiných forem odporu než je násilí. A právě tím směrem musí jít práce nad programem činnosti. Musíme projít všemi formami boje, nežli staneme na tom posledním.

Jak z toho vyplývá, považuji za neúčelné vytvářet hnutí odporu „schopné zlikvidovat okupaci hromadným, organizovaným vystoupením.“ Navíc soudím, že takové předsevzetí je nereálné, především vzhledem k policejně vojenské struktuře státu, která je dobře připravena rozpracovat a likvidovat takové organizace. Fakt, že okupant ovládá stejný jazyk a že i on se pohybuje „na vlastním terénu“, podstatně usnadňuje infiltraci. A navíc jsme obklíčeni státy s tímto systémem.

Také bych chtěl zpochybnit téži, že pouze centrálně zorganizované hnutí odporu je schopno zadržet vlnu terorismu. Myslím, že tomu může být právě naopak: jednou zcentralizované hnutí musí dostávat a vykonávat úkoly, a jestli jich nebude dost, jestli se ukážou nepostačující nebo málo atraktivní, může se přihodit, že organizace sejdou na cestu terorizmu. Uvede-li se při struktuře toho typu do pohybu spirála teroru, bude se rychle roztáčet.

Vyslovuji se za silně decentralizované hnutí, používající mnoha různých metod činnosti. Pouze takové hnutí, nevymezené a různorodé, bude nepodchytitelné a těžko překonatelné. Jeho jednotu zajišťuje společné cíle: odvolání válečného stavu; osvobození internovaných a uvězněných; navrácení práv svazům a spolkům.

Nesouhlasím s tvrzením, že centralizovaná podzemní organizace vyvine hrozbou bud generální stávky anebo úderu na centra moci natolik silný nátlak na stoupence kompromisu ve vládním tábore, aby je donutila k účelnému jednání ve prospěch národní dohody. Myslím, že tak silně ohrožené by naopak sjednotilo vládní tábor v činnosti směřující k úplnému rozbití hnutí odporu. Může na nejvyšší mříži vzrůstvliv té části aparátu, které by vyhovovala intervence zvenčí. A Moskvě by se mohla intervence vyplatit, když by jí dávala možnost odstranit všechny „pobuřovatele“ a „nepřátele socialismu“. I tuto šanci by zvětšovala existence centralizovaného hnutí kladoucího aktivní odpor.

Konečně poslední argument proti centralistické koncepci podzemí: Rozbití takové organizace – a tomu by bylo těžko se ubránit – by byla těžká rána Solidaritě a nadějí společnosti. To si nemůžeme dovolit.

Resumé toho: Vybudování hnutí Solidarity jako monolitní organizace připravené na rozhodnou a poslední bitvu by vytvářelo nebezpečí nového pokusu vlády pacifikovat národ vnitřními silami. A kdyby se nám nakonec i podařilo se před tím uchránit, čekala by nás vnější intervence. Myslím proto, že je třeba přijmout zásadu vyhýbat se čelným střetnutím s vládou, poněvadž uvádějí zemi v příliš veliké nebezpečí, a výhledy v něm mame nepatrné, jak jsem se pokusil vyložit. Myslím, že účelnou a současně bezpečnou formou boje je – mám-li použít vojenské terminologie – „poziční válka“. Právě takové hnutí odporu tu chci navrhnut.

Jednotlivé skupiny a ohniska společenského hnutí musí vybudovat mechanismus odporu proti monopolistickému jednání moci v různých sektorech života. Díky existenci organizací tak masové jako je Solidarita, a rovněž díky činnosti nezávislých svazů rolnických, řemeslnických a studentských může být tento odpor tak všeobecný, že vytvoří možnost vybudovat strukturu společenského života nezávislou na vládě. Ve výrobních podnicích to především znamená boj za právo pokračovat v činnosti /nezávislých odborů, pozn. JT/, čili obrana práv pracujících za pomocí různých prostředků včetně stávek /bez vůdců/. Jedná se z nejdůležitějších úkolů musí být, zvlášť v současné hospodářské situaci, garantování boje za zvýšení mezd a rodinných příslušníků úměrně k vzrůstu životních nákladů. Odborová činnost toho druhu bude možná jedině tenkrát, budou-li osazenstva podniků bránit aktivisty před represeimi protestními akcemi různého druhu.

Důležitými prvky struktury společenského života nezávislého na vládě by byly Výbory společenské pomoci, vytvářené při farnostech, poskytující pomoc nejpotečnějším a zabezpečující prostředky k životu lidem postiženým vyhazovem z práce /což by vládě odebralo možnost ekonomického vydírání/, dále nezávislý tisk a vydavatelství /každý včetně

podnik musí vydávat vlastní časopis a v každém větším místě musí pracovat nezávislé nakladatelství; dále Rady národní výchovy, kultury a vědy, vytvořené uměleckými, pedagogickými a vědeckými pracovníky, jejichž členi by bylo připravovat podmínky pro vznik nezávislé vědy; dále sítě středisek Společnosti dělnických univerzit, jejichž absolventi by tvořili kádr aktivistů hnutí a byli pak zakladateli a činovníky územních a výrobních samospráv. Další prvky struktury nezávislého společenského života jistě vyplynou z práce samé.

Není to cesta rychlých a efektních výsledků, nýbrž dlouhé úmorné práce, vyžadující si aktivitu značné části společnosti. Avšak Solidarita, mnohamilionový svaz s nejméně milionem aktivistů, existuje a pracuje navzdory válečnému stavu. Má za sebou výsledek, který dovoluje věřit, že taž zde narýsovaná perspektiva je reálná. A povstání, kdyby se mělo ukázat nevyhnutelným, bude představovat ten poslední prvek boje za uskutečnění národního programu znovuvybudování hospodářství, kultury, vědy, osvěty a Samostatnosti.

ZBIGNIEW BUJAK

NĚKOLIK SLOV O POLITICE OBLASTI

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 18 – 20

Redakce Kontaktu vysvětuje, že jde o reakci mazovských činitelů na rozhovor s Bujakem a Kulerským, jehož překlad je zde na předchozích stranách.

Stav úředního zákazu činnosti Solidarity není pouze stavem právním, je také stavem psychickým. Stavem zastavení mezi legálností a ilegalitou, pocitem dočasnosti a očekávání, že se něco změní. To vytváří velmi povážlivý stav hrozící strnulosti Svazu. Tyto nálady, jakvidno z rozhovoru s Bujakem a Kulerským, se rozšířily ve vedení oblasti. Názor, že o činnosti Svazu mají rozhodovat členské masy, byl hoden podpory v době, kdy bylo možno svolat řádný sjezd, a ne v dobách válečného stavu. Členové Svazu nemají žádnou možnost vyjádřit své mínění. Heslo „Ať rozhodují pracující“ zní v podání vedoucích oblasti stejně naivně, jako zní v ústech vlády cynicky. Válečný stav bude trvat dlouho a politika vyčkávání, čekání na hlas lidu nebo ústředního vedení Svazu není žádnou politikou. Zůstaneme-li pasivní, čas nebude pracovat pro nás, nýbrž jenom proti nám.

Nenavrhujeme vytváření nových struktur, změnu názvu ani cílů Svazu – navrhujeme činnost. Máme legálně zvolené vedení oblasti a členové Svazu mají právo očekávat, že toto vedení bude řídit činnost oblasti a činnost v oblasti. Nejdřá se tu o autokratická rozhodnutí týkající se budoucnosti Svazu, jeho strategických cílů, struktury atd. – to vše přísluší ústřednímu vedení. Jde tu však o iniciativy, které probouzejí plynulou činnost.

Členové Svazu čekají ne-li na úkoly /ač možno připustit, že i takových je velmi mnoho/, nýbrž na návrhy na akce a iniciativy, téze do diskuse atd. Jde přitom stejně tak o meri-

torní obsah činnosti oblasti, jako o samotný fakt, že oblastní vedení pracuje, že vedení Svazu existuje, že existuje Solidarita. Takový pocit mají jistě členové Svazu v pobřežních městech, ve Wroclavi, v Malopolsku nebo v jihovýchodní oblasti – ale není možno říci totéž o Mazovsku.

I. Návrhy aktivit :

Aktivity směřují především ke zvýšení ducha a pocitu soudoběžnosti – solidarity. Jsou to aktivity podle zásady „maximum hromadného projevu při minimu rizika“. Jednorázové akce se musí podniknout v co nejširším možném měsíci, ale velmi zřídka, několikrát do roka, v určité dny, jejichž význam je každému jasný a které jsou v tomto smyslu osatně už zavedeny – např. 1. a 3. květen, konec srpna, 11. listopad, polovina prosince. /Češi měli ve zvyku chvástat se silou svého historického vědomí; zde mohou stavnávat a současně vidět, z čeho pramení fantastická duchovní síla polského národa. 3. květen je den masových demonstrací na paměť Ústavy 3. máje 1791, což byla jedna z prvních evropských konstitucí; 11. listopad je den obnovení polského státu 1918; konec srpna znamená vzpomínu na Gdańské dohody 1980, jimiž byla prosazena legální existence Solidarity, a polovina prosince samozřejmě znamená Jaruzelského převrat 1981. – Pozn. JT/.

1. Akce světel a svíček v den 13. května /připomínka každý měsíc se musí přes všechno zachovat, poněvadž to dává příležitost k demonstracím lidem nezaměstnaným, důchodcům a pracujícím v domácnosti, a zároveň je to příležitost k demonstrovaní pevné solidarity rodin/. Tato akce si žádá desetidenní intenzivní kampaň se zapojením všech vydavatelství, letáků atd. /Následuje pasáž nejasná, 1. ř. – pozn. JT/

2. Generální stávka v oblasti, po dobu 20 – 30 minut, dne 13. května – po dohodě s podniky.

3. Hromadné listy žádající obnovení činnosti Solidarity /v rámci oficiálních porad o otázkoc odborů/. Je nutné publikovat nějaký takový dopis ze závodu, např. v Tygodniku Mazowsze.

4. Dělnická manifestace na 1. máje, maximálně legalistického charakteru a se zdůrazněním dělnického charakteru svátku.

5. S tím spojené vystoupení ve výroční den 3. května, nejlépe v neděli 2. května, jako například mše, průvod po vyznačené trase, květiny a podobně.

Organizování jakýchkoli akcí vyžaduje vznět organizovanosti jak v oblastním vedení tak v podnicích. Jinak budou všechny akce neúspěšné nebo jen zpočátku úspěšné a riziko s nimi spjaté bude neporovnatelně větší než při dobré organizaci.

II. Na úrovni oblasti:

1. Jednoznačně vyhranění centra /centrum za válečného stavu nemusí a snad ani nesmí zcela odpovídat přijatým stanovám/ jako jediného výkonného vedení, a to zejména takto:

- a/ Podepisovat pokyny jménem oblasti
- b/ Dodržet direktivní charakter vystoupení
- c/ Dát co největšímu počtu akcí charakter akcí organizovaných a řízených oblasti.

2. Účelná je organizační krystalizace hnutí a prosazení několika prvků centralizace.

- a/ Jasně vymezena vedení v podnicích
- b/ Pyramidalní organizační struktura: určené větší podniky nakupí kolem sebe menší podle územního principu. Těchto velkých podniků nemůže být vše než deset, nejlépe pět až osm.

Proto to musí být skutečně jenom ty největší v oblasti, protože jenom ony mají mít kontakt s vedením. Je možno hned dát pokyn, aby velké podniky začaly kolem sebe organizovat podniky menší.

c/ Pyramidální strukturu využívat k předávání všech instrukcí shora dolů a stejně tak informací zdola nahoru, a také částečně ke kolportáži.

d/ Tato struktura musí být také využívána ke spolupráci na úrovni mezipodnikové, mezi územně blízkými podniky, například v těchto oborech:

- výměna informací, například o metodách práce siciální komise, o personální politice, o činnosti komunistické strany a o nových organizačních prvcích;
- společná organizace masových akcí;
- finanční pomoc atd.

III. Na úrovni podniku:

1. Organizační struktura musí manifestovat existenci Solidarity. Podnikové komise musí existovat a scházet se, v první etapě mohou být jejich schůze tajné. Je nutné, aby nazavazovaly kontakty přinejmenším s částí členů, hledaly kontakty mimo podnik, organizovaly kolportážní síť akce pro Tygodnik Mazowsze a zabývaly se situací v podniku a možnostmi činnosti na svěřeném úseku.

2. Je potřeba utvořit podvojné struktury, tj. vždy veřejné a skryté. V dané chvíli je potřeba chápát podnikové komise spíše jako strukturu potenciálně veřejnou, to znamená takovou, která bude podněcovat veřejné akce různého druhu, jako například schůze, výzvy, prohlášení nebo sbírání podpisů pro dopisy a protesty. Úkolem skryté struktury je rozširování informací /kolportáž/, podněcování akcí odporu, eventuálně převzetí funkcí podnikových komisí v případě, že jejím členům bude znemožněna práce.

3. Co je nutno dělat na úrovni podniku:

a/ Dopis žádající o obnovení legální činnosti Solidarity.

b/ Organizování akcí jako například:

- pomoc ukrývajícím se aktivistům,
  - informace a kolportáž,
  - protesty ve věci uvězněných, internovaných a vyhozených z práce z politických důvodů.
- Podniková komise nemusí dublovat cizí činnost například kolportáž nebo finanční pomoc, jestliže tato činnost probíhá pravidelně.

c/ Sociální záležitosti: Vystupovat s pracovními iniciativami a angažovat se při pomoci pro osoby v těžké sociální situaci. V aktivitě Solidarity pro každého jednotlivého konkrétního člověka se musí pokračovat.

IV. Aktivity pro zvýšení politického a společenského uvědomění:

1. Vytváření závodních knihoven na základě starých /dnes obvykle ukrytých/ fondů.

2. Všeobecné vzdělání určené pro všechny a založené hlavně na rozširování kazet a anonymních textů /analýzy minulosti a budoucnosti, politické představy, expertizy, nejnovější historie atd./.

3. Propaganda výsledků /věrohodná!/ ve všech našich nakladatelstvích – nám pro pozdvihnutí srdeč a jin pro nahnaní strachu.

4. Stálá propagace našich nejbližších cílů /osvobození internovaných, obnovení Solidarity a za jakých podmínek/ a rovněž diskuse o našich cílech dlouhodobých. Zvláště je třeba organizovat diskusi o tématu „Samosprávná republika“.

5. Jiné.

Důležitý je styk centra s církví a vymezení podmínek a rozsahu možné spolupráce.

SKUPINA A

**AKTIVISTÉ MAŁOPOLSKÉ OBLASTNÍ VÝKONNÉ KOMISE
O SOUČASNÉ SITUACI SVAZU**

KONTAKT, Paříž, č. 1, květen 1982, str. 20 – 25. /Zde pouze výňatky./

Stenografický záznam diskuse s představiteli Solidarity v oblasti Małopolsko, publikovaný v ilegálním časopise Biuletyn Małopolski, č. 7, duben 1982

RED.: Jak hodnotíte organizaci Solidarity v oblasti?

S: Vstupujeme do etapy promyšlenějších a víc koordinovaných akcí. Lidé na sebe berou rizika. Vzrostlá počet nakladatelství. Vznikají nové KOS – Krugy společenského odporu. Třetí měsíc válcového stavu v Krakově dává důvody k optimismu. Venkov zůstává ve středu největších závodů Krakova.

WII: Máme organizaci masovou a zakonspirovanou. Velkému počtu lidí ochotných k práci je třeba zajistit maximální bezpečnost přesnou prací organizace.

T: Po návyku na otevřené tábory akce si s velkými potížemi zvykáme na potřebu konspirace.

RED.: Myslíte, že v podmínkách Małopolska je optimální decentralizovaný model organizace s koordinující a pouze všeobecně usměrňující oblastní výkonnou komisí?

J: Určitě. Vzniká mnoho organizací podporujících Solidaritu.. Často jsou to malé skupinky. Akce však musí být masové a koordinované, a v tom vidíme roli oblastní komise. Totéž platí v celostátním měřítku.

S: To je optimální model pro současné podmínky. Oblastní komise neusiluje o roli oblastní vlády a spokojuje se funkcí koordinátora a tvůrce celkového mluvení. Plní úlohu ideového vůdce členských mas Svazu. Oblastní komise není orgán zakotvený ve stanovách a proto nevydává žádná závazná rozhodnutí. Uznává autonomii KOS i jiných skupin odporu.

A: Decentralizace je realitou Svazu. Upustit od decentralizace by znamenalo udusit iniciativu zdejší a usnadnit prosáknutí struktur nepřítelom. Decentralizace dovoluje stálé obrozování hnutí a přitom nevylučuje disciplínu.

T: Spontánně vznikající decentralizovaná a mnohovrstevná struktura je svědectvím celospolečenského charakteru hnutí odporu proti vládě. Odpor společnosti překračuje rámec Svazu. V momentě narušení čistě svazových struktur přišla tím výrazněji ke slovu Solidarita jako společenské hnutí.

RED.: Co soudíte o roli ukrývajících se vůdců?

A: Ukrývající se aktivisté pověření volbami legitimují existující struktury a dávají členům záruku, že jdou stále pod stejným praporem.

S: Ukrývající se vůdci Svazu mají dostatečnou autoritu, aby kolem sebe shromáždili cenné lidi a pokračovali ve ztěžených podmínkách v činnosti.

J: Lidé mají větší důvěru, jestliže činnost je spojena s osobami, jejichž jména jsou jim známa.

WH: Solidarita neuznala argumenty použité pro zavedení válečného stavu a ohlásila pokračování činnosti za konspirativních podmínek. Proto myslím, že nemáme co skrývat kromě sebe samých. Hlubší mechanismy organizace musí být ovšem dobře utajeny.

T: Osobnosti W. Hardka, S. Handzíka a jiných ukryvajících se a pracujících kolegů můžeme považovat za příklad důslednosti, odvahy a optimismu. Je to argument pro všechny ty, kterým první úder nepřitele stačil, aby zapochybovali o ideálech Solidarity a o jejích vůdcích, zvolených s takovým nadšením. Je to pomoc pro všechny ty, kterým je zatěžko rozeznat bílé od černého.

M: Ten kdo se rozhodnul se skrývat, musí mít příslušné duševní i tělesné vlastnosti a především víru, že naše věc je spravedlivá. Zveřejnění jmen na úrovni oblastní stejně jako celostátní bude základem pro konsolidaci činnosti.

RED.: Dáváte za pravdu Bujakovi, který tvrdí, že vzhledem k rozbití zvoleného vedení a vzhledem k pokusům WRONU utvořit „Pseudosolidaritu“ se právě nemá organizovat žádná podzemní aktivity Svazu? Nemyslíte, že by to znamenalo vyhýbat se odpovědnosti za osudy Svazu právě těmi funkcionáři, kteří mají možnost v akcích pokračovat? Nehrozilo by to zmařením organizačních výsledků Solidarity a dobrovolným návratem k situaci před srpnem 1980, a to v podmínkách daleko těžších?

T: Odpověď je existence oblastní výkonné komise v Małopolsku, stejně jako výboru odporu na stupni celostátním. Odpovědnost spočívající na vůdcích je tím větší, že zákaz činnosti zbabil Solidaritu možnosti dávat výraz bouřlivým náladám společnosti. Na útvary Svazu, které pracují, připadla povinnost vypracovat a propagovat reálný program boje, který by byl alternativou ke stále početnějším konceptům ozbrojeného boje, které jsou určitě podněcovány přinejmenším částí vládního aparátu.

A: Existence konspirativní organizace vynucuje na vládě kompromisy a způsobí, že bude donucena vyjednávat. V opačném případě je možno vládnout bez ohlížení se na kohokoli.

WH: Jsme povinni koordinovat veškeré aktivity zvláště ve směru správné informovanosti celého Svazu.

RED.: Myslíte, že pomíne nutnost vytvářet centralizované struktury?

S: Eventuální korektury musí přinést praxe. Struktura musí být elastická.

T: Pokus k ráznému zúčtování by nás donutil realizovat plně organizované podzemní struktury, podřízené disciplíně a schopné uskutečňovat celopolské masové akce. Dnes je Solidarita v krajině ohrožená, ale její osud není ještě jistý. Neměli bychom příliš agresivní činností nutit nepřitele, aby zaujal ještě extrémnější pozice než dosud. Vytvářejíce nové struktury nesmíme rovněž sugerovat, že považujeme srpnovou Solidaritu s jejími stanovami, programem a vůdcí za prohranou kartu.

RED.: Jaké jsou vyhlídky našeho Svazu, našeho programu, našich vůdců? Jaká je pravděpodobnost delegalizace Solidarity?

S: Solidarita je společenské hnutí a tím zůstane nezávisle na tom, jestli bude moct pracovat legálně či zcela v konspiraci. Úkoly našeho hnutí jsou jasné vymezeny v programu. Budeme je uskutečňovat, protože taková je vše světa práce. V programu Solidarity je vytyčena otázka politického pluralismu a liberalizace systému. Rezignovat na tyto požadavky by znamenalo uznat monopol komunistické strany na moc. Tak daleko nedošla dokonce ani naše čistě účelová ústava. Nesmíme rezignovat na naše přirozená práva. Demokratická opozice musí být v naší zemi normálním jevem.

RED.: Jakou pomoc chcete prokázat osazenstvům podniků vzhledem k pokusu o utvoření „zawadovské Solidarity“? /St. Zawada – bývalý vedoucí Mezipodnikového zakládacího výboru NSZZ Solidarita v Malopolsku se stal agentem Bezpečnosti a v jejích službách se pokoušel postavit nezávislé odborové organizace na stranu Jaruzelského. Zvláštnost situace v Krakově. Pozn. JT/

S: Osazenstva nejsou vcelku špatně orientována. Čestní lidé nesednou na lep falešným argumentům a slabům. Naší povinností je informovat, odhalovat a mít toto jednání, které zdánlivě má sloužit společnosti, ve skutečnosti vede k tomu, aby společnost byla zbavena svéprávnosti a mohlo se s ní manévrovat.

J: Část lidí určitě věří WRON.

M: No což, bude to přirozený výběr.

RED.: Považujete za možné pokračovat v sociální činnosti Svazu bez účasti v „sociálních komisech“ / = zřízeny po vyhlášení válečného stavu režimem; mají se stát institucí na které by závisel osud jednotlivce – byt, příděly potravin atd. Pozn. JT/ ?

J: Žádná činnost. Osm hodin – a domů! Ta pozice se musí uhnájet. Nejdřív sociální komise, potom ji začnou rozšiřovat a nakonec řeknou, že mají Svaz.

Red.: Jaký je váš vztah k heslu pasivního odporu v hospodářství?

J: V době hned po zavedení válečného stavu to bylo správné. Ale dnes to znamená dávat WRONu do rukou dobrou kartu, poněvadž všechn nepořádek a rozvrat svalují na pasivní odpor a na hospodářské sankce. Samozřejmě že je to lež. Kdyby lidé sebelepce pracovali, při systému řízení, jaký má WRON, výsledek stejně nebude žádný. Myslím si tedy, že by jim bylo potřeba vyrazit tu kartu z rukou a velkými celostátními akcemi ukázat, co si o tom společnost myslí.

S: Pasivní odpor v hospodářství projevovaný sabotáží práce musí být otázkou individuálního rozhodnutí pracujících. Myslím, že bude rozumnější snažit se v daných možnostech také o to, abychom vyjasnili sobě i jiným, že restrikce Západu nenahradí a ani SSSR, ani ostatní státy bloku a že nynější podoba reformy a vojenské řízení hospodářství nás nejenom nevyvedou z krize, ale ještě ji prohloubí.

M: Je třeba položit si bez okolků otázku, jestli nemáme propagovat dobrou práci. Tím způsobem bychom totiž nejrychleji zdiskvalifikovali to, co se hlučně nazývá hospodářskou reformou.

T: Dnes, když proti nám použili zbraně, nebudeme přemlouvat lidí do práce pro vládu, brutálně odmítající naše cíle. Ale musíme otevřeně upustit od pasivního odporu. Společnost musí zřetelněji pochopit příčiny zruinování hospodářství. „Pracuj pomalu“ nebude naším heslem, ale na individuální nechutě dělníka k práci na rozkaz nemáme žádný vliv.

DVA PROGRAMY

KONTAKT, Paříž, č. 1, str. 25 – 29

Fragment stati ukryvajícího se autora, člena celostátního vedení a malopolského oblastního vedení Solidarity

Program dohody

Nebezpečím pro hnutí vyrostlé na základě Solidarity jsou nejrozmanitější politické koncepce podporované mocí, které směřují k rekonstrukci Svazu v tak oskarané podobě, že by nebyl schopen dělit plánované čechizaci Polska.

/Speciálně používám pojmu čechizace, protože všeobecně používaný termín sovětizace se mi zdá neadekvátní. Ten je spojen bezprostředně se systémem panujícím v SSSR a má v sobě prvky, vyplývající z orientálních tradic té země. Kromě toho má v sobě znaky plynoucí z velmocenských aspirací SSSR. Systém, který by měl být zaveden v Polsku, tudíž ve státě satelitním, musel by se tedy spíše zakládat na zkušenostech československých./

Tyto koncepce jsou o to nebezpečnější, že – třebaže se nesetkávají se souhlasem – přece jsou vžně studovány v některých kruzích poněkud defesticky naladené inteligencí „WRON přece nebude souhlasit s rekonstrukcí Solidarity v její původní podobě, a kromě toho, jaká by vůbec mohla být Solidarita s kterou by WRON souhlasil; přece i okleštěná Solidarita by mohla sehrát pozitivní roli při vytváření odborového hnutí v Polsku, a jakákoli jiná očekávání jsou nerealistická“.

Myslím, že takové rozumování je založeno prakticky jenom na nedorozuměních, navíc ještě zatížených návykem užívat slova v jiném významu, než který je obecně přijímán – návykem, který se v Polsku ustálil za léta komunistické vlády.

Začneme tedy se zpřesněním pojmu. Je možná okleštěná Solidarita? Vůbec ne. Vyplývá to jednoduše z odpovědi na otázku, co je to Solidarita /nikoli co „byla“, nýbrž co „je“ – vždyť ani WRON ještě nerozhodl o jejím rozpuštění/. Solidarita je více než deset miliónů členů plus stanovy. Těchto více než deset miliónů lidí se mezi sebou domluvilo, že budou věrní jistým zásadám, zakotveným ve stanovách. Tedy například, že nejvyšším orgánem Svazu je sjezd, který může přijímat taková rozhodnutí, jako je změna stanov, změna programu, volba vedení atd. Sjezd může dokonce rozpustit Svaz, jestliže by takový návrh získal potřebnou většinu hlasů, ale mohl by to provést jenom sjezd. Takové rozhodnutí nemůže udělat nikdo jiný, ani předseda, ani ústřední komise, a tím méně případně nějaký orgán vytvořený WRONem. Tento fakt se jaksi podivně opomíjí v úvahách, zaměřených na hledání kompromisního modelu. Jestliže to opomíjejí lidé mimo vedení Solidarity, jsou to jejich vlastní soukromé spekulace. Kdyby však takový názor zastával někdo ze zvolených činitelů Svazu, bylo by to zpronevěřit se stanovám a znevážit důvěry těch, kteří tu osobu volili nikoli k autoritativnímu rozhodování, nýbrž k realizaci přijatých dohod.

Osobně si myslím, že kompromisní model je možný, že sjezd může provést příslušné změny jak ve statutu, tak v programu Svazu, ale musí to provést sjezd. Nikdo jiný není oprávněn k takovému rozhodování ve jménu všech členů.

Pro odborový svaz Solidarita byly nejdůležitější nikoli organizační prvky obsažené ve stanovách, ani ty či ony programové zásady, nýbrž hodnoty, obsažené v jeho názvu: nezávislost, samospráva. A jedině výše uvedený způsob dohody o kompromisu by umožnil ponechat je neporušené.

Takový kompromis by především vyžadoval osvobození funkcionářů držených ve vězení a obnovení činnosti Svazu, byl třeba jenom na dobu umožňující svolání sjezdu. Ale takový kompromis WRON nikdy nedá zadarmo, takový kompromis si musíme vybojovat.

Druhý neprozuměný je naděje spojená s omezením činnosti Svazu výlučně na odborové záležitosti bez zasahování do politiky. Takový pohled je pohledem lidí, kteří ve Svazu vždy víděli základnu pro politickou hru a nikdy se ve skutečnosti nezajímalí o pracovní problematiku v širším rámci. Tak například v oblasti Mazovsko mi – kromě jiného – podléhala pracovní skupina pro záležitosti práce, mezd a zaměstnanosti. Bezpochyby jsou to problémy čistě odborové, nicméně však hluboko zasahuje do záležitostí pracovního zákonodárství a hospodářského práva. Zaměstnaní je v rukou zaměstnavatele nástrojem nátlaku a represe, hrozba nezaměstnanosti se stává jedním z nejzákladnějších problémů našeho hospodářství a zdrojem společenských konfliktů. Jak tedy Svaz zavázaný bránit zájmy pracujících, svých členů, se má vyvarovat zásahu do tzv. politiky – to doopravdy nevím.

Jistěže Svaz nemusí rýsovat politické programy, nemusí se účastnit na výkonu moci, ale musí mít dostatečná práva, aby mohl hájit zájmy svých členů. Svaz zbavený takových možností se stane jen atrapou určenou k rozdělování cibule, jablek a brambor. Nepopřá, že takové iniciativy mohou být prospěšné a za jistých podmínek mohou sehrát pozitivní roli v rozvoji odborového hnutí. Jestli někdo z politiků má takovou koncepci, ať ji realizuje. Podle toho kdo to bude a jaké lidi kolem sebe dokáže seskupit, to sehraje v dějinách odborového hnutí roli buď PAX-u anebo „Znaku“, ale ať nenazývá takový spolek Solidaritou, neboť to bude činnost směřující k rozbití jednotné fronty Solidaritou představované. /PAX a Znak, dvě katolické organizace, jedna z nich režimní a druhá politicky skutečně autonomní, i když zečla na půdě zřízena. Pozn. JT/ Nazýval náhražku Solidaritou je kolaborace s mocí.

Nakonec poslední otázka: otázka tak zvaného realismu. Jsem přesvědčen, že všechny koncepce s vytvořením „pseudo-Solidarity“ jako zázračného prostředku k normalizování života země jsou ještě méně realistické než touha navrátit situaci před prosincem 1981. Realismus koncepce jednoduše spočívá nejen na její přijatelnosti vládou, ale také většinou společnosti. Tady nepomohou žádné manipulace. Pouze důkladně projednaná dohoda akceptovaná převážnou většinou společnosti může zchladit nadměrný radikalismus a stát se základnou trvalé stabilizace politického života země.

Jestli významná společenská složka neakceptuje takto vytvořený svaz, osud této koncepce je rozhodnut, žádné stabilizace se nedosáhne a krize bude dál narůstat. „Pseudo-Solidarity“ podrobena nátlaku ze strany moci a jí omezená ve své činnosti ztratí svou věrohodnost před společností, podlehne polarizaci a rozbije se – a podpora ze strany těch, kteří v první chvíli podlehli dezorientaci, se přesune na tu stranu, která nerezignovala na boj o svá práva, na boj o přijatelnou dohodu.

Z realizace takové koncepce měla by prospěch jedině moc, a společnost byla by pro další boj rozložena.

Je překvapující, že když se v oficiálním tisku tolik mluví o „politickém realismu“, zapomíná se na jednoho z čelných představitelů toho způsobu myšlení — na Wielopolského, kterého „realismus“ dovezl do řad zrádců národa; jeho „realismus“ se stal příčinou jedné z největších tragédií, lednového povstání. /Alexander Wielopolski, 1803–1877, původně účastník polského revolučního hnutí, 1861 šéf vládní komise, která měla připravit znovuzrození Polska: Hledal dorozumění s carismem. Jím nařízené nučené odvody braneců do carské armády vedly k výbuchu celonárodního polského povstání v lednu 1863, které bylo utopeno v krvi. Pozn. JT/

Realismus, který bere v úvahu jenom cíle vlád, není realismem a vůbec neodstraňuje možnost národní tragedie. Musíme vybojovat takovou dohodu, která by mohla být přijata celou polskou společností.

Podobu budoucí dohody je v této chvíli těžko předvídat — a co víc, podle mého přesvědčení se to nemá zkoušet. Vytyčování minimalistických požadavků vede vládu k přesvědčení, že je možno přivést vedení Svazu k úplné kapitulaci. Dalekosáhlé požadavky bez realisticky narýsovaného programu jejich realizace oslabují všechny společnosti v možnost jejich splnění. Podmínky dohody dostanou konkrétní podobu ve chvíli, kdy bude tato dohoda uzavírána a budou odrážet složení společenských a politických sil a jejich vzájemný poměr. V posledních dnech srpna 1980 by byl nikdo nepřipustil, že již za několik dnů vznikne Solidarita. Svým rozhodným úsilím, obětavostí a disciplínou musíme vytvořit situaci podobného společenského nátlaku. Potom nebude vytvoření skutečně nezávislého a samosprávného Svazu utopí.

Program společenského odporu

Pokusime-li se naznačit cesty dalšího postupu, mnoho záleží na zhodnocení situace. Předně, podle mne, noc ze dvanáctého na třináctý prosinec 1981 nebyla porážkou národního povstání, byla to jednoduše prohraná bitva. V důsledku této bitvy, abych pokračoval v analogii, jsme ztratili trochu materiálu, byly zničeny organizační struktury, ale zůstaly zachovány dva základní prvky dovolující pokračovat ve válce: morálka a vše než deset miliónů lidí, náležejících k našemu Svazu. Za těchto podmínek nemáme žádného důvodu ke kapitulaci, musíme se připravovat na následující bitvu, tentokrát rozhodnutou v naš prospěch. Mluvě o utrpených ztrátách měl jsem na mysli ztráty materiální a organizační. Ty první nejsou v dané chvíli důležité. Nezávisle na krizi, kterou již pocítuje nebo v nejbližší době bude pocítovat každá polská rodina, obětavost společnosti a pocit odpovědnosti členstva budou jistě natolik velké, že materiální těžkosti nebudou překážkou naší činnosti.

V dané chvíli hlavní se zdá vytvoření nových organizačních struktur přizpůsobených požadavkům situace a přijetí nového programu činnosti. Nepochybňuji, že unifikace těchto struktur a vypracování přiměřeného programu činnosti si vyžaduje, aby bylo vytvořeno centrum rozhodování. Vytvoření takového centra nesmí v žádném případě vést k centralizaci výkonu. To by v podmírkách podzemního boje hrozilo dekonspirací, rozbitím hnutí.

Ve své výkonné vrstvě musí být hnutí maximálně decentralizováno a musí si zachovat všechny ty přednosti, které umožňují, aby činnost byla spontánní. Současné centrum rozhodování musí, opírajíc se o získanou autoritu ve společnosti, vytyčovat cíle, směry zápasu, jeho taktiku a obecnou podobu akcí, jaké mají být podnikány. V případě akcí, organizovaných v širším měřítku, tj. měřítku celostátního nebo oblastního, by mezi úkoly centra patřila také základní koordinace takových akcí.

V současné chvíli se vytvoření takového centra ukazuje jako naléhavá záležitost. Neslo Solidarita je na praporech všech politických směrů a všech skupin odporu. Jestliže si tyto směry skutečně vytyčuje za cíl znovuvybudování Solidarity, potom nevidím žádných důvodů ke znepokojení. Vždyť program našeho Svaazu vycházel z politického pluralismu a světonázorové a politické rozdíly nemají být problémem. Problémem však mohou být metody činnosti, které - kdyby připouštěly teror - byly by v rozporu s vedoucí mravní zásadou činnosti Solidarity. Potřebné centrum by vahou své prestiže v polské společnosti stanovilo, které akce jsou prováděny jménem Solidarity a které se ji nesmíří dovolávat. To by postavilo hráz šířící se dezorientaci a provokaci, které připravuje moc.

Zatím došlo k řadě pokusů o vytvoření takového centra, ale všechny byly nekoordinované a nesplnily očekávání, které do nich společnost vkládala. V úsilí o vytvoření programu boje a jemu odpovídajících organizačních struktur je třeba si jasně uvědomit dvoukolejnost prováděných akcí. Jedny jsou akce charakteru okamžitého, které jsou odpověď na momentální manévry moci, a druhé jsou přípravou na zahájení generální bitvy o znovuvytvoreni Svaazu. Jistěže jedny a druhé musejí být ve vzájemném vztahu a často na sebe budou navazovat, avšak přesto vyžadují vytvoření dvou současných a od sebe odlišných struktur: podnikové a mimopodnikové.

Protože dějištěm poslední konfrontace budou nepochybně závody /tak či onak bude použita jako zbraň stávka/, je rozhodující existence podzemních odborových struktur v závodech. Jejich hlavním úkolem je příprava akcí uvnitř závodů, a to jak po stránce technické, tak i z hlediska uvědomělosti osazenstva. To je spojeno s vytvořením spojovací sítě mezi jednotlivými dílnami téhož závodu, s vytvořením kolportážní sítě a – pokud jde o větší závody – s vydáváním vlastního časopisu. To si rovněž vyžaduje navázat kontakty se sousedními závody, aby mohly být koordinovány stávkové akce. Mezi úkoly podnikových buněk musí také patřit organizování sbírek, z nichž by byly financovány akce mimo podnik a stejně tak i zčásti akce širšího charakteru. Vzhledem ke specifické činnosti v podmínkách závodů musí závodní skupiny obzvláště pečovat o to, aby nebyly předčasně dekonspirovány a zničeny. Nadměrná aktivita takových skupin by mohla vést k tomu, že by v momentě rozhodující zkoušky byli ze závodů vyřazeni nejuvědomější a pro takovou chvíli nezbytní jedinci.

Nezávisle na tomto proudu vnitropodnikových akcí s poměrně značně vyhraněnou organizační strukturou musí existovat hnutí charakteru mimopodnikového, jehož spíše amorfní struktura se snadněji ubránila dekonspiraci a která bude schopna provádět podstatně živější činnost okamžitého charakteru. V rámci této činnosti stojí na prvním místě takové úkoly, jako zajištění spojení po celé zemi, informace a konečně akce proti kolaborantům. Je jasné, že taková činnost může vést k odhalení a k nutnosti přejít do úkrytu před úřady. Proto musí v rámci takových struktur existovat připravené úkryty.

Při pojednání o organizačních strukturách jsem se zmínil také o základních směrech jejich činnosti. Za jeden ze základních úkolů považuji zvyšování uvědomělosti členstva. Základní roli v tomto ohledu musí sehrát odborový tisk a svobodná nakladatelství. Není však možno očekávat, že by ústřední nakladatelství mohla uspokojit všechny potřeby. Charakter podzemní činnosti si vyžaduje nevelké náklady, určené pro omezený počet odběratelů. Proto navrhovaný způsob činnosti si vyžaduje aby existovala celá síť svobodných nakladatelství, uspokojující všechny společenské potřeby a využívající ústředně organizované informační síť. Kolportáž ústředních nakladatelství se musí zaměřit především na ty odběratele, kteří jsou schopni dodané materiály využít, rozmnosnit a předat dál. Tento model vydavatelské činnosti má, vedle značné rezistence proti zásahům policie, ještě jednu přednost: posílení demokracie uvnitř Svazu, která je v podmínkách konspirace oslabena. Vytvoření desítek anebo dokonce stovek redakcí, které budou mít možnost vybírat si informační a publicistické materiály, obhájit čtenáře a bude představovat protidávku vůči nadměrné centralizaci podzemních struktur.

V rámci podzemní činnosti zaujmají dost významné místo akce letáků a plakátovací. Význam tohoto druhu akcí je v tom, že na jedné straně umožňují předávat značnému počtu odběratelů určité jednoduché informace, a na druhé straně – vzhledem ke své spektakulárnosti – jsou současně pro společnost i pro moc viditelným důkazem existence a činnosti podzemních struktur. Tím posilují morálku společnosti a deprimují nepřítele.

Nemožnost uspokojit čtenářské potřeby cestou rozvoje ústředních nakladatelství vytváří viditelně citelnou mezeru v informačním systému nutném k uskutečnění koordinovaných akcí, ať už demonstračních nebo stávkových. Zdá se, že tuto mezeru by bylo možno zaplnit rozšířením systému rádiového spojení již v současné době. Činnost zaměřenou k široké radiosonizaci země by bylo potřeba považovat za vysoko žádoucí.

Druhým směrem současné aktivity je boj s kolaborací. Společenská základna existujícího režimu je nezvykle úzká a výjimečně neutrátní. Rozšíření této základny je jedním z předních úkolů, které si staví moc. Je samozřejmě, že lidé musí z něčeho žít, musí někde pracovat, musí mít s danou mocí kontakt. Úplná vnitřní emigrace celé společnosti je nemožná. Avšak musíme pamatovat, že režim vypověděl válku vlastnímu národu, nařídil okupaci země vojskem, Bezpečnosti, policii a oddíly ZOMO, takže kontakt s režimem znamená kontakt s okupantem. Spolupráce, která překračuje určitý rámcem, se stává kolaborací. Jistěže něco jiného je kolaborace dělníka, mistra nebo úředníka a něco jiného lékaře, novináře, vědce nebo skladatele. Různý je také stupeň její škodlivosti. Avšak bez ohledu na to, kde je prováděna, musí existovat velmi jasné kritéria pro její hodnocení a každý akt kolaborace se musí setkat se společenským odsouzením, tak aby každý, kdo se k ní rozhodne, věděl, že eventuální hmotné či jiné výhody si kupuje za cenu všeobecného polurdyání.

Akce namířené proti kolaborantům nesou v sobě nebezpečí teroru, kterému je nutno samozřejmě se vyhnout. / . . . /

Nakonec je potřeba se pozastavit u otázky stávek. V současné etapě se jeví neúcelné organizování stávek v jednotlivých izolovaných podnicích. Výjimkou jsou stávky, které si budou stanovit čile velmi omezené, jednoznačně oprávněné a vládou lehce splnitelné, a nebo jsou časově ohraničené a mají charakter stávek protestních, případně výstražných. Jedno je jisté: musí být dobré připraveny a nést sebou malé riziko porážky. V současné situaci je kaž-

dá nepodařená nebo prohraná stávka poslensm pochybností a rezignace mezi lidmi – tedy poslensm vlády.

Hovořím-li o generálním rozhodnutí, mám samozřejmě na mysli některou z form všeobecné stávky. Nezdar všeobecné stávky v prosinci 1981 je důvodem, proč se stále častěji objevují pochybnosti o účinnosti této zbraně. Použití sily proti stávce bylo pro společnost šokem, to vedlo k panice. Dnes víme, že stávky ve Varšavě byly v podstatě potlačeny jedinou brigádou ZOMO a že fakticky nic nebylo na překážku stávkám v jiných závodech, anebo i obnovení stávek po odchodu policejních sil. Zhodnotíme-li taktiku, jakou může používat moc, budeme schopni vypracovat vlastní stávkovou taktiku – takovou, proti níž by se činnost moci ukázala jako neúčelná. Volba té či oné formy všeobecné stávky samozřejmě závisí na dané situaci a proto je předčasné diskutovat o tom teď. Ostatně se může ukázat, že již sama přípravná fáze, bude-li dokazovat obratnost jednání podzemní Solidarity, bude stačit vyvinout na moc nátlak dostačující k tomu, aby ji donutila k zaujetí pružnějšího stanoviska vůči požadavkům společnosti.

Jaké jsou vyhlídky na prosazení navržené koncepce činnosti? Podle mého přesvědčení zřejmě. Ostře vyhraněné konflikty uvnitř moci vedoucí k jejímu oslabení, nespokojenosť v zemi, kterou není možno zvládnout a která je posilována ekonomickou krizí a současně nátlak Západu – to jsou ty prvky, které mohou vyvolat změnu v sovětské konцепci řešení polského problému. Politická stabilizace může být pro Sovětský svaz, a to dokonce i při omezení jeho vlivu na vnitřní záležitosti Polska, dostatečně attraktivní alternativou ve srovnání s neuhasitelným konfliktem uprostřed Evropy.

V těchto podmínkách najdou se rovněž v řadách moci v Polsku zastánci pružnější politiky, která by mohla vést k uzavření trvalé společenské dohody. Vznik takové skupiny uvnitř moci zdánlivě již definitivně zkomplikované, není zbožným přání, nýbrž vyplývá prostě z pravidel politické hry. S narůstáním odporu společnosti budou uprostřed moci dozrávat nejrozmanitější koncepce řešení konfliktu. Souhrn nátlakových akcí, rozhodnost společnosti, nevyhnutelnost národní katastrofy a současně realismus a oprávněnost předkládaných požadavků musí být tím prvkem, který přesune rovnováhu ve prospěch sil vyslovujících se pro politické řešení.

Chápu psychologickou obtížnost problému, který je před námi. Lidi, kteří by byli ochotni dát třeba život za dobytí úplné nezávislosti země, určitě není málo. Ale nynější situace od nás chce něco jiného, rozhodnost a důslednost v boji za rozšíření omezeného prostoru občanských svobod.

Samořejmě, že načrtnutý zde program činnosti musí být doveden vskutku až do konce. Možná, že o všem rozhodne nějaký dnes těžko předvídatelný moment. Může to být například spontánně vzniklá a šířící se stávka, vyvolaná tragickou materiální situací obyvatelstva. Ale v každém případě úsilí věnované organizační práci umožní Svazu koordinaci akcí a jejich zaměření žádoucím směrem.

Závěrem bych chtěl ještě jednou zdůraznit myšlenku, která mě vedla po celý čas při práci na této studii. Nezávisle na naší osobní situaci nikdy nemůžeme uznat za normální žít v zemi, kde jsou vězněni nejlepší, nejobčtavější a nejaktivnější občané. Boj za jejich svobodu je naši mrtavní povinností a nic nás nemůže zprostít závazku vést tento boj.

NÁVRHY STEFANA BRATKOWSKÉHO

KONTAKT, Paříž, č. 1, str. 30–31. Úryvky z komentáře redakce Kontaktu podepsané B. W. a úryvky z komentované práce.

Bratkowski je hlasatelem reforem a současně stoupencem co nejkompromisnějších řešení. Chce být realistou, beroucím v úvahu geopolitickou podmíněnost polské reality a věcně kalkulujícím zisky a ztráty. Již delší čas se on a jeho spolupracovníci z diskusního kroužku Zkušenosť a budoucnost pokoušejí nalézt způsob řešení, který by mohla akceptovat společnost a který by současně garantoval mocenské élite a jejím moskevským protektorům uspokojivý status quo. Analýzy a projekty podepsané touto skupinou se zásadně obracejí na vládní orgány. Poukazují na nebezpečí narůstající nespokojenosti a možného výbuchu a navrhují dalekosáhlé reformy, které by mohly zabránit a které by současně nenarušovaly nejzákladnější zájmy mocenského centra. Tyto výzvy jsou vlastně adresované osvíceným skupinám uvnitř této vrstvy. Podobný charakter má i daný Bratkowského text, třebaže doba podobným projektům nepřeje.

V úvodní části se Bratkowski zabývá okolnostmi, které činí kompromis neobyčejně těžkým nebo rovnou nemožným. Analizuje ohromnou polarizaci mezi mocí a společností, vyvolanou „válečným stavem“. Pojednává o nezdaru politiky uvolnění ve světě polských událostí. Ani „Sovětský svaz nebude rezignovat na obranu svých zájmů ve střední Evropě“, ani Západ nebude pokračovat v politice détente, která se stává v této situaci nesmyslnou, a začne používat hospodářských sankcí spolu se zápasem o vliv ve Třetím světě. Tak nastane nové období studené války. Jak se tedy můžeme vyhnout neblahým důsledkům nynějších událostí?

Autor nejprve rozebírá nevyhnutelné podmínky kompromisu obou kontrahentů, tj. Sovětského svazu a Západu, ve věci Polska. Maximální cíle jsou nedosažitelné pro obě strany: Západ nemůže vyrват Polsko ze sovětského bloku a Sovětský svaz nemůže dosáhnout návratu k předsrpnovému stavu s ohledem na cenu s tím spojenou. Obě strany musejí akceptovat minimum. Pro Západ je to podle Bratkowského získat peníze zamrzlé v půjčkách a pro Sovětský svaz toto:

„ / . . . / ve vojenské oblasti:

1. Bezpečnost komunikačních a spojovacích cest vedoucích přes polské území do NDR a Československa.

2. Možnost bezpečného pobytu určitého počtu sovětských vojsk na vymezených základnách v Polsku a možnost bezpečného provozu všech vojenských zařízení počítají po plachovými systémy a konče odpalovacími rampami /jsou-li v Polsku/.

3. Podřízení polské armády společnému velení vojsk Varšavského paktu, což také znamená ochranu vojenských zájmů paktu polskou vojenskou kontrarozvědkou, spolupracující s kontrarozvědkou sovětskou.

V oblasti politické:

5. Zdrženlivost Poláků vůči každé protisovětské a protikomunistické propagandě a rovněž vůči všem pokusům ovlivňování sousedních zemí.

6. Zajištění plné osobní bezpečnosti a výhodných životních podmínek pro členy dosavadního mocenského aparátu a jejich rodiny.

A v oblasti hospodářské:

7. Zaručení vymezených polských dodávek uhlí a sýry a po vybudování polské

energetiky také elektrické energie Sovětskému svazu a dalším státům bloku."

Sovětský svaz bude nuten dvěma okolnostmi, aby se omezil na výše uvedené podmínky: Za prvé ekonomickou krizi celého sovětského bloku, která se rychle prohlubuje, a za druhé odstředivými tendencemi v samotném impériu.

Současně v SSSR existuje obava před jakoukoli změnou v Polsku, která by mohla narušit absolutní monopol vlády polských komunistů, zmožněnců Moskvy. Toto mýlní je založeno na následujících představách o Polsku :

„Chceme-li si udržet Polsko, můžeme stavět pouze na vládě polských komunistů jako na jediné a neomezené moci. O takových vztazech jako jsou v mimovojenských otázkách s Finskem, se nedá mluvit, protože v Polsku není žádná vlivná uměrněná sila, žádná vlivná sociálně demokratická nebo centristická strana, která by byla schopna národu předložit rozumnou politiku. Poláci jsou již bytostně antisovětí a jakákoli demokracie je dá do rukou lidem typu Moczułského, ne politiků, nýbrž šlenců. Pobij své komunisty a znova vybuduj nástupiště k přísnému útoku na SSSR.“

Po násilném řešení, to jest po zničení jakýchkoli prvků demokracie, prahou rovněž vlády satelitních států, ohrožené ve svém absolutismu.

Naděje na kompromisní řešení s „vedoucí úlohou strany“ byly poříbeny 13. prosince. V dané chvíli je strana jenom vnučeným aparátem násilí, politicky je to mrtvola.

Situace v Polsku je podivná, prakticky tam nejsou komunisté, dokonce i uprostřed mocenské elity tvoří nepatrné procento. Přestože se používá termínu socialismus, ve skutečnosti je tento pojem odmítán. Naproti tomu již nyní existují vykristalizované tendenze, které by za příznivých podmínek ihned získaly podobu politických stran:

— socialistická strana, zahrnující socialisty, bývalé členy PZPR a sociální demokracie, křesťanskou levici a to, co bychom mohli nazvat dělnicko intelektuálskou levici Solidarity;

— demokratická strana, zahrnující malou skupinu aktivistů Solidarity a část jejich katolických poradců, blízká první skupině v představách i programu, ale obávající se označení za socialistickou;

— strana lidová čili selská, která by sdružila všechny polské rolníky, navazující na téma stolčité tradice své vlastní politické existence;

— strana, kterou nazveme liberální, napájecí se ze západoevropských vzorů, spíše elitářská než demokratická, avšak co do svého společenského programu rozhodně nalevo od centra.“

Koalice těchto uměrněných stran, podpořená autoritou církve, by mohla zaručit ono minimum nezbytné pro SSSR a tím vytvořit trvalé základy mřu v této části Evropy.

Model takového systému byl formulován již v roce 1944 Stanislavem Grabským v knize „Úvahy o dějině cestě Polska“.

„Opřel se o analýzu polských tradic a vytvořil souvislou a logickou koncepci, spojující harmonicky prvky teoreticky těžko sladitelné: silnou moc odborníků politicky koaličního charakteru se systémem založeným na samosprávách; plánované hospodářství, zespolečenštěný velký průmysl a silný centrálně řízený bankovní systém se samostatným družstevníctvím, silným selským hospodářstvím a drobným podnikatelstvím jako neodmyslitelnými, integrálními a proto základními součástmi hospodářského života.“

Bratkowski podtrhuje reálnost tohoto kompromisního programu faktem, že by to byl model polského typu, který by v ničem neohrožoval režimy našich sousedů. Zde je Bratkowského návrh na uskutečnění tohoto revolučního projektu :

„Myslím, že by se někde v Evropě našlo nějaké tiché místo nedostupné tisku, rádiu a televizi, kde by se mohli na tajných rozmluvách bez jakékoli reklamy setkat zástupci bank, zástupci zainteresovaných vlád a Vatikánu, vybavení dostatečnými plnými mocemi, představitelé moci v Polsku a spolu s nimi vyjednáváci zastupující polskou společnost /ty by mohli ve shodě s hrdou polskou tradicí vybrat polský primas, jemuž jsou dobie známi jak lidé k tomu kvalifikovaní tak i politické a společenské potřeby a reality/. Nemohu přesně říci, kdo by měl či mohl vystoupit s iniciativou k takovým rozmluvám. Vím, že dříve ve finančním světě bylo dost lidí s politickým přehledem – jak je to dnes, nevím. Nepovažuji za možné něco v tomto smyslu předstírat. Důležité bude, aby všechny strany souhlasily s tím, že je třeba jednat. A aby souhlasily s tím, o čem jednat.

Plán a cesty „přechodu“

Po dohodě o podmínkách pro zahájení rozhovorů by bylo dobré vytvořit pracovní skupiny doplněně poradci z Polska, které by na místě samém, i nadále týmž diskretným způsobem připravovaly zvláštní scénáře pro rozhodnutí, jaké kroky a v jakém pořadí mají být podniknuty.

Je to část úkolu méně těžká než ta první. Je třeba zajistit, aby „přechod“ byl organizovaný: bezpečný, rozložený na sérii postupných na sebe navazujících a všemi zainteresovanými kontrolovatelných operací. Tak by se dalo předejít možným postranním konfliktům. Bylo by třeba předpokládat, že vojsko se stálne do vojenských prostorů teprve v posledních fázích „přechodu“. Bylo by také třeba vzít na vědomí, že například proces organizačního formování politických stran se přesune až k posledním fázím. Jejich ideově programní deklarace, nejprve registrované v onech jednáních na okraji Evropy, by však mohly být publikovány již v úvodních fázích „přechodu“. Tak by kandidáti na vůdce měli čas se objevit a osvědčit se v práci pro obrodu společenského života a hospodářství /jinak se stane, že si získají známost lidé spíše silnější jazykem než schopnosti organizovat lidské soužití/.

Po zakončení prací pracovních skupin musí být soubor jejich scénářů akceptován účastníky rozmluv, kteří se shodli na podmínkách pro zahájení rozhovorů. Vyhlášení téhoto scénářů by mohlo být svěřeno nynější vojenské vládě v Polsku, s podmínkou, že by bylo „ratifikováno“ přítomností polského primasa a skupiny jím určených představitelů společnosti. Takové gesto by přineslo několik výhod. Za prvé okamžitě by zmínilo napětí a odvrátilo trend, směřující k jeho dalšímu vyostření. Za druhé by umožnilo současné vládě, aby aspoň zčasti znova získala „tvář“. / . . . / Za třetí by umožnilo předejít podezření, že se osud Polska rozhoduje jinými státy /oficiální deklarace uznávající dohodnutý způsob řešení polského problému by mohly následovat poté, jednostranně/. Za čtvrté – kdyby byl celý plán ohlášen dostatečně včas, dříve než budou na venkově zahájeny polní práce, podstatně a kladně by to změnilo výsledky letošní sklizně: byla by produkce o několik set milionů dolarů vyšší. Stojí proto za to spěchat. / . . . / Všechno, co je uvedeno výše, je kompromis. Od znásilněného a potupeného národa se očekává, že nejenom bude vědomě akceptovat omezení své suverenity, ale že přehlédne i násilí a pokoření. Získá však za to mnoho: právo na demokracii a politickou totožnost a normální podmínky společenského a hospodářského rozvoje.

Od velmoci, která měla polokolonie, se očekává schopnost dlouhodobé představovat: změna polokolonie v kontrolovaný spojenecký stát. S perspektivou vytvoření vskutku přátelských a nikoli vynucených partnerských vztahů.“

Tak tedy jakkoli návrhy na příští podobu polského státu jsou zajímavé a vskutku zasluhují diskusi, tak na druhé straně vlastní řešení konfliktu je potřebí zařadit mezi politické fantazie, a to dokonce i se scénografií přenesenou přímo z literatury onoho typu: místo v ústraní, kde skupina rozhodčích z rozmanitých světa stran určuje naši budoucnost. A tak se tendence sama sebe označující za pragmatickou mění ve svůj opak, a naděje ve

zdravý rozum a respektování pořeb obecného blaha totalitními vládci se stává ještě jednou naivní a utopickou věrou, která se neopírá o nic jiného než o přání.

Autor se vydává za zatvrzelého pragmatika; nám se však Jeří jako zatvrzelý utopista. Tento pocit vyvolávají všechny projekty diskusního kroužku Zkušenost a budoucnost a všechny práce Bratkowského. Ve své kritické části byly vždy hluboké a vyčerpávající a v části programové se omezovaly na supliky, naplněné věrou v inteligenci a dobrou vůli režimu; budoucnost zpravidla potvrzovala analýzy a postuláty se ukazovaly jako utopie. V dané chvíli je obzvláště těžko akceptovat tuto ničím neodůvodněnou věru.

Beata ŁĘCZYCKA

VEDOUCÍM SOLIDARITY

KONTAKT, Paříž, č. 2, červen 1982, str. 16–19. Zde pouze úryvky z obsáhléjší statí.
Z ilegálního týdeníku OPORNIK č. 8 z 12. 4. 1982.

S obnovením Solidarity nebude režim nikdy souhlasit, a kdyby přece, pak jenom proto, aby za několik měsíců potom mohl všechny aktivisty zahnat na vykopání vlastních hrobů anebo je aspoň ilegálně a mocí práva odsoudit za „soustavné vyhýbání se práci“. Co zůstává, je konspirace. To si uvědomujeme všichni. Musíme si však uvědomit i to, že celý národ nemůže žít „pod zemí“. V konspiraci může „pracovat“ jenom kádr. Pracovat píšu v uvozovkách proto, že možnosti pro práci jsou omezené. Do popředí vystupují aktivity teroru a sabotáže. Tomu by se však bylo potřeba vyhnout. Předně vyvolávají zesílení represí, za druhé často budí nesouhlas a odpor společnosti, protože jsou morálně dvojznačné, a za třetí nevedou k cíli /viz Severní Irsko/. Aktivistům podzemí zbývá probouzet společenské uvědomění, ovlivňovat veřejné měnění svobodným tiskem /informačním a publicistikou/ a koordinovat činnost organizací Svazu a dalších formálních a neformálních skupin a skupinek „podzemní společnosti“ / . . . /.

Zde se objevuje celý paradox vyhlášení válečného stavu. Konspirativní činnost, myšlení v kategorické dlouhodobé strategie celé společnosti, přeměnění odborové vůdce v aktivisty politické opozice. Stane se právě to, čemu se vláda tak velice bránila: vznikne kostra opoziční strany.

„ / . . . / To, že v srpnu 1980 nevznikly nové strany, ačkoli mohly vzniknout během týdne, vyplývalo z typické polské uměřenosti. Ta jim velela, aby byli pragmatiky a dali přednost perspektivě pozvolných změn v existujících stranách před vytvářením nových, aby stavěli trvalost a jednotu Solidarity výše než potřebu politického schvýcavení“. Tak píše Stefan Bratkowski ve Figaru. Je to pravda. Polská společnost nevytvořila po srpnu politickou opozici, poněvadž pochopila naši geopolitickou situaci a dokázala omezovat svoje oprávněné požadavky. Nyní tato opozice vznikne v důsledku jednání režimu. To je historická nutnost a naše jediná šance. Nemusí, a dokonce ani nemá, to být organizace centralizovaná a s vybudovaným střediskem rozhodování, ale musí organizovat na území celého státu dob-

rou informaci, a rovněž, bude-li třeba, výzkum veřejného mínění. Nemá smysl držet se fikce odborové činnosti a z toho důvodu se omezovat na závody. Naopak. Před všemi aktivisty na úrovni oblasti stojí ohromný úkol proniknout s informacemi a s pomocí /materiální, právní/ na vesnici. Vesnická střediska jsou často úplně odříznuta od informací /nepočítámeli televizi/ a bezbranná proti represím místních tyranů – vždyť „na sedláka si nikdo nezpomene“. Je třeba, za každou cenu, jím dát pocit sounáležitosti se společností. Je znepokojující, že o Walesovi píše a uvažuje kdekdo, ale o Kučajovi – nikdo.

Musíme získat na svou stranu veškerou mládež /což nám moc podstatně ulehčuje berouc již jakoukoliv naději na budoucnost/, tak aby každý příští ročník povolaný do zbraně vědom si skutečné situace v zemi dával vládě stále menší podporu a víru ve „vojenskou sílu“ systému. „Během akcí / . . . / značná část řadových vojáků /ti ideologicky nepevní, poznámka autorky/ zůstává ve vojenských prostorech, celé prapory a roty“. Tak mluví generál Dubicki v interview pro časopis Der Spiegel. Dovede to tedy k tomu, že žádný voják nebude ideologicky spolehlivý. ZOMO nevystačí, aby se udržela v disciplíně celá společnost.

A odbory? Neklamejme sami sebe, budeme muset akceptovat takové formy odborového hnutí, jaké vláda nadiktuje. Odbory musí pracovat veřejně a legálně, mají-li plnit své právě ty nejzákladnější funkce. Konspirativní pracovník nebude moci vyslovovat své mínění a prosazovat spravedlivé rozdělení přesčasů, odměn, prémii atd., nebude moci žádat – a co je ještě důležitější – prosadit zlepšení pracovních podmínek, nebude vyjednávat s ředitelstvím vůbec o ničem. Atd. Je nevyhnutelné obsadit podnikové rady nebo komise lidmi, kteří mají důvěru spolupracovníků, našimi lidmi. Režim nám to bezpochyby zřízí tím, že nedovolí zcela demokratické volby. Ale přece jenom tu máme šanci, jestli osazensivo vystoupí jednotně – je nás přece ohromná většina. Je rovněž třeba /což je již činnost mimoodborová/ obsadit všechny nižší teoreticky samosprávné zastupitelské orgány, například uliční či místní výbory – to proto, aby se jednou staly opravdu samosprávnými. Všichni tito pracují veřejně a legálně, mohou a musí sloužit mimo jiné jako „trouba“ pro informace a požadavky a někdy také jako vykonavatele postulátů zakonspirovaného kádra. Bez toho by konspirativní aktivita visela ve vzduchoprázdnou.

Tadeusz KARBOWSKI

MÍSTO OPÓZICE

KONTAKT, Paříž, č. 2, duben 1982, str. 15–16.

Ilegální týdeník OPORNIK, č. 13 z 15. května 1982

Vyhlášení válečného stavu způsobilo dramatickou změnu ve společenské situaci v Polsku. Poprvé po roce 1944 vzniklo m a s o v e konspirativní hnutí podporované společností a organizované – více nebo méně soudržně – kolem jednoho střediska. Tímto střediskem je Prozatímní koordináční komise Solidarity. Jaká je budoucnost tohoto hnutí? Jaké jsou jeho výhledy?

Odpověď na tuto otázku je nejdůležitějším problémem celé země. Dává smysl celé naší činnosti.

Je nepochybně, že konspirace se stane trvalým jevem polského společenského života. Vždyť dokonce ani kompromis s režimem a obnovená činnost Solidarity nebyly by schopny uspokojit ty aspirace společnosti, které se ještě před srpnem 1980 staly programem demokratické opozice. Zápas o úplnou nezávislost a demokracii potrvá dále, a obnovená činnost Svazu bude pouze jeho úvodní etapou. Proto určitě dojde k oddělení veřejně pracující Solidarity od politických skupin, usilujících o trvalé změny systému. Tyto skupiny budou mít širší společenskou podporu než opozice před srpnem 1980.

Obnovená Solidarity bude jistě spojeno se silným ohraničením dosavadní činnosti Svazu. Musí se soustředit především na obranu pracovních zájmů a rezignovat na přání řešit celospolečenské problémy, přinejmenším ve stovnání s tím, v jakém měřítku to dělal dosud. Neznamená to, že význam Svazu poklesne – jestliže budou dodrženy následující podmínky:

- Musí to být svaz společný pro všechny profese a zachovávající územní strukturu.
- Musí to být svaz, který si uchová skutečnou nezávislost a který bude přesně dodržovat zásady demokracie.
- Zásadní věc pro všechny odboráře je pečovat o to, aby činitelé, kteří je reprezentují, byli lidmi neposkvrněně mrvní pověsti.

Myšlenky Solidarity, jak zdůrazňuje Jan Pavel II., jsou společným výdobytkem všech lidí práce na světě. Znamená to, že máme co činit s úplně novým jevem ve vývoji odborového hnutí. Zakládá se to mimo jiné na tom, že společné zájmy všech lidí práce jsou stavěny nad zájmy jednotlivých odborových skupin /profesí/. Jestli si Solidarity dokáže zachovat schopnost shánvat tato přes různá přání, potom idea našeho hnutí bude zachráněna, dokonce i v případě, jestli okruh jeho činnosti bude ohraničen.

Nejdůležitější věc je, aby si Solidarity zachovala dosavadní obrovskou autoritu ve společnosti. Jestli se to podaří, potom Svaz jako masová organizace lidí práce v Pošku bude moci vyvijet nátlak na vládu i v jiných záležitostech než při obraně pracovních zájmů. Svaz silný svou autoritou i počtem členů bude moci uplatňovat svůj hlas v záležitostech tak důležitých, jako změny zákonodářství /záležitosti pravomociho práva počínaje a bojem o nezávislost soudu konče/ nebo dokonce navrhování kandidátů do různých administrativních a územních orgánů.

Přitom je třeba si uvědomit, že se stane nevyhnutelné rozdělit společenské hnutí, natiromaděné kolem Solidarity, na hnutí odborové a na politickou opozici, pracující nezávisle na hnutí odborovém a za jeho strukturami. A třebaže bezpochyby vznik Solidarity je do značné míry výsledkem činnosti opozice, nyní se musí opozice od Svazu oddělit, aby nezničila jeho výsledky. Podtrhuji: nikoli Svaz se má oddělit od opozice, nýbrž opozice od Svazu. Musí se vzdát výhod, jaké by jí dávala bezprostřední součinnost a začít novou práci na vlastní pěst. Dnes může ta práce pokračovat opřena o daleko větší základnu ve společnosti než před srpnem 1980, ale musí také počítat s daleko větší bezohledností režimu.

Jestli však moc nebude souhlasit se zachováním základních znaků Solidarity – nezávislosti, vnitřní democ-

kracie a teritoriální struktury – potom nemůže být řeči o kompromisním řešení. Znamená to perspektivně – a je třeba říci to s plnou odpovědností – občanskou válku se všemi jejími důsledky. Plná odpovědnost za toto drama padne potom na režim, společnost se přece nemůže dobrovolně vzdát všech výdobytků srpna, nemůže zmarnit obrovské úsilí, které vynaložila na to, aby se staly trvalými. A nemůže zradit ty, kteří při jejich obraně ztratili životy.

Aleksander HALL

POLEMÍKA S J. KURONÉM

SOLIDARNOŚĆ, Gdańsk, č. 2/65, 24. dubna 1982

Výňatky z originálu ilegálního časopisu.

Teze Jacka Kuroně „O řešení neřešitelné situace“ předkládají významné návhy pro volbu další politické strategie / . . . /. Případná chyba ve volbě cesty by měla natolik vážné důsledky, že každý text programového charakteru musí být velmi důkladně analyzován. Nemůžeme si nyní dovolit přijímat návrhy nedomyšlené do konce. Než však přejdu k analýze Kuroňových návrhů, týkajících se budoucnosti, musím se na chvíli zastavit u jeho hodnocení nedávné minulosti a současné situace země. Výhrady vzbuzuje jeden, zato zřejmý nedostatek. Týká se vývoje, vedoucího k vyhlášení válečného stavu. Kuroň se omezuje na tvrzení, že „exponenti SSSR nechtěli kompromis“, že se chladnokrevně a s rozmyslem rozhodli vypořádat se se společností. Neprovádí rozbor politické linie Solidarity. A to je vážná věc. Nemůže nám postačit odpověď, že viníkem naší porážky je nepřítel. Zasloužily se o ní také naše vlastní chyby, které mu usnadnily práci. Musíme o tom mluvit a psát nikoli pro masochistické uspokojení a dokonce ani ne kvůli historické pravdě. Daleko důležitější je to, že kritická analýza vlastních chyb může zabránit jejich opakování v budoucnosti. Jaké byly tedy hlavní chyby, kterých se dopustila Solidarita?

Komunisté vládnoucí Polsku 35 let odnaučovali společnost politicky myslit, ničili střediska politického života a ztěžovali formování elit tvůrčího myšlení. Když potom vypukl srpen a vytvořilo se společné hnutí národních, občanských a odborových požadavků, Solidarita, nedostalo se tomuto hnutí náležité opory ve sféře myšlenek a politického programu. Příliš často činnost předstihovala myšlení. Scházela solidní analýza takových otázek, jako místo polské otázky v kontextu vývoje mezinárodní situace a zvláště ruského problému, scházelo výrazné stanovení strategických cílů hnutí a rozložení sil. V důsledku toho měla aktivita společnosti, seskupené kolem Solidarity, především spontánní charakter. Strategie Svazu vznikala často stejně.

Často se říkalo, a to nejen v tisku, že v Solidaritě bylo příliš mnoho politiky. Pravda je přesně opačná. Skutečné politiky, to znamená politického myšlení, bylo málo, a to ještě slabého. Úspěchy, které Solidarita dosáhla ve vlně spontánního celonárodního nadšení, posílily tuto tendenci. Během času vznikla nadmerná sebejistota a podceňování nepřitele. Je hořká pravda, že prosincový úder nás všechny zaskočil a zastihl Svaz nepřipravený na skutečnou konfrontaci.

Ještě jednou připomínám, že o tom nepříš proto, abych oslabil ducha odporu a usměrnil společnou energii k rozmlíškám mezi námi, nýbrž proto, aby se neopakovaly chyby a aby se při tvorbě rozhodnutí, která mají základní význam pro budoucnost země, přihlédlo ke všem možným variantám vývoje událostí.

Těžko nesouhlasit s Kuronem, když tvrdí, že odpor společnosti proti válečnému stavu je realitou a že jenom ten může donutit vládu k hledání kompromisu. Myslím však, že toto hnutí je třeba chápat šíře, než to navrhoje Kuroň. Tvoří ho nejenom lidé organizovaní v konspirativních strukturách, podřízených ústředí, ale všichni ti, kteří svým postojem vyjadřují nesouhlas se vším tím, co se stalo po 13. prosinci, všichni, kteří nezačali s težinou spolupracovat. Forem nesouhlasu může být – a v této chvíli již je – velmi mnoho. Může se na nich podlet bezmála celá společnost, zatímco organizované struktury v podzemí již z povahy věci mohou zahrnout jen poměrně nepočetný okruh. V dané situaci jsou tyto struktury naprostě nezbytné. To však neznamená, že účast v nich je jedinou účinnou metodou boje o zrušení válečného stavu a že jenom ony představují zájem společnosti.

Odpor je naše jediná šance. To je pravda. Otázka je, zda skutečně musí vést k jednomu ze dvou alternativních řešení, předložených Kuronem. Kuroň je však v podstatě takto: Během několika týdnů až několika měsíců /text psaný v únoru/ musí být uzavřen kompromis s mocí, na základě ochoty i k těm nejdalekosáhlějším ústupkům. To si žádá politickou iniciativu a minimum dobré vůle ze strany držitelů moci v Polsku. Nebude-li realizována tato varianta, zbývá druhá – „podniknout pokus o odstranění okupace hromadným organizovaným vystoupením“ zakládajícím se na „současném úderu na všechna střediska moci a informace v zemi“.

Realizace první varianty záleží jen do určité míry na našem postoji. Rozhodující význam bude mít postoj moci a její politická iniciativa. Ze své strany můžeme pouze deklarovat ochotu k uzavření společenské dohody, založené na kompromisu, přesvědčovat společnost o její nutnosti a vymezit své „non possumus“ – tedy to, čeho se nikdy nevzdáme. Nepostačí tvrdit, že jsme ochotni k dalekosáhlým ústupkům. Je třeba již nyní říci, jaká jsou naše minima. Jejichž nesplnění by znamenalo nikoli kompromis, nýbrž kapitulaci. Myslím, že tyto podmínky vystupují samy sebou a již mnohokrát byly vyjmenovány:

1. Zrušení válečného stavu,
2. Propuštění všech internovaných a odsouzených z politických důvodů po 13. prosinci.
3. Obnovení legální činnosti Solidarity za plného zachování její nezávislosti a samo-správnosti.

Je zřejmé, že uskutečnění této varianty – uzavření společenské dohody v několika nejbližších měsících bez konfrontace, by bylo nejlepším řešením. Bohužel je těžko považovat toto řešení za pravděpodobné. Avšak můžeme proto uskutečnit druhou, alternativní variantu, předloženou Kuronem? Zde přicházíme podle mého přesvědčení k té otázce, která nebyla domyšlena do konce. A to je otázka Ruska. Ve skutečnosti nemáme žádného základu, který by nám dovoloval se domnívat, že SSSR v roce 1982 by mohl souhlasit s tím, že by v Polsku byla zbavena moci komunistická strana, natož pak masovým vystoupením společnosti. Zečla jistě by na tom nic nezměnily záruky respektovat vojenské zájmy

Sovětského svazu dané autentickou reprezentací polské společnosti. Netvrdím, že tak tomu musí být navždy, možná, že se to změní dokonce i za nedlouho. Avšak my nyní neuvažujeme o tom, jak se mají Poláci chovat v následujících letech, nýbrž o postoji nutném na jaře a v létě 1982. Uskutečnění Kuroňovy koncepce v tomto čase, za dané situace národa a při tak dalekosáhlé angažovanosti SSSR na podporu Jaruzelského, by mohlo mít jenom jeden výsledek. Započítali bychom si ještě jedno nezdařené národní povstání, se všemi důsledky porážky. Nesmíme to dopustit.

Východiskem, které nás musí zavazovat, ne ovšem jako nějaká věčně trvalá pravda, nýbrž jako skutečnost „zde a teď“ v Polsku roku 1982, musí být vědomí, že cílem společenského odporu není zbavit komunistickou stranu moci, nýbrž donutit tuto moc k ústupkům ve prospěch národa. Samozřejmě to neděláme proto, že bychom tuto moc milovali nebo že bychom uznávali její morální právo vládnout v Polsku, nýbrž proto, že to v dané chvíli jinak nejde. Kdo to nerespektuje, vstupuje do sféry náměstíčné politiky.

Jak se tedy doopravdy můžeme zachovat, jestli moc z vlastní iniciativy nezahájí úsilí o dohodu se společností? Myslím, že máme dvě cesty. První je vyjádřena heslem „zima vaše – jaro naše“. Cílem hnutí odporu společnosti by bylo zorganizovat na jaře nebo v létě generální stávku, která by vládu donutila hledat kompromis s národem. Jinými slovy by to byl pokus o opakování srpna 1980. Avšak i rozhodní stoupenci této koncepce uznávají, že je spojena s daleko větším rizikem než v srpnu 1980. Riziko by bylo samozřejmě oboustranné – ale pro nás musí být závazné myslet v kategorické dobra společnosti a její budoucnosti. Pocit odpovědnosti nám přikazuje důkladnou analýzu také všech důsledků a společenských ztrát v případě porážky.

Druhou cestou je příprava společnosti na odpor, vypočítaný na podstatně delší dobu, odpor, při němž nedojde ke generální konfrontaci, jež znamená vsadit všechno na jednu kartu, který však bude plynulý a který nakonec donutí moc k ústupkům. Tato druhá varianta dovolí také vyčkat výhodnější pro nás politickou konjunkturu, v níž organizovaná akce společnosti bude mít větší vyhlídky na úspěch. V této druhé alternativě existuje zcela zřetelně místo na protestní akce a výstražné stávky, chápané jako manifestace síly a nezdolnosti společnosti.

Obě cesty zasluhují pečlivého zvážení. Jedna i druhá je spojena s nebezpečím, ale i s vyhlídkami na úspěch. Je však důležité, aby společnost vybírajíc si svou cestu činila to zcela vědomě a aby rozhodnutí bylo racionalní, nikoli emotivní. Aby nebylo v žádném případě nedomyšlené do konce, nebo náhodné.

081983

11.1.6.3.2.5

SKŁADKA

MKSZPZ
REJONOWY
FUNKCJA
ZACHODNIEGO

400

ZŁOTYCH

NA NSZZ

Jacek KUROŃ

POŁNICA JE VO VAŚÍCH RUKÁCH

LE MONDE, Paríž, 15. júna 1982. Úryvky.

Naša polemika ukázala, že existujú veľké rozdiely v tom, ako hodnotíme súčasnú situáciu rovnako ako aj prostriedky ako sa z nej dostať.../

I. – Ak som dobre porozumel, vyzývate občanov, aby vytvorili spoločenské hnutie podobné tomu, čo sme založili pred augustom 80, spoločenskú sebeobranu, v rámci ktorej ľudia rôznych spoločenských vrstiev spoločne riešili svoje problémy. Z tohto základného hnutia sa postupne vyvinuli občianske iniciatívy so širším poslaniem: vydavateľstvá, paralelné univerzitné prednášky, akčné programy. V návrchoch „akčného programu“ /1976/ som sa postavil za absolutnu autonómiu týchto spoločenskych a geograficky nezávislých skupín. Odporučuje túto sebechválu, chcem tým len zdôrazniť, nakoľko je mi vaša myšlienka blízka. Prejavila svoju životaschopnosť a umožnila augustové výfazstvo, čo nám už nikto nevezme. Neprkvapuje ma teda, že takáto koncepcia odporu je dnes prijatá širokou verejnoscou. Otázkou zostávajú akčné prostriedky. Tieto závisia v prvom rade od podmienok, ktoré sa v ničom nepodobajú podmienkam spred augusta 80.

II. – Podľa mňa hnutie sebeobrany sa môže rozvíjať len vtedy, ak sú splnené aspoň tieto tri podmienky: je nutné, aby individuáli mohli konáť, ich činy musia mať akú–takú šancu na úspech a nakoniec spoločenský systém, v ktorom si občania založili podobné hnutie, musí mať aspoň minimálne vývojové perspektívy.

Gierekov režim splňal prvé dve podmienky. Jeho team sa usiloval získať spoločenský súhlas, a preto bol proti priveskému tlaku aparátu na obyvateľstvo.

Dnes sú pri moci generáli a sekretári, ktorí sa rozhodli vládnúť nie len bez súhlasu spoločnosti, ale dokonca proti nej. Ich moc je založená na schopnosti rozháňať manifestácie, dusiť štrajky, internovať, zavierať, mlátiť a strieľať ľudí... Kým im v tom nikto nezabráni, neustúpia ani o milimetre, nech by bol tak akýkoľvek. To bolo už mnoho ráz dokázané a niet k tomu ďo dodať. Čas ilúzii je už za nami. Dodajme len, že vzhľadom k nedostatku rezerv nie sú schopní uspokojiť nijaké požiadavky. Budú nútení zvýšiť ceny, prepúštať z práce, znížiť stravné dávky. Je zrejmé, že nijaké spoločenské hnutie sa nemôže zriknúť hmotných požiadaviek, kým sa nezúčastňuje na riadení hospodárstva svojej krajiny. Z našej hospodárskej agónie nás nikto nedostane bez skutočnej spoločenskej dohody. /.../

Za súčasného vojnového stavu hnutie sebeobrany, alebo akýkoľvek iné hnutie, ktoré by sa pokúšalo postupne zmeniť systém, je nemožné.

III. – Uvažujme o možnosti masívneho tajného odporu. Hnutie má svoju vydavateľskú činnosť, organizuje paralelné vzdelávanie, a hlavne, rôzne formy prejavu ľudovej vôle. Sú tieto ciele schopné zmobilizovať obyvateľstvo aj napriek veľkému riziku? Podľa mňa nie. Masové spoločenské hnutie reaguje vždy na dôležité ciele, ktoré možno dosiahnuť spoločnými silami. Je celkom dobre možné zdokonaľovať vzdelanie ľudí aj bez takého hnutia. Vydavateľská činnosť mobilizuje len nepatrnu časť populácie. Manifestácie budú bezúspešné. Ich význam spočíva samozrejme v tom, že utužujú morálku, pretože dokazujú silu hnutia. Avšak

v prípade, že táto sila slúži len na to, aby podporovala morálku, menší sa postupne na nemožnosť.

V týchto chvíľach sú nemálo ľudí zaobrá vytvorením masovej organizácie, ktorá bude hľadať spôsoby, ako realizovať určené ciele. Najskromnejším a najväčšie nejším cieľom sú normálne životné podmienky. Vaše požiadavky nás však k nim nepriblížia ani o krok, rovnako ako sa to nepodarí iným roztrúšeným a miestnym akciám. Ani podzemná činnosť neprispeje k dosiahnutiu tohto základného cieľa, pretože podzemná činnosť je vždy len prípravou k niečomu. Z toho vyplýva, že ak jasne ľuďom nepoviete, čo má pripraviť tento odpor, vaša organizácia sa naplní bezcieľnym hnevom, sklamáním a nenávistou. A z nenávisti vziať samozrejme teror.

Ústredné vedenie môže, do istej miery, udržať na uzde zúfalé prejavy agresie. Avšak najskôr musí existovať a nadviazať účinné kontakty na všetkých úrovniach. Aj v tom prípade ústredné vedenie musí vytvoriť program, ktorý by primášal odpoved na súčasnú situáciu. V opačnom prípade takéto vedenie strati všetku autoritu. Mimochodom činnosť, ktorá sa začína dnes rozvíjať, nás nutne privede k centralizácii hnutia. Ak by sa členovia Solidarnosti, hoci len niekoľkí z nich, pokúšali brzdiť tento proces, viedlo by to k vzniku viacerých vedúcich centier, čo by spôsobilo, okrem nevyhnutných konfliktov aj vytúžený terén pre provokácie.

IV. – Tvrдíte, že ľudia vydržia ešte dlho a odvolávate sa pritom na história. V tomto sa naše hodnotenia situácie rozchádzajú. Minulý rok hrubý národný dôchodok klesol o 13 %. Tento rok, ak nám východné štáty pomôžu a Západ odsúhlasi aspoň nejaké úvery, národný dôchodok poklesne iba o nejakých 17 až 20 % /oficiálne odhady/. Odhliadnime od skutočnosti, že východné štáty nám nijakú podstatnú pomoc neposkytnú a že západné úvery sú zatiaľ pochybné. Prepokladajme, že pokles národného dôchodku neprekročí 20 %. Aj tak to bude katastrofa, ktorá nemá v histórii moderných spoločností páru a jej ekonomicke, sociálne a morálne dôsledky si nevieme ani predstaviť.

Na základe čoho usudzujete, že Poliaci budú trpeľivo znášať podobnú situáciu, keď ich navyše vláda neprestajne provokuje svoju aroganciou a terorom? Odhliadnime od skutočnosti, že život sa zo dňa na deň zhoršuje. Predpokladajme, že vyspelosť Poliakov nie je nič iné ako viera v Solidarnosť, čiže vo vás a v hnutie odporu.

Ľudia zatiaľ kontrolujú svoje zúfalstvo a hnev, pretože sa zapájajú do akcií, ku ktorým ich prizývate alebo ku ktorým sa cestia prizvaní. Dôverujú vám, sú si istí, že poznáte cestu a že ich priedete k víťazstvu. Avšak čo ak rýchlo pochopia, že podzemné hnutie je cesta k porážke, ktorá im môže prísť draho? Čo potom? Je možné, že vláde sa podarí zabrániť výbuchu väčšieho hnevu. Je možné, že budeme svedkami početných miestnych prejavov ľudového odporu, prejavov viac alebo menej krvavo poťažených. Pridajme k tomu biologické, spoločenské a morálne následky hospodárskej katastrofy. Môžu zničiť náš ťud aj bez pomoci vonkajšej intervencie. Neviem, či Solidarnosť si môže dovoliť ešte nejakú prehru. Viem však, že prehrám sa nevyhnem, aj keď sa zriekneme boja.

V. – Keď sme sa podujali organizovať Solidarnosť, vzali sme si na seba veľkú zodpovednosť. Nevyhneme sa jej dnes, ak budete spätkovať pred základnými rozhodnutiami. Aby sme sa vyhli katastrofe, ktorá sa vznáša nad Poľskom, som pripravený vyzvať obyvateľov k veľkým ústupkom. Tieto ústupky však musia mať svoj koniec: vytvorenie situácie,

v ktorej by moc bola ochotná diskutovať aj so spoločnosťou, a nie len sama so sebou a so svojimi inštitúciami. Skrátka, prv než pristúpime k nejakým ústupkom, musíme vyžadovať nejakú spoločnosť organizovanú nezávisle na štátnej moci.

V nijakom prípade si nemôžeme založiť nejaký program na nádeji, že generáli dobrovoľne pristúpia ku kompromisu. Musíme si uvedomiť, že sila ustúpi len pred silou a zreteľne naznačiť. že ľudový odpor je pripravený pristúpiť aj k takejto diskusii.

Podľa môjho názoru vyhlásenie podobného rozhodnutia musí byť viazané na nejaký termín, „na jeseň“, napríklad, alebo „v lete“. To je pravdepodobne najúčinnejší spôsob ako zabrániť bezprostredne agresívnym prejavom zúfalstva. Od tej chvíle by všetky prejavy súdržnosti obyvateľstva /zapálené sviečky, minúty ticha, bodové demonštrácie, kolektívne hladovky, krátke štrajky/ slúžili ako konkrétné výstrahy a dôkazy akcieschopnosti hnutia.

Na výstrahu možno ohlásiť aj príspravy na neobmedzený generálny štrajk. Ale to by umožnilo generálom zaútočiť simultánné na všetky centrá a využiť tak svoju prevahu v počte a vo výzbroji. Ak si vopred nezaistíme spolučasť väčšiny vojakov a milicionárov, generálny štrajk bude treba začať simultánnym útokom na všetky centrá moci a informácie so súhlasom sympatizujúcej časti vojska a milicie. Je možné oznámiť, že podobný útok uskutočníme v prípade, že by proti štrajkujuúcim bolo použité násilie. Je pravdepodobné, že strach z našej ofenzívy privedie generálov a sekretárov k zostreniu situácie, ale čo iné ako strach ich privedie k nejakým ústupkom? Keď vyhlasujete, že ľudový odpor nepoužije silu, tak ich vediete k omylemu. Kým sa cítia v bezpečí, neustúpia ani o piad.

Je pravda, že moc začala vyjednávať s biskupmi, ale len s tým úmyslom, aby legalizovala praktiky odporujúce akýmkoľvek dohodám. Vo chvíli, keď sa skoncretizuje naša hrozba, biskupi prestanú byť veriteľmi a stanú sa sprostredkovateľom. Všimnite si, že umierené požiadavky biskupstva vyznievajú extremisticky, pretože okrem oficiálnych téz sú to jediné návrhy na riešenie situácie. Avšak v okamihu, keď sa prejavíte, keď zverejnите vaše požiadavky, návrhy biskupstva sa stanú možnosťou realistického kompromisu. Je pravda, že keď dosialineme takýto kompromis, týč sa vyhrážali, budú odsunutí na okraj rodiacoho sa spoločenského života. Ale čo sa dá robiť?

VI. – Nepobádam vás k tomu, aby ste oznámili, že ste pripravení zaútočiť. Odporúčam vám však, aby ste vybudovali základné štruktúry hnutia a informačnej siete. To nijakým spôsobom neobmedzuje autonómiu jednotlivých složiek hnutia, no zmenší to riziko provokácií a nepremyslených činov. Nesmieme zabúdať, že o istých akciách môže rozhodovať výlučne centrálné vedenie.

Navrhujem vám, aby ste verejne oznámili, že hnutie odporu bude nútené použiť silu v prípade, že moc odmietne brať na vedomie požiadavky spoločnosti vyjadrené rôznymi formami a ak sa nepokuší zachrániť spoločnosť pred katastrofou prostredníctvom dohody s obyvateľmi.

Zároveň vám odporúčam vyvýšiť príspravy na akciu medzi vojakmi a milicionárm. Istotne nájdete medzi nimi spriaznené duše. To samo o sebe je už hrozobou pre moc. No najdôležitejším bodom zostáva vypracovanie spoločného programu, ktorý by prijali všetci predstaviteľia odporu.

Odpustite mi tento profesorský tón. Veľmi dobre viem, s akým urputným úsilím pracujete. Som informovaný o vašich úspechoch. No nezabúdajme, že sme v bezvýhodis-

kovej situáciu a že hoci nám udalosti unikajú z rúk, musíme im čeliť. Je na nás, aby sme ukázali cestu z tejto zdanivo neriešiteľnej situácie. Toto nefahké bremeno ste si nevybrali, no bohužiaľ, uniknúť mu nemôžete.

VÝZVA DO ČASNEJ KOORDINAČNEJ KOMISIE /TKK/ SOLIDARNOŠCI ZO DŇA 9. 7. 1982

KONTAKT, Paríž, č. 3 – 4, str. 5 – 6

Päť ráz áno!

Po prve: bojujeme za to, aby boli na slobodu prepustení všetci internovaní predstaviteľia nezávislých odborov spolu s ich predsedom Lehom Wałensom; aby bola vyhlásená amnestia pre všetkých, čo sú väznení pre činnosť v nezávislých odboroch po 13. decembri 1981; aby bezpečnostné orgány prestali stíhať osoby, ktoré pokračujú v tejto činnosti aj dnes; aby na svoje pôvodné pracoviská boli prijaté všetky osoby, ktoré prepustili z práce pre ich členstvo v Solidarnosti, poprípade aby im boli zabezpečené ich pôvodné pracovné podmienky; aby boli odškodené za materiálnu a morálnu ujmu všetky obete vojnového stavu, rovnako ako aj ich rodiny.

Po druhé: usilujeme sa o to, aby úrady uznali činnosť odborového zväzu Solidarnosť, ako aj činnosť iných odborových zväzov, za legálnu. Len vtedy budú moct odborové zväzy konávať podľa svojich stanov a v súlade s Ústavou PLR, s medzinárodnými konvenciami a podľa dohôd z Gdanska, Štetína a Jastrzebia. Sporné otázky sa musia vyriešiť dohodou so zvoleným vedením Solidarnosti podľa horemenovaných stanov. Prípadné podmienky nesmú obmedziť nezávislosť odborového zväzu.

Po tretie: sme presvedčení, že základným predpokladom národného zmierenia je to, aby skončilo vzájomné obviňovanie. Dejiny nás naučili, že poľský svet práce potrebuje nezávislý a samostatný orgán, ktorý by reprezentoval jeho kolektívne záujmy. V období vojnového stavu všetci vidíme, že Solidarnosť takisto reprezentatívou organizáciou vskutku je. Nechceme nahradiať vládu a netúžime stať sa politickou stranou. Chceme byť nezávislým a samosprávnym odborovým hnutím. Novú kapitolu našich dejín treba začať novým spôsobom.

Po štvrté: chceme v Poľsku uskutočniť podmienky národného zmierenia. Pod odborovou činnosťou rozumieme vytvorenie zodpovedných mechanizmov schopných riešiť konflikty medzi ekonomickými a hospodárskymi záujmami členov odborov a ich rodin na jednej strane, a záujmami celonárodnými na strane druhej. Eventuálne konflikty treba riešiť dohovorom, spoluprácou alebo arbitrážou na úrovni jednotlivých podnikov, krajov, poprípade na úrovni celoštátnej, a to tak, aby sa potreba štrajkov zredukovala na minimum. Veľkú úlohu pri národnom zmierení zohráje podľa nás projekt zákona o odborových zväzoch v znení, na akom sa dohodli predstaviteľia vlády s predstaviteľmi odborov.

Po piatte: usilujeme sa vytvoriť záruky možnej dohody pre budúcnosť. Podporíme každú iniciatívu režimu o obnovačie zákonnosti, o vybudovanie silnej, spravodlivej a poctivej štátnej administratívy. Sme ochotní spolupracovať vo všetkých orgánoch reprezentujúcich

názory a záujmy rôznych spoločenských skupín pred vládou, ak tieto skupiny budú mať presne určenú kompetenciu a spôsob jednania.

Päť ráznie!

Jilové zasadanie snemovne je pre nás dôkazom, že režim odmieta spolupracovať so spoločnosťou.

Po prve: nielenže neboli zrušený vojnový stav, naopak trvanie výnimcočných podmienok bolo schválené na dobu neurčitú.

Po druhé: nikto z dvoch tisíc odsúdených neboli osloboodení; nie všetci internovaní boli prepustení na slobodu – časť z internovaných občanov /mnohé ženy/ bola dočasne uvoľnená s tým, že sa musia vrátiť; neboli prepustení na slobodu predsedu Solidarnosti Leha Wałęsa a ostatní členovia predsedníctva odborov.

Po tretie: zasadanie snemovne nesformulovalo podmienky pre obnovenie činnosti Solidarnosti a riešenie problémov týkajúcich sa odborového hnutia bolo odsunuté do presnejšej budúcnosti, v ktorej vláda nenachádza miesto pre Solidarnosť.

Po štvrté: neboli prednesený nijaký návrh zásad skutočného národného zmierenia. Na miesto toho si vláda vytvára nové servilné satelitné organizácie /.../.

Po piatke: nehovorilo sa o nijakých konkrétnych plánoch na realizáciu hospodárskej reformy a od spoločnosti sa očakáva, že prijme nevoľnicky stav a zároveň celú zodpovednosť za osud krajiny.

Päť ráznie! – to znamená: spoločnosti vzali všetky nádeje na politické a hospodárske zmeny v Poľsku. Nové prehlbenie pricasti medzi vládnucími a ovládanými dramaticky zmenšuje vyhľadky na koniec krízy.

Podpísani: Zbigniew Buja k /oblasť Mazowsze/
Włodysław Frasyniuk /oblasť Dolné Slezsko/
Bogdan Lis /oblasť Gdansk/

VYHLÁSENIE DOČASNEJ KOORDINAČNEJ KOMISIE /TKK/ ZO DŇA 29. JÚLA 1982

KONTAKT, Paríž, č. 3–4, str. 8–9

VÝZVA K VÝROČIU AUGUSTA 1980

Dňa 31. augusta bude tomu dva roky, čo medzipodnikový štrajkový výbor podpísal v gdanských lodeniciach dohodu s predstaviteľmi vlády PĽR.

Táto dohoda bola dôkazom toho, že dialog medzi spoločnosťou a vládou je možný a dokonca, ako sme všetci očakávali, mal a stať základom riešenia poľských problémov. V decembri 1981 rozdupali naše očakávanie; 22. júla režim znova odmietol naše návrhy na spoločnú dohodu. Napriek tomu dňa 31. augusta, v deň výročia Solidarnosti, budeme ma-

niesť našu rozhodnú vôlej aj ďalej bojovať o dohodu.

Dňa 16. augusta tomu budú dva roky, čo v gdanských ľedeniciach vznikol medzi-podnikový štrajkový výbor na čele s Lehom Walesom, čím sa datuje zrod Solidarnosti. V týchto pamätných dňoch 16. až 31. augusta bude prítomnosť nášho odborového zväzu obzvlášť zjavná.

Vyzývame k zintenzívneniu plágátových a letákových akcií. Všetky ústredia Zväzu vyzývame, aby dňa 31. augusta zorganizovali v uliciach pokojné manifestácie s heslami dovolávajúcimi sa obnovenia činnosti nezávislého odborového zväzu Solidarnosť, oslobodenia všetkých internovaných, väznených a odsúdených, s heslami žiadajúcimi národné zmierenie.

Vyzývame všetkých občanov k účasti na týchto manifestáciach.

NAŠE STANOVISKO K OTÁZKE OBNOVENIA ČINNOSTI VÝROBNÝCH SAMOSPRÁV V PODMIENKÁCH VOJNOVÉHO STAVU.

Hoci zákony o štátnych podnikoch a samosprávach zo dňa 25. septembra 1981 nie celkom uspokojili osadenstvo podnikov, zaručovali samosprávam značnú kompetenciu v riadení podnikov a umožňovali rozvoj hnutia výrobných samospráv. Ostatné rozhodnutie úradov zbavilo samosprávy právomoci, ktorá pre nich vyplývala z týchto zákonov.

Počas vojnového stavu samospráva len zdaniu vytvára možnosti pre skutočné kolektívne konanie. V skutočnosti sa vláda pokúša zopakovať svoj manéver z roku 1958. Samospráva počas vojnového stavu by mala režimu uľahčiť presadenie nepopulárnych a nezákoných rozhodnutí, mali by vytvoriť zdanie spoločenskej konzultácie a najmä zbaťiť vládu zodpovednosti za hospodársku situáciu. Mala by rozšíriť okruh ľudí, ktorí budú primútení spolupracovať s režinom a zároveň chrániť aparát udržaním nomenklatúrnych kádrov. Táto samospráva by mala zaangažovať spoločnosť do boja za z d a n l i v ú reformu. Všetko by to malo viesť k všeobecnému otupeniu a demoralizácii a tiež k izolovaniu samosprávneho orgánu od osadenstva podniku. Takáto zdanlivá reprezentácia záujmov pracujúcich pripravuje podmienky k úplnej likvidácii nezávislého odborového zväzu Solidarnosť.

* Samospráva pracujúcich nemôže existovať bez slobody politického a hospodárskeho života. Nemôže existovať ani bez konzultatívneho partnera, akým sú nezávislé odborové zväzy. Pre obnovenie skutočnej samosprávy je nutné realizovať všetky ustanovenia zákona, prepustiť na slobodu všetkých internovaných, väznených a odsúdených, obnoviť činnosť odborových zväzov a dať pracujúcim možnosť demokratických volieb. V súčasnej situácii môžu samosprávne rady pracujúcich, zvolené pred 13. decembrom 1981, začať svoju činnosť len vtedy, ak ich mandát potvrdí osadenstvo podniku referendom. Funkcionári samospráv nesmú zabúdať, že sú zodpovední pred osadenstvom podniku, ktoré má právo ich morálne hodnotiť.

Podpísaní : Zbigniew Buja k /oblasť Mazowsze – Mazursko/
Władyśław Frasyniuk /oblasť Dolné Sliezsko/
Władyśław Hardeck /oblasť Malopoľsko/
Bogdan Lis /oblasť Gdansk/

PODZEMNÁ SPOLOČNOSŤ

Podklady k programovej deklarácií Dočasnej koordinačnej komisie /TKK/ Nezávislého odborového zväzu Solidarnosť

KONTAKT, Paríž, č. 3-4, str. 6-8

Dočasná koordinačná komisia predkladá na diskusiu podklady deklarácie
PODZEMNÁ SPOLOČNOSŤ.

1. Skúsenosti, čo sme získali po ôsmych mesiacoch vojnového stavu, nás upevnilí v presvedčení, že boj za naše ciele si vyžaduje účasť celej spoločnosti uvedomujúcej si svoje neodňateľné práva, spoločnosti zorganizovanej na dlhodobý boj. Vojna režimu proti spoločnosti neutiesla, menš sa len taktika. Režim dnes formálne brojí proti Solidarnosťi, avšak tým, že spochybňuje augustové dohody, útočí proti záujmom celej spoločnosti. Pod rúškom vojnového stavu odstraňujú nezávislé organizácie, o ktoré sme sa bili v auguste 1980, a servilný snem schvaľuje zákony, ktoré rušia to, čo sme získali pred decembrom 1981. Zbavili spoločnosť akejkoľvek nezávislej činnosti a samostatného rozvíjania politického života. Režim sa usiluje vytvoriť taký politický a právny poriadok, v ktorom by nijaká nezávislá spoločenská činnosť nebola možná. Čielom doterajších sľubov bolo získať čas. Režim dúfa, že spoločnosť, vyčerpaná zápasom o každodenné živobytie a stratou perspektív, sa vzdá reformného programu a nechá sa zbaviť vlastnej identity.

Dočasná koordinačná komisia dôsledne trvá na stanovisku, že len spoločenská dohoda umožní Poľsku dostať sa zo súčasnej krízy. Solidarnosť, cirkev a iné spoločenské organizácie predložili svoje návrhy na dohodu. Odpovedou režimu je mlčanie. Režim chce len pokoj, čiže poslušnosť a prácu. Otrockú prácu v podmienkach mŕtvoťratnosti a vykorisťovania.

2. Naším cieľom je vybudovanie samosprávnej spoločnosti – samosprávnej republiky, podľa programu prijatého na 1. celoštátnom zjazde delegátov Nezávislého odborového zväzu Solidarnosť. V súčasnej situácii dosiahneme tento cieľ len hnutím podzemnej spoločnosti.

Dočasná koordinačná komisia vyzýva k organizovaniu všeobecného hnutia odporu a k postupnému vytváraniu podzemnej spoločnosti. Toto hnutie musí zahrnúť rozličné odvetvia spoločenského života, všetky skupiny a strediská obyvateľstva, mestá i vidieck. Podzemná spoločnosť musí režimu prekaziť, aby vytváral a udržoval antagonizmy, aby rozdeľoval spoločnosť. V tom bude spočívať jeho sila. Podzemné hnutie odporu musí zmeniť pocit osamotenia každého jednotlivca. Musí nás naučiť konáť spoločne. Musí v nás zosilniť vedomie, že len svojimi organizáciami a vlastnou organizovanosťou môžeme dosiahnuť svoje ciele. Podzemná spoločnosť musí ukázať spoločnosti silu, ktorá v nej spočíva.

3. Čielom podzemnej spoločnosti je predovšetkým:

- a/ znemožniť úmysly režimu smerejúce k rozbitiu spoločnosti,
- b/ pestovať schopnosť samostatného organizovania sa a sebeobrany,
- c/ zvyšovať úroveň politickej kultúry a pripravovať spoločnosť na život v demokratickom Poľsku.

4. Hnutie podzemnej spoločnosti vytvorí skupiny organizované po závodoch a pod-

nikoch, na sídliskách a v kruhoch priateľov. Charakter, obsah a formy činnosti každej skupiny závisia od jej špecifických možností.

5. Zvláštnu pozornosť treba venovať mládeži. Je to najobetavejšia a najnekomprimovanejšia zložka spoločnosti. Na nej spočíva a nadálej bude spočívať najväčšie bremeno organizácie rôznych forem odporu. Masová účasť mládeže v hnutí podzemnej spoločnosti je zárukou nášho víťazstva.

6. Každý účastník musí nájsť možnosť činnosti v rámci podzemnej spoločnosti. Každý, kto súhlasí s naším plánom, v nej nájde miesto. V našom hnutí nie sú malých a veľkých akcií. Rozhodujúci je súčet postojov a činov, ktoré sú dôkazom slobodnej myseľ, ochoty organizovať prácu a podporiť tých spomedzi nás, čo sú v nádzii. Dôležitá je dôslednosť, pevnosť a odvaha v boji. Nech to trvá akokoľvek dĺho.

7. Navrhujeme tieto možné činnosti v rámci hnutia podzemnej spoločnosti:

- a/ organizovanie svojpomocných akcií pre obete represálií, pre tých, ktorých vyhodili z práce a ktorí žijú v nedostatku, pre chorých a pre všetkých, čo potrebujú materiálnu a morálnu podporu.
- b/ zorganizovanie nezávislého obehu informácií: vydavateľská činnosť, tlač, kolportáž, letákové akcie, odhalovanie cieľov oficiálnej propagandy.
- c/ organizácia výchovy a sebevzdelenia: nezávislá osveta a nezávislá vedecká činnosť, kurzy doplnkového vzdelania, robotnícke a ťažové univerzity, diskusné kluby, vedecké a pedagogické vydavateľstvá, výchova organizátorov a funkcionárov hnutia, knižnice, štipendia pre angažovanú mládež, pre prednášajúcich a pre tvorcov spoločenských nadácií, atď.
- d/ organizovanie akcií svedčiacich o existencii spoločenského odporu: výročné oslavy, plagáty, letáky, účasť na protestných akciach, ktoré vyhlásia oblastné výbory alebo koordináčna komisia.
- e/ organizácia hospodárskej činnosti /spoločné dielne/ a vplyvu na hospodárske procesy.

8. Podzemná spoločnosť odmieta uznať fašistické organizácie režimu, ignoruje prostriedky oficiálnej propagandy, oficiálne schôdze, diskusie a oslavy politického a propagandistickej charakteru, bojkotuje kolaborantské podniky. Podzemná spoločnosť rozvíja národnú kultúru, no súčasne musí odporovať úsiliam režimu o zneužitie a účelové interpretácie tejto kultúry. Veškú zodpovednosť v tejto oblasti majú skupiny spisovateľov, novinárov a vedcov. Na nich je rozhodnúť, kde začína kolaborantstvo a čo je proti záujmom národa. Pri tomto rozhodovaní sa tieto skupiny musia riadiť vlastným morálnym kódexom.

9. Podzemná spoločnosť musí nátlakom na vládu vytvárať podmienky, v ktorých by spoločenská dohoda bola uskutočniteľná, no súčasne musí upevňovať svoje spoločenské a politické práva.

10. Hnutie podzemnej spoločnosti musí byť decentralizované. Všetky ohniská zväzu musia inšpirovať a organizovať hnutie podzemnej spoločnosti. Konzultáciou a koordináciou v jednotlivých oblastiach sa zaoberajú tajné oblastné riadiace orgány. Tieto usúčujú zameranie hnutia, v podzemnej tlači vydávajú svoje rozhodnutia, smernice a programové výzvy. Zosúladenie hnutia v celom Poľsku má na starosti dočasné koordináčná komisia.

11. Očekávame, že hnutie podzemnej spoločnosti sa stane dôležitým činiteľom, ktorý ovplyvni medzinárodnú situáciu v zhode so záujmami poľskej veci.

12. Navrhované činnosti vytvoria hnutie národného spoločenstva zoceleného myšlienkovou Solidarnosťou. Podzemná spoločnosť sa môže stať základňou pre politickú činnosť v prípade, že by Solidarnosť bola postavená mimo zákona. Maľa by tiež predchádzať miernú spoločenskú depresiu. Podzemná spoločnosť bude neustále vyvíjať tlak na režim, ktorý tým bude ohrozený absolútou izoláciou. Tak hľadam režim uzná, že jedinou cestou pre riešenie poľskej situácie je vzájomná dohoda. Hnutie podzemnej spoločnosti vytvorí podmienky, ktoré sú nevyhnutné pre dosiahnutie tých najbezprostrednejších cieľov, ako je osloboodenie politických väzňov a internovaných, ukončenie vojnového stavu a obnovenie nezávislého odborového hnutia, ale rovnako aj cieľov dlhodobých, ako je vybudovanie samosprávnej republiky.

*

